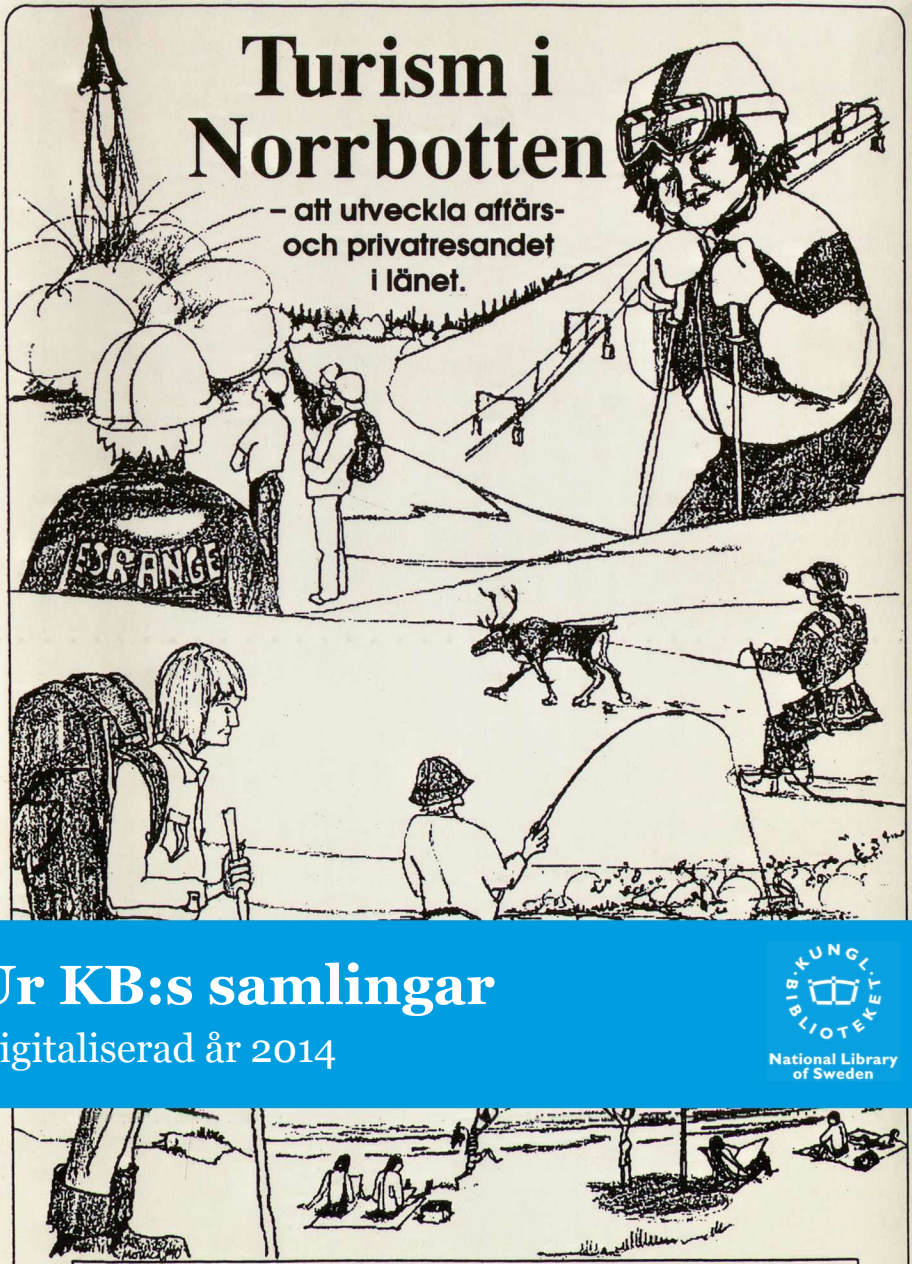
Turism i Norrbotten

– att utveckla affärs- och privatresandet i länet.

Ur KB:s samlingar
Digitaliserad år 2014
KUNGL. BIBLIOTEKET
National Library of Sweden

En rapport från utredningen om turistnäringen i Norrbottens län.

(Jo 1988:01) nov 1990

SOU
1990:103

Turism i Norrbotten

– att utveckla affärs- och privatresandet i länet.

En rapport från utredningen om turistnäringen i Norrbottens län.

(Jo 1988:01) **nov 1990**

SOU
1990:103

Ref KB
Oc

Statens offentliga utredningar
1990:103
Industridepartementet

Turism i Norrbotten

- att utveckla affärs- och privatresandet i länet

Betänkande av förhandlingsgruppen för avtal om vissa insatser för främjande av turism, m.m. i Norrbotten
Stockholm 1990

SOU och Ds kan köpas från Allmänna Förlaget, som också på uppdrag av regeringskansliets förvaltningskontor ombesörjer remissutsändningar av dessa publikationer.

Adress: Allmänna Förlaget
Kundtjänst
106 47 Stockholm
Tel 08/739 96 30
Telefax: 08/739 95 48

Publikationerna kan också köpas i Informationsbokhandeln, Malmtorgsgatan 5, Stockholm.

REGERINGSKANSLIETS
OFFSETCENTRAL
Stockholm 1990

ISBN 91-38-10700-7
ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för
industridepartementet

Genom beslut den 17 mars 1988 bemyndigade regeringen chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla en särskild statlig förhandlare med uppgift att göra en samlad bedömning av förutsättningarna för en utvecklad turism i Norrbotten. Enligt samma beslut bemyndigades vidare chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla sakkunniga, experter, sekreterare och annat biträde åt förhandlaren.

Med stöd av bemyndigandet förordnade departementschefen den 13 april 1988 direktören Bill Fransson som särskild förhandlare.

Som experter åt utredningen förordnades fr.o.m. den 1 juni 1988 direktören George Högsander, departementssekreteraren Anita Johansson, departementsrådet Stellan Kronvall, kanslirådet Christer Måhl, kanslirådet Kjell Nyman, direktören Lars Sandström samt departementssekreteraren Björn Eriksson (sedermera avliden). De fyra förstnämnda experterna har under arbetets gång entledigats. Som experter har fr.o.m. den 9 juni 1989 förordnats sakkunnig Annie Persson och departementssekreteraren Agneta Spetz samt fr.o.m. den 17 april 1990 departementssekreterarna Christer Christensen och Madeleine Holst.

Till sekreterare förordnades fr.o.m. den 5 december 1988 departementsrådet Stefan Sjölander och till bitr. sekreterare fr.o.m. den 1 april 1988 sakkunnig Siv Milton.

Utredningen antog namnet Förhandlingsgruppen för avtal om vissa insatser för främjande av turism, m.m. i Norrbotten (Jo 1988:01).

Ansvaret för turism- och rekreationsfrågor överflyttades den 1 januari 1989 från jordbruks- till industridepartementet.

Som underlag för utredningens överväganden har vi låtit göra olika undersökningar av vilka två (Malmfältsturism resp. Förutsättningar för utveckling av husvagnsturism i Arjeplogs fjällvärld) presenteras i bilagor till betänkandet och vilka resp. författare svarar för. Som bilagor återfinns även en rapport om en studieresa i amerikanska och kanadensiska nationalparker och en skrivelse med förslag om kasinon i Sverige.

Utredningen överlämnar härmed betänkandet Turism i Norrbotten - att utveckla affärs- och privatresandet i länet. Ett särskilt yttrande har avgivits av experten Madeleine Holst, vilket återfinns som bilaga till betänkandet. Utredningsarbetet är härmed slutfört.

Stockholm den 8 november 1990

Bill Fransson
Särskild förhandlare

Stefan Sjölander
Sekreterare

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	SAMMANFATTNING	5
1	BAKGRUNDEN, STATSMAKTSBESLUTEN	13
2	NÅGRA FAKTA OCH UTGÅNGSPUNKTER	15
3	RESENÄRINGEN SOM EN MÖJLIGHET	19
4	ARBETETS UPPLÄGGNING	23
5	NUVARANDE FÖRHÅLLANDEN	27
	5.1 Rese- och besöksnäringen i länet	27
	5.2 Resmönster	30
	5.2.1 Fritidsresor	31
	5.2.2 Arbetsresor	38
	5.3 Kommunikationer	40
	5.4 Utbildning	41
	5.5 Aktörer	42
	5.6 Samhälleliga insatser i Norrbotten	45
	5.7 Regeringens regionalpolitiska proposition våren 1990	47
	5.8 Effekter på turistnäringen av skattereformen	49
	5.9 Regeringens utredning om skattereformens effekter på turismen i vissa områden, däribland Norrbottens län	52
6	BEDÖMNINGAR	53
	6.1 Turismens betydelse som regionalpolitiskt instrument	53
	6.2 Marknadsförutsättningar	54
	6.2.1 Inledning	54
	6.2.2 Attityder till Norrbotten som resmål	55
	6.2.3 Starka sidor	64

6.2.4	Svaga sidor	66
6.2.5	Marknadssegment/affärsområden	69
6.3	Hinder för resenäringens utveckling i Norrbotten	77
6.3.1	Institutionella förhållanden	77
6.3.2	Synen på besöks- och resenäringen	80
6.3.3	Hinder i nuvarande stödregler	82
6.3.4	Infrastrukturella hinder	85
6.4	En strategisk grundsyn	89
6.5	Prioriterade områden	95
6.5.1	Kiruna-Gällivareområdet	96
6.5.2	Kustområdet	115
6.5.3	Övrigt	117
6.6	Utbildning	123
6.7	Resultatuppföljning och utvärdering	125
6.8	Förhandlingsuppdraget	126
7	FÖRSLAG	131
8	FINANSIERING	141
9	FÖRSLAGENS ÖVERENSSTÄMMELSE MED PÅGÅENDE EG-FÖRHANDLINGAR	143

Bilagor

Särskilt yttrande från expert i utredningen angående Ritsemvägen
Konsultrapport - Malmfältsturism
Rapport Förutsättningar för utveckling av husvagnsturism i Arjeplogs fjällvärld
Rapport från en studieresa i amerikanska och kanadensiska nationalparker
Förslag till Utredning om kasinon i Sverige

SAMMANFATTNING

I *kap. 1* redogörs för de bakomliggande statsmaktsbesluten till utredningen. Bl.a. redovisas regeringens syn på rese- och besöksnäringen i Norrbotten och dess möjligheter att kompensera en försvagad sysselsättningsbas inom det statliga området med stadigvarande och långsiktigt kvarvarande arbetstillfällen. Enligt propositionen bör insatserna koncentreras till Kiruna och Gällivare kommuner, det s.k. Malmfältsområdet.

I *kap. 2* redovisas befolkningsförändringar i länet under den senast 30-årsperioden och förändringar i sysselsättningen. Bl.a. konstateras att Norrbottens s.k. "basnäringar" numera utgör en begränsad del av antalet arbetstillfällen i länet och att sysselsättning i offentlig sektor dominerar. Samtidigt konstateras att möjligheterna att upprätthålla eller öka sysselsättningen inom den varuproducerande industrin eller den offentliga sektorn är begränsade, bl.a. genom den internationaliseringsprocess som också Sverige deltar i.

I *kap. 3* konstateras att det finns naturliga förutsättningar för att utveckla rese- och besöksnäringen i länet, men att det för närvarande föreligger ett antal hinder för denna utveckling. Vidare framhålls att rese- och besöksnäringen för sin infrastruktur (kommunikationer, boende) är beroende av att det finns annan livaktig ekonomisk verksamhet.

I *kap. 4* redogörs för utredningsarbetets uppläggning. Bl.a. redovisas att kontakterna med företag, kommuner och länsmyndigheter i Norrbotten har varit omfattande och att utredningen kommit i kontakt med och delvis påverkat ett antal frågor som är viktiga för utvecklingen av turistnäringen i länet redan under utredningsarbetets gång.

I *kap. 5* redovisas inledningsvis vissa fakta om rese- och besöksnäringen i Norrbottens län och resultatet av en undersökning om resmönster och resvanor. Av den officiella inkvarteringsstatistiken framgår att bl.a. antalet gästnätter i Norrbotten ökat med 50 % under 1980-talet . Det har samtidigt skett en mycket snabb utbyggnad av boendekapaciteten, varför kapacitetsutnyttjandet fortfarande är lågt. Under 1980-talet har skett en förskjutning från hotell till husvagnscamping.

En huvuddel av resandet äger rum under perioden maj-september. Rese- och besöksnäringen genererar direkt och indirekt en stor omsättning, sysselsätter många människor och ger kommuner och landsting betydande skatteintäkter.

I undersökningen om resmönster konstateras att resandet i Norrbotten helt domineras av resenärer från hemma- och närmarknaden. En slutsats man kan dra av detta är att det finns en stor potential för ökat resande till Norrbotten från andra delar av landet och från utlandet. Av undersökningen framgår vidare att besök hos släkt och vänner är det vanligaste motivet för att ha rest i Norrbotten. Det innebär också för dem som redan reser i Norrbotten att den vanligaste boendeformen är övernattning hos släkt och vänner. Boende i eget fritidshus är det näst vanligaste.

Materialet visar att det finns få privatägda fritidshus som ägs av andra än norrbottningar, vilket bidrar till att uthyrningsmarknaden för fritidshus fungerar dåligt och spelar begränsad roll.

En annan undersökning visar att av ett tvärsnitt av svenska folket har klart mer än hälften aldrig besökt Norrbotten.

Norrbotten har en förhållandevis hög andel arbetsresande av det totala resandet. Även arbetsresandet är kraftigt dominerat av hemmamarknaden. Mellan 85 och 90 % av ett representativt urval svenskar har aldrig besökt Norrbotten i arbetet.

Analysen av resmönstret visar också att resenäringens säsongsproblem skulle gå att lösa om anläggningarna samutnyttjades för arbets- och fritidsresor. Vidare redovisas i kapitlet nuvarande kommunikationer. *Inom* länet dominerar bilen klart. *Till* länet dominerar flyget.

De utbildningar som finns inom turistområdet, i landet och i Norrbotten, redovisas också.

Vidare framgår att antalet aktörer inom rese- och besöksnäringen är mycket stort och att detta understryker behovet av en koordination.

De tidigare samhälleliga insatserna i Norrbotten behandlas. Det konstateras att dessa varit mycket omfattande och att det även i fortsättningen kommer att behövas samhälleligt stöd för att upprätthålla boende i delar av länet.

Årets regionalpolitiska proposition redovisas. I den framför regeringen bl.a. uppfattningen att investeringar också inom turistnäringen bara bör genomföras om de bedöms som långsiktigt lönsamma.

Skattereformens effekter på turistnäringen redovisas. Bl.a. hävdas att en konsekvens av den volymminskning i resandet som redan blivit resultatet av skattehöjningar och andra prishöjningar och där ytterligare volymminskning kan väntas bör vara försiktighet med att investera i ny boendekapacitet. Ansträngningarna bör istället inriktas på att höja kvaliteten i produkterna, öka attraktionen, utveckla aktiviteterna för att på så sätt slå vakt om och utveckla redan existerande anläggningar.

I *kap. 6* redovisas först bedömningar av turismen som regionalpolitiskt instrument. Bl.a. konstateras näringens stora betydelse i regioner med den utveckling av olika näringsgrenar som Norrbotten har. Vidare konstateras det stora behovet av möjligheterna till kombinationssysselsättning i glesbygd och den viktiga roll turistnäringen spelar i ett sådant sammanhang.

Därefter redovisas en marknadsundersökning som rör Norrbotten och som utredningen låtit utföra.

Av denna kan man utläsa att Norrbotten har en tydlig profil av naturupplevelse och vildmark hos den stora delen av befolkningen. Detta är samtidigt ett uttryck för att det fattas fysiska anläggningar eller aktiviteter i Norrbotten som har en så stark profil att de syns också utanför länet.

De tillfrågade personerna i undersökningen har en grundläggande positiv attityd till Norrbotten som resmål, särskilt när det gäller sommaren. När de jämför med andra områden framstår dock inte Norrbotten som lika attraktivt.

De skäl som anges för att vilja resa till Norrbotten är i hög grad de som mera allmänt har med natur och kultur att göra. Bland aktiviteter är det så gott som enbart skidåkning och fiske som nämns som motiv för att resa. Norrbotten är inte känt för några speciella sevärdheter vid sidan av naturen i största allmänhet och inte heller för några särskilda evenemang.

Det finns en relativt enstämmig uppfattning om vad Norrbotten står för som resmål. Norrbotten är äventyr och vildmark. Norrbotten är exotiskt. Miljön är mer oförstörd än på de flesta håll.

I kapitlet analyseras ytterligare regionens starka och svaga sidor.

I en särskild redovisning analyseras de olika marknadssegmenten för Norrbottensresande. Av underlagen framgår att allt resande utom det destinationsbundna arbetsresandet går att påverka i hög utsträckning, men att en förutsättning för att påverka fritidsresandet är att man inom länet kan utveckla tydligt profilerade sevärdheter. Vidare konstateras under detta kapitel att framtida större volymökningar i resandet till Norrbotten i det första skedet måste komma från den svenska och nordiska marknaden.

I kap. 6 behandlas också de hinder för en utveckling av rese- och besöksnäringen som har identifierats. Bl.a. konstateras brister i de institutionella förhållandena och länsstyrelsens nyckelroll för att lösa detta. Här kommenteras också den nuvarande synen på tjänstesektorn över huvud taget i länet och däribland turistnäringen och även vissa hinder i de nuvarande regionalpolitiska stödreglerna. Behovet av att i samverkan försöka åstadkomma billigare resor till Norrbotten understryks. De långa avstånden till och i Norrbotten gör att det ställs högre krav på unika upplevelser och sevärdheter.

En strategisk grundsyn presenteras. Den slår fast att de insatser som görs från samhällets sida måste utgå från *långsiktigt lönsamma* projekt, vilket i nuläget begränsar utrymmet för investeringar i ytterligare boendekapacitet. Insatserna måste *koncentreras* till vissa delar av länet och inriktas på det som är unikt för Norrbotten. Det krävs även en långsiktig och *samordnad helhetssyn* på de insatser som görs. Behovet av fortsatt samhälleligt stöd konstateras i detta sammanhang.

I kapitlet pekas på de geografiska områden som bör prioriteras för samhällsinsatser inom turistnäringen. Dessa är i första hand Torneträskområdet. Även kustområdet definieras som viktigt för turistnäringen därför att där finns mycket människor. Insatserna i kustområdet bör dock i huvudsak kunna genomföras utan statligt stöd. Även andra projekt nämns, framför allt i Lule älvdal.

Behovet av samverkan mellan anläggningarna i Kiruna-Gällivareområdet påpekas, bl.a. för att åstadkomma billigare resor till Norrbotten, större genomslagskraft i marknadsföring och lägre produktionskostnader för anläggningarna. Det slås fast att samarbetsorganisationer mellan anläggningarna bör kunna få statligt stöd.

I detta kapitel görs också klart att de insatser staten gör inom området har till syfte att i första hand utveckla turistnäringen i länet, och inte har utgångspunkten att ytterligare förbättra lokalbefolkningens rekreationsmöjligheter.

Frågan om Kirunafjällens nationalpark behandlas. Någon ny park föreslås inte. Däremot föreslås försöksverksamhet med det nya regelsystem för utnyttjande av nationalparker och med en regionalt förankrad förvaltning, som en arbetsgrupp tidigare presenterat. Både Abisko och Vadvetjåkko nationalparker föreslås ingå i försöksverksamheten. Vissa profilerade investeringar i Abisko föreslås.

Vissa satsningar på verksamheter kopplade till rymdaktiviteter i Norrbotten förs fram. Framför allt bör byggandet av ett s.k. Visitors Center vid Esrangebasen få stor betydelse som profilanläggning i länet. Bedömningen görs att ett kasino av internationellt snitt i Kiruna också skulle ha effekt som profilanläggning och att frågan därför bör utredas, samt att ett Visitors Center även inne i Kiruna bör komma till stånd.

Även samekulturen bedöms ha goda förutsättningar att utvecklas som turistisk attraktion. Vissa förslag som berör Gällivare kommun presenteras. Vidare redovisas de goda förutsättningarna för en satsning på s.k. friskvårdsprojekt i länet.

I kustområdet bör insatserna framför allt koncentreras på det planerade inomhusbadet i Piteå. Vissa andra projekt redovisas också, men i kustområdet bör utgångspunkten vara att dessa kommer till stånd utan statligt stöd. Även insatser inom andra områden som Arvidsjaur och Arjeplogs kommuner samt Lule älvdal presenteras. Därtill görs en redovisning av möjliga och önskvärda fiskevårdsprojekt.

Behovet av utbildning inom resenäringsföretagen förs fram. Konkreta förslag till uppdrag till länsarbetsnämnden och Norrbottens Turistråd för att utarbeta utbildnings- och informationsprogram presenteras.

Behovet av förbättrad uppföljning av de regionalpolitiska insatserna påtalas. Det är länsstyrelsen som har ansvaret för att förbättra denna resultatuppföljning.

Vissa aspekter på det givna förhandlingsuppdraget tas upp. Det konstateras att det inte funnits några egentliga strukturella förutsättningar för direkta förhandlingar med privata företag.

I *kap. 7* presenteras utredningens förslag.

Med utgångspunkt i den strategiska grundsyn som tidigare fastslagits, pekas på behovet av samverkan, profilering och en satsning på olika typer av resande.

Kiruna-Gällivareområdet, med särskild koncentration på Torneträskområdet, framhålls. Särskilda insatser bör göras i Riksgränsen, Björkliden och Abisko, inkl. en försöksverksamhet med ny nationalparksförvaltning.

Förslag om investeringar i ett antal Visitors Centers förs fram (i Abisko, Kiruna tätort och vid Esrange). Särskilt det vid Esrangebasen bör uppmärksammas.

Inom Gällivare kommun föreslås en prövning av frågan om förlängning av Ritsemvägen över till Norge.

Kustområdets möjligheter i turistiskt hänseende framhålls. Särskilt gäller detta det planerade inomhusbadet i Piteå. Även Abisko och Arjeplogs kommuner samt Lule älvdal presenteras som utvecklingsbara områden för turism. Ett antal konkreta förslag till insatser i dessa områden redovisas.

Samekulturens betydelse betonas och även fisket som rekreationsaktivitet. Ett antal projekt inom fiskeområdet förs fram. Vikten av att åstadkomma billigare transporter till och även inom länet stryks under.

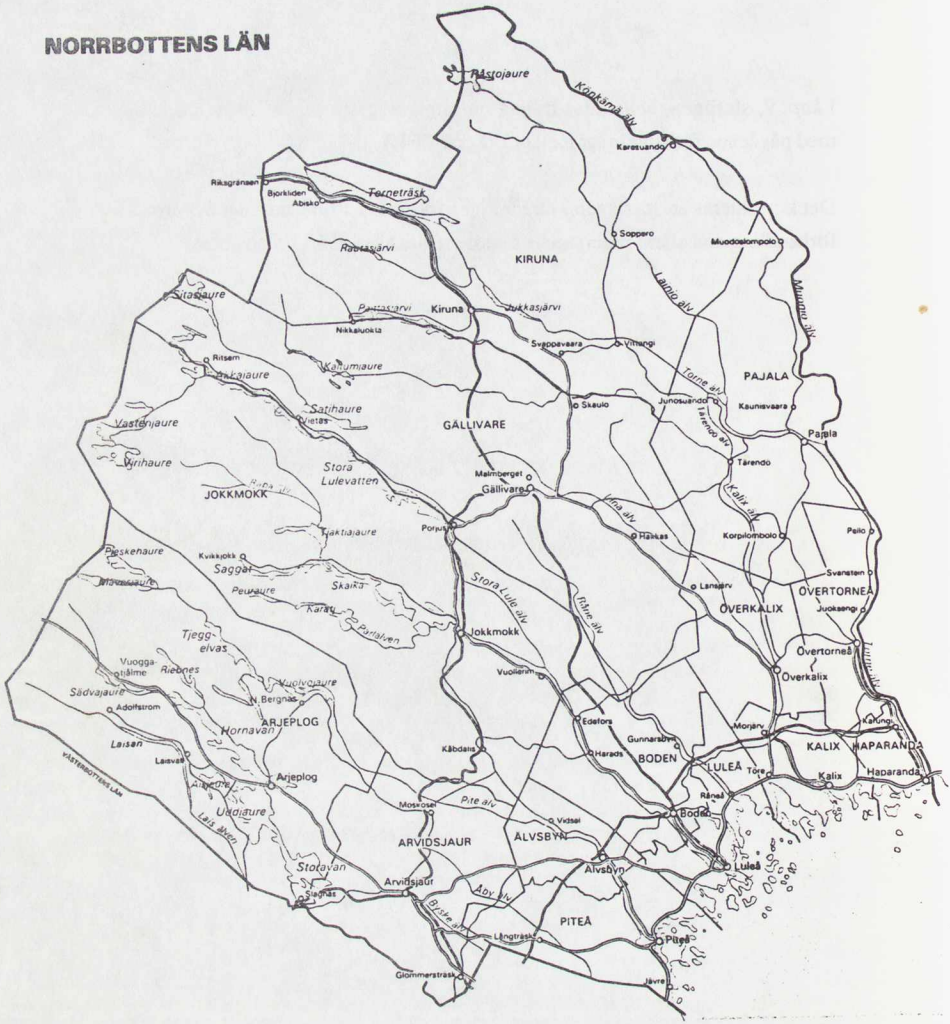
Möjligheterna att använda de interregionala infrastrukturmedel som riksdagen beslutat om, till en inlandsväg eller ett antal Visitors Centers, framhålls.

I *kap. 8* behandlas finansieringsfrågorna. Det konstateras att förslagen i huvudsak är tänkta att finansieras med ordinarie medel, men att det kan bli aktuellt med finansiering i särskild ordning för vissa projekt.

I *kap. 9*, slutligen, behandlas frågan om utredningsförslagens överensstämmelse med pågående förhandlingar mellan EG och EFTA.

Det konstateras att förslagen i utredningen inte står i strid med intentionerna i EG-förhandlingarna eller i regeringens senaste regionalpolitiska proposition.

NORRBOTTENS LÄN

Skala 1:2 300 000

0 20 40 60 80 km

LM KARTOR
Lantmäterierna
Norrbottens län
Telefon 0920 - 209 80

1 Bakgrunden, statsmaktsbesluten

I regeringens proposition (prop. 1987/88:86, KrU 24, rskr. 352) om Särskilda regionalpolitiska insatser i Norrbottens län m.m. redovisas i ett särskilt avsnitt (bil. 5 s. 36-39) förslag till åtgärder för att främja turismen i länet.

I avsnittet redovisas bl.a. de bedömningar som olika intressenter och organisationer har gjort av förutsättningarna för turism och rekreation i Norrbotten.

Bl.a. redovisas de uppfattningar Sveriges Turistråd framfört i den strukturplan för turism som Turistrådet presenterade för regeringen 1987. Av propositionen framgår:

"I planen framhålls också Kiruna-Narviksområdets förutsättningar för turism. Läget så långt norrut och ändå så tillgängligt anses vara en unik tillgång. För en internationell marknad stämmer, enligt Turistrådet, området väl överens med den profil som efterfrågas för exklusiva konferenser och belöningsresor med stora krav på sidoaktiviteter och upplevelser. Här finns en unik nomadkultur, världens största underjordsgruva, världens enda civila och neutrala rymdbas, en fantastisk fjällvärld med 'Europas största nationalpark' och en infrastruktur som saknas på motsvarande breddgrader i övrigt runt jorden. Utgångsläget är således gynnsamt."

Föredragande statsrådet ställer sig i propositionen bakom de bedömningar som görs av turismens (eller annorlunda uttryckt, besöks- och resenäringens) förutsättningar i Norrbottens län. Han påpekar bl.a. att den dominerande marknaden för turism i länet är närmarknaden på Nordkalotten, men att andra delar av Sverige och även internationella turistmarknader blir allt intressantare.

Föredraganden föreslår i propositionen att en samlad bedömning görs av turismens förutsättningar i länet. Han föreslår att en särskild förhandlare tillkallas för att göra en sådan bedömning och för att "överväga och föreslå olika slags former för samarbete med näringslivet".

Utgångspunkten för ett sådant uppdrag bör enligt föredragande statsrådet vara de bedömningar om en sviktande arbetsmarknad inom vissa statliga verksamheter i länet som görs på annat ställe i propositionen, och turismens och resenäringens möjligheter att kompensera denna försvagade sysselsättningsbas med *stadigvarande* arbetstillfällen i *långsiktigt lönsamma* turistprojekt. För att möjliggöra detta krävs,

enligt föredragande statsråd, en *koncentration* av resursinsatserna. I första hand bör resurserna av sysselsättningsskäl, men också för att de naturliga förutsättningarna där är mycket goda, koncentreras till Kiruna och Gällivare kommuner, det s.k. Malmfältsområdet.

Regeringen och sedermera riksdagen hade inget att invända mot föredragande statsråds uppfattningar och förslag i dessa frågor.

Regeringen bemyndigade den 17 mars 1988 statsrådet Lönnqvist att tillkalla en förhandlare för statlig medverkan i turistprojekt i Norrbottens län.

Av propositionen och förhandlarens direktiv framgår bl.a. att man inom ramen för uppdraget bör inventera olika turistiska utvecklingsprojekt i länet, analysera anläggningssituationen och den infrastrukturella situationen i övrigt samt bedöma marknadsförutsättningarna från egna eller redan genomförda analyser. Direktiven uttrycker, i jämförelse med propositionen, ett mer direkt uttalat förhandlingsuppdrag med upprättande av avtal, m.m.

Utredningen har organiserats så, att det direkta arbetet har utförts av mig och ett sekretariat. Till utredningen har därtill varit kopplad en av departementschefen utsedd referensgrupp med representanter för industri-, arbetsmarknads-, kommunikations- och miljödepartementen. Även Sveriges och Norrbottens Turistråd har varit representerade i referensgruppen.

Arbetet påbörjades i maj 1988.

2 Några fakta och utgångspunkter

Norrbottens län utgör nästan en fjärdedel av Sveriges yta och har en befolkning på drygt 260 000 personer, vilket motsvarar drygt 3 % av landets totala.

Norrbotten, och även andra delar av landets mer glest befolkade delar, har under perioden från andra världskriget genomgått omfattande förändringar i befolkningsstruktur och sysselsättning.

Av nedanstående tabeller framgår vissa uppgifter om befolkningen i länet.

Tabell 1. Befolkningen i Norrbottens län, absoluta tal och andel av landets befolkning vid några olika tillfällen

År	1950	1960	1970	1980	1989
Absoluta tal (tusental)	241	262	255	267	263
Procentandel	3,43	3,49	3,16	3,21	3,08

Tabell 2. Relativ arbetslöshet i Norrbottens län

År	1985	1988
Öppen arbetslöshet	5,3 %	3,9 % (riket 1,7 %)

Tabell 3. Befolkningen i Norrbottens län, procentuell andel i olika åldersgrupper vid några olika tidpunkter

År	1960	1970	1980	1989
0-15 år	27,3	25,2	22,4	19,7
16-64 år	65,0	64,0	64,0	64,6
64-	7,7	10,8	13,6	15,7
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabell 4. Befolkningen i "tätort" resp. "glesbygd" i Norrbottens län vid några olika tidpunkter

År	1960	1970	1980	1989
Boende i Piteå, Luleå, Boden, Älvsbyn, Kalix och Haparanda kommuner	56 %	60 %	65 %	67 %
Boende i övriga Norrbotten	44 %	40 %	35 %	33 %

Av tabellerna framgår att länets befolkning har minskat med drygt 10 % under mätperioden som andel av hela landets befolkning. Under den senaste 30-årsperioden har den relativa andelen av befolkningen över 64 år fördubblats; helt på bekostnad av gruppen 0-15 år. Befolkningen har koncentrerats till Östersjökusten.

Förändring av sysselsättningen i länet inom olika näringsgrenar framgår av följande tabell.

Tabell 5. Andelen sysselsatta inom olika sektorer i Norrbottens län; i procent av sysselsatt del av befolkningen i länet (16 år-)

År	1960	1970	1980	1988
Jord- och skogsbruk, jakt och fiske	18,6	9,6	5,7	5,0
Gruvor och mineralbrott	15,5	7,2	5,9	3,3
Tillverknings- och byggnadsindustri	24,7	27,6	24,9	21,9
Tjänsteproduktion utanför offentlig sektor	21,6	24,5	25,5	25,7
Offentlig förvaltning och andra offentliga tjänster	19,5	31,0	37,8	42,8
Övrigt	0,1	0,1	0,2	0,3

Enligt SNI-kod (Svensk Näringsgrens indelning).

Av siffrorna i tabellerna framgår tydligt de omfattande förändringar som ägt rum i länet, också under den senaste 30-40-årsperioden.

Dessa förändringar fortgår alltjämt; till delar i minst samma snabba takt som de har gjort under 1970- och 1980-talen. Som framgår av tabell 5 har offentlig sektor i sysselsättningsvolym sedan länge passerat vad man kan beteckna som Norrbottens "basnäringar", dvs. sysselsättning inom näringar samt skogs- och jordbruket (även den tunga processindustrin inkluderas ofta i begreppet "basnäringar"). Även servicenäringarna har idag fler personer anställda än vad basnäringarna gruvnäring samt skogs- och jordbruk har. Denna minskning av basnäringarnas relativa andel av sysselsättningen kommer sannolikt att fortsätta under 1990-talet.

En tungt vägande orsak till de förändringar i länet som ägt rum under den här perioden, och som kommer att fortsätta äga rum, är förändringar i den internationella ekonomiska utvecklingen och Sveriges ökade beroende av denna utveckling. Hela landet kommer att påverkas av den internationaliseringsprocess som bl.a. skapandet av EG:s inre marknad och öppningen av de östeuropeiska länderna innebär, och kommer att innebära, och som berör också de delar av landet som befinner sig längst från den europeiska kontinenten. I ett europeiskt perspektiv framstår i vissa avseenden hela Sverige som ett "Norrbotten", samtidigt som behovet av att koncentrera de resurser ett litet land som Sverige kan producera ökar när vi har att på nya villkor konkurrera med länder som i produktionsvolym är mycket större än vi.

De bakomliggande faktorerna till regionalpolitiken och den framtida utvecklingen av denna behandlas också i 1990 års långtidsutredning (LU 90). I bil. 12 till LU 90 ("Det omedvetna valet - nationell politik och regional obalans") analyserar Expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU) förutsättningarna för regionalpolitiken. ERU skriver:

"Det regionala utvecklingsmönstret i Sverige påverkas av många faktorer. Bland dessa faktorer står emellertid en - den internationella ekonomiska utvecklingen - i en särklass. Den internationella ekonomiska utvecklingen är den viktigaste drivkraften bakom den regionala utvecklingen i Sverige. Förändringar i världsekonomin påverkar det regionala utvecklingsmönstret såväl direkt som indirekt."

Under 1990-talet kommer Sveriges koppling till den internationella ekonomiska utvecklingen snarast att öka genom olika typer av överenskommelser med olika grupperingar av stater. För de multinationella, kanske främst varuproducerande, svenska företagen har det sedan länge varit en realitet att etablera produktion och försäljning på den europeiska kontinenten. Den hårdnande konkurrenssituationen som denna internationaliseringsprocess leder till medför bl.a. att svenska företag

från andra delar av landet hellre flyttar sin produktion utomlands än till de infrastrukturellt och sysselsättningsmässigt svagare delarna av Sverige, som också Norrbotten utgör. Den ökande konkurrensen leder också till ett fortgående behov av omfattande rationaliseringar inom den varuproducerande sektorn. Det betyder att även fortsatt mycket kraftiga investeringar inom den varuproducerande industrin i Norrbotten ändå, mot bakgrund av det omfattande rationaliseringsbehovet, skulle leda till minskad sysselsättning.

Det finns ingenting som tyder på att dessa rationaliseringar, och därmed sammanhängande minskande sysselsättning, inte skulle fortsätta under det nuvarande decenniet - tvärtom. Inte minst av dessa skäl är det sannolikt att Norrbotten även i fortsättningen kommer att behöva samhälleliga insatser för att upprätthålla infrastrukturella och andra förutsättningar för boende i de större delarna av länet.

Den minskade sysselsättning som kan konstateras inom de tidigare basnäringarna i länet har under 1960-, 1970- och 1980-talen till den helt överväldigande delen kompenserats med en ökad sysselsättning inom offentlig sektor. Denna möjlighet föreligger inte längre. I dagsläget råder skattestopp för åren 1991 och 1992 för primärkommuner och landstingskommuner i hela landet. Möjligheten att höja de kommunala skatterna måste, även utan detta lagreglerade skattestopp, ändå anses vara kraftigt begränsade. Även i Norrbotten föreligger kraftiga restriktioner på eventuella önskemål att öka antalet sysselsatta i statlig sektor. Behovet av ökad produktivitet också inom den offentliga sektorn är stort om nuvarande och nya, redan beslutade åtaganden skall kunna uppfyllas utan skattehöjningar. Möjligheterna att öka antalet sysselsatta inom sektorn kommer, med de förutsättningar som föreligger för 1990-talet, därför att vara mycket begränsade.

Inför 1990-talet berörs således också Sverige av stora och djupgående förändringar som inte längre är enbart nationella på de sätt som de tidigare varit. Det förändrar bl.a. produktionsförhållandena i landet. I en situation då det bl.a. av internationella konkurrensskäl inte kommer att gå att upprätthålla sysselsättningen på nuvarande nivå i Norrbotten i de tidigare s.k. basnäringarna (eller i vart fall inte öka den) samtidigt som den offentliga sektorn inte längre kan expandera, måste nya möjligheter prövas om de övergripande regionalpolitiska mål som statsmakterna har givit uttryck för, skall kunna upprätthållas.

3 Resenäringen som en möjlighet

Det område som i ett sådant perspektiv som beskrivits i kap. 2 framstår som det kvarvarande för ökad sysselsättning och ekonomisk expansion i länet är *tjänstesektorn*. För Norrbottens del måste denna expansion genomföras inom de delar av tjänstesektorn där länet kan sägas ha relativa fördelar - *antingen* därför att de naturliga förutsättningarna är bättre än på andra ställen *eller* därför att samhället väljer att stödja viss produktion på grund av att möjligheten finns att förlägga eller styra produktionen till länet och i samband därmed acceptera eventuella merkostnader för detta.

Ett sådant område där produktionen skulle kunna förläggas till länet är i princip all typ av modern informationssystemhantering. Med elektroniskt baserade datasystem spelar det längre avståndet från det befolkningsmässigt tätare södra Sverige inte någon roll för denna typ av tjänsteproduktion. Det här gäller naturligtvis informationshantering också inom den offentliga sektorn. Denna möjlighet att upphäva en av Norrbottens relativa nackdelar, nämligen det längre avståndet, har också redan använts. Redan idag finns ett antal både offentliga och privata verksamheter lokaliserade till länet som tillkommit just med den bakgrund jag beskrivit här.

Möjligheten att på det här sättet utveckla olika typer av liknande tjänsteproduktion inom länet är i framtiden av stor betydelse för den fortsatta utvecklingen av denna del av landet.

Det som är signifikant för denna typ av sysselsättning, och även annan tjänsteproduktion, är emellertid att den i sig inte har några naturliga förutsättningar att utvecklas just i Norrbotten. I vissa fall har den en direkt koppling till verksamheten i länet, som i fallet med den bildproduktion som är ett direkt resultat av Rymdbolagets verksamhet i länet. Den kan också användas för att möjliggöra sysselsättning och boende i länet därför att den har ett innehåll som minskar eller upphäver Norrbottens relativa nackdelar i många typer av produktion, men den har samtidigt oftast inte någon direkt koppling till länet genom att Norrbotten för denna typ av produktion kan uppvisa eller erbjuda några relativa fördelar, dvs. att det - med vissa undantag - skulle finnas mer naturliga förutsättningar för denna typ av produktion i Norrbotten jämfört med andra delar av landet.

Enligt min mening har Norrbotten inom rese- och besöksnäringen däremot just dessa relativa fördelar jämfört med många andra delar av landet.

Norrbotten har enligt min uppfattning utomordentligt goda och, i ordets rätta bemärkelse, naturliga förutsättningar för en expansion av rese- och besöksnäringen - givet de riktiga strukturella och samordnade möjligheterna. Däremot framstår idag rese- och besöksnäringen samt de krav den ställer som främmande och "onaturliga" för många som bor i länet. Jag återkommer till denna fråga längre fram.

Genom resenäringen finns också en potential för att utveckla andra områden och näringar i länet samtidigt som även resenäringens utveckling påverkas av dessa andra områdens utveckling. Ett bra exempel på detta är den vintertestverksamhet för bilar som för närvarande bedrivs i flera kommuner i länet.

I huvudsak är det utländska företag som producerar bilar eller olika typer av utrustning för bilar, som testar sina produkter för att se om de klarar de extrema klimatförhållanden som Norrbotten kan erbjuda. Verksamheten väcker även internationellt stor uppmärksamhet. Det är högst sannolikt att ett antal personer kommer att besöka länet av den enda orsaken att man fått information om det bara genom den uppmärksamhet biltestverksamheten rönt.

Också mer direkt påverkas resenäringen och biltestverksamheten av varandra. Turistnäringen i Norrbotten är en utpräglat säsongsbetonad näring. Det grundläggande lönsamhetsproblemet för näringen har sitt ursprung bl.a. i detta. Genom biltestverksamheten kan hotellen på de berörda orterna helt vända på sitt säsongsproblem. Med de stora kontrakt för förhyrningar på hotellen som bilföretagen kan erbjuda för vintersäsongen, kan de som driver hotellet istället marginalprissätta sina rum på sommarsäsongen, istället för under det som normalt är lågsäsong. Resultatet blir att man över huvud taget inte har någon säsong utan beläggning. På så sätt kan i det här fallet biltestverksamheten bidra till att möjliggöra en satsning på annan turism i området, som möjligen annars aldrig hade kommit till stånd.

Detta är ett bra exempel på hur verksamhet vid sidan av resenäringen ändå kan stödja just denna närings utveckling.

Jag menar därför att insatser för att förbättra möjligheterna för resenäringen i länet inte kan inskränkas till satsningar inom projekt och områden som enbart är direkt

turistiska. Andra företeelser och aktiviteter än de som direkt är kopplade till t.ex. konferens- eller rekreationsresandet påverkar i hög grad resebranschens utveckling i länet. Dessa företeelser är nödvändigtvis inte enbart förlagda till länet. Exempelvis är grunden för de tunga kommunikationerna till länet annat än vad vi oftast avser med turism. I huvudsak är det olika former av arbetsresande som skapar den nödvändiga strukturen av t.ex. kommunikationer och kommersiell boendekapacitet. Detta arbetsresande förorsakas i sin tur av olika typer av ekonomisk verksamhet. Samtidigt är det en absolut förutsättning för att kunna utveckla turismen i länet, att kommunikationerna är goda och att det finns en kommersiell boendekapacitet; något som alltså i första hand åstadkoms genom aktiviteter som i första hand inte är turistiska. Jag återkommer till frågan om kommunikationer längre fram.

Biltestverksamheten är också ett utmärkt exempel på vilken typ av satsningar som enligt min mening har bäst förutsättningar att överleva och utvecklas i länet i framtiden, nämligen satsningar inom i första hand tjänstesektorn, däribland servicenäringarna.

Detta har också konjunkturaspekter som beskrivs av Expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU) i 1990 års långtidsutredning. ERU skriver:

"Konjunkturnedgångarna drabbar som tidigare industriregionerna hårdast, medan konjunkturuppgångarna i första hand leder till expansion i regioner med en stor servicesektor. Dessa regioner är i sin tur förhållandevis okänsliga för konjunkturnedgångar."

Idag föreligger specifika marknadsmöjligheter och förutsättningar för turistnäringen i Norrbotten; ett område som enligt min uppfattning mycket väl kan bli länets nya basnäring. Samtidigt finns ett antal hinder för att kunna utnyttja Norrbottens potential inom besöks- och resenäringen. I den här rapporten redovisar jag dessa marknadsförutsättningar och vilka dessa hinder är enligt min uppfattning samt vad som kan göras för att få bort dem eller minska dem.

4 Arbetets uppläggning

En utgångspunkt för mitt arbete så här långt har varit att ha så omfattande kontakt med företrädare för länet som möjligt och att på ort och ställe ta del av de synpunkter och den erfarenhet dessa företrädare har.

Det har inneburit att jag - tillsammans med sekretariatet och utredningens representant från Norrbottens turistråd - varit på resa till och från samt i länet under ett avsevärt antal dagar av utredningstiden. Jag har under den här perioden träffat representanter för länsstyrelsen vid ett flertal tillfällen, landstinget, olika sameföreträdare, Kiruna Jakt- och Fiskevårdsförening, Svenska Turistföreningen (STF) centralt och deras representation i Abisko och Kebnekaise, Abisko naturvetenskapliga station, representanter för ett stort antal anläggningar i hela länet, Kiruna kommuns dåvarande Hotellfastighetsbolag och därtill företrädare för länets samtliga 14 primärkommuner. Jag har också varit i kontakt med större företag på riksplanet om deras intresse för investeringar i länet liksom med regionalt verksamma företag i Norrbotten. Jag har även träffat representanter för Rymdbolaget om rymdverksamheten i Kiruna och Luftfartsverket om kommunikationerna i länet. Utredningen har också besökt Finland för att studera motsvarande turistinitiativ i de norra delarna av landet samt USA och Canada i syfte att vinna erfarenheter från deras system för förvaltning av nationalparker. En rapport från studieresan i USA och Canada återfinns som *bilaga* till denna rapport.

Jag har valt detta arbetssätt av flera skäl. Det framstår för mig som naturligt att det största kunnandet inom området finns inom länet, och i vissa fall på andra ställen, och att man i första hand bör ta vara på den kunskap och de erfarenheter som redan finns. De frågor som diskuteras i mitt uppdrag är inte allt igenom nya och dessutom är det många verksamma inom området i Norrbotten som har tydliga och konstruktiva uppfattningar om hur de skulle kunna åtgärdas och vilken typ av initiativ som behöver tas.

Det ligger, enligt min mening, dessutom i sakens natur - särskilt när det gäller förslag till enskilda konkreta projekt - att idéerna och initiativen i hög grad måste komma från de som är verksamma i regionen. Utan direkt kontakt på ort och ställe går det inte att få information om dessa initiativ och tankegångar.

Genom dessa kontakter har jag vunnit kunskaper som varit av avgörande betydelse för mitt arbete.

Regeringens beslut att tillsätta utredningen och det regionala intresset för att kontakta mig för diskussioner och annat i dessa frågor, har samtidigt i sig inneburit att ett antal förändringar inom näringen har aktualiserats eller påverkats bara genom utredningens existens.

Bl.a. gäller detta Kiruna kommuns arbete och ställningstaganden i vissa planfrågor och kommunens initiativ till försäljning av sitt Hotellfastighetsbolag, som tidigare ägde både hotell Ferrum i Kiruna och Riksgränsenanläggningen.

Båda dessa beslut är exempel på strukturfrågor som enligt min uppfattning är nödvändiga att lösa om rese- och besöksnäringen skall kunna utvecklas i länet. Utredningen har därför lagt ned avsevärd tid på att genom kontakter med Kiruna kommun medverka till att få dessa förändringar till stånd.

Andra frågor som behandlats redan under utredningsarbetets gång är lokaliseringsstöd till enskilda projekt inom turistområdet. För dessa projekt har utredningen genom informella yttranden under hand, haft funktionen av "remissorgan"; i vissa fall med bilden från utomstående att jag i rollen av statlig förhandlare skulle ha en beslutsfunktion i dessa frågor. I något fall har jag, efter informella kontakter i arbetsmarknadsdepartementet, förhandlat med de tilltänkta investerarna till ett projekt.

Det sätt jag valt att arbeta på och den funktion utredningen fått och haft av "beredande" organ redan under utredningstiden, har inneburit att utredningen har tagit lång tid; betydligt längre än vad som förutsattes då regeringen lämnades sitt uppdrag till mig.

Jag menar emellertid att detta varit nödvändigt och, som frågorna utvecklade sig under arbetets gång, också till nytta för resenäringen i länet. Resultatet av de beredande frågor jag haft del i, främst de som berört Kiruna kommun, kommer enligt min bedömning att vara av betydelse för näringens utvecklingsmöjligheter i hela Malmfältsområdet, det område inom länet som enligt propositionen bör prioriteras.

Utan de grundliga kontakter med företrädare för länet som jag redovisat tidigare, hade det enligt min mening inte heller varit möjligt att skaffa sig den kunskap om länet som nu kan ligga till grund för det principiella synsätt på dessa frågor och de förslag som jag kommer att presentera längre fram.

5 Nuvarande förhållanden

5.1 Rese- och besöksnäringen i länet

Uppgifterna i detta avsnitt bygger på tillgänglig inkvarteringsstatistik. Härutöver förekommer aktiviteter inom rese- och besöksnäringens område som i omsättning uppgår till minst lika mycket.

Under 1980-talet har antalet registrerade gästnätter i länet ökat med närmare 50 %, från 1,2 miljoner nätter till 1,8. Samtidigt beräknas de oregistrerade gästnätterna uppgå till minst det dubbla. Norrbotten har under decenniet haft en av de snabbaste volymökningarna av antalet gästnätter i landet, närmare 5 % per år. Norrbottens andel av det totala antalet gästnätter i riket uppgår också till ca 5 %, jämfört med befolkningsandelen som är drygt 3 %.

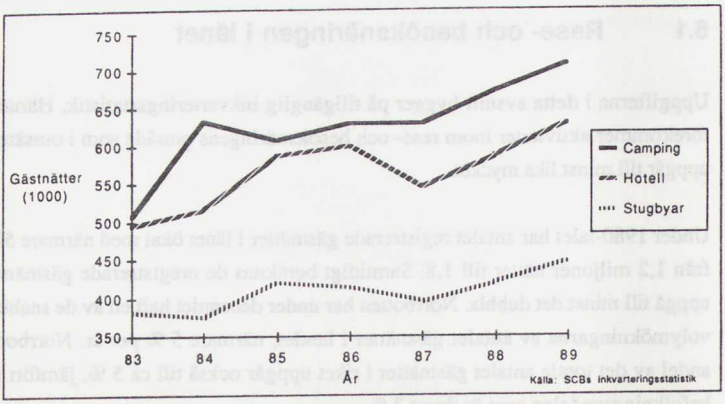
Den ökade volymen gästnätter i länet har samtidigt inte medfört någon förbättring av lönsamheten inom näringen, eftersom volymökningen motsvarats av en ökad logikapacitet.

Det här kan man också se på siffrorna för kapacitetsutnyttjande av hotell, stugbyar och vandrarhem i länet. Från 1988 till 1989 fick länet sex nya anläggningar med sammantaget 831 nya rum. Detta bidrog till att kapacitetsutnyttjandet i snitt över året låg kvar på strax över 30 % för 1989 trots att antalet gästnätter ökade med mer än 70 000 på dessa logiformer, jämfört med 1988.

Ca 75 % av resandet och besöken äger rum under perioden maj-september, räknat efter inkvarteringsstatistiken. Resandet tidigare under vårvintern har dock ökat under senare år, inte minst genom att Nordkalottvägen gjort fjällanläggningarna längs vägen mer lättåtkomliga, men också genom en medveten satsning på konferensmarknaden samt upplevelse- och äventyrsturism.

Boendet har under 1980-talet förskjutits från hotell till husvagn och camping, som också fått en annan karaktär liknande fritidshusvistelse.

Diagram 1. Antal gästnätter på några olika inackorderingstyper i Norrbottens län

Både den ökade husvagnscampingen och det ökade antalet konferenser i länet kan härledas ur en medveten satsning på ökad tillgång till anläggningar av dessa typer. Både kommuner och enskilda turistföretag har investerat i attraktiva husvagnscampinganläggningar resp. konferenshotell. Särskilt för konferenshotellen har detta medfört en stor överkapacitet, särskilt under de delar av året då sådan verksamhet inte är aktuell.

Av de olika nationaliteterna dominerar svenskarna turismen i länet. Svenskarna utgör numera ca 75 % av alla gästnätter i kommersiella boendeformer (hotell, stugbyar, vandrarhem, camping). Därnäst kommer norrmännen med ca 12 %. Övriga nationaliteter - inkl. finländare, tyskar m.fl. - representerar således inte mer än sammanlagt 13 %.

Det finns ingen marknadsundersökning genomförd utomlands om det internationella resandet till just Norrbotten. Den senaste undersökning som är gjort är den som Sveriges Turistråd lät genomföra 1986-1987 om den europeiska (närmast västeuropeiska) synen på hela Sverige och varför man reser eller inte reser hit.

Den bild man har av Sverige i dessa länder, och som också är ens eget motiv för att åka hit, är att det i Sverige finns mycket natur, att här är rent och att det finns en god miljö även i övrigt. Upplevelsen av detta känns attraktiv för den begränsade grupp som säger sig ha råd att semestra i Sverige.

Utan att dra alltför långtgående slutsatser av dessa allmänna uppfattningar, kan man ändå säga att Norrbotten typiskt gynnas av en sådan profiluppfattning, eftersom Norrbotten i högre utsträckning än andra landsdelar uppfyller den bild man har av Sverige. Det borde därför - åtminstone på sikt - finnas utrymme för ett ökat resande från den europeiska kontinenten till Norrbotten, förutsatt att andra avgörande faktorer för resandet inte försämrar förutsättningarna ytterligare, exempelvis den relativa prisutvecklingen i Sverige jämfört med andra länder. Jag återkommer till dessa frågor längre fram.

Direkt och indirekt via handel och annat beräknas rese- och besöksnäringen ha omsatt 1,3 miljarder kronor i länet 1989, om man räknar med även de oregistrerade besökarna.

Enligt beräkningar baserade på den registrerade övernattningsvolymen genererar näringen därmed minst 30, sannolikt mer än 40, milj. kr. i skatter enbart till landstinget och primärkommunerna. Till detta kommer skatteintäkter från övriga resenärer, om än proportionellt inte lika mycket.

SCB presenterar i sitt ÅRSYS-material siffror om sysselsättningen inom resenäringen. Av materialet framgår att per den 31 december 1988 fanns det drygt 3 300 heltidssysselsättningstillfällen i länet inom hotell- och restaurangbranschen. Av dessa upprätthålls mer än 2 200 sysselsättningstillfällen av kvinnor.

Härtill kommer nästan 2 000 heltidssysselsättningstillfällen som upprätthålls av säsongsarbetare som inte bor i länet.

I dessa siffror är inte inräknade de indirekta sysselsättningstillfällena inom transport, handel o.d. som genereras av turismen.

Det kan också vara intressant att något studera de olika resekategoriernas ekonomiska omsättning vid sitt resande i Norrbotten. Jag kommer längre fram att redo-

visa mina uppfattningar om de olika resekategoriernas betydelse för näringens utveckling i länet.

Inte särskilt förvånande visar beräkningarna att resenärerna på hotell omsätter mest och bland dessa affärs- och konferensresenärer betydligt mer än fritids- och gruppresenärerna. Likaså spenderar resenärerna per person i stugby mer än de som campar. Av detta skall man dock inte, som jag senare kommer att visa, dra slutsatsen att affärs- och konferensresandet enskilt skall prioriteras i en satsning på rese- och besöksnäringen i länet.

Marknadsföringen av turismen i Norrbotten under 1980-talet har varit inriktat mot aktivitetsbegreppet. De flesta av dessa aktiviteter har förlagts till länets inland och fjälltrakter. Samtidigt spenderar fortfarande en stor del av husvagnsturisterna sin ledighet i form av avkoppling med sol och bad och underhållning som viktiga inslag. Särskilt de norska besökarna spenderar gärna sin semester på detta sätt.

5.2 Resmönster

Inom utredningsarbetet har gjorts särskilda statistiska bearbetningar för att bättre belysa dels nuvarande resmönster, dels attityder till Norrbotten som resmål. För dessa ändamål har använts den turist- och resedatabas (TDB) som Sveriges Turistråd låter producera. TDB bygger på intervjuer med mer än 500 individer (i Sverige) varje vecka, eller totalt ca 24 000 intervjuer per år. Under tre veckor i september-oktober 1990 (v. 38-40) har på utredningens uppdrag ett antal särskilda frågor gällande Norrbotten ställts till intervjupersonerna. Det ordinarie TDB-materialet utgår från resvanor för de personer som redan har rest i Norrbotten, oavsett om de bor i länet eller kommit resande till länet. Dessa personer får besvara frågor om var de bor, varför de reser i Norrbotten m.m.

Specialundersökningen däremot omfattar ett representativt urval svenskar från hela landet, oavsett om de någon gång besökt Norrbotten eller ej. Dessa tillfrågas dels om sina resvanor (om de rest i Norrbotten och så fall varför), dels om sina attityder/uppfattningar om Norrbotten som resmål (t.ex. "Skulle du kunna tänka Dig att resa till Norrbotten?", "Varför?", "Varför inte?"). Framställningen i detta avsnitt bygger dels på det ordinarie TDB-materialet för hela 1989, dels på den särskilda

undersökningen och behandlar de resvanor personerna redan har. I ett senare avsnitt redovisas de frågor i den särskilda undersökningen, som mera avser synen på eller attityden till Norrbotten som resmål.

De skillnader som kan observeras mellan vissa uppgifter i detta avsnitt resp. i det föregående avsnittet beror på att de bygger på olika statistikkällor. Det föregående avsnittet bygger på inkvarteringsstatistiken, som enbart innehåller uppgifter om s.k. kommersiella boendeformer, dvs. hotell, stugbyar, vandrarhem samt camping. Detta avsnitt bygger på TDB-materialet, som genom att det grundas på intervjuer även fångar upp annat resande, främst till släkt och vänner samt till eget fritidshus som har stor betydelse för det totala resandet. TDB-materialet omfattar å andra sidan enbart resandet för personer som bor i Sverige.

5.2.1 Fritidsresor

TDB-materialet bekräftar att resandet i och till Norrbotten väsentligen bygger på en närmarknad (som i och för sig sträcker sig över en betydande geografisk yta). Ovan har konstaterats att 75 % av de registrerade resenärerna i Norrbotten kommer från Sverige och av återstoden en mycket stor andel från norra Norge. Av de (övernattande) svenska resenärerna i Norrbotten kommer ca två tredjedelar från det egna länet. Ytterligare ca 10 % svarar Västerbotten för. Av de svenska Norrbottenresenärerna kommer alltså hela tre fjärdedelar från Norr- och Västerbotten.

Dessa siffror kan jämföras med motsvarande uppgifter för andra län. Jag har då funnit det särskilt intressant att jämföra med Jämtlands län. Det finns flera skäl till detta. Ett är att båda länen har karaktär av Norrlandslän med stora delar fjällnatur. Resenäringen i båda länen bygger i relativt hög grad på naturen och naturbaserade aktiviteter. Ett annat skäl är att Jämtland sannolikt är det län i Sverige där turistnäringen spelar störst roll för den totala sysselsättningen och det län som mest medvetet satsat på turistnäringen som ny "basnäring". En skillnad mellan länen som måste hållas i åtanke är att vinterturismen spelar mycket större roll för Jämtland än för Norrbotten, där ju resandet på sommaren utgör den helt dominerande delen. För ordningens skull bör påpekas att med Jämtland avses genom hela framställningen Jämtlands län, dvs. i huvudsak de båda landskapen Jämtland och Härjedalen.

För att övergå till jämförelsen mellan Norrbotten och Jämtland kan konstateras att medan två tredjedelar av resenärerna i Norrbotten kommer från det egna länet, så är motsvarande siffra för Jämtland enbart 22 %.

Stockholms stad och län svarar för knappt 10 % av svenskarnas resande i Norrbotten, medan alla andra län har en lägre andel än 2 %. Som jämförelse kan nämnas att av svenskarnas resande i Jämtland svarar Stockholms stad och län för ca 20 %, övriga län i Mälardalen drygt 13 %, Göteborgs och Bohus län ca 5,5 %, Gävleborgs län ca 7,5 % och Västernorrlands län 11 %.

Norrbotten är för närvarande alltså en utpräglad hemma- och närmarknadsdominerad destination.

En annan intressant fråga är varför människor reser (eller vad de uppger som skäl för sitt resande). Detta belyses i tabell 6, där jämförelsen ånyo görs med Jämtlands län vars siffror finns inom parentes. Materialet här avser enbart fritidsresor.

Tabell 6. Svenskars övernattningsresor i Sverige på fritid. Huvudsakligt ressyfte. Procentuella andelar som uppger resp huvudsyfte för resor till Norrbottens län (resp. Jämtlands län)

	Helår 1989	Vinter (jan-apr)	Sommar (jun-aug)
Träffa släkt och vänner	47 (23)	42 (15)	41 (28)
Vistas i fritidshus	15 (12)	13 (7)	19 (11)
Delta/vara aktiv i	16 (43)	23 (66)	12 (15)
varav			
Idrott	4 (4)	7 (5)	3 (1)
Skidåkning	3 (26)	8 (50)	- (-)
Fiske	4 (4)	6 (2)	5 (7)
Friluftsliv i övrigt	2 (7)	0 (7)	1 (6)
Besöka (t.ex. parker, evenemang, sevärdhet)	1 (1)	2 (2)	0 (2)
Få uppleva	20 (26)	14 (14)	29 (53)
varav			
Naturmiljö	5 (4)	3 (0)	8 (7)
Äventyr och spänning	1 (0)	1 (0)	0 (1)
Stimulans	0 (1)	0 (1)	0 (8)
Lugn och ro/avkoppling	12 (19)	9 (9)	16 (41)
Nöje och underhållning	3 (1)	1 (2)	2 (1)

Som en illustration till hur olika skilda marknader fungerar kan nämnas att av besökare till Stockholms län uppger 16 % nöje och underhållning som huvudsakligt ressyfte. Besök till enskilda evenemang eller sevärdheter spelar knappast någon roll alls för resandet i eller till Norrbotten och inte heller till Jämtland. Av resandet till Stockholms län svarar detta motiv för ca 6 %.

För att rätt förstå tabell 6 måste man hålla i minnet att en stor andel av övernattande resenärer i Norrbotten själva är norrbottningar som besöker släkt och vänner eller vistas i eget fritidshus, medan besökarna i Jämtland i hög grad kommer utifrån. Det är t.ex. detta som sannolikt förklarar varför så stor andel av Jämtlandsresenärerna sommartid anger lugn och ro/avkoppling som huvudsakligt ressyfte. Detta motiv kan vara väl så starkt hos Norrbottenresenärerna, men om det tillfredsställs genom besök hos släkt och vänner eller i eget fritidshus så är det det senare som anges som ressyfte.

Den här bakgrundsfaktorn (den stora andelen norrbottningar bland Norrbottenresenärerna) förklarar sannolikt också de något förvånande låga siffrorna för olika typer av aktiviteter, såsom t.ex. friluftsliv i övrigt eller fiske. Sådana aktiviteter spelar naturligtvis stor roll även för norrbottningarna men de anges inte som huvudsakligt ressyfte eftersom de utövas under besöken hos släkt och vänner eller i det egna fritidshuset. Som jag kommer att visa längre fram blir bilden något annorlunda när man enbart studerar besökare i Norrbotten, dvs. personer som inte själva är bosatta där.

En annan fråga som är intressant att belysa och som påtagligt visar skillnaderna mellan det mera "kommersiellt/professionellt" inriktade turistlänet Jämtland och det "hemma-/närmarknadsdominerade" Norrbotten är hur man bor när man befinner sig på en övernattningsresa. Detta belyses i tabell 7.

Tabell 7. Svenskars övernattningsresor i Sverige på fritid. Boendeformer mätt i antal övernattningar. Procentuella andelar för resp boendeform i Norrbottens län (resp Jämtlands län)

	Helår 1989	Vinter (jan-apr)	Sommar (jun-aug)
Kommersiellt boende	26 (32)	30 (37)	27 (34)
varav			
Hotell/motell/pensionat	5 (13)	6 (18)	4 (8)
Fritidshus/lägenhet, hyrd gm förmedling e.d.	6 (13)	4 (17)	7 (12)
Vandrarhem	3 (3)	3 (1)	4 (6)
Husvagn på camping-plats	10 (2)	13 (0)	11 (7)
Konf.anl./kursgård	1 (0)	4 (0)	0 (1)
Icke kommersiellt boende	8 (20)	5 (23)	9 (15)
varav			
Fritidshus/lägenhet, hyrd privat	3 (15)	3 (20)	2 (7)
Husvagn utanför camp-ingplats	1 (1)	0 (0)	2 (0)
Tält utanför campingplats	1 (1)	0 (0)	2 (2)
Annat boende	67 (48)	65 (41)	63 (51)
varav			
Släkt och vänner	46 (26)	49 (22)	42 (29)
Eget fritidshus/lägenhet	21 (22)	17 (19)	21 (22)

Även denna tabell förstärker bilden av Norrbotten som hemmamarknadslänet och av Jämtland som "turistindustrilänet". Särskilt slående är naturligtvis skillnaderna i andel som bor hos släkt och vänner.

Det som annars är det mest utmärkande i denna tabell är att de visar på hur det i Norrbotten finns få privatägda fritidshus som ägs av andra än norrbottningar. Det finns därmed inget särskilt stort utbud av fritidshus för uthyrning, särskilt för privat uthyrning. Detta har sannolikt större effekter än man kan tro. Privatägda fritidshus och -lägenheter spelar en mycket viktig roll för att skapa stabila resmönster. Den som investerat i ett fritidshus försöker att utnyttja det så mycket som möjligt och om man inte kan utnyttja det själv försöker man sänka sina kostnader genom att hyra ut sitt hus, ofta till vänner och bekanta. Existensen av privatägda fritidshus skapar helt enkelt bindningar till resmålet som inte finns på samma sätt om man är helt hänvisad till de kommersiella boendeformerna.

En intressant företeelse som knappast har någon riktig motsvarighet utanför Norrbotten är den höga siffran för husvagnsboende på campingplats under vintermånaderna. Såvitt kan bedömas rör det sig återigen om en dominans av norrbott-

ningar som helt enkelt har sina husvagnar uppställda året runt och besöker dem på samma sätt som man besöker sitt fritidshus.

Om man studerar resandet efter vad vi kan kalla livscykel (dvs. i olika åldrar och i olika typer av familjesituationer) så kan man bara konstatera att resenärerna kommer från alla ålderskategorier och från både ensamstående, sammanboende/gifta och familjer. Norrbotten uppvisar i dessa avseenden inte några större avvikelser från resandet i stort i landet, möjligen med undantag för en viss underrepresentation av äldre resenärer. Det senare kan sammanhänga med att pensionärer i allt större utsträckning reser organiserat i grupp på "kortsemestrar" eller weekendresor; program som sträcker sig över två till tre dagar. De långa avstånden till och inom Norrbotten utgör här ett hinder, eftersom många av dessa gruppresor sker per buss, och resenärerna inte vill tillbringa alltför stor del av programmets tid på bussen.

Studier av dessa resenärers hushållsinkomster ger inte heller några signifikanta avvikelser för Norrbottens del gentemot siffrorna för resten av landet. Möjligen kan spåras en svag tendens till överrepresentation för hushållen med de allra högsta inkomsterna. Återigen präglas bilden av att norrbottningarna själva står för så stor del av resandet i länet. De representerar då ett tvärsnitt av befolkningen där. Som senare skall visas är det bland besökare *till* länet från andra delar av landet en tydlig överrepresentation av höginkomsttagare.

Ett annat sätt att beskriva resandets karaktär och struktur och skillnader i dessa avseenden är att se till hur mycket resenärerna spenderar under sina resor. Här finns tydliga skillnader. Medan fritidsresenärer i Norrbotten uppger att deras genomsnittliga utlägg per resa och person under 1989 var 554 kr. så är motsvarande siffra för Jämtlands län 905 kr. Tendensen är ännu tydligare för vintermånaderna då norrbottenresenären spenderar i genomsnitt 531 kr., medan jämtlandsresenären har ett genomsnittlig utlägg på 1 080 kr. För sommarmånaderna krymper skillnaderna. Då är siffrorna 691 kr. för Norrbotten och 882 kr. för Jämtland. Materialet i övrigt visar att den främsta orsaken till dessa skillnader är att en genomsnittlig resa i Jämtland omfattar längre tid än en resa i Norrbotten.

Säsongssvängningarna är ett generellt problem inom turistnäringen men är mera uttalat för resandet i Norrbotten än på många andra håll i landet. Av naturliga skäl är problemet större för fritidsresandet än för arbetsresandet. TDB-materialet visar

att under 1989 närmare 60 % av resandet genomfördes under perioden maj-september. Då måste man återigen ha i åtanke att en stor del av resandet genomföra av norrbottningarna själva. Detta resande utvisar inte lika stora säsongssvängningar som besöken till Norrbotten från andra delar av landet. Som visas i det kommande är säsongssvängningarna när det gäller besöken utifrån mycket stora.

Den specialundersökning som utredningen låtit göra bekräftar i flera avseenden den bild som redan givits, men ger i andra avseenden en annan bild. Som redan påtalats utgår det ordinarie TDB-materialet från det resande som faktiskt sker i Norrbotten. Där dominerar norrbottningarnas eget resande materialet. Specialundersökningen bygger på intervjuer med ett representativt urval av alla svenskar. Där utgör norrbottningarna en mycket liten andel. Andelen norrbottningar som ingår i underlaget är den främsta förklaringen till de skillnader mellan materialen som kan iakttas.

I fråga om fritidsresandet ger specialundersökningen i korthet följande upplysningar i fråga om resvanor, resmönster o.d.

Klart mer än hälften av de tillfrågade har aldrig besökt Norrbotten. Mindre än 10 % gjorde sitt senaste besök under 1989 eller 1990, vilket tyder på att mindre än 5 % av befolkningen per år besöker Norrbotten. Den andel som aldrig besökt Norrbotten ökar, av naturliga skäl, med avståndet från Norrbotten. Exempelvis uppger dryga 30 % av personer från övriga Norrland att de aldrig besökt Norrbotten, medan siffran för övriga Götaland (utanför storstäderna) är hela 70 %. Detta kan ges två olika tolkningar. Båda är möjliga och kan vara sanna samtidigt. Den ena tolkningen är att Norrbotten betraktas som ett avlägset resmål och att avståndet utgör ett faktiskt hinder. Den andra tolkningen är att det finns en stor potential resenärer till Norrbotten inom landet, särskilt i de sydligare delarna.

Höginkomsttagare är tydligt mer frekventa Norrbottenbesökare än låg- och medelinkomsttagare. Detta kan ha flera förklaringar. En är att kostnaderna för att resa till Norrbotten utgör ett hinder. En annan (den kanske mest sannolika) är att höginkomsttagare över huvud taget reser mera.

Mer än 80 % av dem som sagt sig ha besökt Norrbotten har vid sitt senaste besök gjort detta under sommartid (här = maj-september). Observera att detta då nästan helt handlar om besökare till Norrbotten från andra delar av landet. Detta kan jämföras med uppgiften i det ordinarie TDB-materialet att mindre än 60 % av resandet

i Norrbotten äger rum samma period. Det materialet domineras som sagts av norrbottningarnas eget resande i länet. Det betyder att detta resande alltså inte har lika kraftiga säsongssvängningar som besöken utifrån har.

En dryg tredjedel av de som besökt Norrbotten besökte vid sin senaste resa även Nordnorge eller norra Finland. Tendensen att på detta sätt kombinera resmål ökar med avståndet. Besökare från Övriga Götaland har gjort en sådan kombinationsresa i 44 % av fallen, medan bara knappt 30 % av besökarna från Övriga Norrland har samma resmönster. Även detta är naturligt. Mera långväga gäster gör inte lika många besök i Norrbotten och när man gör det uppfattar man det som ett stort företag då det gäller att passa på att se mycket. En annan innebörd av detta kan vara att för mer långväga gäster är Norrbottens plats mitt i Nordkalotten en tillgång.

På frågan vad som var det huvudsakliga ärendet vid den senaste resan till Norrbotten är de vanligaste svarsalternativen (fler svarsalternativ möjliga):

Besöka släkt och vänner	30 %
Uppleva miljön (natur och kultur, det "nordnorrländska")	26 %
Vandra i fjällen	13 %
Uppleva kulturen (t .ex. den samiska, gruvsamhällena, m.m.)	11 %
Fiska	7 %
Se midnattssolen	6 %

Övriga alternativ (t.ex. turskidåkning, utförsåkning på skidor, vila och avkoppling, besöka bestämda platser eller evenemang etc.) får samtliga mindre än 5 % av svaren. Uppleva äventyr anges av mindre än 1 %.

Här finns vissa tydliga skillnader beroende på var besökarna kommer ifrån. Exempelvis skulle hela 40 % av besökarna från storstäderna i första hand besöka släkt och vänner, men bara 18 % av besökarna från Övriga Götaland. Denna skillnad sammanhänger sannolikt med att det finns flera "hemvändare" i storstäderna, dvs. människor som har sitt ursprung i Norrbotten.

Omvänt angavs alternativet "uppleva miljön" i 20 % av fallen bland besökarna från storstäderna men i hela 30 % av fallen bland besökarna från Övriga Götaland.

Den bild som här ges är att besökarna från andra delar av landet i hög grad är ute efter en totalupplevelse som i stor utsträckning är natur- och kulturbaserad, särskilt

om man tar i beaktande att syftet "vandra i fjällen" kanske mer är att betrakta som en upplevelse av miljö/natur än som en aktivitet. Det bör understrykas att detta inte får tolkas som att aktiviteterna är ointressanta. De är med största sannolikhet en viktig del av totalupplevelsen, ett slags "grädde på moset". Men de är sällan, kanske t.o.m. i mindre grad än som kunde förväntas, huvudskälet till resan.

Dessa svar bekräftar också en annan iakttagelse som gjorts i olika undersökningar som bl.a. Sveriges Turistråd gjort. Turisten är just ute efter en totalupplevelse. Det är viktigt att det samlade utbudet av upplevelser, aktiviteter, sevärdheter etc är tillräckligt stort om turisterna skall lockas i några större mängder. Det är också viktigt att hela upplevelsen håller god kvalitet, eftersom resenären bedömer helhetsintrycket. Totalupplevelsen måste vara bra för att man skall få nöjda gäster vilket är av avgörande betydelse eftersom huvuddelen av alla besökare - generellt sett i Sverige likaväl som i Norrbotten - är återbesökare, just på grund av att de varit nöjda vid ett tidigare besök. En stor del av de nya besökarna kommer därför att de blivit rekommenderade resmålet av en tidigare besökare som varit nöjd.

I specialundersökningen har också efterfrågats på vilka orter man övernattade vid det senaste besöket i Norrbotten. Svaren visar en stor spridning över länet men naturligtvis med koncentration till vissa orter. Det vanligaste svaret är Kiruna (inkl. t.ex. Riksgränsen och Jukkasjärvi), 28 %. Härutöver angav ca 8 % "fjällen" (exempelvis Kebnekaise, Kirunafjällen, Sarek, Stora Sjöfallet, Kungsleden). Övriga svar som angavs i 10 % av fallen eller mer var Luleå 14 % och Piteå 10 %.

5.2.2 Arbetsresor

Med arbetsresor avses här samtliga resor som har med arbetet att göra och som medför övernattning. Det kan t.ex. gälla konferenser, kongresser eller utbildning, besök på eller deltagande i mässor eller utställningar, studiebesök, vanliga tjänsteresor (enskilda möten etc) samt vad vi kan kalla långpendling, dvs när man har det vanliga arbetet förlagt så långt från hemorten att man övernattar på arbetsorten.

Det material som finns i turist- och resedatabasen (TDB) resp. i specialundersökningen för arbetsresor är inte lika omfattande som för fritidsresor men ger ändå vissa intressanta upplysningar.

Norrbotten har en förhållandevis hög andel arbetsresor av det totala resandet (med övernattningar), högre än genomsnittet för riket och väsentligt högre än t.ex. ett län som Jämtland. Arbetsresorna utgör för Norrbottens del ca 20 % av antalet övernattningsresor totalt. För Jämtlands del är andelen drygt 7 %.

Av arbetsresorna i Norrbotten är en förhållandevis hög andel s.k. långpendling, vanligt arbete förlagt till annan ort än hemorten, drygt 30 %. Sedvanliga tjänsteresor (enskilda möten o.d.) står för drygt 40 % av fallen och konferenser, kongresser, kurser o.d. för knappt 30 %.

Ser man till arbetsresornas fördelning över året så är det intressant att iaktta hur arbetsresorna har en helt annan fördelning än fritidsresandet. Det är i och för sig en självklarhet men kan föra med sig viktiga slutsatser om näringens organisation och sätt att arbeta och bör därför framhållas.

Tabell 8 visar en jämförelse mellan andel av resandet (räknat i antal resor, ej i antal övernattningar) för resp. månad för dels fritidsresandet, dels arbetsresandet.

Tabell 8. Andel av totalt antal resor i Norrbotten fördelat på olika månader. Fritids- resp. arbetsresor (Procent)

	Fritidsresor	Arbetsresor
Januari	4,7	4,5
Februari	5,9	9,4
Mars	7,6	3,5
April	8,5	9,8
Maj	5,3	13,5
Juni	10,0	1,1
Juli	16,9	0,7
Augusti	16,2	12,3
September	8,3	16,3
Oktober	6,4	15,5
November	3,4	12,4
December	6,7	1,2

Dessa siffror innebär att i den utsträckning som samma boendekapacitet kan användas för både arbets- och fritidsresor, vilket i icke obetydlig utsträckning borde

vara fallet, så kan man få ett mindre säsongsbetonat utnyttjande. Det kan bli glest i december och januari och kanske trångt i augusti, men därutöver kompletterar arbets- och fritidsresor varandra på ett utmärkt sätt vad avser säsongsförläggning.

Arbetsresandet i Norrbotten är likaväl som fritidsresandet starkt hemmamarknadsdominerat. Hela två tredjedelar av konferensresandet i Norrbotten företas av norrbottningar (fortfarande behandlas i detta avsnitt enbart svenskars resande i Sverige, alltså inte utländska besökare). Nästan 15 % kommer från Västerbottens län och mer än 10 % från Jämtlands län. Som en jämförelse kan nämnas att av konferensresandet i Jämtlands län (med övernattningar) svarar det egna länet för drygt 30 %.

Den starka hemmamarknadsdominansen bekräftas av de frågor i specialundersökningen som avser arbetsresor. Där visar svaren att mellan 85 och 90 % av de tillfrågade aldrig har besökt Norrbotten i arbetet. Självklart finns även här stora regionala skillnader. Medan närmare 95 % av personerna från Övriga Götaland säger sig aldrig ha besökt Norrbotten i arbetet, så gäller detta inte för mer än ca 65 % i Övriga Norrland.

Till dem som svarat att de företagit en arbetsresa till Norrbotten ställdes också frågan om den senaste sådana resan var en ren arbetsresa eller om den var kombinerad med någon form av nöje eller rekreation. Härvid svarar en dryg tredjedel att det varit fråga om en sådan kombination medan drygt 60 % svarar att det varit en ren arbetsresa.

5.3 Kommunikationer

Det dominerande transportmedlet *inom* länet är bilen, som utgör knappt 80 % av det totala antalet personkilometer. Genom de långa avstånden i Norrbotten är resandet med bil mer naturligt och därmed mer frekvent än i södra Sveriges mer tättbefolkade områden. Fram till nu har bilens ökande dominans också sammanhängt med det, i förhållande till andra varor och i förhållande till grannländerna, mycket konkurrenskraftiga bensinpriset.

Till (och från) länet tar sig nu de flesta med flyg, om man undantar det direkta närområdet (Nordnorge, norra Finland och Västerbotten), där bilen fortfarande dominerar.

Antalet ankommande och avresande passagerare med flyg till länets tre största flygplatser (Luleå, Kiruna och Gällivare) ökade från år 1980 till 1988 med 633 000 till nästan 1,2 miljoner; en ökning med 113 %. Med tåg reste under 1989 ca 850 000 personer till länet. Till detta kommer den ökande marknaden av långfärdsbussar, som det inte finns några statistiska uppgifter om.

5.4 Utbildning

I Sverige bedrivs numera olika former av turistutbildningar i hela landet, även i Norrbotten.

I *riket* finns på högskolenivå en allmän linje och en påbyggnadslinje i turism, en hotell- och restaurangekonomilinje, en kurs i kulturgeografi med inriktning mot turism och lokal utveckling samt en turismproducentutbildning. Inom högskolan finns det vidare kurser i internationell turismkunskap, naturguidning samt kultur- och miljötolkning. På gymnasienivå finns i hela landet ett mycket stort utbud av linjer som berör turistområdet och turistnäringen. Linjerna erbjuds såväl inom ungdomsutbildningen som i ökad utsträckning i den kommunala, och även i den statliga, vuxenutbildningen. Även folkhögskolorna erbjuder ett stort antal utbildningar inom turistområdet i så gott som hela landet.

Slutligen bedrivs, permanent eller tillfälligt, olika typer av yrkesutbildningar för turistområdet inom arbetsmarknadsutbildningen.

Av dessa utbildningar anordnas i *Norrbotten* - i regi av högskolan i Östersund - 40 poängs kurser i turism i Kiruna/Gällivare. På gymnasienivå finns utbildning i hotell- och konferensservice samt turism- och reseliv inom ungdomsskolan och utbildning i turistservice inom den kommunala vuxenutbildningen. På Storumans folkhögskola anordnas fjälledarutbildning, på Malmfältens folkhögskola i Kiruna en särskild linje i turism och reseliv och via arbetsmarknadsutbildningen i Gällivare arrangeras yrkesutbildningar med grundkurser för turism- och reseindustrin, lokala

guideutbildningar samt skidlärar- och skidinstruktörsutbildningar. AMU-utbildningar inom turistområdet förekommer även i Övertorneå.

I den nya gymnasieutbildning med treåriga yrkesutbildningslinjer som statsmakterna fattat beslut om, kommer det att finnas 16 utbildningslinjer inom området Handel-Turism.

5.5 Aktörer

Turistnäringen är, generellt sett, mycket speciell som näring genom sin unika blandning av kommersiella, ideella och offentliga aktörer. Denna blandning av aktörer finns dessutom i ett antal olika roller: som producenter, säljare, marknadsförare och finansiärer.

Det är känt att nöjda gäster är den bästa garantin för verksamhetens utveckling och expansion. Man kan därför med fog hävda att personal och ledning inom de olika företag som är verksamma inom näringen och har direkt kontakt med kunderna/turisterna, är de viktigaste aktörerna inom området. Det må sedan gälla transportföretag, boendeanläggningar eller aktivitetsföretag/anläggningar - oavsett vem som äger anläggningarna eller företagen.

Turistnäringen är typiskt sammansatt av dels ett litet fåtal mycket stora företag (företrädesvis inom transportbranschen, men också vissa hotellkedjor kan räknas dit), dels ett mycket stort antal små företag. Näringen är starkt beroende av både de stora företagens stabilitet, finansiella styrka och professionalitet och de små entreprenörernas idérikedom och entusiasm. Ägare och företagsledningar inom företagen i näringen spelar därför en stor roll för näringens utveckling.

Även de ideella aktörerna är av stor betydelse. Hit hör större och mindre medlemsorganisationer som oftast är sammankopplade med fritid, rekreation och resande. Det kan gälla en organisation som Svenska Turistföreningen (STF) som organiserar människor med intressen för kanske främst natur och kultur, vilket föreningen tar till vara genom att organisera aktiviteter kopplade till dessa intressen. STF har härigenom också blivit en viktig producent inom turistnäringen, både som rese-

arrangör och som ägare av boendeanläggningar m.m. Inte minst i Norrbotten har STF kommit att spela en viktig roll för den turistiska utvecklingen.

Ett annat exempel kan vara jakt- och fiskevårdsföreningar, som främst för medlemmarnas räkning disponerar t.ex. jaktmarker och fiskevatten vilket samtidigt är viktiga produktionsfaktorer inom turistnäringen. Sådana föreningar anordnar också olika typer av aktiviteter som för med sig resande, t.ex. fisketävlingar. De ideella organisationerna har särskilt på central nivå dessutom kommit att fungera som viktiga informationsgivare om aktiviteter inom organisationens intresseområde även till andra än medlemmar.

Resenäringens förutsättningar i Norrbotten, inte minst de ekonomiska, påverkas härutöver av ett stort antal offentliga aktörer - såväl på central nivå som i Norrbottens län.

Även resenäringen påverkas naturligtvis av de allmänna näringspolitiska förutsättningarna i landet och den ekonomiska utvecklingen, bl.a. som detta kommer till uttryck i statsmakternas näringspolitik och ekonomiska politik. Bl.a. kan nämnas att *skattepolitiken,* som en del av den ekonomiska politiken, har stor betydelse, liksom *regionalpolitiken* som kan betecknas som en del av näringspolitiken och *sysselsättningspolitiken.*

Resenäringen sorterar i regeringskansliet under *industridepartementet,* som därmed har ansvaret för analyser och förslag av strategisk natur som berör näringen.

Industridepartementet har också stor betydelse för näringen genom sitt ansvar för regionalpolitiken och de regionalpolitiska medel som disponeras av *regeringen, statens industriverk* och *länsstyrelsen i länet.*

Även *arbetsmarknadsdepartementet* påverkar utvecklingen av resenäringen genom de *arbetsmarknadspolitiska* insatserna, inte minst i Norrbotten. Dessa resurser disponeras av *regeringen, arbetsmarknadsstyrelsen* och *länsarbetsnämnden i Norrbotten.*

Resenäringen påverkas också av de beslut som fattas i *miljödepartementet* och därmed också av *statens naturvårdsverks* agerande i exempelvis nationalparksfrågor.

Regionalt finns, förutom länsstyrelsen och länsarbetsnämnden som redan nämnts, även den *regionala utvecklingsfonden* och *Norrbottens Turistråd* med som aktörer. Inte minst det regionala turistrådet har stor betydelse för en strategisk planering för näringen i länet.

Lokalt har *samtliga primärkommuner* ett ansvar för rekreation och rekreationsanläggningar och även för de näringspolitiska förutsättningarna för branschens utveckling inom den egna kommunen. Ett än större inflytande på turist- och reseutvecklingen har kommunerna genom sitt monopol på beslut om markdisposition.

Roller och uppgifter för dessa olika aktörer är uppdelade på ett sätt som följer både formella ålägganden och traditionella åtaganden:

Traditionellt har de olika anläggningarna i området arbetat enskilt och utan något direkt samarbete med andra anläggningar. Detta håller nu på att förändras dels genom ägarbyten av ett antal mer betydelsefulla anläggningar, dels genom en ökande medvetenhet om behovet av samarbete och samverkan (se vidare avsnitt 6.5).

Departementens arbetsområden är indelade efter *verksamhetsområden*, medan riksdagen och dess utskottsorganisation arbetar i *ändamålsområden*. Det får som resultat att frågeställningar som exempelvis berör utvecklingen av ett enskilt näringsområde som resenäringen i ett regionalpolitiskt känsligt område som Norrbotten, aldrig i regeringsarbetet helt naturligt bereds eller diskuteras som en helhet där såväl strategiska som finansiella förslag och konsekvenser beslutas samordnat. Turist- och resenäringen betraktas i strategiska sammanhang för sig, oftast nationellt, parallellt med, men frånskilt från regionalpolitiska och arbetsmarknadspolitiska överväganden; de sistnämnda också de med stor effekt på förutsättningarna för näringen.

För att motverka denna tendens till brist på samordning finns i regeringskansliet sedan år 1986 en särskild statssekreterargrupp med uppgift att svara för regionalpolitisk samordning av insatser inom de olika berörda departementens verksamhetsområden. Statssekreteraren i industridepartementet är ordförande i gruppen. Numera behandlas dessutom både de regionalpolitiska och turistpolitiska frågorna i samma departement, nämligen industridepartementet.

Regionalt finns en uppdelning av arbetsuppgifterna som innebär att Norrbottens Turistråd i hög utsträckning haft ambitionen att svara för den långsiktiga, strategiska synen på näringen, medan medel till de insatser som realiseras, beslutas av länsstyrelsen och länsarbetsnämnden.

Kommunerna i länet samverkar institutionellt via Norrbottens Turistråd. Deras engagemang i turistnäringen är emellertid mycket mer direkt än så. Kommunerna i länet har sedan länge samarbetat med anläggningarna inom turistområdet, och också andra berörda aktörer, i de fall då man inte direkt har ägt anläggningarna. Man har alltså sedan länge också varit egna producenter av turisttjänster. Även om detta har inneburit begränsningar, har det också haft betydelse för etableringen av näringen i länet. De lönsamhetsvillkor som gällt (och alltjämt gäller) för entreprenörer inom näringen, har ofta krävt offentligt engagemang och de möjligheter till finansiell uthållighet i engagemanget som detta inneburit.

Inom ett område med så här många aktörer blir det naturligt svårt att koordinera insatserna. De olika aktörerna har dessutom ofta olika målsättningar med sin verksamhet. Detta understryker behovet av en instans som har mandat och möjligheter att koordinera de olika beslut och beslutsprocesser som berör rese- och besöksindustrins utveckling i Norrbotten. Jag återkommer till denna fråga i förslagsavsnittet.

5.6 Samhälleliga insatser i Norrbotten

Statsmakterna har - åtminstone sedan andra världskrigets slut - bedrivit en regionalpolitik för att möjliggöra fortsatt boende i landets mer glesbefolkade delar. Inte minst har Norrbotten berörts av dessa insatser. Sedan mitten av 1960-talet, då det lokaliseringspolitiska företagsstödet introducerades, har ca 2,8 miljarder kronor utbetalats som ordinarie medel till olika företag i Norrbotten eller i form av projektmedel eller glesbygdsstöd. Medlen - som främst utgjorts av bidrag till investeringar i lokaler, maskiner och utrustning - beräknas ha medfört ca 8 600 arbetstillfällen under perioden från det de beviljades fram till nu.

Norrbotten har härutöver fått omfattande resurser i samband med s.k. särskilda utvecklingsprogram, som har haft till syfte att balansera effekterna av de mycket omfattande omstruktureringar inom länets tidigare basnäringar som ägt rum under 1970-talet och framåt.

Totalt, dvs. inkl. arbetsmarknadspolitiska medel, har drygt 4 miljarder kronor satsats i sådana utvecklingprogram under 1980-talet. Insatserna har berört en rad olika områden såsom näringslivsutveckling, utbyggnad av infrastrukturen, forskning och utbildning m.m. Därtill har ca 2 miljarder kronor tillförts de statliga industrierna i länet (LKAB, SSAB och Assi) under samma tidsperiod.

Härutöver har under 1980-talet beviljats knappt 2,4 miljarder kronor till olika typer av ordinarie beredskapsarbeten. Inom ramen för Malmfältsdelegationens arbete har ytterligare ca 150 milj. kr. beviljats liksom i det s.k. Östra Norrbottenprojektet, som investerat ca 112 milj. kr. i länet.

Andra statliga insatser av betydelse för utvecklingen i länet är etableringen av högskolan i Luleå, lokaliseringen av ett fredsförband till Arvidsjaur samt ett antal utlokaliseringar av statlig verksamhet från södra Sverige till Luleå, Kiruna och Gällivare.

Också turism- och resenäringen har fått del av dessa satsningar. Uppskattningsvis har ca 300 milj. kr. under motsvarande period utgått som statligt stöd för investeringar i anläggningar som kan definieras som anläggningar för rese- och besöksnäringen.

Räknat per sysselsättningstillfälle är de statliga ekonomiska åtagandena mycket omfattande.

Som framgår av redovisningen ovan har statens engagemang genom finansiellt stöd i länet varit omfattande. Totalt har staten investerat mer än 11 miljarder kronor under de olika tidsperioder som redovisats ovan. Till stor del är detta ett nödvändigt stöd med de förutsättningar för produktion och boende som gäller i stora delar av Norrbotten. Jag har redan tidigare redovisat min bedömning att många verksamheter i Norrbotten även i fortsättningen kommer att behöva ett omfattande samhälleligt engagemang.

Samhällets insatser inskränker sig ju emellertid inte bara till staten. Även landstinget och kommunerna i länet har naturligtvis satsat avsevärda resurser på att upprätthålla service och standard gentemot medborgarna, också inom turist- och rekreationsområdena. Detta förstärker bilden av Norrbotten som ett område med ett mycket stort samhälleligt engagemang i länets utveckling.

I andra sammanhang har samhällsekonomiska studier genomförts som visar på rese- och besöksnäringens positiva ekonomiska effekter i princip överallt i moderna tjänsteproducerande samhällen som USA och Sverige, och då i synnerhet i glesbebodda områden som Norrbotten. Som framgår under avsnitt 5.1 generar även rese- och besöksnäringen i Norrbotten avsevärda positiva avkastningar i form av skatteunderlag och sysselsättning.

För budgetåret 1990/91 uppgår de regionala utvecklingsmedlen för hela landet i statsbudgeten till 1 050 milj. kr. Av detta belopp disponerar länsstyrelsen i Norrbotten 145 milj. kr. För länsövergripande projekt disponerar regeringen 101 milj. kr.

För större projekt disponerar statens industriverk och regeringen därutöver 350 milj. kr. för regionalpolitiska insatser riktade mot företag i hela landet.

Härutöver disponerar statens industriverk 250 milj. kr. för sysselsättningsbidrag inom ramen för det regionalpolitiska stödsystemet.

För sysselsättningsskapande åtgärder har för innevarande budgetår anvisats 1 774 milj. kr., varav AMS disponerar 1 594 milj. kr. Av dessa medel har 189 milj. kr. anvisats länsarbetsnämnden i Norrbottens län.

5.7 Regeringens regionalpolitiska proposition våren 1990

De resurser riksdag och regering beslutat om inom detta område baserar sig på de förslag som presenterades i den regionalpolitiska proposition som förelades riksdagen i våras. Propositionen innehåller en presentation av regeringens synsätt vad beträffar regionalpolitiska insatser också för turistområdet.

Av propositionen framgår bl.a. att länsstyrelsen enligt regeringens uppfattning bör få den samordnande rollen för de regionalpolitiska insatserna. Behovet av en samordnande funktion har ökat med decentralisering och delegerat beslutsfattande över de regionalpolitiska resurserna. Vissa län, däribland Norrbotten, bör enligt regeringen tilldelas särskilda medel för infrastrukturinsatser. Även regeringen själv bör disponera sådana medel.

I samband med förslag om dessa särskilda infrastrukturella medel, anför föredragande statsrådet:

"Berörda länsstyrelser bör få i uppdrag att gemensamt redovisa ett förslag till vilka åtgärder som bör prioriteras för att åstadkomma en långsiktig positiv regional utveckling."

För detta ändamål anvisas 330 milj. kr. (medel till särskilda regionalpolitiska infrastrukturåtgärder).

Regeringen föreslår vidare att regionalpolitiskt företagsstöd i fortsättningen bara skall kunna lämnas i form av lokaliserings-, utvecklings- och sysselsättningsbidrag (plus vissa nedsättningar av vissa företags sociala avgifter). I samband med detta anför statsrådet:

"Det innebär att länsstyrelsen fortsättningsvis beslutar om såväl lokaliserings- som utvecklings- och sysselsättningsbidrag. Länsstyrelsens roll bör också förstärkas och ansvarsfördelningen i länet ytterligare klargöras genom att länsstyrelsen i fortsättningen tilldelas hela ansvaret för beredning och uppföljning av stödärendena på regional nivå."

Regeringen föreslår vidare en, i likhet med direktiven för övrig statsförvaltning i den nya treåriga förvaltningsmodellen, betydlig förbättring av utvärdering och uppföljning av vad regionalpolitiska insatser leder till.

Turismen behandlas i propositionen i ett särskilt avsnitt som ett exempel på den småföretagsverksamhet som det finns anledning att satsa på. Föredraganden konstaterar turismens ökande betydelse, också regionalpolitiskt, och anför vidare:

"Det är dock viktigt att påpeka vikten av att satsningar inom turismen grundas på marknadsmässiga bedömningar av behov och lönsamhetsförutsättningar. Turismen

bör således inte användas som ett regionalpolitiskt medel om det inte finns realistiska förutsättningar för turism i området i fråga."

I propositionen anförs turistnäringen också som ett exempel på ett område som borde kunna vara aktuellt för de interregionalt samordnade satsningar som är tänkta att finansieras från det särskilda infrastrukturstödet.

5.8 Effekter på turistnäringen av skattereformen

En utredningsrapport om utvecklingen av turistnäringen i Sverige eller i någon del av landet kan inte gå förbi frågan om skattereformens effekter. Frågan är viktig, eftersom en så stor del av finansieringen av sänkningen av inkomstskatterna lagts på verksamheter som har med rese- och besöksnäringen att göra. Hit hör åtgärder som höjningen av mervärdeskatten på hotell- och restaurangtjänster, införandet av mervärdeskatt på en rad tjänster som tidigare inte varit föremål för sådan beskattning, t.ex. persontransporter, liftanläggningar, campingavgifter etc. Stor betydelse har också de olika skattehöjningar som tillsammans lett till kraftiga höjningar av bensinpriserna. Andra inslag är skärpt beskattning av inkomster av uthyrning av privatägda fritidshus.

Sammantaget kommer detta att leda till att relativpriserna för resande i Sverige höjs, både jämfört med annan konsumtion i Sverige och jämfört med resande utomlands. Även med hänsyn tagen till den positiva effekt på resandet som högre inkomster efter skatt kan ge, leder detta till påtagliga volymminskningar för svensk turism, dels genom att svenskar väljer annan konsumtion framför turism, dels genom att både svenskar och utlänningar i högre grad väljer andra resmål än Sverige.

Sveriges Turistråd har i sitt remissyttrande över de olika skatteutredningarna gjort bedömningen att den inhemska turismen - som ett resultat av skattereformens effekter - kommer att minska med 4 % i genomsnitt, men med kraftiga variationer för olika typer av resande kring detta genomsnitt. Exempelvis förväntas privatresandet (hushållens resande) minska med 8 %, medan affärsresandet knappast skulle påverkas alls, eftersom företagen kan dra av ingående moms. Däremot kan konferensresande m.m. från bl.a. organisationernas sida påverkas, eftersom dessa inte

kan dra av ingående moms. Till dessa effekter kommer minskningen av utländska besökares resande till Sverige.

Det kan också förutsägas att effekterna inom Sverige kommer att bli större för resmål som ligger långt från befolkningskoncentrationerna, dit ju onekligen Norrbotten hör. En annan effekt är att den gränshandel som medfört resande från våra grannländer till Sverige, kraftigt minskar eller upphör, vilket starkt påverkar Norrbotten som har landgränser mot både Norge och Finland.

Skattehöjningar är förvisso inte den enda orsaken till de prishöjningar som drabbat och kommer att drabba turistnäringen. Problemet förstärks dock av det förhållandet att vi redan i utgångsläget var känt som ett "högprisland" samt att vi redan vid sidan av skattehöjningarna har en snabbare pris- och kostnadsstegring än vår omvärld.

Under 1990 har enbart vissa av skattehöjningarna inom reseområdet trätt i kraft. Övriga genomförs från årsskiftet 1990/91. Redan under 1990 har dock volymutvecklingen inom turistnäringen varit starkt negativ, främst som ett resultat av de kraftiga prishöjningarna.

Den inkvarteringsstatistik som bygger på antalet gästnätter på hotell, stugbyar och vandrarhem (men inte på camping) visar för sommarmånaderna (juni-augusti) en total minskning för riket på 8 %. Svenskarnas eget resande minskade med samma tal, 8 %. För de utländska besökarna skiljer sig siffrorna åt beroende på vilka marknader det handlar om. Typiskt sett är minskningen störst på närmarknaderna, vilket är oroande eftersom man där har den bästa kunskapen om den svenska marknaden och dessutom inte gör sina bokningar lika tidigt. Sålunda minskade besöken från de nordiska länderna med hela 19 %, där Norge utmärker sig med en minskning på hela 28 %.

På fjärrmarknaderna har vi t.o.m. vissa ökningar, men detta förklaras troligen delvis av att man där bestämt sig långt i förväg och hunnit göra sina bokningar redan innan pris- och skattehöjningarna var kända.

Ser man till den regionala fördelningen inom landet så bekräftar den i stort att de största minskningarna drabbar avlägset liggande resmål. Minskningen för Norrbotten var 15 %, vilket är den näst högsta som uppmätts i något län. Den nuvarande stora andelen norrmän som besöker Norrbotten och den kraftiga minskningen

av just detta lands resenärer bidrar också till den totalt sett kraftiga nedgången i Norrbotten.

Naturligtvis kan inte definitiva slutsatser dras av statistikuppgifter från en så begränsad period, men så mycket kan ändå sägas att dessa siffror representerar ett trendbrott för utvecklingen i hela Sverige efter flera år av volymökningar och att det inte finns någon motsvarande tendens i våra grannländer. Dessa har tvärtom - enligt preliminära rapporter - fått uppleva fortsatta volymökningar, inte minst genom ett ökat antal svenska besökare.

Man kan enligt min mening inte vänta sig några förbättringar i Sverige till 1991, trots att det är då huvuddelen av inkomstökningarna efter skatt inträffar, eftersom ett antal skattehöjningar som berör turistnäringen återstår att genomföra (t.ex. moms på liftar, camping, persontransporter) och kunskapen om den svenska prisnivån jämfört med utlandet då dessutom ytterligare hunnit spridas.

De slutsatser som kan dras av denna utveckling, och den utveckling som kan förväntas, är enligt min mening inte att turistnäringen inte längre är något att satsa på. Den viktigaste faktorn i det längre tidsperspektivet är att vi i Sverige och i Norrbotten har en bra produkt att erbjuda turisterna, vilket jag återkommer till i ett senare avsnitt.

Däremot leder det till en slutsats som dessutom överensstämmer med vad som under alla förhållanden kan sägas, generellt för Sverige men särskilt i regioner som Norrbotten, nämligen att man under de närmaste åren bör vara försiktig med ytterligare investeringar i boendekapacitet, särskilt i helt nya anläggningar. Ansträngningarna bör istället inriktas på att höja kvaliteten i produkterna, öka attraktionen, utveckla aktiviteterna samt slå vakt om och utveckla redan existerande anläggningar.

Man bör också sträva efter att finna former för att sänka produktionskostnaderna, t.ex. genom olika typer av samverkan mellan företag, bl.a. för att motverka den kraftiga ökningen av transportkostnaderna. Jag återkommer till dessa frågor i senare avsnitt.

5.9 Regeringens utredning om skattereformens effekter på turismen i vissa områden, däribland Norrbottens län

Som framgår av föregående avsnitt är det sannolikt att den samlade skattereformen kommer att särskilt påverka förutsättningarna för turistnäringen i landets mer glesbefolkade och därmed mer känsliga områden.

Det här förhållandet har också uppmärksammas av statsmakterna. Regeringen har därför - med utgångspunkt i riksdagens uttalande i juni 1990 - lämnat ett uppdrag till statens industriverk att i samråd med Sveriges Turistråd och berörda länsstyrelser, regionala utvecklingsfonder och kommuner följa utvecklingen på turistorter i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Kopparbergs och Värmlands län samt på Gotland och Öland.

Uppdraget skall leda fram till en bedömning av de skattepolitiska beslutens effekter på den regionala utvecklingen samt till överväganden om eventuella åtgärder av regionalpolitisk art.

Delrapporter skall lämnas till regeringen (industridepartementet) i mars 1991 och 1992. En slutrapport skall redovisas senast den 15 mars 1993.

Redovisningstidpunkterna i uppdraget har mött kritik från turistnäringen i Sverige, eftersom man anser att dessa ligger för sent. Jag har dock snarare uppfattat saken så, att näringen inte accepterar att man först skall genomföra de beslutade skatteförändringarna och därefter utvärdera dem för att eventuellt senare göra nya förändringar. Näringen menar snarast att man borde göra förändringar i skattebesluten innan de negativa effekterna uppkommer. Jag anser det uppenbart att om man faktiskt är ute efter en utvärdering av effekterna, så måste viss tid förflyta innan dessa effekter kan mätas.

6 Bedömningar

6.1 Turismens betydelse som regionalpolitiskt instrument

Det finns anledning att något beröra frågan om turismens betydelse för regional utveckling med tanke på uppdragets karaktär, men också med tanke på att turistnäringen så ofta är föremål för intresse i regionalpolitiska sammanhang.

Det senare är självfallet ingen tillfällighet. I det föregående (avsnitt 5.1) har redovisats den betydelse turistnäringen har i Norrbotten redan idag för t.ex. sysselsättning, skatteinkomster m.m. Turistnäringen är en servicenäring och är därför arbetskraftkrävande, vilket självfallet är av primärt intresse när problemet är att finna sysselsättningstillfällen för människor som annars löper stor risk att bli arbetslösa eller som redan är arbetslösa.

Turistnäringens stora fördelar i detta hänseende är att turism har naturliga förutsättningar att bedrivas i områden där sysselsättningsmöjligheterna annars är begränsade eller icke existerande. Särskilt gäller detta den mera naturanknutna turismen, som har naturliga verksamhetsförutsättningar i områden som annars präglats av näringar som starkt minskat (och fortsätter att minska) i sysselsättningsvolym, såsom gruvnäring samt jord- och skogsbruk. Turismen är därför ur sysselsättningssynpunkt särskilt viktig i Norrbotten och andra områden där dessa näringar redan minskat kraftigt (se vidare kap. 2).

En annan viktig aspekt på sysselsättningen inom turistnäringen i glesbygd, är möjligheten och det stora behov som finns, att kunna kombinera ett antal sysselsättningar och inkomster. Många arbeten inom de agrara näringarna t.ex. räcker inte för en heltidsinkomst när de skall bedrivas på de villkor som ofta erbjuds i glesbygdsområdena i landet. Arbetet inom turistnäringen erbjuder i sådana fall ofta det komplement som är den avgörande skillnaden för att kunna bo kvar och inte behöva lägga ned den verksamhet som pågår eller flytta. De olika samebyarnas i Norrbotten ökade aktivitet inom turistområdet, är också ett bra exempel på detta. Turismen fungerar här som ett komplement till rennäring och är för vissa enskilda renägare den avgörande orsaken till att det går att upprätthålla också renskötseln.

Det finns i sammanhanget anledning att understryka att, även om det finns naturliga verksamhetsförutsättningar för turistnäringen på många orter eller regioner av främst glesbygdskaraktär där sysselsättningen av olika skäl sviktar, så betyder detta inte att det finns goda förutsättningar för turism på alla platser i glesbygd som drabbats av arbetslöshet. Det finns alltför många exempel på att man valt att försöka satsa på turism på orter där i stort sett alla andra satsningar misslyckats, utan att man i förväg förvissat sig om att marknads- och produktionsförutsättningarna är tillfredsställande och att det finns rimliga lönsamhetsförutsättningar.

Det är viktigt att framhålla att turistnäringen i själva verket spelar en större roll för glesbygden än vad som avspeglas i direkta sysselsättningstillfällen. Genom att turisster bidrar till efterfrågan även utanför själva turistnäringen medverkar man till att upprätthålla ett totalt serviceutbud inom handel, offentlig service m.m. som annars inte vore möjligt.

Jag vill hävda att turistnäringen idag är den avgörande överlevnadsförutsättningen i stora delar av Sveriges glesbygdsområden, särskilt i Norrlands inland.

6.2 Marknadsförutsättningar

6.2.1 Inledning

Flera av de faktorer som utgör handikapp för Norrbotten när det gäller etablering av t.ex. industriell produktion är i en grundläggande mening handikapp också när det gäller resenäringen. Dit hör framför allt de långa avstånden, både *till* regionen (jämfört med de stora befolkningskoncentrationerna i landet) och *inom* regionen. Andra negativa faktorer kan vara klimatet, tillgång på service, kompetens i specifika avseenden hos arbetskraften, etc.

När man trots detta hävdar att just resenäringen kan utgöra en framtida "basnäring" för Norrbotten så beror detta i så fall på att det i regionen finns vissa unika kvaliteter som gör området intressant som resmål. Som jag senare återkommer till under avsnittet om strategisk grundsyn innebär detta att en grundläggande utgångspunkt är att man vid en utveckling av turistnäringen måste utgå från en analys av vilka

dessa unika kvaliteter är och hur dessa skall framhävas, göras kända och göras tillgängliga.

Standardprodukter, dvs. ett produktutbud som finns i stor mängd över hela eller stora delar av landet, kan i och för sig spela en viss roll för närmarknaderna, men de kan aldrig motivera långa resor till en annan region från andra delar av landet eller från andra länder.

6.2.2 Attityder till Norrbotten som resmål

Ett första steg i en sådan analys som nämns ovan kan vara att försöka utröna vilka attityder som finns hos allmänheten till Norrbotten som resmål. Vilken bild har man av Norrbotten? Vilken faktisk eller inbillad kunskap har man? Vad uppfattar man som intressant eller attraktivt? *Är* Norrbotten attraktivt som resmål? Om det uppfattas som attraktivt, varför är det då så relativt få som reser? Vilka är - i konsumenternas ögon - hindren för att nå ett ökat resande till Norrbotten?

Det är för att åtminstone delvis belysa sådana frågor som den tidigare beskrivna specialintervjuundersökningen gjorts (se avsnitt 5.2).

Denna intervjuundersökning är enbart gjord på den svenska marknaden. Det skulle naturligtvis kunna anföras skäl för att man borde undersöka varje potentiell marknad, vilket egentligen är varje befolkningsunderlag där man nu inte har ett omfattande resande till Norrbotten - oavsett om detta befolkningsunderlag finns i Norge, Tyskland, Spanien eller Japan. Några sådana ansatser har inte gjorts och det finns ett antal goda skäl för det.

Ett sådant skäl är naturligtvis att det finns praktiska och ekonomiska hinder för att göra alltför omfattande undersökningar. Ett annat är emellertid förvissningen om att svenska resmål som vi inte kan finna en svensk publik för, också är väldigt svåra att etablera internationellt. Man etablerar inte ett resmål på den internationella marknaden i ett slag. Det är ett mödosamt uppbyggnadsarbete, som sannolikt sträcker sig över decennier, där marknaderna successivt vidgas.

Norrbotten är, som redan visats, ett resmål med en stark ställning på hemmamarknaden (det egna länet) och närmarknaden. De naturliga kommande stegen är att vidga cirklarna ytterligare till åtminstone övriga delar av Sverige men också till övriga Norden och kanske Nordtyskland. Detta betyder inte att man inte alls skall arbeta på en bredare utlandsmarknad, men man skall i så fall göra det i begränsad utsträckning och i mycket målmedvetna, riktade satsningar. Detta kan vara motiverat eftersom det sannolikt finns *vissa* kvaliteter hos Norrbotten som destination som värderas högre av t.ex. mellan- och sydeuropéer än av svenskar i gemen.

Innebörden av detta är att det knappast är särskilt meningsfullt att t.ex. försöka etablera Norrbotten som resmål på den amerikanska marknaden, när fortfarande närmare 60 % av alla svenskar aldrig besökt regionen. En sådan ansats, liksom en marknadsundersökning rörande Norrbotten på den amerikanska marknaden, vore meningslös också av det skälet att huvuddelen av alla amerikaner inte har en aning om var Sverige eller Skandinavien ligger eller vad det står för - och naturligvis än mindre då Norrbotten.

Den följande redovisningen gäller alltså svenskars (här = personer boende i Sverige) attityder till och kunskap om Norrbotten som resmål. Huvudsakligen gäller frågorna fritidsresande men kan ha relevans också för det icke destinationsbundna arbetsresandet (t.ex. konferenser o.d.).

De första och grundläggande frågorna var helt enkelt om intervjupersonen, om han/hon hade möjlighet, skulle kunna tänka sig att besöka/ göra fler besök i Norrbotten under en sommar- resp vintersemester.

Tabell 9 visar svaren för totalpopulationen.

Tabell 9. Svar på frågan: "Skulle du, om du hade möjlighet, kunna tänka dig att besöka/göra fler besök i Norrbotten under en sommar-/vintersemester?" Procentuella andelar som angivit resp svar

	Sommar	Vinter
Ja, utan minsta tvekan	30,5	17,5
Ja, mycket gärna	26,4	16,5
Ja, ganska gärna	23,5	18,2
Nej, inte särskilt gärna	11,1	22,8
Nej, mycket ogärna	6,7	24,0
Ej svar	1,8	1,0

Svaren i tabell 9 återspeglar en grundläggande positiv attityd till Norrbotten som destination, i varje fall på sommaren. Man måste sannolikt utgå ifrån att med tanke på den hårda konkurrensen och alla de alternativ konsumenterna har så bör man i den här typen av fråga helst ha svaren "Ja, utan minsta tvekan" eller "Ja, mycket gärna". Övriga blir säkert svåra att övertala.

Det skulle ändå innebära att det finns en positiv grundinställning till Norrbotten hos klart mer än hälften av svenskarna när det gäller sommarsemester och hos ca en tredjedel när det gäller vintern.

I dessa avseenden finns inga större skillnader i inställning mellan könen och inte heller mellan olika ålderskategorier, så när som på en uttalat mer negativ inställning till vintersemester i Norrbotten hos den äldsta kategorin (60-74 år). Inte heller uppdelning på inkomstkategorier ger några märkbara skillnader.

Däremot finns, vilket kunde förväntas, klara geografiska skillnader. "Ja, utan minsta tvekan" till sommarsemester i Norrbotten svarar ca 43 % av intervjupersonerna i Övriga Norrland och Övriga Svealand, men bara 28 % i storstäderna och 22 % i Övriga Götaland.

Även för vintersemester finns geografiska skillnader. I storstäderna svarar drygt 20 % "Ja, utan minsta tvekan" och knappt 20 % "Nej, mycket ogärna". I övriga Götaland svarar inte mer än ca 11 % "Ja, utan minsta tvekan" och drygt 28 % "Nej, mycket ogärna".

Som uppföljning till föregående fråga har de intervjupersoner som skulle kunna tänka sig att besöka Norrbotten fått ange vad som skulle vara den främsta orsaken till ett sådant besök. De vanligaste svarsalternativen är:

Uppleva miljön (natur och kultur, det "nordnorrländska")	44 %
Vandra i fjällen	22 %
Åka utför på skidor	21 %
Gå på tur på skidor	18 %
Uppleva kulturen	17 %
Fiska	10 %
Besöka släkt och vänner	7 %
Vila och koppla av	5 %

Bland övriga svarsalternativ finns utpräglade aktiviteter som får låga andelar, t.ex. "Utöva sommarsport (kanot, segelflyg m.m.)" 1 %, "Uppleva äventyr (forsränning, hundspann m.m.)" 1 %, "Åka på skotertur" 1 %, "Se midnattssolen" 2,5 %. "Besöka vissa bestämda platser eller evenemang" får mindre än 1 %.

Som framgår har vissa intervjupersoner uppgivit mer än ett alternativ.

I vissa delar bekräftas den bild som tidigare visats i avsnittet 5.2 Resmönster, men delvis avviker bilden. Det är naturligt att det vid den här frågan är en mycket mindre andel som anger alternativet Besöka släkt och vänner. Bland dem som redan åker till Norrbotten är det det vanligaste. I den här undersökningen svarar även en stor grupp som aldrig varit i Norrbotten och ett av skälen till detta är säkert att de inte har släkt eller vänner i Norrbotten.

I övrigt är det de ganska ospecifika alternativen "Uppleva miljön" (natur och kultur) eller "Uppleva kulturen" samt den naturanknutna aktiviteten "Vandra i fjällen" som samlar många röster. Detta kan tolkas på två sätt. Den ena tolkningen är den som tidigare angivits, nämligen att resenärerna är ute efter totalupplevelser, där enskilda aktiviteter bara är inslag i denna totalupplevelse. Den andra möjliga tolkningen är att man svarar så här på grund av bristande kunskap - man har helt enkelt en oklar bild av vad Norrbotten har att erbjuda.

De förhållandevis höga talen för de två skidåkningsalternativen får inte övertolkas. Som senare framgår är risken uppenbar att när Norrbotten ställs mot andra alternativ som erbjuder något liknande så minskar reslusten till Norrbotten. I varje fall för de mera avlägsna marknaderna måste man kunna visa att skidåkning i Norrbotten har unika kvaliteter, om inte mera näraliggande alternativ skall väljas. En sådan kvalitet är naturligtvis möjligheten att åka skidor i Norrbotten vid tidpunkter då detta inte är möjligt någon annanstans i Sverige.

Ett annat tydligt inslag i den här redovisade tabellen är att det i andra sammanhang så vanliga alternativet "Vila och koppla av" får mycket låga tal. Innebörden är att för den stora allmänheten i Sverige (där huvuddelen aldrig besökt Norrbotten) så är Norrbotten en region för upplevelser. Om syftet bara är att koppla av så kan man göra det på närmare håll.

Ett annat slående faktum är att Norrbotten inte är känt för några speciella sevärdheter vid sidan av naturen och inte heller för några särskilda evenemang.

Av aktiviteter vid sidan av skidåkningen och det ganska ospecifika "Vandra i fjällen", så är fiske den aktivitet som står starkast. Siffran 10 % måste betecknas som mycket hög. Detta visar hur starkt fiskeintresset är i befolkningen och att Norrbotten har ett bra namn bland fiskeintresserade.

Ett faktum man i det avseendet bör uppmärksamma är att fiske är den enda orsak till resande där man kan finna några större skillnader mellan mäns och kvinnors intressen. Medan mer än 16 % av männen anger fiske som främsta orsak till ett Norrbottenbesök, så är det bara drygt 3 % av kvinnorna. Denna omständighet måste man ta hänsyn till när man planerar projekt för sportfisketurism. Jag återkommer till den frågan i ett senare avsnitt.

Även när det gäller frågan om orsaken till ett eventuellt besök har uppdelning av svaren gjorts med hänsyn till ett antal bakgrundsvariabler. I fråga om män resp. kvinnor kan sägas att män generellt visar ett något större intresse för olika typer av aktiviteter, även om skillnaden inte är så stor som i fråga om fiske. Det enda undantaget är aktiviteten Vandra i fjällen där kvinnorna har en högre andel. Detta kanske dock bara bekräftar vad som tidigare sagts, nämligen att fjällvandring inte är att betrakta så mycket som en aktivitet utan snarare som en miljö- och naturupplevelse. Den andra sidan av detta är att kvinnor oftare anger de mera ospecifika alternativen, t.ex. "Uppleva miljön".

Även en uppdelning efter ålder ger vissa skillnader. Den yngsta ålderskategorin (15-29 år) har större preferens för aktiviteter, särskilt skidåkning utför (37 % anger detta alternativ mot enbart 4 % i den högsta ålderskategorin). De äldre kategorierna (45 och uppåt) anger i mycket högre grad de allmänna upplevelsemotiven.

En uppdelning efter inkomst visar t.ex. att höginkomsttagare är klart mer intresserade av utförsåkning på skidor än låginkomsttagare, vilket knappast är unikt för Norrbotten som marknad. Över huvud taget är höginkomsttagare mer benägna att ange specifika skäl för att företa en resa till Norrbotten och mindre benägna än andra grupper att ange det mer allomfattande Uppleva miljön.

En geografisk uppdelning visar också på vissa skillnader. Storstadsborna är framför allt mer benägna än andra att ange utförsåkning på skidor som främsta skäl för en resa till Norrbotten (dryga 31 % mot ca 16 % för Övriga Götaland). Personer från Övriga Götaland har generellt en tendens att undvika de mera specifika skälen för en resa och mer använda de allmänna upplevelsemotiven.

Efter de två grundläggande attitydfrågorna som här redovisats ("Skulle du kunna tänka dig att besöka Norrbotten?" resp. "Vad skulle då vara främsta orsaken till ett besök?") har intervjupersonerna fått ta ställning till ett antal påståenden.

Svaren på dessa frågor syftar också till att undersöka både attityder till och kunskap om Norrbotten som resmål. I det följande ges en komprimerad redovisning av dessa svar.

Frågorna är uppdelade i två grupper, där den första gruppen är påståenden som kan utgöra skäl till att man inte reser till Norrbotten (trots att man kanske tycker att Norrbotten är bra eller acceptabelt som resmål). Den andra gruppen påståenden syftar mera entydigt till att mera klarlägga intervjupersonernas bild av, attityd till och kunskap om Norrbotten. I den första gruppen påståenden gavs fem svarsalternativ, där extrempunkterna var "Instämmer helt och hållet" resp. "Instämmer inte alls".

Tabell 10. Svar på påståenden som kan motivera att man inte reser till Norrbotten. Procentuella andelar för resp. svar

Påstående	Instämmer (i procent) helt och hållet	inte alls
Tycker att det är för långt att åka dit	25	33
Det finns för mycket mygg och knott på sommaren	33	24
Det finns andra trakter dit jag hellre åker på sommarsemester	44	11
Det finns andra trakter dit jag hellre åker på vintersem.	44	14
Jag måste först ta hänsyn till andras, närståendes önskemål om resmål	28	34
Jag vet för lite om hur man ordnar en sådan resa	16	54
Jag vet för lite om var man kan bo	20	47
Jag vet för lite om vad man behöver för kläder och utrustning för en vintersemester i trakten	14	58
D:o ang sommarsemester	10	65
Jag orkar inte med att göra en sådan resa	8	75
Det är för dyrt att göra en sådan resa jämfört med vad det kostar att resa till andra ställen	19	32
Jag har helt enkelt inga pengar kvar att lägga på en sådan resa sen det nödvändiga är betalt	16	43
Det är för svårt att ta sig dit, för dåliga kommunikationer	9	52
Det finns annat som jag hellre gör på min sommarsemester än en sådan här resa	40	15
D:o ang vintersemester	48	14
Jag vet för lite om vad man kan göra när man är där på sommarsemester	18	45
D:o ang vintersemester	17	50
Det finns inga resor att köpa/boka	5	55
Det finns annat som jag hellre lägger mina pengar på än att resa så här	29	23
Jag tycker över huvud taget inte så mycket om att resa	6	75
Jag skulle behöva något trevligt sällskap	17	67
Det känns som om Norrbotten ligger åt fel håll för en sommarsemester	27	44
Det blir helt enkelt inte av	45	19

Några mönster framträder klart i svaren på denna första grupp av påståenden. Ett sådant är att intervjupersonerna inte vill acceptera påståenden som innebär att de själva har bristande kunskap eller kompetens eller att det på något sätt är för svårt att ta sig till Norrbotten. Här måste uppmärksammas att det mycket väl kan vara rena prestigeskäl som gör att man svarar som man gör. Det känns mera acceptabelt att svara att det helt enkelt inte blir av än att tillstå att man vet eller kan för lite eller tycker att något är krångligt eller svårt.

Detta är en möjlig tolkning av vissa av svaren. Om man inte ger dessa svar den tolkningen så måste det sägas att svaren förvånar genom att man så förhållandevis sällan anger långt avstånd, bristande kommunikationer, dålig kunskap om resmålet, svårigheter att boka etc. som skäl till att inte besöka Norrbotten.

Ett annat tydligt mönster är att den mycket positiva attityd som visades i de första frågorna som redovisas i detta avsnitt svalnar något i svaren på de direkta påståendena. Det sammanhänger sannolikt med att den första frågan inte förpliktar till något och inte heller ställer Norrbotten i relation till något. När man ombeds att relatera Norrbotten till andra resmål så sänks värderingen av Norrbotten. Detta är i och för sig inte onaturligt. Skälet kan vara okunskap om Norrbotten, även om de flesta förnekar det, eller att man rent faktiskt föredrar andra resmål. Sammantaget bör man ändå kunna dra slutsatsen att Norrbotten för väldigt många ter sig som ett fullt möjligt och förhållandevis attraktivt resmål, men att ett antal skäl gör att de flesta ändå inte reser dit. Dessa skäl kan säkert i flera avseenden motverkas, vilket jag återkommer till i senare avsnitt.

Den följande gruppen påståenden avser attityder till och kunskap om Norrbotten. Medan de tidigare påståendena kunnat besvaras med fem olika alternativ från "Instämmer inte alls" till "Instämmer helt och hållet", finns för de följande bara tre svarsalternativ: "Ja, instämmer helt", "Ja, instämmer delvis" och "Nej, instämmer inte alls".

Tabell 11. Svar på olika påståenden. Procentuella andelar på resp. svar

Påstående	Instämmer helt	delvis	inte alls
Det är mörkt där större delen av året	33	40	24
Runt midsommar är det ljust hela dygnet	90	6	1
En semester i Norrbotten är bara för riktiga friluftsmänniskor	15	34	50
På sommaren gör mygg och knott det nästan outhärdligt att vara där	25	36	31
Norrbottens kust och skärgård har fina badmöjligheter	58	18	4
Befolkningen består i huvudsak av samer	6	18	71
Norrbotten är exotiskt	30	36	29
Det är ont om bekväma övernattnings-möjligheter (här valde 25 % att inte svara)	6	19	51
Det finns egentligen inte så mycket att se i Norrbotten om man undantar fjällen	8	19	65
Det är kallt och regnigt även sommartid	6	34	55
Det finns nästan bara skog och fjäll	25	31	40
Det finns nästan inga vägar	5	20	70
Det är långa avstånd mellan sevärdheterna	47	34	12
Norrbottningen är mer tystlåten än de flesta andra	23	30	36
Norrbottningen är mindre gästvänlig än de flesta andra	3	4	85
Norrbotten har just inget intressant att bjuda en besökare vintertid som man inte kan hitta på närmare håll	15	27	40
Fjällen är mer avvisande än inbjudande	7	15	72
Miljön är mer oförstörd än på de flesta andra håll	73	15	8
Norrbotten är äventyr och vildmark	60	33	4
Norrbotten är egentligen ett lika attraktivt semestermål sommartid som t.ex. Skåne och liknande trakter	60	20	17

Reaktionerna på de här påståendena bekräftar att det finns en ganska enstämmig uppfattning om vad Norrbotten står för som resmål. Norrbotten är äventyr och vildmark tycker (helt eller delvis) mer än 90 % av de tillfrågade. Norrbotten är exotiskt tycker två tredjedelar. Miljön är mer oförstörd än på de flesta håll tycker

närmare 90 %. Detta torde väl överensstämma med den profil man i Norrbotten själv velat förmedla och är säkert en i huvudsak positiv bild.

I samma riktning pekar en del andra reaktioner som dock kan vara mera problematiska. Närmare hälften anser att en semester i Norrbotten bara är för riktiga friluftsmänniskor. Klart mer än hälften tror att det nästan bara finns skog och fjäll. Det senare motsägs dock av att mer än 75 % anser att det finns fina badmöjligheter i Norrbottens kust och skärgård.

Några attityder är direkt problematiska och visar delvis på bristande kunskaper. Hit hör att ca tre fjärdedelar tror att det är mörkt i Norrbotten större delen av året. Närmast alarmerande är väl att drygt 60 % helt eller delvis har uppfattningen att mygg och knott gör att det är nästan outhärdligt att vara i Norrbotten på sommaren.

Denna uppfattning rimmar dock illa med och uppvägs något av att 80 % anser att Norrbotten är ett lika attraktivt semestermål sommartid som t.ex. Skåne och liknande trakter.

Att klimat och avstånd faktiskt är ett problem visas av att 40 % anser att det är kallt och regnigt i Norrbotten även sommartid samt att drygt 80 % instämmer i att det är långt mellan sevärdheterna. Den senare uppfattningen innehåller möjligen inte bara en uppfattning om avstånden utan också om tillgången på sevärdheter i största allmänhet. Ett annat uttryck för problemet med avstånden är att drygt 40 % anser att Norrbotten just inte har något intressant att erbjuda en besökare vintertid som man inte kan hitta på närmare håll.

Som närmast kuriosa inslag (men uttryck för okunskap) skall man väl uppfatta det förhållandet att ca en fjärdedel helt eller delvis instämmer i påståendet att befolkningen i huvudsak består av samer eller att en lika stor andel tror att det nästan inte finns några vägar.

6.2.3 Starka sidor

Det råder ingen tvekan om att det i första hand är naturen/miljön och bilden av den, som utgör Norrbottens största konkurrensfördelar.

I Norrbotten finns en mycket varierande natur med framför allt en storslagen vildmark som största tillgång. Häri ryms en rik och delvis unik flora och fauna. Denna natur/vildmark, med dess flora och fauna - som i sig kan ge oerhört starka och rika upplevelser - ger dessutom underlag för arrangerade aktiviteter (äventyr) i en omfattning som få andra regioner i Sverige kan matcha.

Det finns vissa paradoxer som måste framhållas när det gäller kombinationen avstånd/transporter och naturgivna förutsättningar. Det är lätt att identifiera de långa avstånden inom regionen och till regionen från de stora befolkningskoncentrationerna som en nackdel, ett handikapp. Det är också lätt att identifiera klimatet, särskilt de svåra vinterförhållandena, som en nackdel. Samtidigt måste konstateras att till regionens unika kvaliteter hör det faktum att där finns en vildmark som det är förhållandevis lätt att ta sig till, jämfört med andra vildmarksområden.

Midnattssolen måste betraktas som en stor tillgång för regionen, inte minst av det skälet att andra områden på jordklotet som har midnattssol har mycket lägre grad av tillgänglighet när det gäller transporter och ett mycket sämre klimat. Det finns knappast några andra exempel på områden runt eller t.o.m. ovanför polcirkeln som man kan ta sig till så lätt och där det finns tätorter av t.ex. Kirunas och Gällivares storlek med fungerande samhällsservice och infrastruktur.

Sett i förhållande till det geografiska läget har Norrbotten, eller kanske snarare Nordkalottenområdet, alltså transport- och klimatmässiga fördelar. Detta är viktiga tillgångar särskilt i ett internationellt perspektiv. Det mycket nordliga läget tillhör i sig regionens mera exotiska och utmärkande drag, ett förhållande som lätt förbises när vi bedömer marknaden från ett nordiskt perspektiv, men som är desto tydligare i ett europeiskt eller ett interkontinentalt perspektiv.

En särskild aspekt på det geografiska läget är det förhållandet att Norrbotten utgör en central del av Nordkalotten, som är ett område med dragningskraft. Det är t.ex. klarlagt att en stor del av de europeiska besökare som besöker länet och som inte kommer från våra nordiska grannländer, har Nordkap som huvudmål och på sin resa dit passerar Norrbotten.

Till de exotiska dragen och därmed styrkefaktorerna hör också vissa unika kulturella yttringar, främst samekulturen men också nybyggarkulturen och en tämligen

särpräglad industrikultur, där vi återfinner en fantasieggande spännvidd från gruvorna till rymdverksamheten.

De kvaliteter Norrbotten står för (särskilt inlandet) har stor betydelse redan i dag, men kommer enligt min mening att få än större betydelse i framtiden, särskilt när det gäller det internationella resandet. Stora delar av den europeiska kontinenten är idag drabbad av en i många avseenden undermålig miljö, vilket lett till att miljömedvetandet ökar starkt. Resandet i många europeiska länder kompliceras dessutom av stor trängsel, både vid transporterna och på resmålen. I detta perspektiv är en till stor del orörd natur och vildmark, som dessutom är tillgänglig för många människor, goda miljökvaliteter som ren luft och rent vatten och frånvaro av egentlig massturism, starka konkurrensfaktorer, vars styrka bara kan förväntas öka.

Till detta kommer att det finns en generell tendens inom resandet idag att resenärerna/turisterna kräver alltmer av innehåll i resandet. Det räcker ofta inte längre med t.ex. sol och bad för att locka ökande turistströmmar. Kraven på upplevelser ökar och där kommer natur- och kulturupplevelser att spela en allt större roll, liksom den typ av äventyrsturism som bygger på de av naturen givna förutsättningarna.

6.2.4 Svaga sidor

Som redan framhållits utgör avstånden Norrbottens största problem när det gäller utvecklingen av resenäringen, särskilt gäller detta möjligheterna att utveckla privatresandet.

Det normala sättet att resa för en svensk familj som reser inom landet är med bil. Mellan 70 och 80 % av privatresandet sker på detta sätt. Det har inte enbart med reskostnader att göra utan handlar också om praktiska aspekter samt om flexibiliteten i resandet. Med tanke på de avstånd som råder mellan t.ex. Norrbotten och Mälardalen utgör detta ett avgörande hinder för en stark utveckling av resandet eftersom bilresan mellan dessa områden för en barnfamilj normalt kräver en eller kanske snarare två övernattningar på vägen i vardera riktningen.

Dessa förhållanden gör att andra transportmöjligheter från orter på längre avstånd måste finnas för att en starkare utveckling skall vara möjlig. Särskilt flyget blir då

intressant. Sådana möjligheter finns också, men även om det finns goda möjligheter att resa med kraftiga familjerabatter så kommer själva reskostnaden - både när det gäller flyg, tåg och bil - att i sig utgöra ett hinder, särskilt med de stora prishöjningar på transporter som ägt rum och kommer att äga rum. Vad som i det föregående sagts om bil som transportmedel gäller naturligtvis i stor utsträckning även buss.

De speciella förutsättningarna när det gäller transporterna gör också att resenärerna inte reser iväg utan att göra ordentliga förberedelser i form av förhandsbokningar av boende. Man ställer också större krav på förhandsplanering av aktiviteter. För flygresenärer tillkommer problemet att man måste förhandsplanera transporterna som vidtar när man stigit av planet. Alla dessa omständigheter har bl.a. föranlett Norrbottens Turistråd att påpeka att Norrbotten för många svenskar kommer att framstå som en utlandsdestination inom landet. Detta är naturligtvis riktigt från just dessa utgångspunkter. Detta innebär dock inte, enligt min mening, att svårigheterna att få fler svenskar att resa till Norrbotten är lika stora som svårigheterna att starkt öka de utländska besöken, framför allt eftersom svenskarnas kunskap om Norrbotten är så mycket större än motsvarande kunskap utomlands. Det har däremot den innebörden att man även för svenskars resande från södra Sverige till Norrbotten kan behöva använda liknande former för paketering, bokning, försäljning, arrangemang av resor m.m. som annars brukas för svenskars resande utomlands.

När förutsättningarna för resande är sådana som här beskrivits är resenärer vana vid att kunna få hjälp med reseplanering och bokning av researrangörer och resebyråer. Med de förutsättningar som gäller för Norrbotten blir det svaga engagemang som generellt finns hos svenska arrangörer och resebyråer i fråga om resande i Sverige därför en särskilt stor nackdel.

Beroendet av andra transportmedel än bil och buss medför också ett annat samband som kan utgöra en nackdel för Norrbotten. Inom Sverige finns det i praktiken inga fjärrtransportförbindelser som väsentligen bärs upp av vad vi kan kalla det icke destinationsbundna resandet, dvs. privat rekreationsresande och konferens- och belöningsresande inom affärs- och tjänsteresandet. Särskilt flyg - men också tågförbindelser - bärs ekonomiskt istället upp av det arbetsanknutna uppdragsresandet. Detta betyder i sin tur att turistnäringen blir beroende av utvecklingen inom andra delar av den norrbottniska näringsverksamheten. Har man en svag utveckling av det norrbottniska näringslivet generellt, så för det med sig sämre kommunikationer och

därmed sämre förutsättningar för en utveckling av turistnäringen. Detta beroende, som inte är lika uttalat i mera tättbefolkade delar av Sverige, och den samtidiga risken för en svag utveckling av övrigt näringsliv i Norrbotten är ett otvetydigt handikapp.

Allmänt kan sägas att problemen med de långa avstånden leder till större krav på unika upplevelser, sevärdheter osv. samt en delvis annan organisation av resandet (särskilt transporterna) än vad som gäller för de flesta andra svenska resmål.

Det geografiska läget spelar också stor roll för klimatet, vilket allmänt sett måste anses tillhöra en av regionens svaga sidor. Under senhöst och midvinter är klimatet i delar av regionen (särskilt inlandet) sådant att många anläggningar inte kan hållas öppna. Inte minst osäkerheten om huruvida kommunikationerna kan fungera utgör en starkt hindrande faktor. Också det förhållandet att mörkret dominerar så starkt under så stor del av året måste i huvudsak betraktas som en nackdel, även om undantag finns från detta påstående.

Klimat- och ljusförhållanden bidrar generellt sett (med vissa uttalade undantag) till att anläggningarna får alltför korta säsonger för att nå tillräcklig lönsamhet. Till detta bidrar också det förhållandet att i många avseenden skiljer sig de olika säsongerna åt så mycket rent verksamhetsmässigt att man inte kan få ett rationellt utnyttjande av både personella och andra resurser.

Som en svaghetsfaktor av väsentlig betydelse måste också räknas det förhållandet att det inte finns någon utbredd servicetradition inom regionen. Som jag behandlar mera utförligt på annan plats är näringsutövningen i Norrbotten av tradition mycket starkt inriktad mot tung och storskalig industri. Detta har gjort att serviceyrkena inte har det anseende som är nödvändigt för att en god utveckling av servicenäringarna skall bli möjlig. Detta i sin tur har medfört att det professionella kunnandet inom området inte är tillräckligt utvecklat. Vidare har denna tradition medfört att det i stora delar av regionen finns begränsad förståelse hos inte minst kommunala beslutsfattare för vilka krav på arbetsförutsättningar servicenäringarna i allmänhet och turistnäringen i synnerhet har.

Att man kan bryta de negativa yttringarna av den rådande industritraditionen är, enligt min mening, en av de viktigaste förutsättningarna för att det skall gå att utveckla turistnäringen framgångsrikt.

En svag sida som framträder mycket tydligt i de intervjuundersökningar som gjorts är bristen på speciella sevärdheter eller attraktiva evenemang.

6.2.5 Marknadssegment/affärsområden

När vi talar om turistnäringen (eller resenäringen eller besöksnäringen), så inkluderar vi däri ett stort antal verksamheter med helt eller delvis olika egenskaper och förutsättningar. För att fördjupa analysen måste man göra olika typer av indelningar. Det finns olika metoder för att dela in marknaden. I detta avsnitt kommer indelningen att ske efter två olika dimensioner: dels uppdelningen arbetsresor/fritidsresor, dels uppdelningen i destinationsbundet resp. icke destinationsbundet resande.

Uppdelningen destinationsbundet/icke destinationsbundet resande görs därför att det ökar förståelsen för turistnäringens struktur, men främst därför att möjligheterna och metoderna att påverka resandeströmmarna inom de olika segmenten skiljer sig starkt åt.

Destinationsbundet arbetsresande

Det destinationsbundna arbetsresandet består framför allt av det normala affärs- och uppdragsresandet. Detta resande är av mycket stor vikt, eftersom det i hög grad utgör den ekonomiska basen för rese- och besöksnäringen. Boende, transporter, i viss mån restauranger, resebyråverksamhet etc. är mycket beroende av det vanliga affärs- och uppdragsresandet.

Detta resande kan bara i begränsad utsträckning påverkas av insatser inom resenäringen. Självklart kan en dåligt fungerande resenäring utgöra hinder för företagsetableringar på en ort och en väl fungerande resenäring positivt påverka lokaliseringsbeslut. Av dessa skäl är det angeläget att näringen uppfyller kundernas krav på standard och service och att det finns ett samspel mellan resenäringen å ena sidan och de verksamheter som ger upphov till resandet å den andra.

Kortsiktigt kan dock förhållandevis lite göras för att påverka det destinationsbundna arbetsresandets volym. Detta påverkas i stället genom en långsiktig uppbyggnad av sådana verksamheter som ger upphov till denna typ av resande. Ansträngningarna måste alltså inriktas mot en allmän utveckling av näringsliv och (i någon mån) förvaltning, dvs. närings- och regionalpolitikens allmänna syften.

Det är samtidigt angeläget att detta sker eftersom, som jag redan nämnt, andra delar av turistnäringen för sin utveckling är beroende av den infrastruktur i form av kommunikationer, boendekapacitet etc. som bara kan utvecklas genom ett tillräckligt stort affärs- och uppdragsresande.

På ett område kan det destinationsbundna arbetsresandet påverkas även på något kortare sikt och det gäller mässor och liknande arrangemang. Här finns kapacitet framför allt i Luleå.

Icke destinationsbundet arbetsresande

Det icke destinationsbundna arbetsresandet utgörs framför allt av kurs-, konferens- och mötesresandet. En expanderande del av detta är s.k. incentive- eller belöningsresor.

Som tidigare redovisats i avsnittet 5.2 "Resmönster" är denna typ av resande i Norrbotten till sin volym mycket hemma- och närmarknadsdominerat. Det är också naturligt att avståndsfaktorer utgör ett handikapp för Norrbotten även i fråga om denna typ av resande. Det finns emellertid vissa utvecklingstendenser på denna delmarknad som givit Norrbotten nya möjligheter. Dessa tendenser har framför allt den innebörden att arrangemangen ofta kombineras med inslag av upplevelsekaraktär, framför allt olika typer av aktiviteter.

Som tidigare påtalats innebär det handikapp som avstånden utgör att Norrbotten - för att vara konkurrenskraftigt som resmål - framför allt måste kunna visa upp unika kvaliteter; kvaliteter som inte lika lätt kan hittas på närmare håll för de stora befolkningsgrupperna i södra Sverige. Just inom kurs-, konferens-, mötes- och belöningsresandet finns sannolikt de största möjligheterna att åstadkomma detta, vilket också visas av att detta affärsområde expanderat starkt under senare år. Det är naturligtvis också möjligt inom fritidsresesektorn, men den typ av resande som här

behandlas har trots allt en mycket större ekonomisk potential än fritidsresandet, särskilt i det kortare tidsperspektivet.

Som tidigare påtalats av både Norrbottens Turistråd i dess strategiplan samt av Stiftelsen Turismutveckling i dess rapport "Reseindustrin i Norrbotten" är det här affärsområdet en ekonomisk nyckelmarknad. Området är generellt inte lika påverkat av konjunktursvängningar o.d. som annat resande. Det bör heller inte påverkas lika mycket som fritidsresandet av olika skatteförändringar, åtminstone inte företagens del av detta resande. Däremot kan, som jag tidigare nämnt, organisationers och offentliga organs aktivitet inom området komma att påverkas. Långsiktigt måste affärsområdet bedömas komma att expandera, förutsatt att den allmänna kostnadsutvecklingen inte blir alltför oförmånlig när det gäller kurser, konferenser m.m. inom Sverige jämfört med utlandet. I motsats till vad som ibland hävdas finns nämligen även på detta område en priskänslighet som inte får undervärderas, särskilt som man på detta område har mera professionella köpare än t.ex. på fritidsmarknaden. Däremot är det korrekt att säga att prisfrågan inte är ensam avgörande. Det är pris i förhållande till kvalitet, eller annorlunda uttryckt vad man får för pengarna, som är avgörande.

Andra fördelar med detta affärsområde är att Norrbotten redan har ett gott namn när det gäller arrangemang där konfererande, utbildning m.m. kombineras med olika typer av aktiviteter. Det är redan idag vanligt att ett besök i Norrbotten ingår som en del i programmet när större svenska företag eller organisationer i internationella sammanhang vill visa upp något extraordinärt inom vårt land. Sådana företeelser borde kunna utvidgas. Området kan dessutom på ett utmärkt sätt kombineras med både affärs- och uppdragsresandet samt med stora delar av fritidsresandet i det att samma boende- och transportkapacitet kan utnyttjas.

Som tidigare framhållits har konferens- och kursresandet en helt annan säsongsförläggning än fritidsresandet, vilket gör att man kan få ett bättre utnyttjande under året om samma faciliteter kan utnyttjas för flera ändamål. Inte minst för de allt mer framväxande aktivitetsföretagen är detta angeläget.

En avgörande faktor på denna marknad är att de olika leverantörerna inom resenäringen, boendeföretag, transportörer och aktivitetsföretag, fungerar väl tillsammans så att kunderna kan köpa färdiga arrangemang av i princip en säljare, och så att totalarrangemangets olika delar harmonierar med varandra och samspelar väl.

Destinationsbundet fritidsresande

Det destinationsbundna fritidsresandet står för en stor andel av det totala fritidsresandet. Hit hör framför allt resandet till släkt och vänner och till eget fritidshus. I delar kan detta knappast alls påverkas på annat sätt än att benägenheten att besöka släkt och vänner just i Norrbotten kan öka och besöken göras längre om man tycker att området har mycket att erbjuda. I vissa kommuner görs försök att påverka detta resande genom att anordna särskilda "hemvändardagar" o.d., vilket säkert kan ha vissa positiva effekter.

Vad som delvis kan påverkas är emellertid resandet till eget fritidshus. Som framhållits tidigare pekar statistikuppgifterna mot att det finns förhållandevis få ägare av fritidshus i Norrbotten som inte själva är norrbottningar. Självfallet utgör avstånd och andra faktorer begränsningar när det gäller möjligheterna att få personer från landets sydligare delar att skaffa fritidshus i Norrbotten. Detta är dock också beroende av hur attraktivt det upplevs att ha ett fritidshus i Norrbotten och vilka möjligheter det finns att skaffa ett sådant.

Idag begränsas i flera områden i Norrbotten möjligheterna att bygga och äga fritidshus av kommunala planbestämmelser o.d. Man kan också ofta möta en allmän inställning från norrbottningar att de attraktiva platserna för fritidshus är något som skall förbehållas dem själva och inte säljas till "sörlänningar". Detta är självfallet en fråga som måste avgöras av norrbottningarna själva, men det måste framhållas att det begränsade fritidshusinnehavet hos mera långväga gäster också innebär en begränsning av turistströmmarna till Norrbotten. Det handlar då inte enbart om själva ägarna till fritidshusen, utan också om det faktum att bristen på fritidshus med ägare från andra delar av landet också leder till att det inte finns någon större fungerande marknad för uthyrning av fritidshus - privat eller i mera organiserade former.

Ett annat tydligt drag i de undersökningar som tidigare redovisats är att resande till speciella evenemang knappast spelar någon roll alls för resandet till Norrbotten. Detta måste tolkas som att det finns en brist på tillräckligt attraktiva evenemang. Detta är ett förhållande som bör gå att råda bot på genom insatser inom länet. Ett exempel på en sådan typ av evenemang som finns idag och som anknyter till länets speciella karaktär är de tävlingar i snö- och isskulptur som sedan några år tillbaka årligen arrangerats i Kiruna. Detta är en typ av arrangemang som på andra håll i världen (t.ex. i Japan) visat sig kunna dra många deltagare och en stor publik och

som kan bidra till att profilera en ort. Denna och liknande verksamhet bör därför utvecklas vidare.

Icke destinationsbundet fritidsresande

Det icke destinationsbundna fritidsresandet är det som är lättast att påverka genom olika insatser såsom produktutveckling, marknadsföring osv. Häri inkluderas både det utpräglade intresseresandet och det allmänna semesterresandet.

I båda dessa fall gäller, som tidigare påtalats, att avstånden till Norrbotten från de befolkningsrika marknaderna gör att kraven på ett unikt och profilerat utbud blir större än för andra svenska resmål. Som redan visats är det delvis så att en sådan profil redan finns: Norrbotten är vildmark och äventyr, vandring i fjällen, fiske, samekultur, midnattssol etc. Denna profil kan dock enligt min mening göras ännu tydligare och de unika dragen understrykas ytterligare. Samtidigt behöver profilen kompletteras genom att man klargör att Norrbotten har en hel del att erbjuda som *inte* är en del av den bild människor redan skaffat sig av regionen. Genom marknadsföringsinsatser kan kunskapen om vad Norrbotten mera specifikt har att erbjuda ökas. Bl.a. bör bredden i aktivitetsutbudet understrykas, liksom de redan existerande unika inslagen i naturutbudet. Exempelvis kommer Norrbotten som skidåkningsdestination att ha svårt att hävda sig mot sydligare belägna skidorter på t.ex. Mälardalsmarknaden om man inte kan klargöra att skidåkning i Norrbotten kan erbjuda en del som t.ex. Sälen, västra Härjedalen eller Åre inte har.

Det är också möjligt att genom produktutveckling påverka bilden. Så kan t.ex. sportfisket utvecklas genom fiskevårdande insatser, men också genom att man organiserar sportfiskeutbudet på ett sådant sätt att det finns även andra aktiviteter att erbjuda inom samma område. Detta är väsentligt, eftersom vi kunnat se att det inom en familj oftast bara är männen (fäder och äldre söner, men inte mödrar, döttrar och yngre barn) som vill fylla sin semester med sportfiske.

Ett annat område som kräver viss produktutveckling är det allmänna vildmarksintresset. Även om de flesta förnekar okunskap på området så torde realiteten vara den att de flesta som aldrig besökt vildmarken eller t.ex. sommarfjällen över huvud taget inte riktigt vet hur man skall utrusta sig eller hur man går till väga. Det finns där en otrygghet och en osäkerhet som man behöver råda bot på för att ett större

antal människor skall våga förverkliga det intresse för att närma sig vildmarken som manifesteras i olika undersökningar, inkl. de som redovisas i denna rapport.

Det behöver knappast sägas att de naturliga förutsättningarna för att utveckla den typen av verksamhet finns i överflöd i Norrbotten.

På samma sätt som det saknas profilerande evenemang i Norrbotten som i sig leder till resande saknas också tydliga sevärdheter (vid sidan av naturen i största allmänhet) som av sig själva motiverar ett resande eller som kraftigt förstärker intresset för att resa till Norrbotten. Sådana borde kunna utvecklas, baserat på de unika tillgångar Norrbotten har, såsom särpräglad kultur, unik industri (särskilt gruv- och rymdindustrin) och naturligtvis naturen.

En fråga som ibland ställs är om det över huvud taget är meningsfullt att satsa på ett fritidsresande som riktar sig till den breda allmänheten, eftersom detta inte ger samma lönsamhet som arbetsresandet. Jag menar bestämt att sådana satsningar bör ske av flera skäl. Som jag framhållit tidigare är möjligheterna att för olika typer av resande utnyttja samma faciliteter i transporter, boende, aktiviteter m.m. en väsentlig faktor för att få ett bättre utnyttjande under hela året och därmed en bättre lönsamhet.

Norrbotten har också goda möjligheter att ta till vara det intresse för friluftS- och vildmarksliv som breda grupper uttalar och göra det i former som samtidigt både tillfredsställer personer med mindre vana och kunskap på området och ger tillräcklig lönsamhet. Det är en viktig del av Norrbottens profil att utveckla den typen av verksamhet. För att lyckas krävs emellertid en del insatser. Hit hör bl.a. mer av paketering i boknings- och försäljningsledet. Det är också viktigt att de anläggningar som kan utgöra utgångspunkter för t.ex. fjällvandringar och liknande aktiviteter inte fungerar på ett sådant sätt att den ovane resenären inom området känner sig utanför och okunnig. Det behöver organiseras verksamhet så att ovana resenärer tas om hand och så att utbudet läggs till rätta efter vilken vana man har. Det måste göras klart för människor, och också faktiskt vara så, att man inte behöver packa 25-30 kg på ryggen och leva på frystorkad mat i en vecka för att kunna uppleva vildmarken på ett meningsfullt sätt.

När det gäller det icke destinationsbundna fritidsresandet finns det också anledning för Norrbotten att understryka tillhörigheten till Nordkalotten, som allmänt är en region med stark dragningskraft, både inom Sverige och i övriga delar av Europa.

Nationell eller internationell marknad

En fråga som något berörts i det föregående gäller om Norrbotten skall satsa på en expansion på resandet från övriga delar av Sverige eller om man direkt skall inrikta sig på mera exklusivt resande från andra länder.

Denna fråga kan inte besvaras helt entydigt, men vissa iakttagelser måste ändå göras i sammanhanget. Som tidigare påpekats är okunnigheten om Sverige som destination relativt stor på marknaderna utanför Norden. Okunnigheten ökar naturligtvis med avståndet. Att då kunna etablera en del av vårt land i medvetandet hos internationella resenärer är en mycket svår uppgift.

En annan viktig omständighet är att det knappast är möjligt att skapa en tillräckligt god infrastruktur (transporter, boendekapacitet etc.) inom resenäringen genom att enbart satsa på internationella besökare. En sådan struktur måste grundas på en bas av svenskars arbets- och fritidsresande till regionen.

Över huvud taget är det viktigt att inse att det inte är möjligt att med några snabba (om än aldrig så radikala) åtgärder skapa helt nya marknader. Att utveckla ett nytt destinationsområde för internationell turism är en mödosam och långsiktig process, där det måste vara rimligt att låta en satsning på övriga delar av Sverige utgöra tidiga steg i en sådan process. Varje annat sätt att angripa denna uppgift kräver oerhörda mängder kapital initialt, men även långsiktigt eftersom den typen av satsningar kräver en uthållighet över en följd av år. I detta avseende skiljer sig inte turistnäringen från annan exportnäring. Det finns knappast i Sverige några exempel på framgångar på exportmarknaderna utan, utöver en god produkt, en målmedveten, systematisk och långsiktig bearbetning av marknaden i fråga. Den norrbottniska turistnäringen kan från sin nuvarande bas inte bära en sådan satsning, ens med samhälleligt stöd för den.

Detta innebär inte att utlandsmarknaderna är ointressanta. Särskilt i ett längre tidsperspektiv kan det internationella resandet komma att spela en stor roll för Norr-

botten, särskilt när den ökande miljömedvetenheten börjar sätta allt större spår i resmönstren.Som tidigare påpekats är det dessutom sannolikt så, att vissa av områdets kvaliteter har större genomslagskraft utomlands än i Sverige. Särskilt gäller detta för det som kan sägas symboliseras av midnattssolen. Det är egentligen bara i Norrbotten (och grannlänen i Norge och Finland) som man kan hitta goda transporter till, fungerande samhällen och infrastruktur i övrigt samt ett så förhållandevis behagligt klimat i områden norr om polcirkeln. Det geografiska läget norr om polcirkeln (som alltså kan symboliseras av midnattssolen) är i sig en tillgång, särskilt på utomnordiska marknader.

Inledningsvis torde det likväl vara mera gångbart att få svenska företag och organisationer att i ökad grad utnyttja Norrbotten när man för utländska besökare vill visa upp delar av Sverige. Detta kan vara aktuellt vid företagsinterna konferenser för svenskägda internationella företag, belöningsresor för samma typ av företag men också t ex i samband med kongresser som ofta kombineras med s.k. post-convention-tours.

När det gäller de närmaste årens bearbetning av internationella marknader finns sannolikt Norrbottens största möjligheter inte i att självständigt försöka etablera sig på dessa utan att istället söka samarbeta med andra resmål i Sverige. Det är då främst med storstäderna och då särskilt Stockholm, som man bör utveckla ett samarbete för att skapa kombinationserbjudanden (t.ex. Stockholm-Kiruna) för speciella kategorier resenärer som kan tänkas efterfråga detta.

En annan möjlighet som bör prövas är att, både på svenska och utländska marknader, i ökad utsträckning göra paketerbjudanden som innefattar både Norrbotten och Nordnorge.

Den stora volymen i det närmaste decenniets ökning av resandet till Norrbotten måste enligt min mening den svenska marknaden och i någon mån den övriga nordiska stå för.

6.3 Hinder för resenäringens utveckling i Norrbotten

Med bl.a. den bakgrund jag nu presenterat går det, enligt min uppfattning, att identifiera ett antal hinder för den fortsatta utvecklingen av rese- och besöksnäringen i länet. Dessa är:

* Avståndet till de befolkningstäta delarna i södra Sverige.
* Nuvarande infrastrukturella och institutionella förutsättningarna i länet och även centralt.
* Frånvaro av tillämpning av en strategisk syn för näringen, som bl.a. resulterar i okoordinerade insatser.
* Nuvarande synsätt på näringen från representanter i länet och utanför länet samt hos lokalbefolkningen.
* Frånvaro av en samordnad syn för profilerade insatser.
* Vissa begränsningar i nuvarande regler för att erhålla regionalpolitiskt stöd.

Innehållet i dessa olika delar går delvis in i varandra och jag skall därför beskriva dem så långt möjligt i ett sammanhang:

6.3.1 Institutionella förhållanden

Jag har redan tidigare redogjort för de aktörer som berör resenäringens förutsättningar i Norrbotten. Redan av den beskrivningen framgår det tydligt att det idag inte finns någon institutionell funktion i länet som skulle kunna sägas koordinera näringens utveckling och insatserna för denna i framtiden. Denna brist gäller ju långt ifrån bara frågan om en enskild närings utveckling i ett enskilt län, men inom det område som är mandatet för mitt uppdrag kan man säga att det får särskilt allvarliga konsekvenser om den bedömning jag tidigare redogjort för om existerande utvecklingsmöjligheter inom länet, är korrekt.

Man skulle också kunna hävda att en sådan koordinerande funktion är särskilt viktig i Norrbotten, mot bakgrund av statens stora finansiella engagemang också i turistnäringens utveckling. Ju mer omfattande insatserna är, desto viktigare blir det att de resurser som investeras följer någon gemensam tanke för att inte ändamålsenligheten i resursanvändandet skall riskera att bli lågt.

Också ERU har uppmärksammat bristerna i den institutionella grunden för regionalpolitiken och skriver i bilaga till LU 90:

"I det program för regional utveckling som regeringen lade fram 1982 framhölls vikten av att det finns 'en regionalpolitisk planering och samordning som möjliggör en effektivt fungerande regionalpolitik inom den statliga sektorn i detta förändrade läge'. Regeringen gav emellertid inga konkreta förslag på hur en sådan planering och samordning skulle komma till stånd. Åtgärderna inskränkte sig till att länsstyrelserna fick ökad beslutsrätt över regionalpolitiska medel, vilket ansågs kunna leda till en 'effektivt fungerande regionalpolitik inom den statliga sektorn'.

Argumentationen om den offentliga sektorns roll i regionalpolitiken återkom i regeringens proposition 1985. I denna slås det fast att insatser för att '..... påverka den offentliga sektorns verksamhet och lokalisering utgör också en viktig del av den samlade regionalpolitiken.' Förslagen hur detta skall ske är emellertid fortfarande begränsade."

I årets regionalpolitiska proposition, som jag tidigare redogjort för, återkommer så regeringen ytterligare en gång med att betona regionalpolitikens roll och hur länsstyrelsens centrala position i detta stärks.

Propositionen har, anser jag, tydligt ambitionen att komma till rätta med tidigare begränsningar när det gäller att genomföra det som regeringen identifierar som brister i regionalpolitiken.

Det är för mig alldeles klart att rese- och besöksnäringen, och kanske inte bara den, behöver en samordnande administrativ funktion för sin fortsatta utveckling i Norrbottens län - således en organisation som kan göra strategiska bedömningar och marknadsbedömningar i det enskilda fallet och i detta följa vissa principiella riktlinjer och avväga insatserna såväl inom näringen som mellan resenäringen och andra näringsgrenar.

I mycket har Norrbottens Turistråd idag denna funktion. Det regionala turistrådet, som är en del av Norrbottens läns landstings organisation, har tagit fram ett handlingsprogram för turismen som har funktionen av riktlinjer.

Det är enligt min mening av stor betydelse för turistnäringen att det finns en organisation i länet som har funktionen av att tänka och planera i strategiska termer.

Turistnäringen som sektor måste samtidigt vägas in i en helhetssyn på den allmänna näringsutvecklingen i länet. Statsmakternas senaste beslut om länsstyrelsernas uttalade helhetsansvar för utvecklingen i länet möjliggör, enligt min uppfattning, en sådan helhetssyn också för turistsektorn. Länsstyrelsen i Norrbotten har det övergripande ansvaret för att planera och tänka i strategiska termer för hela länets utveckling.

Det innebär samtidigt att länsstyrelsen i ett sådant strategiskt arbete också måste vara beredd att göra prioriteringar och även avstå från egna beslut om stöd till investeringar eller positiva yttranden om ytterligare sådana, om det är uppenbart att länet i sin *helhet* inte gynnas av det - exempelvis vad beträffar medel till ytterligare anläggningar för boende.

Ett sådant arbetssätt, där det strategiska ansvaret för hela länets utveckling ligger i botten för allt beslutsfattande hos länsstyrelsen, kräver sannolikt mer förvaltningsresurser till länsstyrelsen än vad man disponerar över idag. Det kräver också att det finns sektorsansvariga organ, som kan stödja länsstyrelsen i dess beslutsfattande med olika typer av expertkunskap. Avgörande för det slutliga beslutet i en sådan modell blir att länsstyrelsen, utifrån sitt helhetsansvar, kan respektera de olika sektorsorganens kunskap och rekommendationer - också när det innebär att länsstyrelsen måste avstå från att stödja vissa insatser som enskilt kan framstå som intressanta. Det innebär också att länsarbetsnämnden måste kunna tillämpa samma beslutsmodell. Detta innebär i sin tur att besluten skall inordnas under samma strategi och ställningstaganden grundas på liknande bedömningar om exempelvis lönsamhet. Inom ramen för den samordnade länsförvaltningen är också en sådan samordnad syn möjlig, eftersom landshövdingen också är ordförande i länsarbetsnämnden.

Från dessa utgångspunkter är det intressant att notera, att i nuvarande kommunalekonomiska situation - utan rättslig eller annan reell möjlighet att höja skatterna - diskuterar även landstingen sina verksamheters omfattning och innehåll. På många håll, även i Norrbotten, har detta inneburit att framför allt de verksamheter som inte är obligatoriska eller upplevs som tyngdpunkten i verksamheten, dvs. annat än vården och kollektivtrafiken, ses över; inte sällan utifrån frågeställningen om verksamheten över huvud taget behöver bedrivas i landstingskommunal regi.

Det här har lett till att Norrbottens Turistråds framtida existens har diskuterats i beslutande församlingar inom landstingsorganisationen i Norrbotten.

Skulle beslut fattas om att lägga ned verksamheten vid Norrbottens Turistråd, är det enligt min uppfattning nödvändigt att ansvaret för de frågor som turistrådet har bevakat överförs på andra organ.

I en sådan situation framstår det för mig som naturligt att länsstyrelsen övertar ansvaret också för turistnäringens sektorsfrågor. Det finns ingen annan organisation i länet som skulle kunna göra det, samtidigt som en bevakning av sektorsfrågorna är alldeles nödvändig om den strategiska grundsyn för näringen som presenteras i den här rapporten skall kunna genomföras.

Näringens mer marknadsinriktade verksamhet kan av naturliga skäl inte hanteras av länsstyrelsen. Samtidigt är även denna del av turistrådets arbetsuppgifter väsentliga, i synnerhet om man genom olika typer av samordnade marknadsföringsinsatser tänker sig att utveckla näringen i länet.

Jag menar därför att det måste vara ett gemensamt ansvar för näringen och samhällets representanter att om en situation skulle uppstå då det inte längre finns någon organisation i länet som kan bevaka dessa frågor, med samordnade insatser åstadkomma en ny sådan organisation. Det är enligt min mening samtidigt en bra mätare på det egentliga intresset av att utveckla resenäringen i länet, att man kan ta sådana initiativ både från samhälle och näring och att man också kan åstadkomma en lösning på denna organisatoriska fråga.

6.3.2 Synen på besöks- och resenäringen

Den tradition av utpräglad råvaru- och varuproduktion som under hela den ursprungliga exploateringen av Norrbotten, med start för drygt 100 år sedan, varit grunden för boende i länet, präglar fortfarande till del också beslutsfattandet i länet när frågor om sysselsättning och näringsutveckling diskuteras. Till skillnad från rese- och besöksnäringen har dessa varuproducerande industrier varit utpräglat storskaliga och dessutom samhälleligt bedrivna, oftast statliga. Verksamheten har befunnit sig långt från småskalighet och entreprenörskap, det som är typiskt för

turistnäringens struktur, och därmed också från de faktorer som kan bidra till att skapa en utvecklingsbar turistnäring.

Den här traditionen av storskalighet och tidigare näringsinriktning har gjort att servicetjänster och annan sysselsättning inom turistnäringen är främmande för stora grupper i länet. De annorlunda krav som är förenade med sysselsättning i servicenäringarna kan också framstå som främmande jämfört med villkoren i de ursprungliga industrinäringarna. Som ett exempel är ju arbetstiderna i servicenäringarna helt annorlunda än vad de kan vara i vissa andra industrier. Allt detta medverkar till att turistnäringen i sin helhet fortfarande inte överallt i länet är accepterad som en fullvärdig näringssektor.

Förutsättningarna för att tillvarata resenäringens möjligheter ligger enligt min mening inte bara i att ett *utbud* av sysselsättningsmöjligheter och näringsutveckling skapas. Det måste också finnas en efterfrågan på dessa möjligheter. Enligt min uppfattning är för närvarande *efterfrågan* på möjligheter att utveckla rese- och besöksnäringen i Norrbotten begränsad. Detta kommer till uttryck på många olika sätt: från enskilda händelser, som tydligt visar att servicenäringarnas innehåll fortfarande hos delar av befolkningen är väsensfrämmande; till så pass omfattande ställningstaganden som att ifrågasätta länets turistråds framtida existens. Samtidigt finns i andra delar av näringen, hos enskilda kommuner och anläggningsansvariga, mycket stora ambitioner för turismens framtid i länet och mycket stor insikt i förutsättningarna för en utveckling av området.

Jag menar att en grundförutsättning för att över huvud taget satsa på rese- och besöksnäringen, som en basnäring för sysselsättning och utveckling i Norrbotten, är att ett sådant synsätt har full acceptans i länet.

Det är mitt intryck att det idag inte har det. Det är uppenbart att det idag finns ett mestadels passivt - men stundtals t.o.m. aktivt - motstånd mot turism från delar av befolkningen i länet. Det finns också hos vissa kommunala beslutsfattare en obenägenhet att medverka till att turistnäringen får sådana förutsättningar för sin verksamhet att den kan utvecklas framgångsrikt. Detta synsätt, som har sin grund i prioriteringen och den höga värderingen av den traditionellt storskaliga industrin samt i att kunskapen om hur företag fungerar väsentligt baseras på erfarenheter av denna industri, har jag redan berört.

Vill man åstadkomma en förändring av dessa förhållanden måste man vara beredd att arbeta långsiktigt och uthålligt, för att på sikt kunna påverka attityd och inställning till näringen och dess utvecklingsmöjligheter i delar av länet.

6.3.3 Hinder i nuvarande stödregler

Regionalpolitiska insatser som gjorts i Norrbotten, och även övriga berörda delar av landet, har fram till nu nästan uteslutande varit av "hårdvaruslag", dvs. pengarna har gått till fysiska investeringar av olika slag, finansiellt stöd till näringsverksamhet inom varuproduktionen eller enskilda investeringsprojekt - också inom turistområdet. De regelverk och stödsystem som styrt dessa insatser har hittills enbart i begränsad utsträckning medgivit andra typer av satsningar. Jag vill med ett par exempel åskådliggöra de begränsningar i stödsystemen som fortfarande gäller.

Gröna Huset är ett exempel på ett projekt som visserligen skulle kunna skapa nya arbetstillfällen och ökade intäkter i Haparanda kommun, men som ändå inte bedöms som stödberättigat i första prövningsinstans. Gröna Huset är en tärkt inomhusanläggning som kring en rik och ovanlig växtlighet, som ger huset dess karaktär, skall skapa olika typer av arrangemang och verksamheter såsom turistinformation, växtförsäljning, restaurang, viltbutik, hemslöjdsaffär m.m. Problemet ligger i att vissa av dessa verksamheter inte är stödberättigade om de betraktas enskilt.

Också statens industriverk (SIND) instämmer i projektets vikt. I sitt yttrande till regeringen i samband med projektörernas överklagan av SIND:s tidigare avslag på ansökan om bidrag, skriver man:

"Industriverket instämmer i att den planerade anläggningen kan ha stor betydelse för Haparanda om den kan fånga upp genomfartstrafiken i samma omfattning som anläggningen i Jyväskylä."

SIND avslår ändå bidragsansökningen från de projektansvariga med motiveringen:

"För att serviceverksamhet av den art som Gröna Huset avser skall vara stödberättigad skall den ha anknytning till och direkt betydelse för att förstärka verksamhet och/eller förlänga säsongen vid turistanläggningar på orten. Industriverket bedömer inte att Gröna Huset har den karaktären."

Den 28 juni i år lämnar så regeringen ett förhandsbesked i frågan om Gröna Huset är stödberättigat eller ej. Av beslutet framgår att:

"Regeringen anser av vad som upplysts i ärendet att endast de delar av verksamheten som avser uthyrning av lokaler för restaurang och konferenslokal, vilt- och souvenirbutik är stödberättigade enligt 2 paragrafen punkten 8 nämnda förordning och förklarar att regionalpolitiskt stöd kan lämnas för denna del av verksamheten."

Detta sätt att betrakta verksamheterna enskilt - i en näring som utgörs av ett stort antal tjänster som i ett komplext mönster påverkar varandra i det här fallet i samma fysiska byggnad - begränsar enligt min uppfattning möjligheterna att utveckla resenäringen, särskilt i stödberoende områden som Norrbotten.

Det är dessutom inte alls uteslutet att ett projekt som Gröna Huset har just de effekter SIND efterlyser. Existensen av denna anläggning kan enligt min uppfattning mycket väl få effekten att andra delar av turistserviceanläggningarna i kommunen skulle komma att användas på ett sätt som annars inte hade varit aktuellt och att detta har direkta säsongsförlängande eller andra ökningseffekter.

Ett annat exempel på de problem som finns i de nuvarande stödreglerna, är en planerad höjning av standarden i den stugby som finns i Björklidenanläggningen.

SIND avslår Björklidens framställan om ekonomiskt bidrag till renoveringen med motivet att de planerade investeringarna bedöms som underhåll *och* att de inte skulle ge någon utökad sysselsättningseffekt. Från anläggningens sida uppfattas detta som att man först tvingas vänta på att personer anställda vid anläggningen blir arbetslösa (vilket de blir därför att renoveringen inte kan genomföras) och att man därefter har möjlighet att framgångsrikt ansöka om bidrag för att upphäva denna arbetslöshet.

Frågan är emellertid mer komplex än så. Utifrån de lönsamhetskriterier, som skall styra också den regionalpolitiska bidragsgivningen, är det en självklar utgångspunkt att även anläggningar som tidigare fått investeringsstöd måste driva sin verksamhet så att man har utrymme att sätta av tillräckligt med kapital för underhåll av anläggningarna. Det ursprungliga investeringsstödet hade ju bl.a. till uppgift att minska den ekonomiska belastning som avskrivningar på en normal nivå innebär.

Samtidigt är den uppkomna situationen ändå ett konkret problem för Björklidenanläggningen och också kanske en avgörande begränsning i anläggningens strävan att uppnå en långsiktig lönsamhet. Den typ av insats som är planerad för stugbyn kan dessutom möjligen definieras som en större insats än löpande underhåll; det är frågan om ett standardlyft av omfattande karaktär för att kunna nå konkurrensmässig nivå och skulle av de skälen därför ändå kunna anses vara berättigad till projektstöd. De speciella ägarförhållandena för Björklidenanläggningen innebär också, i likhet med förhållandena för STF, att ägarna inte kan skjuta till något nämnvärt kapital för renovering. Ägarförhållandena som sådana bidrar också till den uppkomna situationen, bl.a. genom att den nuvarande ägaren sannolikt inte är lika benägen uppta lån på samma sätt som ett vanligt aktiebolag. Ärendet behandlas för närvarande av regeringen.

Jag kommer längre fram att behandla frågan om behovet av samverkan mellan olika anläggningar, framför allt i Gällivare-Kirunaområdet, för att klara lönsamheten på en marknad med ökande konkurrens och nya kostnader.

Samverkan av den typ som här är aktuell, och den tänkta gemensamma marknadsföringen av de berörda anläggningarna, är också en fråga om profil för de anläggningar som ingår i samarbetet. En aspekt på detta är att de anläggningar som skulle komma att marknadsföras som Norrbottens mest attraktiva, också måste kunna leva upp till till ryktet om god standard. Också från dessa utgångspunkter är det viktigt att en upprustning kommer till stånd av Björkliden. Det är särskilt viktigt i en tänkt samarbetssituation, med tanke på att en lägre kvalitet på bara en av de anläggningar som ingår i samarbetet, mycket väl kan ge hela regionen ett dåligt rykte hos externa besökare; på samma sätt som en lyckad vistelse på en eller ett par av anläggningarna ger hela regionen god publicitet.

Regeringens förslag i den senaste regionalpolitiska propositionen uppmärksammar på ett glädjande sätt de olika möjligheter till "mjuka" insatser som i ökad utsträckning efterfrågas inom de regionalpolitiska stödsystemen för att kunna kombinera olika typer av insatser; något det finns ett allt större behov av, bl.a. i form av projektstöd av olika slag. Som framgår ovan finns det därtill emellertid ytterligare ett antal bestämmelser som fortfarande inte riktigt överensstämmer med verkligheten och som enligt min mening bör ses över.

6.3.4 Infrastrukturella hinder

De infrastrukturella hindren för en utveckling av turistindustrin i Norrbotten har delvis redan behandlats. De består bl.a. av planfrågorna och den kommunala inställningen till hur och på vilka villkor resenäringen får genomföra exploatering av mark, vilket är en både institutionell och en infrastrukturell frågeställning.

Men hindren består också av direkta infrastrukturella brister i form av transporter. Skall möjligheterna att utveckla resenäringen i länet anses realistiska, måste detta kunna kombineras med en god transportförsörjning.

I delar finns det i sig mycket goda förutsättningar för transporter i länet. Vägnätet är, främst genom arbetsmarknadspolitiska insatser, mycket väl utbyggt. Det finns också möjligheter att ta sig till länet med flyg och tåg. Flygtransporterna är dessutom mycket flexibla och marknadsanpassningsbara.

Icke desto mindre överensstämmer detta inte alltid med marknadens behov. Ett av de motiv som i marknadsundersökningar ofta uppges som orsak till att man som turist inte besöker Norrbotten, exempelvis om man bor i södra Sverige, är att det är dyrt att ta sig dit för en familj. Det är alltså kostnaderna som är problemet. Det är däremot få som anser att kommunikationerna till länet är dåliga.

Detta sammantaget uttrycker att människor är väl medvetna om att det finns förhållandevis goda möjligheter att ta sig till länet, rent transporttekniskt. Problemet ligger i hög grad i att svenskar som fritidsreser/semestrar i Sverige i stor utsträckning vill använda bilen som transportmedel. Här blir för många en bilresa till Norrbotten alltför tidskrävande och kostsam. Som vi sett i undersökningsresultat finns dessutom en utbredd misstanke om att vägnätet är illa utbyggt. När man sålunda är hänvisad till framför allt flyg, så är sannolikt en reaktion att flyg *upplevs* som ett dyrt transportmedel. Möjligen är kunskapen om de goda rabattmöjligheterna under vissa tider av året inte tillräckligt spridd.

Denna bild bekräftas av att den möjlighet som finns att ta med bilen till Norrbotten utan att köra dit själv, de s.k. biltågen, är högt utnyttjad. Det finns i det fallet klara kapacitetsproblem. Problemet här är att det är svårt att bygga ut kapaciteten. De järnvägsvagnar som utnyttjas i biltågen lånas in till denna verksamhet under en

kortare del av året. Under större delen av året används de för annan verksamhet, främst personbilsexport. Säsongen är för kort för att man ekonomiskt skall kunna motivera utbyggd vagnskapacitet enbart med turismens behov.

Den här beskrivna situationen gör det, enligt min mening, nödvändigt att försöka hitta nya lösningar på kombinationen resor till/från länet och turistaktiviteter i länet.

En sådan möjlig kombination skulle kunna vara förhyrning av charterplatser på den del av det ordinarie flyget som inte utnyttjas, alternativt anordnande av direkta charterresor från södra Sverige. Det finns idag inga formella hinder för researrangörer att anordna sådana inrikes charterresor, förutsatt att vissa villkor om inackordering och minimiantal dagar på besöksorten är uppfyllda.

Detta är också precis vad som gjorts i det s.k. Huskyprojektet, som är ett utmärkt exempel på ett möjligt område för samverkan mellan flera anläggningar och en transportör. Enligt min mening kan det finnas ytterligare möjligheter till sådana samverkansprojekt mellan anläggningar i länet och olika transportörer. Eftersom Norrbotten ligger där det ligger, är det här enligt min uppfattning en mycket viktig frågeställning. Den är direkt avgörande för de fortsatta möjligheterna att utveckla privatresandet till Norrbotten för större grupper. Det är därför angeläget att man från resenäringen i länet verkligen anstränger sig att hitta lösningar för att åstadkomma rimliga priser för transporter till länet. Med tanke på vad jag sagt om svenskarnas intresse av att resa i bil bör man också undersöka möjligheterna att kombinera boende, flyg samt hyrbil till rimligt pris. Sådana projekt bör enligt min mening kunna få finansiellt stöd från samhället, framför allt i utvecklingsfasen.

Även inom länet finns det idag exempel på brister i transporterna, som bidrar till att begränsa förutsättningarna för turism och affärsresande.

Tornedalens transporter är allmänt dåligt utvecklade. För efterfrågan hos den kategori av turister som utnyttjar den incentiveturism som finns i Tornedalen, skulle ett helikopterflyg ha stor betydelse. Detta skulle kunna kombineras med reguljära transporter för den fastboende befolkningen och också kunna användas inom sjukvården. Det finns, inte minst av ekonomiska skäl, ett stort behov av att på detta sätt samordna utnyttjandet av ett helikopterflyg. Anledningen till det är att ett helikopterflyg är betydligt billigare att investera i än flygplan inkl. land- och startplatta och andra landinvesteringar, men därefter dyrt att driva. Det behövs därför

tillräcklig ekonomisk bärkraft för att utveckla denna typ av transporter. Länsstyrelsen i Norrbotten bör enligt min mening analysera möjligheterna att utveckla helikopterflyget i delar av länet innan man medverkar till att bygga ytterligare flygplatser.

Likaså skulle det finnas möjligheter att utveckla småflyget i länet om det fanns serviceanläggningar och annat för detta. I Alaska är detta flyg mycket utvecklat och förekommer i en utsträckning som påminner om biltätheten per person i Norrbotten. Ett utvecklat småflyg skulle otvivelaktigt leda till ökade möjligheter till individuell turism i Norrbotten. Därför bör länsstyrelsen också närmare analysera på vilket sätt småflygets utveckling kan underlättas.

De större anläggningarna kring Narviksvägen, som jag senare kommer att återkomma till, är samtliga i behov av mycket goda persontransporter om det fritidsutbud de står för skall kunna uppfattas som attraktivt. Möjligheten att flyga till Kiruna från södra Sverige måste därför vara kombinerad med klanderfria matarsystem från flyget till slutlig destination. Idag är dessa förhållanden mycket dåliga. Det är förknippat med stora svårigheter och mycket dålig service att bara ta sig in till Kiruna tätort, om man inte kan eller vill använda privat bil, även om man är beredd att betala för transporttjänsten.

Också busstrafiken i länstrafikhuvudmannens regi längs Narviksvägen fungerar dåligt i fråga om matartrafiken från ankommande tåg- och flygtrafik. Detta måste enligt min uppfattning åtgärdas, antingen genom att trafikhuvudmannen förbättrar transporttjänsterna eller genom att koncessionen för busstrafiken på denna sträcka överlåts på annan huvudman.

Skall attraktionskraften att flyga till Kirunaområdet för rekreation och ledighet upprätthållas och utvecklas är det enligt min mening också av stor betydelse att det även i fortsättningen går flera direktflyg per dag från Stockholm och andra tätorter i södra Sverige till Kiruna. Detta är särskilt viktigt inför den avreglering av flyget som nu är aktuellt till följd av ett antal internationella överenskommelser. Med en större konkurrens på marknaden finns det en uppenbar risk att regionalpolitiskt och lönsamhetsmässigt svagare regioner och orter får försämrad service, också i detta hänseende. Jag menar att en sådan tendens till försämrade flygförbindelser till Kiruna och Norrbotten i övrigt måste motverkas genom samhälleliga beslut.

Ett ytterligare motiv till att värna om direktflyget till länet är den av både SAS och Linjeflyg inför nästa år aviserade minskningen av antalet flygavgångar med ca 10 %. Skulle dessa minskningar i oproportionell grad riktas mot glesbygd, inkl. Norrbotten, måste även detta motverkas av samhället.

Länsstyrelsen i Norrbotten har nyligen ställt sig bakom ett förslag om en flygförbindelse över Nordkalotten med sträckningen Bodö-Tromsö-Luleå-Uleåborg. Mot detta har flera kommuner i de olika länderna reagerat och istället föreslagit sträckningen Evenäs-Kiruna-Luleå-Kemi.

Länsstyrelsen i Norrbotten har även i sitt beslut förklarat sig villig att ställa upp med en finansiell riskgaranti.

Hur man reagerat från samhälleligt håll i de andra länderna är för mig inte känt.

Min bedömning är att ett tvärflyg av den här sorten har utomordentligt begränsade möjligheter att bli lönsamt, vilket alla de tidigare försöken att åstadkomma någonting motsvarande visar. Betraktar man det nuvarande resmönstret för turism på Nordkalotten kan man till det konstatera, att det turistiska värdet av en sådan flygsträckning skulle vara begränsat. Jag finner därför ingen anledning att förslå särskilt stöd för denna typ av tvärförbindelse. Det är däremot min övertygelse att sådana tvärförbindelser kommer till stånd så snart det finns en efterfrågan på och ekonomiskt underlag för dem.

I annat sammanhang har diskuterats möjligheten av att Kiruna skulle kunna utvecklas till en storflygplats för interkontinentalt fjärrflyg till i första hand Centraleuropa, och möjligen också till sydligare delar av Norden. Bakgrunden skulle vara den ökade luftrumsträngseln över Centraleuropa och det därmed sammanhängande behovet av "matarstationer" för fjärrflyg.

Jag kan i det sammanhanget bara konstatera att en utveckling av Kiruna som internationell flygplats också skulle få mycket positiva turistiska effekter för länet, men att det idag inte finns några initiativ tagna över huvud taget för att realisera detta; sannolikt därför att det inte föreligger några egentliga förutsättningar i dagsläget.

I det föregående har påtalats svenskarnas önskemål om att resa i egen bil samt att en bilresa till Norrbotten för t.ex. en barnfamilj kan te sig både alltför tidskrävande och

kostsam. Jag anser det emellertid fullt möjligt att likväl satsa på en bilturism förutsatt att resenärerna kan känna att också själva resan kan innehålla olika typer av upplevelser. Här finns två huvudsakliga vägstråk: E4:an vid kusten och den större inlandsvägen förbi Siljan, Sveg, Östersund och vidare riksväg 88 upp över Dorotea, Vilhelmina, Storuman, Sorsele, Arvidsjaur, Jokkmokk, Gällivare, Svappavaara (knappt 5 mil från Kiruna) och vidare upp till svensk-finska gränsen vid Karesuando; alternativt Gällivare-Kiruna och vidare på vägen till Narvik.

Här skulle en satsning på inlandsstråket kunna ge goda resultat för hela Norrlands inland, inkl. inlandskommunerna i Norrbotten. En sådan satsning borde inkludera både direkta åtgärder för att förbättra vägnätet samt skyltning o.d. samt åtgärder för att utveckla service gentemot turisterna, t.ex. genom skapandet av s.k. Visitors Centers på viktiga platser i inlandet utefter eller i närheten av denna väg. En sådan satsning borde enligt min mening kunna komma ifråga som ett användningsområde för de särskilda medel för infrastrukturinsatser som jag tidigare redogjort för. Jag återkommer i senare avsnitt till frågan om Visitors Centers.

6.4 En strategisk grundsyn

I det föregående har jag redovisat ett antal hinder för en utveckling av turistnäringen i Norrbotten. Det vore i och för sig fullt möjligt att härav dra slutsatsen att en sådan utveckling är så svår att genomföra, att man inte bör satsa på den. Som jag också redovisat finns emellertid ett antal goda möjligheter, unika kvaliteter hos Norrbotten som resmål. Detta gör att jag likväl vill förespråka en medveten satsning på att utveckla turistnäringen i Norrbotten. För att en sådan satsning skall bli framgångsrik krävs emellertid en mycket tydlig målinriktning.

Turistnäringen i Norrbotten är därför enligt min mening i behov av en strategisk, sammanhållen grundsyn för att kunna utvecklas gynnsamt under 1990-talet.

Ett skäl för behovet av en sådan strategisk grundsyn är det förhållandet, att de offentliga aktörerna spelar en så viktig roll för näringens utveckling. Det gäller framför allt investeringar i olika typer av anläggningar, men också deltagandet i marknadsföringsansträngningar, särskilt i fråga om marknadsföringen av destina-

tionen Norrbotten (i motsats till marknadsföringen av enskilda anläggningar) som spelar stor roll för vilken profil man ger länet som resmål.

När en aktör står för en så stor andel av investeringskapitalet som staten gör i Norrbottens turistnäring, är det oerhört viktigt att detta sker mot bakgrund av en samlad syn på näringens utveckling och struktur. Varje enskilt projekt kan alltså inte enbart bedömas utifrån sitt eget perspektiv. Utöver en granskning av det enskilda projektets marknadsmässiga och företagsekonomiska förutsättningar måste en bedömning ske av hur projektet påverkar omkringliggande näring. Syftet måste där vara att få enheter som kan stödja och komplettera varandra på marknaden, snarare än att konkurrera ut varandra från marknaden. Beslutsfattarna när det gäller det regionalpolitiska stödet måste i denna mening uppträda på samma sätt som en koncernledning skulle göra om det vore den som stod för det investeringskapital som staten nu gör. Liknande synpunkter kan stundtals anläggas på de kommunala beslutsfattarnas agerande.

En absolut förutsättning för att det skall vara möjligt att utveckla turistnäringen i Norrbotten är enligt min mening att näringen kan dra till sig tillräckligt mycket riskvilligt kapital. I nuvarande situation är det tveksamt om detta kan åstadkommas. Ett av skälen till att det finns en tveksamhet från privata investerares sida till att engagera sig djupt i Norrbottens turistnäring är enligt min mening att de inte känner sig säkra på vilka spelregler som gäller.

Så länge marknadens villkor gäller kan en privat investerare både bedöma det egna projektets marknadsförutsättningar och sannolikheten att en ytterligare liknande investering görs inom området. Om däremot investeringar kommer till stånd efter beslut som grundas på helt andra överväganden än de marknadsmässiga, kan den privata investeraren inte göra hållbara sådana bedömningar. Han kan heller inte känna sig säker på att han inte tvingas konkurrera med en nyetablerad anläggning som fortlöpande erhåller offentliga subventioner och inte prissätter på ett affärsmässigt sätt. Detta senare kan t.ex. gälla kommunägda hotell eller campingplatser, som de facto konkurrerar med privatägda sådana, men på helt olika villkor.

Sådana förhållanden, som förvisso förekommer på många håll i Norrbotten och i andra regioner, leder lätt till att de privata aktörerna drar sig för att gå in på marknaden, i vart fall med eget kapital. För att kunna undvika detta och istället dra nytt ka-

pital till näringen krävs en strategisk grundsyn som kan ge upphov till ett konsekvent handlade så att alla aktörer vet vilka spelregler som gäller.

En sådan strategisk grundsyn måste alltså för det första bygga på de principer som bl.a. läggs fast i den regionalpolitiska propositionen, nämligen att statliga insatser inom turistområdet måste grundas på marknadsmässiga bedömningar och strikta lönsamhetskalkyler. Detta gäller enligt min mening alldeles oavsett om finansieringen av de statliga insatserna sker genom anlitande av regionalpolitiska eller arbetsmarknadspolitiska medel.

Eftersom det tillgängliga investeringskapitalet är begränsat, är det av stor vikt att det används på rätt sätt. De satsningar som görs måste göras inom de geografiska områden och med den typ av insatser som i längden ger näringen förutsättningar att förbättra sin lönsamhet. Detta kräver enligt min mening en *koncentration* av insatserna. För detta talar också det förhållandet att kunderna har en allmänt positiv men inte särskilt klar bild av vad Norrbotten står för. Det behövs insatser som kan bryta igenom den attityd av "det blir bara inte av", som tidigare redovisats. För detta behövs några få huvudattraktioner utöver vad som redan finns, men dessa måste vara av den karaktären att de "syns" på marknaden och tränger in i konsumenternas medvetande. Skall detta uppnås får de tillgängliga resurserna inte fördelas jämt över hela länet, utan satsas just där de kan göra bäst nytta för hela regionen.

Jag har tidigare redovisat siffror på det låga kapacitetsutnyttjandet av de anläggningar för boende som finns i länet. Denna nivå på kapacitetsutnyttjandet har också inneburit att näringen i länet idag, och sedan en tid tillbaka, befinner sig i en situation med dålig lönsamhet.

Det här finns också bekräftat i den rapport om den svenska hotellnäringens struktur och lönsamhet som Sveriges Turistråd publicerade 1987. I rapporten kan man bl.a. utläsa att kapacitetsutnyttjandet i hotellsektorn minskade mest i hela landet i norra inlandet och fjällområdet under perioden 1979-1985 och att hotellen i norra inlandet 1984 hade en mycket hög andel nedläggningshotad kapacitet (på en skala från mycket hög till mycket låg) och att de hade en dålig vinst per bädd (på en skala från mycket dålig till mycket gynnsam). Genom den okontrollerade utbyggnaden av ytterligare övernattningskapacitet i länet sedan dess, kan man tydligt hävda att lönsamhetssituationen hos resenäringens övernattningsanläggningar inte är bättre idag än 1984.

Med tanke på nuvarande lönsamhetssituation inom näringen i Norrbotten och nuvarande kapacitetsutnyttjande är det därför uppenbart att en sådan koncentration av insatserna också bör innebära en koncentration på att i huvudsak utveckla befintliga anläggningar och områden, vilket dock inte utesluter enskilda nysatsningar. Som jag redovisat i avsnittet 5.8 har detta blivit än mer angeläget genom redan inträffade och förväntade förändringar i resandet till följd av olika skattehöjningar och andra prishöjningar.

En sådan strategisk syn är inte någonting nytt. I stort sett samma tankegångar har tidigare presenterats av Norrbottens Turistråd, bl.a. i den i december 1987 presenterade "Förutsättningar för turist- och affärsreseindustrin i Norrbotten". I maj 1988 presenterades en rapport som Stiftelsen Turismutveckling skrivit på uppdrag av länsstyrelsen i Norrbotten med titeln "Reseindustrin i Norrbotten. Strategisk styrning för utveckling". Också denna rapport innehåller i stort sett samma strategiska grundsyn. Möjligheterna att genomföra denna strategi har dock varit begränsade av de skäl som jag tidigare framfört i den här rapporten.

Ett genomförande av en strategi med de grundelement jag här angivit kräver en delvis ändrad inriktning av framför allt det offentliga beslutsfattandet i frågor som rör resenäringen i länet, jämfört med nuvarande förhållanden. Det kräver att man kan nå en kompromiss mellan olika aktörers nuvarande målsättningar och motiv för beviljande av främst ekonomiska stödmedel å ena sidan och en mer långsiktig och samordnad helhetssyn på de insatser som görs å andra andra. Detta skulle t.ex. kunna innebära att ett kortsiktigt behov att förbättra sysselsättningen i en viss del av länet i vissa fall får stå tillbaka om en sådan insats står i strid med de långsiktiga strävandena, t.ex. genom att en viss insats skapar nya turistanläggningar vars lönsamhetsförutsättningar är tydligt negativa eller som hotar överlevnaden för en redan existerande anläggning, vilket i så fall bara leder till en omflyttning av arbetslösheten och risk för minskad investeringsvilja från privat kapital.

Det finns hos en länsstyrele och en länsarbetsnämnd i ett län som Norrbotten en högst naturlig och begriplig tendens att sträva efter att länets samtliga delar får del i de resurser (t.ex. regionalpolitiska och arbetsmarknadspolitiska medel) som dessa myndigheter förfogar över.

I den utvecklingsfas som turistnäringen i Norrbotten nu befinner sig är det emellertid min bestämda uppfattning att en koncentrationsstrategi av det slag jag här förordar just är den som bäst gagnar *hela* länet sett i ett något längre tidsperspektiv. Det är, vill jag hävda, den enda strategi som kan ge en så framgångsrik utveckling av turistnäringen som alla eftersträvar. I en senare utvecklingsfas bör detta leda till att även de icke prioriterade geografiska områdena kan dra nytta av en totalt sett påtagligt ökad ström av resande till Norrbotten och i det skedet i större utsträckning få del av de resurser som länsstyrelse och länsarbetsnämnd kan avsätta för insatser inom turistnäringen.

Rese- och besöksnäringens betydelse i de utvecklade varu- och tjänsteproducerade länderna har förändrats kraftigt under de senaste decennierna. Inom EG-området med dess 320 miljoner innevånare beräknas numera var 16:e sysselsättningstillfälle ha sitt ursprung i resande och fritid. Näringen är numera en av de snabbast växande inom OECD-området med årliga tillväxttal på 6-8 %, vilket kan jämföras med de olika ländernas totala ekonomiska tillväxt som rör sig mellan 1-4 %.

Denna ökade ekonomiska betydelse innebär samtidigt att näringen får ökad, också politisk, uppmärksamhet - inte minst i Centraleuropa - på ett sätt som tydligt ökar konkurrensen. Till detta kommer att marknadsförutsättningarna med förändringarna i Östeuropa ytterligare förändras i riktning mot ökad konkurrens.

Samtidigt som tillväxten av näringen återspeglar en växande efterfrågan på rese- och besöksnäringens tjänster, innebär den alltså samtidigt en hårdnande konkurrenssituation, betraktat i ett internationellt perspektiv.

Detta ökar kraven på en genomtänkt strategi för en region som Norrbotten.

Det innebär också krav på fortsatt uppmärksamhet från och insatser av de offentliga aktörerna. Det finns flera skäl till detta. Ett skäl har direkt med likvärdiga konkurrensförutsättningar att göra, såtillvida som att turistnäringen i andra länder även fortsättningsvis kommer att erhålla offentligt stöd, särskilt vad gäller infrastrukturuppbyggnad och allmänna produktionsvillkor. Ett annat skäl är att det är rimligt att turistnäringen skall kunna erhålla offentligt stöd på samma villkor som andra näringar skulle ha gjort under i övrigt samma förhållanden. I annat fall skulle turistnäringen komma att diskrimineras i förhållande till annan typ av produktion.

Det finns också ett annat skäl för engagemang från de offentliga aktörernas sida som gäller för större delen av den svenska turistnäringen, men kanske särskilt uttalat i en region som Norrbotten. De stora penningströmmarna inom turistnäringen går genom hotell- och restaurangnäringen samt transportnäringen, vilket också betyder att resurserna för marknads- och produktutveckling finns inom dessa branscher. Problemet ligger i att boende- och transportkapacitet visserligen är förutsättningar för att ett resande skall kunna komma till stånd, men de är mycket sällan skälet till att en resa företas. Skälen till att man väljer ett resmål framför ett annat har snarare med innehållet i resan att göra, med upplevelserna (vi talar då om det icke destinationsbundna resandet).

De upplevelser som kan motivera ett besök i Norrbotten ligger, som vi redan konstaterat, inom områden som natur och kultur samt aktiviteter av olika slag. Dessa företeelser, "produkter", kan mycket sällan göras till föremål för affärsmässig verksamhet. Inte ens på aktivitetsområdet finns särskilt stora pengar att tjäna. Det betyder att produktutveckling inom de verksamheter eller företeelser som utgör resandets innehåll måste genomföras av offentliga (eller möjligen ideella) aktörer om det över huvud taget skall komma till stånd.

Detsamma gäller marknadsföringen av dessa företeelser. Ett av turistnäringens problem är att om de affärsmässiga verksamheter som har resurser att genomföra en ordentlig marknadsföring (boendesektorn, transportsektorn) faktiskt genomför en marknadsföring av resandets innehåll (natur, kultur m.m.), så kan resp. företag inte vara säker på att eventuella intäkter som genereras genom sådan marknadsföring hamnar inom företaget självt. Det kan lika gärna förbättra resultatet för den lokale konkurrenten. Vi har alltså problem med att intäkter och kostnader inte nödvändigtvis möter varandra.

Detta kan knappast lösas utan offentliga aktörers medverkan. Det skulle kunna lösas genom att turistnäringen inom ett bestämt område samverkade kring en destinationsmarknadsföring, vilket också sker på sina håll, men knappast heller då utan medverkan från en offentlig aktör.

Med det som nu sagts har också berörts ett par andra ingredienser i en strategi för att utveckla turistnäringen i Norrbotten, nämligen att de koncentrerade insatser som skall göras bör bygga på det som är unikt eller som det finns naturliga förutsättningar för och att det så långt möjligt skall genomföras med insatser som är profi-

lerade, dvs. som syns inom ramen för ett totalt utbud på marknaden som för den enskilde ter sig näst intill obegränsat.

Givet de utgångspunkter som nu finns bör insatserna också koncentreras på aktiviteter, sevärdheter och annat som ökar attraktionen hos Norrbotten eller delar av Norrbotten som resmål. Endast i undantagsfall bör satsningarna (i varje fall under de närmaste åren) avse utökad boendekapacitet.

Satsningarna bör ske på ett sådant sätt att man samtidigt kan utveckla konferens-kurs-, mötes- och belöningsresandet *och* ett privat fritidsresande inriktat på natur- och kulturupplevelser och aktiviteter som har sin utgångspunkt i dessa grundläggande resurser.

6.5 Prioriterade områden

De krav på profilering, koncentration och lönsamhet, som jag nu redovisat, leder till att vissa *geografiska områden inom länet* måste prioriteras i en utveckling av näringen, nämligen de områden som har de naturligaste förutsättningarna för profilerade insatser. Dessa är enligt min mening:

* I första hand Kiruna-Gällivareområdet, med koncentration till Torneträskområdet.
* Kustområdet.
* Vissa övriga insatser inkl. fiskeprojekt.

Inom dessa områden bör de insatser som görs av samhället, i första hand i Torneträskområdet, samordnat försöka uppnå målsättningen att skapa förutsättningar för en lönsam näring. Jag skall här övergripande redogöra för de insatser och objekt inom vart och ett av dessa geografiska områden, som jag bedömer har goda förutsättningar att uppfylla kraven på god lönsamhet och/eller profilering.

6.5.1 Kiruna-Gällivareområdet

Torneträskområdet i Norrbotten är enligt min mening det område i länet som har bäst möjlighet att utvecklas till ett profilområde för turism och annat resande. Området överensstämmer bäst med den uppfattning som finns om länet och dess turistiska fördelar och här finns också de mest naturliga förutsättningarna för att utveckla denna profil.

Inom Kiruna och Gällivare kommuner finns ett par av de mest attraktiva fjällområdena i landet. Här finns utpräglade möjligheter till friluftsliv, vilket också utnyttjats av en aktiv grupp friluftsintresserade under hela detta sekel.

År 1984 invigdes vägen mellan Kiruna tätort och Narvik. Med denna skapades en tillgänglighet till fjällvärlden som inte funnits tidigare, trots att det funnits järnväg mellan samma orter sedan långt tillbaka. I Norrbotten sker ca 80 % av persontransporterna med bil. En ny väg i ett i övrigt svårtillgängligt område har därför ojämförligt stor betydelse för möjligheten till utveckling av resenäringen i länet.

Behovet av samverkan

Längs Narviksvägen ligger anläggningarna Abisko, Björkliden och Riksgränsen. Ett par mil öster om Kiruna tätort finns Jukkasjärvis hembygdsgård.

Utmärkande för dessa anläggningar är enligt min uppfattning att de är, eller kan utvecklas till, objekt som kan utgöra profilinsatser i utvecklingen av resenäringen i Norrbotten. Även Hotell Ferrum i Kiruna spelar stor roll för resenäringens utveckling i Torneträskområdet.

Staten har genom åren satsat avsevärda belopp i form av bidrag eller lån i dessa anläggningar. Anläggningarna utmärks idag, möjligen med något undantag, detta till trots, av olönsamhet eller bristande lönsamhet. Anledningarna till detta varierar, bl.a. med de olika ägare och ägandeformer som förekommer, eller snarare har förekommit fram till i höst, men en gemensam orsak är enligt min mening frånvaron av samarbete och de merkostnader detta medför för anläggningar som var och en omsluter relativt sett begränsade belopp.

Denna dåliga lönsamhet hos en grupp av anläggningar som utgör en mycket viktig geografisk och innehållsmässig del av turistnäringen i Norrbotten, har föranlett utredningen att låta utarbeta ett särskilt material om samarbetsmöjligheterna mellan anläggningarna Riksgränsen, Björkliden, Ferrum, Jukkasjärvi, Abisko i Kiruna kommun och Dundret i Gällivare. Materialet återfinns som *bilaga* till den här rapporten.

Motiven för en samverkan mellan dessa anläggningar var vid den tidpunkten flera, t.ex. ökad möjlighet att engagera större företag av nationell betydelse, bättre finansiell styrka, ökad kraft i marknadsföring och försäljning, nya möjligheter att förhandla med t.ex. transportörer, rationaliseringsvinster i inköp och administration osv. Endast vissa av dessa motiv krävde ägarsamverkan.

Den ursprungliga tanken var att presentera en idé om ett gemensamt ägande av anläggningarna Dundret, Riksgränsen, Ferrum och Jukkasjärvi. Till denna gemensamma ägargruppering skulle för olika typer av samverkan knytas även Björkliden och Abisko, som ägs av resp. Svenska Järnvägsmännens Semesterhemsförening och Svenska Turistföreningen och som bedömdes inte vara aktuella för ett ägarbyte.

Under 1990 har emellertid såväl Kiruna kommuns hotellfastighetsbolag som Dundretanläggningen försålts. Hotellfastighetsbolaget ägde tidigare både Ferrum i Kiruna och Riksgränsen. Dundret ägdes till lika delar av Gällivare kommun och Riksbyggen. De olika anläggningarna ägs numera av tre olika privata intressenter, även om ägarskiftet ifråga om Dundret i skrivande stund ännu ej slutförts. Något gemensamt ägande av anläggningarna är därför inte aktuellt under överskådlig tid.

Det betyder emellertid inte att behovet av och möjligheterna till olika typer av samarbete mellan anläggningar i regionen har minskat. Behovet av att begränsa kostnaderna och kostnadsökningarna är alltjämt lika stort och i en nära framtid förmodligen ännu större.

Samarbetet behöver emellertid inte vid varje tillfälle omfatta just de sex anläggningar som berörs i det material som är aktuellt i det här sammanhanget, eller allihop på en gång. Ett samarbete mellan just dessa anläggningar kan, om marknadsförutsättningarna är de riktiga, ändå växa fram på lite sikt.

Redan idag förekommer marknadsförings- och försäljningssamarbete mellan ett antal anläggningar i Kirunaområdet, i vilket flera av de sex här nämna är med, genom det s.k. Destination Kiruna-samarbetet. För 1990 har Destination Kiruna som målsättning att öka antalet gästnätter på sina medlemsanläggningar med sammantaget 3 500, något som ser ut att lyckas. Förändringstalen för de olika anläggningarna i samarbetet är emellertid mycket olika, och vissa av anläggningarna har haft dramatiska försämringar av sina övernattningstal under innevarande år.

Fem av de sex tidigare nämnda anläggningarna använder i någon form naturen som bas för sin existens; ja, även Hotell Ferrum erbjuder vildmarksengagemang. Det betyder också att anläggningarna med tanke på de kategorier turister som besöker dem, har mycket goda möjligheter att samarbeta om övernattningar i situationer med exempelvis mycket hög belastning. Särskilt gäller detta de tre anläggningarna längs Nordkalottvägen: Riksgränsen, Björkliden och Abisko, där det faktiskt finns direkta möjligheter att på kort tid skjutsa människor från en anläggning till en annan om den första är fullbelagd.

Även om egentligen alla sex anläggningarna har naturen som bas för verksamheten, har de redan idag olika profil och därmed delvis olika kundkategorier. Det betyder också att de genom ett samarbete bättre än idag kan komplettera varandra i en marknadsföring och försäljning av ett helt geografiskt område inom länet som ur naturupplevelsesynpunkt är ett av de vackraste i landet. Man skulle i en sådan marknadsföring - med det olika aktivitetsinnehåll dessa anläggningar representerar och de olika målgrupper de har - kunna hävda att Kirunaområdet har allt i natur- och vildmarksupplevelse för alla kategorier av människor, även äldre och barnfamiljer. Tanken skulle i första hand vara att genom den gemensamma marknadsföringen få människor till området och att därefter fördela dem mellan anläggningarna på ett sätt som bäst svarar mot den enskilde turistkonsumentens behov och önskemål. Principen skulle vara att alla tjänade på en sådan samverkan.

Med ett sådant budskap kan man vända sig inte bara till en svensk publik utanför länet, utan också - och förmodligen i ökad utsträckning - till en europeisk, som längtar efter just den renhet och relativa gleshet som Kiruna-Gällivare och Norrbotten kan erbjuda. En marknadsföring av en sådan "totalprodukt" skulle enligt min mening kunna utvecklas till en produkt med mycket stark profil, som skulle kunna bli ett av de för befolkningen söderut synliga inslagen i en i övrigt mycket suddig uppfattning om vad länet har att erbjuda.

Ett samarbete som skulle ha som ett av huvudsyftena att pressa de berörda anläggningarnas kostnader, har också betydligt vardagligare och handfastare inslag än de som nu redovisats. Ett samarbete skulle således inte bara ta formen av gemensam marknadsföring och försäljning. Också möjligheten till gemensamma upphandlingar och gemensamt agerande vid andra typer av förhandlingar skulle kunna vara en mycket verksam prismetod. Man skulle också i en sådan organisation kunna anordna sina aktiviteter gemensamt och på ett enkelt sätt skräddarsy verksamheter som samtidigt är vända mot ett antal kategorier resenärer. Också den direkta möjligheten att använda varandras utrustning i olika vardagssituationer skulle vara förbilligande. Sist, men inte minst, skulle ett samutnyttjande av personal reducera kostnaderna, i synnerhet om detta kan genomföras mellan anläggningar med olika säsongsrytmer.

Samarbete i denna form innebär emellertid samtidigt förpliktelser. Som jag redan redogjort en del för i ett annat sammanhang, innebär ju samarbetet att anläggningarna sinsemellan förväntar sig att de andra anläggningarna uppehåller kvalitet och standard. Risken för att en gemensam profil av hög kvalitet annars slås sönder är enligt min mening mycket stor.

Lägre transportkostnader genom samverkan

Förutom behovet av insatser för att förbättra lönsamheten finns det, enligt min mening, ett lika starkt motiv för ett samarbete av det här slaget i behovet av att begränsa transportkostnaderna till Norrbotten. För en enskild familj, eller kanske t.o.m. för ett par eller en enskild, framstår idag en resa från södra Sverige till Norrbotten som dyr. Ofta kan det vara ett avgörande resehinder. Från den 1 januari 1991 mervärdeskattebeläggs alla transporter inom landet, vilket i princip på-verkar priset med 25 % (utöver övriga prishöjningar). Inom ramen för en sådan samarbetsorganisation som diskuteras här, bör man enligt min mening därför ta initiativ till att - i kontakt med transportföretag - nå överenskommelser om billigare transporter till länet. Jag har tidigare behandlat denna fråga under avsnittet 6.3.4 Infrastukturella hinder.

Redan idag har sådana initiativ tagits. I det samarbete som utvecklats mellan anläggningarna Riksgränsen, Björkliden och Dundret om att - i samarbete med ett

stort nationellt företag utanför regionen - försöka öka beläggningen på dessa anläggningar under vissa lågsäsonger, har man även tagit kontakt med flygföretag för att försöka åstadkomma dessa billigare transporter.

Jag ser mycket positivt på pågående och planerade samarbetsinitiativ och -uppslag mellan anläggningarna i Kirunaområdet av de skäl som jag nu redogjort för. Jag menar därför att dessa samarbetsorganisationer, både de som finns och de som planeras, mycket väl skulle kunna erhålla samhälleligt stöd i form av projekt- eller marknadsföringspengar om de initialt eller av andra skäl skulle behöva det. Ett sådant stöd skulle mycket väl kunna ge länet och Kiruna kommun en hög återbäring.

Investeringsbehov

I det material som utredningen har beställt, har också gjorts en bedömning och inventering av investeringsbehovet på varje berörd anläggning. Utgångspunkten i resonemanget är att dessa investeringar är nödvändiga för att kunna nå den start- och utgångspunkt för samarbete och utveckling som är nödvändig för en förbättrad lönsamhet av anläggningarna. Listan är inte komplett, men omsluter ändå investeringar för sammantaget ca 400 milj. kr.

Jag skall här inte närmare kommentera varje enskilt investeringsförslag. För många av dem kan det över huvud taget inte bli aktuellt med samhälleligt stöd och dessutom kan jag i en sådan här rapport inte ta ställning till det samhälleliga engagemanget för varje enskilt förslag.

Insatser i Riksgränsen

Jag skulle emellertid något vilja kommentera just Riksgränsenområdet och min syn på detta. Riksgränsen har som jag ser det en god potential för en lönsam drift av ett attraktivt turistföretag med mycket ovanliga möjligheter. Förutsättningen är emellertid att området görs tillgängligt på ett annat sätt än idag ochatt Kiruna kommun också i sina planbeslut medverkar till denna ökade tillgänglighe.

Idag diskuteras hos kommunen skisser på utbyggnadsplaner som innehåller fler nya bostadsrätter och stugor, serviceanläggningar i form av bl.a. livsmedelsbutik, men även kringinvesteringar som upprustning av den s.k. Materialvägen, dvs. den "väg" intill järnvägen som en gång i tiden användes för att frakta material på, till järnvägsbygget.

Det ökade utnyttjandet av området, som dessa skisser återspeglar, kräver också ny alternativt utbyggd reningskapacitet i VA-verk. Jag menar att en sådan investering är ett näraliggande samhälleligt önskemål för att åstadkomma en mycket önskvärd exploatering av hela Riksgränsenområdet och är därför beredd att förorda sådana insatser. Även andra typer av investeringar i området av betydelse för utnyttjandet bör kunna få del av samhälleligt stöd, exempelvis upprustningen av den s.k. Materialvägen, som dessutom är ett mycket billigt projekt. Jag kommer i annat sammanhang att redogöra för det aktuella fiskeprojektet i området, som jag också menar bör stödjas. Jag menar vidare att det bör vara möjligt att lämna stöd även till andra insatser i Riksgränsenområdet än de jag nu nämnt.

Jag vill i det här sammanhanget också ta upp frågan om eventuella konflikter med lokalbefolkningens intressen när det gäller de åtgärder som behöver vidtas för att kunna etablera och utveckla en turistnäring i området och i vilken utsträckning detta kan få komma andra än läns- och i första hand Kirunabor till del.

Det är min bestämda uppfattning att de förslag för en utveckling av turistnäringen i länet som jag presenterar i den här rapporten, i första hand skall genomföras för de potentiella resenärer som idag finns utanför länet, dvs. för att utveckla en turistnäring i länet. Hela idén med statliga insatser i olika former - från länsstyrelsens enskilda fiskevårdsinsatser i ett enskilt vatten till infrastrukturinsatser i Riksgränsen - är att utveckla denna turistnäring, dvs. att locka fler svenskar som bor utanför länet att resa till länet eller t.o.m. få utlänningar att besöka länet i samma syfte.

Det får därför helt felaktiga resultat, eller i vissa fall t.o.m. orimliga konsekvenser, om de insatser som görs betraktas från utgångspunkten att de uteslutande - eller i vart fall i första hand - skall komma lokalbefolkningen till godo.

Självklart har även innevånarna i Kirunaområdet ett behov av rekreation och också starka önskemål om detta, särskilt med de goda möjligheterna till friluftsliv som finns i området. Detta är emellertid även i Kirunaområdet i första hand en kommu-

nal angelägenhet. De insatser som görs av staten har däremot inte den primära utgångspunkten att stödja det lokala rekreationsbehovet, utan att bidra till att utveckla ekonomisk verksamhet och sysselsättning, vilket också borde vara ett starkt lokalt intresse.

Jag menar därför att ett villkor för att genomföra de insatser som här beskrivs måste vara att de kan komma turister från övriga Sverige och från utlandet till del; t.o.m. i första hand. Ett sådant villkor bör ställas för olika typer av insatser, från de insatser länsstyrelsen gör för att förbättra och ställa fiskevatten till förfogande till möjligheterna också för andra än läns- och Kirunabor att investera i eventuella nya fritidshus i Riksgränsenområdet.

På samma sätt menar jag att det från länets utgångspunkter måste vara möjligt att något eller några områden för t.ex. fiske som särskilt lämpar sig för detta måste kunna exploateras för seriös turistverksamhet och att detta måste kunna ske även om det innebär begränsningar i lokalbefolkningens rätt till fiske i just dessa områden. Detta gäller särskilt om det är fråga om områden som inte heller i utgångsläget är upplåtna för lokalbefolkningens fiske.

Den här frågeställningen berör frågan om fritidshusinnehav i länet för andra än norrbottningar. Inte heller inom detta område går det att uppnå något, utan att satsa något. Är man inte beredd att låta också andra än norrbottningar ha hus i länet, kan man naturligtvis inte heller utveckla en näring som bygger på just dessa "utläningars" närvaro.

Frågan om en Kirunafjällens nationalpark

I juni 1989 framlade en arbetsgrupp en rapport med förslag om inrättande av Kirunafjällens nationalpark. Initiativet i arbetet hade legat hos naturvårdsverket och länsstyrelsen i Norrbottens län. I arbetsgruppen hade också ingått representanter från Kiruna kommun, Svenska Turistföreningen (STF) och Norrbottens Turiståd.

Det område som förslogs ingå i en nybildad nationalpark ligger helt i Kiruna kommun och omfattar det sydvästra hörnet av kommunen. Ytan är ca 4 360 kvadratkilometer. Det skulle därmed kunna bli Europas största nationalpark. Området

innefattar bl.a. de nuvarande nationalparkerna Abisko och Vadvetjåkko samt hela Torneträsk. Kebnekaisemassivet ingår också.

Idén om en nationalpark för Kirunafjällen utgår från naturvårdens främsta målsättning: att bevara ett naturområdes karaktär. Förslaget avviker från vad som allmänt gäller för våra nationalparker i det att man här vill försöka kombinera bevarandemotivet med ett annat av naturvårdens viktiga mål, nämligen att samtidigt göra området bättre tillgängligt för människor när det gäller att uppleva de exklusiva naturkvaliteterna. Visionen om en nationalpark för Kirunafjällen sades bygga på idén om att det är bra för naturvården om mycket större grupper än för närvarande kan ges möjlighet att få genuina naturupplevelser av hög klass.

Arbetsgruppen framhöll att det aktuella områdets värden för turism och för forskning är mycket höga.

Ett för svenska förhållanden nytt inslag i förslaget är att reglerna för markanvändningen i nationalparken skulle bli olika för olika delar av parken. Detta skulle bl.a. innebära att allemansrätten skulle begränsas i mycket liten utsträckning och att jakt och fiske skulle kunna fortgå i nuvarande utsträckning liksom bär och svampplockning, eldning och tältning. Man skulle därvid använda sig av ett slags zonindelning enligt det mönster som används i amerikanska och kanadensiska nationalparker. Nationalparken skulle enligt förslaget bli ett konglomerat av områden med olika skyddsklass, omgivna av stråk som skulle göras väsentligt bättre tillgängliga för besökare än för närvarande.

Även i ett annat avseende föreslogs avvikelser från gängse modell för nationalparker i Sverige, i det att man inte ansåg att nationalparken skulle förvaltas av naturvårdsverket. I stället framlades en idé om att Kirunafjällens nationalpark skall förvaltas av en stiftelse som arbetar på uppdrag av naturvårdsverket. Stiftelsens huvudmän borde vara de som skulle bära ett ekonomiskt ansvar för förvaltningen, vilket i första hand innebär Kiruna kommun, länsstyrelsen och naturvårdsverket. Även organisationer som STF, Kungl. Vetenskapsakademien och de berörda samebyarna ansåg man borde ingå i stiftelsen.

Man föreslog vidare byggandet av ett nationalparkscentrum i Abisko, som skulle ha till uppgift att:

* väcka intresse och förmedla kunskap om nationalparkens natur,
* erbjuda service och aktiviteter åt turister samt
* skapa ökad förståelse för behovet av naturskydd.

Centret föreslogs innehålla någon form av turistisk magnet för att attrahera till besök. Därutöver skulle det utgöra bas för parkförvaltningens verksamhet.

I en särskild konsultrapport lades fram förslag om uppläggning av verksamheten. Där skisserades investeringar på uppemot 100 milj. kr. i Abisko, vilka inom planerad verksamhet skulle ge sysselsättning åt ca 50 personer. Konsultens förslag innebär att verksamheten skulle bli ekonomiskt lönsam. I förslaget ingår bl.a en anläggning som skulle inrymma en sfärisk biograf som med hjälp av modern filmteknik skulle ge storslagna bild- och ljudupplevelser av nationalparkens natur.

Arbetsgruppens förslag väckte redan innan de offentliggjordes, liksom därefter, våldsam kritik bland lokalbefolkningen i Kiruna kommun och gav bl.a. upphov till protestlistor med många tusen namnunderskrifter. Den lokala reaktionen har, såsom jag uppfattat situationen, lett till att naturvårdsverket för sin del inte velat driva frågan vidare. I arbetsgruppens rapport sägs att det får ankomma på länsstyrelsen att bedöma om, när och hur tankarna om nationalparken skall föras vidare.

Det är min bedömning att frågan om tillgängligheten till våra nationalparker och deras roll i turistiska sammanhang är av stor betydelse och samtidigt att dessa frågor inte tillräckligt uppmärksammats hittills. I detta perspektiv är arbetsgruppens förslag av stort allmänt intresse eftersom det skisserar helt nya sätt att se på och arbeta med dessa frågor, dvs. helt nya sätt i ett svenskt perspektiv. Internationellt har dessa frågor fått en helt annan uppmärksamhet, vilket jag bl.a. kunnat konstatera under utredningens studieresa till nationalparker i USA och Canada.

Det finns enligt min mening ett stort behov av att göra en allmän översyn av både regelsystem och förvaltningsformer när det gäller våra nationalparker, bl.a. av det skälet att redan nu ett starkt ökat intresse visas för naturbaserad turism, då också nationalparkerna kommer i förgrunden. En översyn av regelsystem och förvaltning behövs inte minst av det skälet att detta ökade intresse kan komma i konflikt med bevarandeintressena. Det är då mycket angeläget att man ser över förvaltnings-

formerna så att man kan finna former som gör att det ökade intresset kanaliseras på rätt sätt och så att en konflikt undviks. Detta är enligt min mening fullt möjligt.

Jag har den bestämda uppfattningen att också Kirunabornas starkt negativa reaktion visar på behovet av en översyn. Såvitt jag kan bedöma beror denna reaktion framför allt på att man enbart associerar begreppet nationalpark med ett område där alla aktiviteter är förbjudna. Särskilt betydelsefullt är där säkerligen jakt och fiske som spelar en väsentlig roll för många Kirunabors fritid och rekreation. Visserligen har man i arbetsgruppens förslag tagit hänsyn till detta och just föreslagit att några egentliga inskränkningar i allemansrätten eller i möjligheten att bedriva jakt och fiske eller andra aktiviteter inte skall ske. I detta avseende finns emellertid ett förtroendegap. Man litar helt enkelt inte på att detta nya regelsystem hålls intakt över tiden, utan att man istället på sikt får en nationalpark av traditionellt svenskt snitt, dvs. en park där allt är förbjudet.

Som ett led i en sådan översyn, som jag föreslår bör genomföras, bör enligt min mening viss försöksverksamhet bedrivas med utgångspunkt från de existerande nationalparkerna Abisko och Vadvetjåkko. Det av arbetsgruppen föreslagna regelsystemet borde tillämpas på försök för dessa, inkl. de föreslagna annorlunda förvaltningsformerna, som inkluderar bildandet av en stiftelse som också har lokal och regional förankring. Jag vill framhålla att inkluderandet av Vadvetjåkko i detta förslag främst syftar till att man i försöksverksamheten skall få erfarenhet av olika typer av områden. Det kan där inte bli fråga om någon turistisk verksamhet som behöver tas om hand.

För att en sålunda upprättad nationalparksförvaltning skall få tillräckliga arbetsuppgifter bör man också kunna tilldela den förvaltningsansvar som ligger utanför de nuvarande nationalparkerna, bl.a. skulle man kunna tänka sig att den får ett ansvar för förvaltningen av Kungsleden i dess sträckning genom Kirunafjällen, dvs. ner till Nikkaluokta. Detta kan innebära att vissa arbetsuppgifter skulle komma att överföras från naturvårdsenheten i Jokkmokk.

Ett av skälen till att jag här tar upp nationalparksfrågan är att jag har uppfattningen att den satsning som i arbetsgruppens rapport föreslås genomföras i Abisko, både vad gäller investeringar och organisation av verksamheten, skulle kunna ha en stor turistisk betydelse.

I den konsultrapport som arbetsgruppens förslag till satsningar i Abisko bygger på görs bl.a. följande bedömningar:

* I 1990-talets konkurrensutsatta marknad saknar Malmfälten en dominerande attraktion som kan vara underlag för en så stor volym att turistnäringen och affärsreseindustrin kan driva sin verksamhet på ett ekonomiskt tillfredsställande sätt.

* Den affärsmässiga utvärderingen av nationalparksprojektet har bl.a. lett till slutsatserna att de naturliga attraktionerna måste bearbetas och få en bättre presentation är för närvarande samt att det måste skapas någon attraktion som både kan fungera som en stark symbol för området och ha en mycket god lönsamhet och marknadsmässig bärkraft. Investeringarna i Abisko skall kunna ha dessa roller.

Jag delar i stort dessa åsikter. På annan plats i min rapport har jag understrukit behovet av dominerande attraktioner i området vid sidan av den attraktion som naturen i sig utgör. Det är naturligt att en sådan attraktion utgår från och bygger på det som är huvudattraktionen, nämligen naturen, exempelvis genom ett slags specialiserat Visitors Center, inriktat mot naturen. De idéer som presenteras i konsultrapporten och i arbetsgruppens rapport är mycket intressanta uppslag i detta syfte.

Jag kan inte föreslå ett direkt genomförande av dessa idéer, bl.a. av det skälet att det inte finns någon stiftelse för nationalparksförvaltning i området och därmed inte någon huvudman för en del av verksamheten som föreslagits. Det behövs säkert också ytterligare bearbetningar av idéerna innan de kan genomföras. Jag vill emellertid starkt understryka vikten av att satsningar av denna typ genomförs alldeles oavsett om någon ny nationalpark skapas eller ej.

I sammanhanget bör också understrykas ytterligare en sak som arbetsgruppens rapport innehåller, nämligen vikten av att den nationalparksförvaltande stiftelsen inte blir ensam huvudman för dessa satsningar. Det är betydelsefullt, från flera utgångspunkter, att man också får in kommersiella aktörer och finansiärer i detta projekt.

Jag vill i det här sammanhanget nämna något om bakgrunden till en del av de investeringar som föreslås i Abisko. Verksamheten i Abisko är av en speciell karaktär, ett centrum för fjällvandrare och andra naturintresserade; något som jag anser som mycket betydelsefullt för hela områdets profil och som det är viktigt att bevara

parallellt med att andra grupper och affärs/konferensresenärer ges större möjligheter att besöka Norrbotten.

Skall de av samhället uppställda målen om ett givande rekreationsinnehåll också för grupper som äldre och barnfamiljer kunna uppfyllas också inom detta område, krävs enligt min mening vissa investeringar också i Abisko som gör fjällvärlden attraktiv utan att man kanske för den skull behöver tillbringa någon mer omfattande tid i den och som också möjliggör ett boende och en vistelse också med barn, i en miljö som barnfamiljer och andra som inte brukar vistas i fjällen är vana vid. Jag anser att sådana investeringar inte behöver komma i konflikt med andra gruppers önskemål om rena naturupplevelser, utan tvärtom istället kan öka förståelsen för naturvärden och friluftsliv i större befolkningsgrupper.

En sådan utveckling kräver, förutom skapandet av en publikdragande attraktion, också en vidareutveckling av organiserad verksamhet som i och för sig redan finns i Abisko, men som mer behöver anpassas till och tillrättaläggas för ovana besökare i främst sommarfjällen. Det kan t.ex. handla om naturguidning, ledarledda fjällvandringar hel- eller halvdag o.d., men också viss rent fysisk anpassning (om än i begränsad utsträckning) för t.ex. personer med nedsatt rörelseförmåga.

På sikt kan en sådan utveckling leda till behov av utökad boendekapacitet i Abisko. Det finns enligt min mening då starka skäl som talar för att en sådan utökning sker något skilt från den nuvarande turiststationen, eftersom sannolikt krav, önskemål och intressen hos nya grupper besökare skiljer sig från vad som gäller för nuvarande övernattande gäster, vilket i relativt stor utsträckning handlar om vana fjällvandrare, där bl.a. STF:s egna medlemmar utgör en stor andel. Det skulle också vara av värde att få in en kommersiell aktör i området.

På kort sikt finns dock enligt min uppfattning inte anledning att räkna med en utökad boendekapacitet även om Abisko redan nu kan drabbas av toppbelastningar som leder till överbeläggning. Som jag i det föregående framhållit finns det goda möjligheter att förbättra samarbetet mellan existerande anläggningar i Torneträskområdet, där i synnerhet Björkliden (särskilt om viss upprustning kan genomföras) bör kunna utgöra reservkapacitet gentemot Abisko.

I Abisko bedriver sedan före det andra världskriget även Abisko Naturvetenskapliga station, med Kungl. Vetenskapsakademien som huvudman, sin verksamhet.

Stationen är mycket känd och uppskattad även internationellt, framför allt för sitt geografiskt ovanliga läge. I närområdet kring Abisko och ett par kilometer in i nationalparken bedrivs fältforskning som är relativt känslig för en ökad turism som tar sig former som kommer i direkt konflikt med den pågående forskningsverksamheten. Man är därför från stationen angelägen att framhålla att de förslag som jag presenterar, inte får leda till just den ökning av eller inriktning på turismen som kan komma att försvåra eller omöjliggöra forskningsverksamheten.

Jag menar emellertid att de förslag jag här presenterat för Abiskos del, inte kommer att belasta forskningsstationens verksamhet. Målgrupperna för de tänkta aktiviteterna i Abisko är i första hand de befolkningsgrupper som normalt inte besöker fjällen. För dessa skulle anläggas särskilda stigar och gångvägar kring Abisko tätort, för att möjliggöra en upplevelse av fjällen på de villkor som dessa besöksgrupper kan acceptera. Det är sannolikt så, att denna styrning/ledning av turistgrupper längs gjorda stigar snarare minskar risken för kollision med forskare och andra, än ökar den.

Däremot anser jag att det för turistverksamheten i Abisko, exempelvis i ett nytt Visitors Center, skulle vara av stort värde för hela området om det för utomstående turister fanns möjligheter att ta del av och informeras om verksamheten vid forskningsstationen i olika former. Möjligheterna att finansiellt stödja ett sådant projekt bör enligt min mening därför undersökas.

Rymdverksamhet m.m.

Jag har tidigare nämnt att också aktiviteter som inte är direkt turistiska ändå kan ha stor betydelse för rese- och besöksviljan till en viss region eller landsdel. I Kiruna tätort finns det exempelvis redan idag ett antal sådana aktiviteter. LKAB-gruvan i Kiruna är i sig en stor turistattraktion.

I och kring Kiruna tätort bedrivs också en omfattande rymdverksamhet. Här finns Institutet för rymdverksamhet (IRF). Basen för dessa aktiviteter är Esrange, som är en kombinerad uppskjutnings-, övervaknings- och mottagningsstation och som utgör grunden för det svenska deltagandet i det europeiska rymdsamarbetet. Här finns vidare ett antal utbildningar från gymnasienivå och uppåt som är inriktade mot rymdteknik, telekommunikation eller fjärranalys.

Som en utveckling av rymdverksamheten kan betraktas den verksamhet som exempelvis ett företag som Satellitbild bedriver.

Denna rymdverksamhet har i sig stort turistiskt värde. Inte minst amerikanska erfarenheter visar att det finns ett stort intresse för denna typ av aktiviteter hos turister. För närvarande finns emellertid i Kirunaområdet ingen bra presentation av verksamheten. Det är min uppfattning att ett utvecklat och modernt s.k. Visitors Center i anslutning till Esrangebasen skulle ha stort turistiskt värde för Norrbotten.

Ett Visitors Center för Esrangebasen skulle enligt min mening vara en anläggning och en verksamhet som skulle ha verkligt extraordinärt attraktionsvärde för Norrbotten och en profil så stark att den skulle kunna synas inte bara i resten i Sverige, utan också utomlands. Esrangebasen och en möjlighet att genom ett Visitors Center få del av verksamheten där är enligt min bedömning ett så attraktivt resmål, att det skulle kunna få avgörande betydelse för att man besöker Norrbotten - förutsatt att ett besök på Esrange skulle kunna kombineras med andra aktiviteter och annan verksamhet i länet vid besöket. Därutöver kan en sådan besöksanläggning ha allmänt positiva PR-effekter för Kiruna och Norrbotten. Från de utgångspunkter jag har att bevaka, bör insatser för att åstadkomma en sådan anläggning därför prioriteras.

Visitors Centret i Esrange är samtidigt ett exempel på svårigheterna att finansiera vissa projekt som i sig har ett utomordentligt stort attraktionsvärde, men som är ett aktivitetsmål och inte en övernattningsanläggning eller en transportinsats och som därför enskilt inte kan uppvisa någon direkt affärsmässig lönsamhet - oavsett att den finansiella avkastningen för Kiruna, och förmodligen hela länet, är mycket god.

Enligt min mening bör regeringen i sådana fall, typ detta Visitors Center med en klar lönsamhetskalkyl för regionen i sin helhet, kunna utnyttja möjligheten att lämna sammanlagt bidrag med mer än de 35 % av kostnaderna som är högsta generella gräns numera för lokaliseringsbidrag i stödområde 1.

Det har i andra sammanhang undersökts vilka möjligheter det skulle finnas att som ett s.k. sektorläger koppla rymdverksamheten i Kiruna till det internationella rymduniversitetet i Massachusetts, USA, som bildades 1987 och som nu upprättar

sådana sektorläger på några få ställen i världen. Det är min uppfattning att en sådan koppling mellan Kiruna och rymduniversitetet i Massachusett skulle få mycket positiva effekter också för det internationella resandet till Norrbotten. För att detta skall kunna bli möjligt krävs emellertid att den svenska regeringen visar aktivt intresse för en sådan utveckling.

Även satellitövervakning av miljöförstörelse och åtgärder mot denna samt fredsövervakning via satellit av eventuella nedrustningsöverenskommelser, mellan i första hand Sovjetunionen och USA, har diskuterats internationellt. Dessa frågor, samt tanken att till sådan verksamhet koppla ett internationellt fredscentrum med ständigt pågående utbildnings-, seminarie- och konferensverksamhet i fredsfrågor har aktualiserats för Kiruna kommuns del av kommunledningen, som bl.a. har haft detta uppe till diskussion med utrikesdepartementet.

Även om detta är frågor på lång sikt, är det ingen tvekan om att de har stort turistiskt värde om de skulle bli aktuella att realisera. Skall Kiruna bli aktuellt i ett sådant sammanhang längre fram under 1990-talet, krävs emellertid sannolikt vissa regionala initiativ för utvecklande av ett "fredscentrum" redan dessförinnan.

Jag har i detta avsnitt beskrivit ett antal utvecklingsmöjligheter inom Kiruna kommun. Dessa möjliga satsningar ligger utspridda över en stor del av kommunens yta. För att hela området skall komma att fungera på önskvärt sätt krävs också vissa insatser i själva tätorten Kiruna.

Den mest näraliggande insatsen har att göra med förbättrad service och information till besökare i området. Huvuddelen av alla besökare har tätorten som "port" in i området alternativt passerar genom tätorten, men där tätorten under alla förhållanden utgör centrum i området.

Därför borde en förbättrad information ges om vad området har att erbjuda. Detta skulle kunna ske genom etablerandet av Visitors Center även inne i Kiruna. Ett sådant skulle ha funktionen att ge smakprov på vad som finns i området på ett sådant sätt att Visitors Center blir ett attraktivt besöksmål i sig. Här kan finnas avdelningar som tar upp teman, där det sedan finns möjligheter att fördjupa sitt intresse på andra håll i kommunen. Sådana teman kan vara naturen (t.ex. med vidarehänvisning till ett speciellt Visitors Center på detta tema i Abisko), kulturen (med hänvisning till olika möjligheter att fördjupa sitt intresse för samekultur, ny-

byggarkultur etc.), rymd- och annan s.k. high-tech-industri (med hänvisning till ett Visitors Center vid Esrange), gruvnäringen (med hänvisning till besöksgruvan) etc.

Samtidigt måste naturligtvis bedrivas sedvanlig turistbyråverksamhet, dock företrädesvis anordnad på ett sådant sätt att man också kan göra bokningar, köpa biljetter osv.

Ett projekt enligt dessa tankegångar finns redan skisserat inom Kiruna kommun och borde därför kunna genomföras ganska snabbt. Projektet skulle då också spela stor roll i avvaktan på att de två större och specialiserade Visitors Centers som jag förordat (i Abisko samt vid Esrange) kan komma till stånd. Statligt stöd torde vara en förutsättning för att projektet skall kunna realiseras.

Kasinoverksamhet

Jag har vid upprepade tillfällen i denna rapport understrukit den relativa bristen på extraordinära eller t.o.m. spektakulära attraktioner i området. Med tanke på vad jag tidigare sagt om den betydelse konferens-, kurs- och belöningsresandet måste ha vid en vidareutveckling av resenäringen i Norrbotten vore det önskvärt också med attraktioner som kan påverka såväl denna marknad som fritidsresandet.

Det är i detta perspektiv man skall se det förslag jag och Gert Karlsson, dåvarande ordförande i Sveriges Turistråd, som haft ett uppdrag liknande mitt men avseende Gotland, lämnat regeringen om att regeringen borde låta utreda frågan om inrättande av kasinon av internationellt snitt i Sverige. Förslaget lämnades i en skrivelse den 28 april 1989. Regeringen har ännu inte behandlat frågan, varför jag här vill påminna om detta förslag.

I skrivelsen framhålls bl.a. att ett kasino av internationell typ utgör den typ av mera spektakulär attraktion med tillräcklig lyskraft som behövs för en framgångsrik utveckling av turistnäringen i regioner som Norrbotten eller Gotland. Det bör samtidigt kunna vara affärsmässigt lönsamma projekt; ett krav som annars få mera extraordinära attraktioner fyller. Omkringliggande besöksnäring stimuleras av en sådan satsning, liksom det kan antas att ett områdes internationella dragningskraft ökar. Vidare har ett kasino en säsongsförlängande effekt som är mycket önskvärd.

I skrivelsen understryks uppfattningen att eventuella kasinon i Sverige inte bör förläggas till större befolkningskoncentrationer samt att det inte finns utrymme för mer än ett eller högst två kasinon inom landet. Vidare pekas på det faktum att det för den nordiska marknaden håller på att utvecklas en kasinoverksamhet på flera håll inom Östersjöregionen.

Jag är förvissad om att ett kasino i Norrbotten, företrädesvis i Kiruna, starkt skulle kunna bidra till att höja områdets attraktivitet som resmål. Jag vidhåller därför min uppfattning att frågan borde utredas vidare.

Samekulturen

En annan verksamhet med typisk och tydlig profilkaraktär i Norrbotten är samekulturen och dess innehåll. I stor utsträckning pågår de turistiska aktiviteterna kopplade till detta i Kiruna och Gällivare kommuner, men också i andra delar av länet. Samebyarna Levas, Gahbna (tidigare Rautasvuoma) och Talma har tillsammans med Kiruna Sameförening presenterat en projektidé kring detta som heter just "Samisk kultur i Kiruna".

Talma är den sameby som tidigast, redan för fem år sedan, engagerade sig i turistisk verksamhet. Talma jobbar tillsammans med Saarivuomas sameby sedan två-tre år tillbaka med Jukkasjärvis Hembygds AB kring projektet "Samisk vardag" och med jakt och fiske för intresserade turister.

Könkemää sameby har just startat turistisk verksamhet med jakt- och fiske. Lainiovuoma sameby har hittills inte engagerat sig i turistiska initiativ.

Gahbna ekonomisk förening har tidigare fått 343 000 kr. av länsstyrelsen i Norrbotten för att vid det gamla gruvfältet i Sjangeli bygga stuga och vissa andra byggnader, med syfte att till anläggningen kunna helikopterflyga in turister från hotellen i Kiruna.

Upplevelsen i Sjangeli skulle bl.a. vara ren rekreation med fiske och annat som aktiviteter, men det skall även finnas möjligheter till konferenser. Verksamheten i Sjangeli är ett exempel på samiskt engagemang i en turistisk aktivitet som inte har

någon egentlig anknytning till samekulturen, men som ändå fungerar som en sysselsättningsmöjlighet också för denna del av befolkningen.

Sett över en längre period är det tydligt att också den samiska delen av befolkningen i Norrbotten i allt högre utsträckning engagerar sig i turistnäringen. Det aktivitetsutbud man erbjuder är också mycket bredare än det jag nu beskrivit. Detta större samiska engagemang i turistnäringen är från mina utgångspunkter mycket positivt. Den samiska kulturen är en av de starkast profilerade turistverksamheter som finns i Norrbotten. Med detta menar jag då inte bara den klassiska bilden av samekulturen som är mycket spridd också utanför landet, utan också exempelvis de möjligheter som finns att få uppleva rennäringens vardagsvillkor som en modern verksamhet.

Utvecklingen av den samiska kulturen som en turistattraktion är ytterligare ett bra exempel på behovet av "mjuka" projektstödspengar och inte i första hand pengar till tyngre investeringar. Det kan enligt min mening finnas mycket goda skäl att också ekonomiskt stödja olika typer av initiativ för den fortsatta utvecklingen av den samiska turistnäringen, exempelvis för marknadsföring. Mitt intryck är emellertid att de nuvarande aktiviteterna från de olika samebyarna i viss utsträckning sker utan samordning. För den enskilde turisten kan det ofta vara så, att det inte spelar någon större roll vilken samebys tjänster han/hon köper, medan det däremot är viktigt att produktutbudet är tydligt och klart. Också av ekonomiska skäl kan det bl.a. därför finnas skäl för samebyarna att i högre utsträckning än för närvarande samordna sina turistaktiviteter.

Förutsättningarna för att bedriva samisk turistverksamhet i länet bör, av de skäl jag nu anfört, följas noga. Det gäller inte bara den aktivitet som pågår i Kiruna kommun. Även projekt som Sita sameland i Arvidsjaurs kommun bör uppmärksammas. Det här bör även inbegripa de möjligheter samhället har att hjälpa till med att samordna de olika byarnas aktiviteter kring turism.

Förlängning av Ritsemvägen

Gällivare tätort har inte samma inslag av profilerade aktiviteter som Kiruna. Gällivare är emellertid beläget inte så långt norr om den s.k. "Vägen Västerut", dvs. den väg som löper norr om Lule älvs vatten och för närvarande slutar i Ritsem, nära den norska gränsen.

Möjligheterna att utveckla även Gällivare som en turistort sammanhänger därför mycket med vilka projekt och idéer som kan verkställas längs Ritsemvägen.

Från Ritsem löper idag en sommarväg in i Norge som, om den utvecklades, skulle bli en ny reguljär möjlighet att ta sig till Sverige. De som skulle komma att använda denna väg skulle få en naturlig färdväg till Gällivare tätort, om de färdas hela Ritsemvägen för att ta sig vidare in i länet eller landet i övrigt. Självklart skulle detta få positiva effekter för Gällivare och de servicenäringar i och omkring tätorten som erbjuder produkter och tjänster till turister.

Jag är medveten om att chefen för bostadsdepartementet i propositionen om avgränsningen av vissa s.k. obrutna fjällområden har anfört att en förlängning av Ritsemvägen till Norge inte bör genomföras (prop. 1977/78:31 s. 94, CU 8 och 71 s. 13 samt CU 1980/91:14). Området är numera skyddat enligt 3 kap. 5 § lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser m.m. Det grundläggande i avgränsningen av de obrutna fjällområdena är enligt förarbetena (prop. 1985/86:3 s. 183) att områdena i princip saknar vägar. Nya vägar bör inte få anläggas.

Från de utgångspunkter jag har att bevaka kan jag samtidigt konstatera att regeringen har prioriterat Gällivare som ett av de områden som bör prioriteras för insatser inom turistområdet som skulle kunna leda till nya arbetstillfällen. Möjligheterna till sådana insatser är mer begränsande i Gällivareområdet än i Kirunaområdet. Det är därför min uppgift att framhålla även den möjlighet till ökad sysselsättning i regionen som Ritsemvägen skulle innebära. Jag föreslår därför att frågan prövas av regeringen.

Övrigt avseende Gällivare

Jag vill i det här sammanhanget också nämna de beslut som fattats om att rusta upp och utvidga kapaciteten på husvagnscampingarna i Stora Sjöfallet och i Ritsem i Lule älvdal. Samtidigt som detta kan bidra till en ökad turism i området, kan jag konstatera att de huvudsakliga användarna av dessa anläggningar är den egna kommunbefolkningen. Bedömningen av dessa insatser faller därför utanför mitt uppdrag, som har andra syften.

Självfallet finns vissa andra idéer och tankar om en utveckling av attraktioner i Gällivare kommun, särskilt Gällivare och Malmberget. En sådan som redan etablerats och enligt min mening haft klara utvecklingsmöjligheter är den s.k. Kåkstan i Malmberget. Projektet syftar till att illustrera och levandegöra den gamla gruvarbetarmiljön från den tid då gruvsamhällena byggdes upp. Det har därmed också ett direkt kulturhistoriskt värde. Tyvärr har man tvingats stänga Kåkstan på grund av rasrisker i området. Diskussioner pågår om vad man skall göra med Kåkstan.

Ett annat projekt som diskuterats av och till är den s.k. Dundretparken; en friluftspark med tema kring norrbottnisk natur och kultur i anslutning till Dundretanläggningen. Dessa tankar och andra har dock ännu inte den konkretionen att de kan behandlas i denna rapport.

6.5.2 Kustområdet

Kusten mot Bottenviken är Norrbottens mest tätbefolkade område. På Europaväg 4, som går längs kusten, färdas också de flesta externa besökarna till och i länet. I detta område finns det utan jämförelse största underlaget i länet för efterfrågan på turisttjänster. Området är därför centralt från turistiska utgångspunkter. Samtidigt bör utgångspunkten för de insatser som görs i detta område vara att de bör kunna genomföras utan statligt stöd, även om det finns undantag även från denna regel.

Den stora efterfrågan på turisttjänster som finns i området avser inte bara nöjesresenärer med det turistiska målet att besöka Norrbotten och där ta del av det utbud inom området som förekommer. Även andra typer av resenärer, inte minst personer på genomresa exempelvis på väg till och från Finland, skulle kunna utgöra underlag för att ta del av olika typer av aktiviteter längs E4:an och i eller kring de städer som ligger längs vägen. Det resande som här är aktuellt är mycket omfattande. År 1988 passerade sålunda 5 miljoner personbilar gränsstationen i Haparanda, vilket motsvarade fler än 13 miljoner resenärer!

Liksom för andra turistiska projekt i länet eller någon annanstans, krävs dock att även dessa insatser är profilerade och syns. Enligt min bedömning finns det ett antal planerade projekt längs E4:an med just denna karaktär.

Det främsta av dessa är det planerade inomhusbadet/centret i Piteå. En anläggning av denna karaktär och omfattning - med subtropisk miljö i ett inomhuscenter som innehåller bad, restauranger, butiker och mycket annat - har enligt min bedömning en stor attraktionskraft också för boende utanför det direkta närområdet. Följdeffekten av en sådan anläggning kan mycket väl bli att de som kommer till Piteå från andra delar av landet än Norrbottens län eller från utlandet för att besöka badet, kan komma att förlägga delar av sin semester också till andra delar av Norrbotten just av detta skäl. En annan fördel med projektet är att det direkt anknyter till men vidareutvecklar Piteås redan tydliga profil mot sol och bad. Innebörden är inte minst en säsongsförlängning som skulle medföra ett förbättrat kapacitetsutnyttjande av den boendekapacitet som redan finns.

I nuvarande planeringsskede är anläggningen tänkt att finansieras helt utan samhälleligt ekonomiskt stöd. Man har emellertid lämnat in en ansökan om lokaliseringsbidrag vid en tidpunkt då även Piteå geografiskt låg inom ett område som berättigade till denna typ av stöd. Det är min uppfattning att i den mån som samhälleligt stöd behövs för att realisera projektet, bör - inom rimliga gränser - sådant stöd ges.

Ett annat exempel på ett projekt med stora möjligheter att bli attraktivt också för grupper utanför det egna upptagningsområdet, är den skärgårdsanläggning utanför Luleå som Luleå kommun har utarbetat en idé omkring.

I närheten av Kalix kommuns tätort ligger Vassholmen, där kommunen förra året bidrog till att etablera en sommarkoloni för verksamma konstnärer och nya amatörer. På ön finns ett antal äldre byggnader som nu ingår som en del i det kulturhistoriska arv som i sig utgör en turistattraktion, men som skulle öka möjligheterna till breddad kulturaktivitet om de rustades upp.

Tillsammans med en ny landförbindelse skulle en upprustning av byggnaderna på Vassholmen skapa en turistattraktion av ovanligt slag längs kuststräckan i Norrbotten. Den kulturverksamhet som präglar projektet har, som framgår av avsnittet 6.2, ett stort attraktionsvärde för turister.

Det s.k. Gröna Huset utanför Haparanda har det uttalade syftet att fånga upp genomfartstrafiken på Europaväg 4.

Gröna Huset är en tänkt inomhusanläggning som, det framgår av namnet, kring en ovanlig och rik växtlighet skall skapa olika typer av arrangemang och verksamheter såsom turistinformation, växtförsäljning, restaurang, viltbutik, hemslöjdsaffär m.m. Anläggningen har enligt min uppfattning den profilkaraktär som skulle kunna intressera resenärer längs E4:an.

Jag har tidigare under avsnittet 6.3 redovisat de begränsningar i nuvarande stödsystem som förhindrar utvecklingen av projekt typ Gröna Huset.

6.5.3 Övrigt

Den geografiska prioritering jag gjort i mina bedömningar och här också redovisat (dvs. Torneträskområdet och kustområdet), utesluter enligt min mening inte satsningar inom andra delar av länet, om de uppfyller de kriterier jag tidigare redogjort för. Exempel på ett sådant område är Lule älvdal, där exempelvis Ajttemuséet i Jokkmokk, Vattenfalls anläggning i Porjus och stenåldersboplatserna i Vuollerim är anläggningar som alla har ett utomordentligt stort attraktionsvärde för turister. De tillhör dessutom just gruppen attraktioner, något Norrbotten har behov av som resmål för turister och andra resenärer.

Andra projekt finns planerade i Luleå älvdal, bl.a. fiskeprojektet i Edefors. Detta redovisas i samband med andra fiskeprojekt i ett särskilt avsnitt.

Arvidsjaurs och Arjeplogs kommuner

Även i andra delen av länet finns det goda möjligheter att utveckla turistnäringen.

Jag har redan tidigare beskrivit den biltestverksamhet som utvecklats i Arvidsjaurs och Arjeplogs kommuner. Testverksamheten har skapat nya förutsättningar för boende i kommunerna och också skapat en tillräcklig infrastruktur för att kunna utveckla turist- och fritidsaktiviteter inom dessa kommuner, som annars har begränsade möjligheter att kunna behålla sin befolkning.

Kommunerna har såvitt jag kan bedöma på ett korrekt sätt identifierat de relativa fördelar i utbud som finns i området och hur dessa överensstämmer med de naturliga förutsättningarna för turism.

Den profil man på detta sätt kommit fram till att man är beredd att satsa på, är fiske kombinerat med husvagnscamping samt äventyrsturism och jakt. Dessa utgångspunkter stämmer väl med de som anges i de förslag som fanns angivna i den av Norrbottens Turistråd i december 1987 presenterade rapporten "Förslag till turisthandlingsprogram för Arjeplogs kommun".

Med dessa fakta som bakgrund har Norrbottens Turistråd på mitt uppdrag i år utrett möjligheterna för husvagnsturism i Arjeplogs fjällvärld. I utredningen (fogas som *bilaga* till denna rapport) konstaterar man att husvagnsturism är en av de viktigaste näringarna för Arjeplogs fjällvärld och ett direkt resultat av de stora, och naturliga, möjligheterna till pimpelfiske, skoterkörning och annan rekreation som kan erbjudas i området. Man föreslår därför ett antal investeringar för att möjliggöra denna husvagnsturism och de därmed sammanhängande investeringarna i olika typer av serviceanläggningar för turister.

Jag anser att bland dessa förslag finns projekt som tillhör de i länet som har bäst möjlighet att kunna få en lönsam utveckling, just därför att de i så hög utsträckning bygger på de naturliga förutsättningar som finns i kommunerna samtidigt som de omsluter mycket begränsade investeringsbelopp, främst genom att den ökade boendekapaciteten i huvudsak förutses komma till stånd genom husvagnscamping. I detta avseende finns dessutom ett dokumenterat behov av ökad sådan kapaictet. Projekten tillhör definitivt de som enligt min mening bör stödjas vid en prioritering av insatser för rese- och besöksnäringen i länet.

Friskvård

Inom ramen för det s.k. Auroraprojektet, som jag i viss utsträckning bidragit till under utredningsarbetet, utbildas i regi av idrottsrörelsens studieförbund (SISU) s.k. friskvårdsombud för aktivitet på de företag i landet som engagerat sig i den verksamhet Aurora bedriver. Verksamheten är mycket bred och planeras på sikt omfatta lika många människor som det idag finns skyddsombud på företagen, dvs. ca 110 000 personer som alla skall genomgå någon typ av utbildning.

I projektet har man särskilt satsat på Norrbotten med dess profil av ren miljö och friskhet. Man har på så sätt redan anordnat utbildning av friskvårdare vid Björklidenanläggningen och i Jukkasjärvi.

Det är min uppfattning att friskvårdsprojekt av det här slaget är ett bra och utvecklingsbart profilområde för Norrbotten, som bör tas till vara och ytterligare utvecklas; inte minst därför att verksamheten kan bedrivas under lågsäsong. Som framgår är ju också omslutningen av det tänkta projektet mycket omfattande och den ekonomiska potentialen därör stor, även om inte all denna utbildning kommer att ske i Norrbotten.

Friskvård kan bedrivas även i många olika former. Redan idag förekommer sådan verksamhet vid t.ex. hälsohemmet i Svanstein i Tornedalen.

Fiske

Som framgått av redovisningen i tidigare avsnitt har sportfiske många intresserade utövare, så många att fiske är ett av de oftast nämnda skälen för varför man skulle vilja besöka Norrbotten. Det senare visar också att Norrbotten har ett gott anseende bland fiskeintresserade.

Sportfiske är en typ av aktivitet som passar väl in i den profil Norrbotten har och bör ha som resmål. Fiske har generellt vissa uttalade fördelar som turistisk attraktion. En sådan är att det finns många olika typer av fiske. Det betyder dels att det är en typ av aktivitet som kan varieras, dels att den kan riktas till många olika kategorier människor. Det handar om allting från småpojkarnas mörtmete på bryggan till fisket på exklusiva fiskecamper långt ute i vildmarken som inte kan nås annat än med flyg. I kommersiella termer kan man uttrycka det som att produkten kan anpassas till olika kundkategorier.

En annan fördel med fiske är att sportfiske har vissa naturliga högsäsonger som väsentligen inte överensstämmer med vad som annars är turismens högsäsonger. Därmed kan fisket bidra till en angelägen säsongsutjämning.

De krav som sportfiskarna ställer är framför allt att det skall finnas god tillgång på fisk. Detta betyder inte att det finns anspråk på överdådiga fångster, men det skall finnas en rimlig chans att få fisk. Många sportfiskare har säkert uppfattningen att det inte får vara alltför lätt att få fisk. Det skall ändå vara en "sport" att kunna fånga den. Undersökningar som fiskeristyrelsen låtit SCB utföra visar också att när man frågar människor som är intresserade av sportfiske vad som är mest betydelsefullt för deras val av fiskeplats så är det vanligaste svaret inte tillgången på fisk utan miljön. Detta borde rimligen tala till Norrbottens fördel som ju på väldigt många håll i hög grad kan erbjuda ett gott fiske kombinerat med högklassiga naturmiljöupplevelser.

Ett annat krav från sportfiskaren är naturligtvis att det finns god och varierad tillgång på fiskevatten, där det är enkelt att kunna skaffa fiskekort. Detta betyder rent praktiskt att det behöver finnas fiskevårdsområden som helst inte omfattar alltför små områden och där fiskekorten säljs på de platser turister lätt kan hitta till eller ändå passerar, t.ex. turistbyråer, bensinstationer o.d.

När de intresserade sportfiskarna tillfrågas om vad som har betydelse för valet av fiskeplats tillmäter de inte service ett särskilt stort värde. Jag menar emellertid att frågan om kringliggande service är betydelsefull. Ett skäl till detta är att i t ex en familj som semestrar tillsammans är det normalt en eller högst två som vill ägna större delen av tiden åt fiske. Som jag visat i tidigare kapitel är det särskilt kvinnorna som har ett mycket begränsat fiskeintresse. Det torde också vara så att barnen i en barnfamilj inte enbart kan sysselsättas med fiske.

Av dessa skäl måste man vid planeringen av sportfisketurism se till att särskilt sådant sportfiskeutbud som riktar sig till en bred allmänhet organiseras på ett sådant sätt att det kan kombineras med andra aktiviteter. För andra typer av fiskeutbud kan å andra sidan avskildheten, ensligheten, frånvaron av andra människor och aktiviteter i stället vara en stor tillgång. Det gäller här, som alltid, att veta vilken kundgrupp man riktar in sig på.

Fiske är ett område där det finns ett behov av samhälleligt engagemang och stöd. Det är också ett område som väl lämpar sig för sådant engagemang. Fiske fyller väl flera av de kriterier jag tidigare angivit. Det är en naturbaserad aktivitet som stämmer väl in i den profil man vill ge regionen och som bidrar till att höja områdets attraktivitet. Mera omfattande fiskevårdsprojekt och andra insatser som bidrar till att

utveckla sportfisket kan knappast komma till stånd utan ett offentligt engagemang. Projekten som sådana är knappast lönsamma betrakade för sig, men kan bidra starkt till att ge omkringliggande turistnäring en bättre lönsamhet.

Det är enligt min mening en stor fördel om utvecklingen av sportfisket planeras och genomförs inom ramen för sammanhållna projekt där t ex både fiskevårdsåtgärder och serviceanordningar för besökande behandlas i ett sammanhang.

Ett sådant projekt bedrivs redan med länsstyrelsens stöd i Kalix älvdal.

Andra projekt som för närvarande diskuteras inom länet är bl.a. det som först presenterades i den rapport som arbetsgruppen kring Kirunafjällens nationalpark utarbetat och som berör vattensystemen i området som är beläget i Kirunafjällens nordvästra hörn mellan Riksgränsen och Torneträsk. Projektet syftar till att slå ut den inplanterade siken och bygga upp bestånden av öring och röding. Ett sådant projekt skulle enligt min mening positivt påverka anläggningen i Riksgränsen och även andra anläggningar i Torneträskområdet och bör därför kunna komma i åtnjutande av statligt stöd.

Ett annat projekt som nu diskuteras avser Storavan-Uddjaur i Arjeplog/Arvidsjaur. Även detta ligger enligt min mening väl i linje med den ansats man bör välja när det gäller att utveckla turistnäringen i det området och är ett projekt som väl kan bidra till att höja hela Norrbottens anseende som en bra sportfiskeregion.

Ett ytterligare projekt som finns ganska väl beskrivet återfinns i den rapport om Lule älvdal och möjligheterna att där utveckla turism och rekreation, som Vattenfall lät utarbeta 1986. Jag avser då en satsning i Edefors, i anslutning till Laxede kraftstation, där huvudattraktionen skulle utgöras av put-and-take-fiske i strömmande vatten, något som mig veterligt i övriga Sverige endast står att finna i Domänverkets kronofiskeanläggning i Harasjömåla.

Det som i övrigt gör projektet intressant är att det enligt min mening fyller de krav på mångsidighet som jag rekommenderat i det föregående. I området skulle också rymmas badmöjligheter, kanotuthyrning, gästhamn, ångbåtsbrygga samt aktiviteter som viltvård och jakt, kurscentrum för fiske, jakt, svamp och bär. Därutöver ingår i projektet vård av olika kulturhistoriska lämningar. I området har sedan länge

funnits ett turisthotell som nu är under återuppbyggnad efter en brand, vilket betyder att viss boendekapacitet finns. Denna torde dock behöva kompletteras.

Förutsättningen för att projektet skall kunna genomföras är enligt min mening att Vattenfall är berett att gå in med resurser, att staten samtidigt ger visst regionalpolitiskt stöd samt sannolikt också att kommunen medverkar, t.ex. med anlitande av s.k. vattenregleringsmedel. Detta projekt är i övrigt så långt planerat att det borde kunna igångsättas relativt omgående.

Jag vill i sammanhanget påpeka att statliga myndigheters medverkan när det gäller att utveckla ett turistiskt motiverat sportfiske inte enbart gäller resurser för fiskevård o.d. Även fiskebestämmelser av olika slag är av mycket stor betydelse. På det lokala/regionala planet gäller det oftast begränsningar i nätfiskemöjligheterna. Detta är en fråga som ofta vållar stora lokala oenigheter. Jag har tidigare framhållit att jag anser det helt uppenbart att staten inte kan engagera sig i omfattande fiskevårdsprojekt som syftar till att ge nya utvecklingsmöjligheter för turismen och på så sätt ge nya arbetstillfällen, om man inte samtidigt kan försäkra sig om att fiskevårdsinsatserna väsentligen resulterar i ett förbättrat sportfiske. Om lokalbefolkningen inte är beredd att t.ex. avstå från exempelvis möjligheter till nätfiske så bör sådana fiskevårdsprojekt inte stödjas.

Även på nationell nivå kan insatser vad avser fiskebestämmelser behöva göras. Alla är väl medvetna om att den förhållandevis dåliga tillgången på lax och öring i Norrlandsälvarna utöver på regleringen av älvarna i hög grad beror på det omfattande laxfiske som bedrivs yrkesmässigt på tillväxtområdena i södra Östersjön, men också på det utbredda fisket med fasta redskap i kustområdet och vid älvmynningarna. Enligt min mening måste begränsningar i dessa avseenden vidtas. Nettoresultatet i form av arbetstillfällen och inkomster, både för individer och för landet, skulle enligt min bestämda övertygelse bli positivt genom den starka effekt på turistnäringen som en mycket god tillgång på lax och öring i Norrlandsälvarna skulle få. Detta har bekräftats av större fiskevårdsprojekt i andra länder.

6.6 Utbildning

Sveriges Turistråd har låtit en särskild utredningsman analysera kompetensförsörjningen inom turist- och resenäringarna i form av utbildning. Resultatet var klart i juni 1990 och återfinns i rapporten "Kompetensförsörjning inom turism- och resenäringarna". Rapporten har underställts industridepartementet och ligger för närvarande i regeringskansliet.

I rapporten finns ett särskilt avsnitt om kompetensutveckling. Utredningsmannen skriver i avsnittet att han anser att behovet av den företagsanknutna och företagsanpassade utbildningen inom turistnäringen är stort. Huvudskälet för detta skulle vara dominansen av små företag inom näringen och de begränsade planeringsmöjligheter och finansiella möjligheter som det innebär. Ett annat skäl till det stora behovet är branschens snabba expansion och de brister i utbildning av personal som det medfört.

Utredningsmannen definierar också de framtida kraven på personalen inom turistnäringen i form av *service, internationalisering* (vilket är mer en orsak som leder till bl.a. ökat krav på service), *affärsmässighet* och *tekniskt kunnande* (med vilket avses i första hand ADB-kunnande).

Han konstaterar vidare att turistföretagen i glesbygd, dvs. stora delar av också Norrbotten, är särskilt dåligt rustade att möta dessa nya krav. Samtidigt som utbildningsinsatser är nödvändiga för att kunna upprätthålla eller nyetablera företag - och detta är av stor betydelse för att kunna behålla infrastruktur och boende i glesbygd - har samhället hittills inte gjort några insatser för att åstadkomma detta för turistföretagen i glesbygd, påpekar utredningsmannen.

Han föreslår slutligen att arbetsmarknadsmyndigheterna engageras i ett utbildningsprogram för turistföretagen i landet och att detta också kan innebära att samhället bidrar med finansiering av sådan utbildning.

Jag har i andra sammanhang redogjort för min syn på tjänsteproduktionens ställning i Norrbotten över huvud taget relativt den tidigare helt dominerande storskaliga industrin. Jag har också behandlat frågan om turistföretagens dåliga lönsamhet i länet.

Båda dessa faktorer, liksom näringens struktur med den stora andelen småföretag, bidrar till att begränsa de egna utbildningsinitiativen i turistföretagen i Norrbotten samtidigt som jag helt och fullt håller med utredningsmannen till den nyss nämnda rapporten om att utbildningsinsatser för resenäringens företag och personal är särskilt viktiga i glesbygd.

Inom länsarbetsnämnden i Norrbotten har man tagit initiativ för att utarbeta konkreta utbildningsprogram för ett antal turistföretag i Kiruna kommun. Jag menar att detta behov finns i hela länet och att det samtidigt är så, att företagen i mycket liten utsträckning klarar av att finansiera den utbildning som enligt min uppfattning är nödvändig om turistnäringen i länet skall kunna etableras som en fullt accepterad och professionell näring.

Jag vill därför föreslå att länsarbetsnämnden inom länet - i samarbete med Norrbottens Turistråd - inventerar behovet av företagsanknuten utbildning i länet och också upprättar en utbildningsplan och ett konkret utbildningsprogram för detta. Också den större frågan om turistnäringens relativa betydelse för den fortsatta utvecklingen i länet bör ingå i dessa utbildningsprogram.

Jag har redan tidigare berört frågan om turismens betydelse för sysselsättningen i glesbygd. Jag menar att det finns ett direkt samhällsintresse att dessa företag blir kvar och kan klara att driva sin verksamhet i landets infrastrukturellt mer utsatta delar.

Det är därför enligt min mening fullt rimligt att samhället finansierar genomförandet av de utbildningsprogram jag tidigare nämnt. För varje företag som genom en sådan insats kan upprätthålla sin verksamhet, sparar samhället stora belopp. I jämförelse med de anläggningsinvesteringar som länsarbetsnämnden i Norrbotten varit med att finansiera bara under det senaste året, är dessutom denna - förmodligen lika effektiva - insats mycket billig.

Jag har tidigare redogjort för mångfalden aktörer inom turistnäringen, också i Norrbottens län. En av orsakerna till turistnäringens status också i Norrbotten är enligt min mening många offentliga aktörers oklarhet över näringens betydelse, kanske särskild i glesbygd. Det kan därför finnas anledning att försöka informera om detta till ett antal offentliga och privata beslutsfattare inom turistnäringen i länet. Det bör vara en uppgift för Norrbottens Turistråd att initiera och genomföra sådana

informationsinsatser. Innehållet i den här rapporten bör kunna användas i ett sådant sammanhang för att förklara den hittillsvarande utvecklingen och de möjligheter för en fortsatta näringsutveckling i länet som står till buds.

Sveriges Hotell- och Restaurangförbund (SHR), Handelstjänstemannaförbundet (HTF) inom TCO samt Restaurang- och Hotellanställdas förbund inom LO har tillsammans planerat ett utvecklingsprojekt med syftet att höja kompetens- och företagsledningsförmågan hos i första hand fjällkedjans turistföretag. Projektet benämns "Naturkraft". Planer har i ett tidigt skede, år 1988, redovisats för regeringen.

Intressenterna har genom olika kontakter med tänkbara finansiärer fördjupat planeringen av insatser i främst Norrbottens och Västerbottens läns fjällanläggningar. Finansieringen har diskuterats med de fackliga fonderna, Trygghetsrådet och Trygghetsfonden, Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), Statens industriverk (SIND), länsstyrelserna i Norrbottens och Västerbottens län samt länsarbetsnämnderna i samma län. Såvitt känt när denna rapport skrivs i november 1990 har åtminstone SIND fattat beslut om medfinansiering i projektet.

Insatser av denna typ, dvs. kompetensutveckling och utbildning, bedömer jag vara av yttersta vikt för turistnäringens utveckling i länet och bör därför nu beslutas och genomföras. Insatserna måste samordnas med mina tidigare förslag inom utbildningsområdet.

6.7 Resultatuppföljning och utvärdering

Jag har tidigare redovisat de synpunkter som regeringen framför i den senaste regionalpolitiska propositionen om de begränsade resurser som läggs ned på att försöka utvärdera och följa upp effekterna av de regionalpolitiska stöden.

Det är ingenting specifikt för just det regionalpolitiska området att man har dåligt grepp på ändamålsenligheten och effekten av gjorda insatser inom ett samhälleligt insatsområde. Det är bl.a. av de orsakerna som statsmakterna har beslutat om en ny verksamhetsmodell för det statliga området, där tyngdpunkten är tänkt att förskjutas från kontroll genom budgetering till kontroll genom analys av gjorda insatser.

Idag finns i det regionalpolitiska systemet ett uppföljningsansvar för att mäta i vart fall sysselsättningseffekterna av gjorda insatser.

Jag menar emellertid att dessa metoder måste utvecklas även för resenäringen. Sveriges Turistråd har utarbetat en modell för samhällsekonomisk analys av insatser inom området som är tillämpbar även för Norrbotten. Ytterligare utvecklingsarbete behöver emellertid initieras därutöver. I Norrbotten är det exempelvis uppenbart att man inte har tillräckligt bra resultatmått för att kunna mäta ens uppnådda produktionseffekter av gjorda insatser. Denna grundläggande resultatuppföljning måste med det snaraste utvecklas även för resenäringen i Norrbotten. Detta är en uppgift för länsstyrelsen.

6.8 Förhandlingsuppdraget

Mina direktiv, som jag tidigare redogjort för, delar upp mitt uppdrag i två huvudsakliga delar. Det handlar *dels* om ett utredningsuppdrag (att formulera en strategi för utvecklingen av turistnäringen i Norrbotten och framför allt de offentliga organens delaktighet i denna utveckling och att identifiera insatser som ligger i linje med och kan främja en sådan strategi), *dels* handlar det om ett förhandlingsuppdrag (som innebär att jag utifrån utredningsuppdragets formulerade strategi skall gå i förhandling med framför allt privata investerare om genomförande av projekt som ligger inom ramen för denna strategi).

Det jag redovisat hittills utgör fullgörandet av den första delen av uppdraget, nämligen utredningsuppdraget. Jag har däremot inte haft möjlighet att, på det sätt jag föreställer mig att min uppdragsgivare önskat det, fullgöra förhandlingsuppdraget. Jag vill här något beröra orsakerna till detta.

Den process som i dessa avseenden stått modell för mitt uppdrag är framför allt de avtal som en gång slöts mellan staten och ett antal privata näringsidkare om ett antal investeringar som skulle ge en utveckling av turistnäringen i Åre. På 1970-talet satsade staten på bl.a. uppförande av kabinbanan i Åre. Bl.a. detta uppfattades som en stark signal till omgivande näring att bygga ut sin kapacitet. En sådan utbyggnad kom också till stånd även om det vid detta tillfälle inte slöts någon regelrätt över-

enskommelse. I början av 1980-talet gjorde staten nya stora åtaganden, framför allt genom skapandet av störtloppsnedfarten. Vid detta senare tillfälle slöts efter förhandlingar ett regelrätt avtal mellan staten och näringen i området.

Det kan direkt konstateras att förutsättningarna att få till stånd och lyckligt genomföra förhandlingar av den här karaktären är helt olika i fallet Åre och när det gäller Norrbottens län. Bara det förhållandet att det i det ena fallet enbart gäller en ort (en del av en kommun) och i det andra fallet ett län som till sin yta omfattar närmare en fjärdedel av Sverige och innehåller fjorton olika kommuner med helt olika förutsättningar för turism, säger något om olikheterna.

I fallet Åre var det möjligt för staten att välja ut ett enda projekt, vars innebörd och betydelse var någorlunda lätt att värdera för de privata intressenterna. I Norrbotten är något sådant inte möjligt. I Åre var det ganska uppenbart vilken marknad eller delmarknad man primärt inriktade sig på. Som framgått av vad jag tidigare beskrivit gäller detta knappast Norrbotten.

När det gäller att utveckla Norrbottens turistnäring är det min bestämda övertygelse att man, som jag sökt göra i mitt arbete och i denna rapport, måste börja på ett mycket mer grundläggande plan än vad som var nödvändigt när det gällde Åresatsningen. I Norrbottens fall handlar de kanske viktigaste frågorna om sådant som näringslivstraditionen inom länet och därmed synen på turistnäringen och dess typ av näringsidkare, om bl.a. klimatet för entreprenörer i olika delar av länet, m.m. Det handlar om företagsstrukturen och möjligheterna till konstruktiv samverkan mellan olika företag. Det handlar om kommunala planbeslut och om utbildningsfrågor för personal inom företagen inom resenäringen. Det handlar om att få till stånd en strategisk grunduppfattning och en samsyn hos olika aktörer kring denna.

Det är min uppfattning att mitt utredningsarbete som sådant givit vissa positiva resultat i dessa avseenden, men bestämt inte tillräckliga. Det är min förhoppning att denna rapport och regeringens ställningstagande till den kan bidra ytterligare i önskvärd riktning.

Sammanfattningsvis när det gäller dessa grundläggande förutsättningar för förhandlingsuppdragets fullgörande vill jag säga att man bara kan förhandla kring konkreta projekt, inte kring hela strukturer och grundläggande strategiuppfattningar. Som jag tidigare framhållit är arbetet med att utveckla turistnäringen i Norr-

botten inte en fråga om att i ett slag göra en eller flera större investeringar och därmed nå helt nya marknader och en helt ny lönsamhet. Det handlar istället om en lång och mödosam process som kräver uthållighet och tålamod och som kommer att sträcka sig över en mycket lång tidsperiod, säkert 15-20 år; i den mån man över huvud taget kan se ett slut på en sådan process.

En annan förutsättning för att det skall gå att förhandla är att det finns bra projekt att förhandla om. I mitt arbete har jag stött på ett antal olika projekt som analyserats mer eller mindre ingående. Allmänt sett kan man om dessa projekt säga att de framför allt handlat om utbyggd boendekapacitet av olika slag. Som jag tidigare konstaterat är inte Norrbottens problem bristande boendekapacitet, tvärtom. I några fall har projekten handlat om aktivitetsanläggningar eller sevärdheter. De har då oftast haft den bristen, att de inte varit tillräckligt unika eller särpräglade för att kunna ge upphov till nytt resande till länet. I andra fall har bristen varit att marknadsförutsättningar och lönsamhetskalkyler visat en mycket negativ bild. Det har helt enkelt varit en brist på bra projekt av den karaktär som jag i denna rapport hävdar att man skall söka.

Ett av skälen till detta är möjligen att lönsamheten i utgångsläget är så förhållandevis dålig. Det finns av de skälen en begränsad investeringsvilja hos ägarna av de redan existerande, större anläggningarna. Den investeringsvilja som finns karaktäriseras i hög grad av att det är nya projekt, där man begär mycket höga statliga bidragsandelar och har små privata insatser, eller att kommuner står som sökande eller i vart fall ytterst som garanter för projektet.

När det gäller vad man skulle kunna kalla affischanläggningarna, de någorlunda kända anläggningarna i de prioriterade områdena, som en framtida utveckling måste baseras på, så har det i princip inte förekommit några förfrågningar eller förhandlingsinviter till mig, med visst undantag för frågan om vidareutveckling av Riksgränsenområdet. Jag nämner detta eftersom jag, som jag tidigare framhållit, anser att initiativen till nya insatser måste tas från Norrbotten och de aktörer som där finns. Idéerna kan inte skapas på kontorsrum i Stockholm.

Ytterligare en omständighet bör tilläggas.

En förutsättning för att förhandlingsresultat skall kunna uppnås är att det finns intresserade företag att förhandla med.

I samband med mitt arbete har det framgått att det funnits ett antal (en handfull) stora företag som visat ett preliminärt intresse för investeringar inom turistnäringen i Norrbotten, framför allt i Kiruna-Torneträskområdet. Det har emellertid också stått fullständigt klart att förutsättningen för att ett sådant preliminärt intresse skulle kunna utvecklas till ett överenskommet engagemang har varit att en sådan ägarmässig sammankoppling mellan vissa av "profilanläggningarna" i Malmfältsregionen, som jag tidigare beskrivit, kunnat komma till stånd.

Det är bl.a. av dessa skäl jag på olika sätt sökt bidra till och påverka den process av ägarskiften där Kiruna kommuns försäljning av sitt hotellfastighetsbolag varit nyckelfrågan. Den frågan visade sig inte kunna lösas på ett sätt som var förenligt med tankarna om ägarsamverkan mellan flera anläggningar. Detta berodde enligt min mening i hög grad på bindningar i tidigare avtal, som begränsade kommunens handlingsmöjligheter. Jag vill betona att jag inte i och för sig finner anledning att kritisera den lösning av ägarfrågorna som sedermera kommit till stånd, men jag vill ändå konstatera att därmed förutsättningarna för ett bredare engagemang från de tidigare nämnda storföretagen helt förändrats.

Av de skäl jag nu angivit har det enligt min mening inte funnits strukturella förutsättningar för att fullgöra förhandlingsuppdraget. Det betyder dock inte att detta behöver vara någon avgörande nackdel eller att det inte i framtiden skulle föreligga möjligheter till sådana förhandlingar. Om enighet kan nås kring en strategisk syn av den karaktär jag här föreslagit och regeringen ger länsstyrelsen erforderligt mandat och rätt förutsättningar, så är det min bedömning att man kan genomföra sådana förhandlingar i framtiden. Då kan man emellertid just utgå från en samlad syn på dessa frågor och därefter behandla projekt för projekt inom ramen för en sådan samlad syn, istället för att som nu enbart behandla inkomna ansökningar om stöd utan att sätta projekten in i något sammanhang.

En annan förutsättning som jag tror måste föreligga för att förhandlingsmodellen skall fungera på avsett vis är att en investeringsram har avsatts, som förhandlaren vet att han någorlunda säkert disponerar. Endast så har man ett faktiskt förhandlingsmandat. Såsom mitt uppdrag är utformat har man egentligen bara en förslagsrätt till regeringen inom ramen för de allmänna resurserna för regional- och arbetsmarknadspolitiska insatser. Länsstyrelsen och länsarbetsnämnden däremot vet vilket utrymme för beslut man har och kan dessutom planera verksamheten över tiden,

se det hela som den process det faktiskt är, vilket inte är möjligt vid en viss tidpunkt och då alla förslag måste summeras oavsett när de egentligen borde inträffa (eller tas ställning till) i tiden.

7 Förslag

Som jag konstaterat i det föregående måste en satsning på att utveckla turistnäringen i Norrbotten vara en process som är utsträckt över ett antal år. Det är viktigt att betona långsiktigheten i en satsning av detta slag. Det är inte bara genomförandet av ett antal projekt eller investeringar som på det sättet är utsträckt över tiden. Man kan dessutom heller inte förvänta sig att effekterna blir omedelbara efter det att sådana projekt eller investeringar genomförts. En stor del av det framåtriktade arbetet måste bestå i att också öka de olika marknadernas medvetenhet om Norrbotten och vad Norrbotten står för samt att förändra resmönster och resvanor på ett sådant sätt att det gynnar Norrbotten.

Ingen tillfällig organisation, t.ex. en statlig utredning, kan ta ansvar för eller genomföra en i tiden utsträckt process av detta slag. Ansvaret måste läggas på en instans som dels kan arbeta strategiskt och över längre tid, dels finns på plats i Norrbotten och alltså löpande kan följa utvecklingen och därmed, inom ramen för en given strategi, göra de anpassningar av arbetet som behövs.

Det är därmed uppenbart att det är länsstyrelsen i Norrbottens län som måste ha ett huvudansvar för genomförandeprocessen, i den del den berör staten. Som jag tidigare påtalat har länsstyrelsen redan ett helhetsansvar för näringslivsutvecklingen i länet, inte bara turistnäringen, så långt staten nu påverkar denna utveckling. Det skulle därför väl kunna hävdas att länsstyrelsen redan har det uppdrag som behövs och att något ytterligare inte behöver sägas i det avseendet. Regeringen har dock givit ett särskilt utredningsuppdrag på turismens område, vilket jag tolkar som att de frågorna av olika skäl behöver uppmärksammas. Jag anser det därför rimligt att regeringen efter behandling av denna rapport ger länsstyrelsen särskilda riktlinjer för det fortsatta arbetet med utvecklingen av turismen i Norrbotten. Dessa riktlinjer bör bygga på den strategiska grundsyn jag här redovisar och, väsentligen, på de exempel på insatser jag föreslår. Härutöver finns vissa frågeställningar som direkt kräver regeringens ställningstaganden.

I det föregående har också betonats det angelägna i att länsstyrelsens mera allmänna ansvar för utvecklingen av näringslivet i länet i varje fall på turismens område kompletteras av särskild sektoransvarig kompetens. Det finns inte direkt anledning för mig som utredare att ha synpunkter på exakt hur denna skall tillgodoses eller orga-

niseras. Jag vill ändå framhålla att det finns några olika uppgifter som skall lösas. Det är för det första uppgiften att analysera och följa sektorns utveckling och stämma av denna utveckling mot de strategiska uppfattningar som finns om hur utvecklingen bör vara. För det andra behöver sådan expertkunskap finnas att man kan göra marknadsbedömningar och lönsamhetsanalyser i det enskilda fallet, där också effekterna på omgivande näring av t.ex. en investering måste bedömas. Därutöver finns på den regionala nivån ett behov av att delta i och samordna marknadsföringen av regionen som destination.

Jag vill särskilt framhålla att även om man väl kan tänka sig en lösning där sektorkompetensen finns inom länsstyrelsens egen organisation och även om det är möjligt att ge regionalpolitiskt stöd till marknadsföringsinsatser, så är det knappast möjligt att inom länsstyrelsen bygga upp en organisation för den löpande marknadsföringen av regionen. Det skulle också enligt min mening te sig egendomligt om staten kraftfullt gick in med insatser för att utveckla turistnäringen inom länet om samtidigt intresset för denna näring är så begränsat att man på regional nivå avvecklar de egna insatserna för exempelvis marknadsföring. Däremot har jag inte anledning att ha någon synpunkt på om dessa regionala åtaganden skall vara ett ansvar för landstinget eller exempelvis kommunförbundets länsavdelning.

Med dessa tillägg angående organisatoriska frågor är sålunda mitt förslag att länsstyrelsen skall ha ansvaret för det konkreta genomförandearbetet och att detta arbete skall grundas på riktlinjer från regeringen.

Dessa riktlinjer bör innehålla en strategisk grundsyn som överensstämmer med den jag redovisat i det föregående. Den bör bestå av en strategi som bygger på den allmänna utgångspunkt som slås fast i det senaste regionalpolitiska beslutet, nämligen att det är viktigt att satsningar inom turismen grundas på marknadsmässiga bedömningar av behov och lönsamhetsförutsättningar. I den strategiska grundsynen ingår också att projekt som kräver statligt stöd inte enbart kan bedömas ett och ett utan att man också måste ta hänsyn till effekter på omgivande näring och på så sätt ta ansvar för hela strukturen.

Det måste ske en koncentration till sådana projekt som kan anses göra bäst nytta för hela regionen. Det innebär en koncentration till vissa prioriterade geografiska områden och till vissa typer av insatser.

Vad gäller typen av insatser bör konstateras att ny boendekapacitet, särskilt i helt nya anläggningar, bara undantagsvis bör komma i fråga. I stället bör man inrikta sig på att stärka och utveckla redan existerande anläggningar. Därvid bör staten i första hand inrikta sig på sådana insatser som förbättrar turistnäringens produktionsbetingelser, t.ex. utvecklad infrastruktur eller sådana insatser för förbättrat aktivitetsutbud som turistnäringen själv har små eller inga möjligheter att klara på egen hand.

Samverkansprojekt inom turistnäringen som också syftar till att förbättra produktionsbetingelserna och öka den samlade slagkraften på marknaderna bör uppmuntras och kan stödjas även finansiellt.

Produktutvecklingen bör inriktas på att dels lyfta fram regionens unika kvaliteter och bygga på de naturliga förutsättningar som finns, dels skapa ett begränsat antal mera spektakulära attraktioner, som även dessa bör ha direkt anknytning till områdets profil och naturliga förutsättningar.

Satsningarna bör ske på ett sådant sätt att man samtidigt kan utveckla konferens-, kurs-, mötes-, belöningsresandet och ett privat fritidsresande inriktat på natur- och kulturupplevelser samt aktiviteter som har sin utgångspunkt i dessa grundläggande resurser.

Från dessa strategiska utgångspunkter prioriteras i första hand Kiruna-Gällivareområdet med särskild koncentration på Torneträskområdet. Detta område representerar i hög grad den profil i allmänhetens medvetande som redan är Norrbottens.

Inom Torneträskområdet bör en utveckling av Riksgränsenområdet stödjas främst genom bidrag till utökade reningsanläggningar, men även andra insatser kan aktualiseras.

I Björkliden krävs i första hand en upprustning av redan existerande kapacitet. Detta är en angelägenhet för hela området. Hur denna skall kunna finansieras behöver ytterligare övervägas.

Utvecklingen i Abisko är nära anknuten till diskussionen om skapandet av en Kirunafjällens nationalpark. Jag föreslår inte bildandet av en sådan nationalpark. Däremot bör enligt min mening regeringen dels låta utreda regelsystemen för och

förvaltningsformerna för de svenska nationalparkerna i allmänhet, där framför allt frågan om parkernas tillgänglighet, det ökade intresset för naturinriktad turism och detta intresses möjliga konflikt med bevarandeintressena särskilt uppmärksammas.

Som ett led i denna översyn bör en försöksverksamhet inledas som baseras på de ändrade regelsystem och nya förvaltningsformer som föreslagits gälla för en Kirunafjällens nationalpark. Basen för denna försöksverksamhet bör dock vara de nu existerande nationalparkerna i området men med ett visst utvidgat förvaltningsområde för den då etablerade nationalparksförvaltningen (främst ledsystemet).

Inom Abisko bör de satsningar göras som föreslagits i arbetsgruppens rapport om en ny nationalpark. Detta inkluderar byggandet av ett nationalparkscentrum som i sig inkluderar ett slags Visitors Center med inriktning mot de särskilda naturupplevelserna i området. En sådan anläggning bör kunna utformas på ett sådant sätt att den blir en av de mera spektakulära sevärdheter hela Norrbotten så väl behöver. Härutöver bör anordningar skapas i närområdet som bättre än för närvarande gör delar av området tillgängligt för människor som inte är vana att vistas i vildmarken. Detta kräver inte bara anordningar utan i väl så hög grad organiserad verksamhet. Samhällsstöd bör även kunna utgå för utvecklandet av sådan verksamhet.

Ny boendekapacitet bör inte komma till stånd i Abiskoområdet förrän ett starkt behov av detta dokumenterats. Överbeläggningsproblem som kan tänkas uppträda redan nu under kortare perioder av året bör i första hand kunna tillgodoses genom ett bättre samarbete mellan den nuvarande anläggningen i Abisko och (en upprustad anläggning) i Björkliden.

Även i tätorten Kiruna bör ett Visitors Center skapas, med temaavdelningar för områdets främsta attraktioner, såsom naturen, kulturen, gruvnäringen samt rymdindustrin och annan "High-tech-verksamhet". Vidare bör allmän turistbyråverksamhet av hög kvalitet inrymmas liksom bokningsmöjligheter och direkt försäljning av biljetter till evenemang och aktiviteter.

I sammanhanget har jag också aktualiserat det förslag som tidigare lämnats regeringen om att låta genomföra en utredning av möjligheterna att att få införa kasinoverksamhet av internationellt snitt på en eller ett par platser i landet.

Ett av de mera extraordinära inslagen i Kirunas näringsliv är den rymdverksamhet och därtill knutna verksamheter som bedrivs i tätorten och på Esrange. Det finns redan idag ett stort turistiskt intresse för dessa verksamheter, men mycket dåliga möjligheter att möta detta intresse. En annan extraordinär sevärdhet bör enligt min mening skapas med utgångspunkt från dessa verksamheter i ytterligare ett Visitors Center, sannolikt lokaliserat till Esrange. När det gäller skapandet av denna sevärdhet bör regeringen ge länsstyrelsen eller någon annan ett särskilt uppdrag att arbeta vidare med ett sådant projekt på ett sätt att man också medger avsteg från de maximala bidragsandelar som anges i det regionalpolitiska regelsystemet.

I fråga om Gällivare kommun finns helt enkelt en brist på projekt. Det betyder å andra sidan att man får följa huvudregeln och fortsätta att utveckla de anläggningar man redan har.

En stor del av de inre delarna av Gällivare kommun upptas av nationalparkerna Sarek, Padjelanta och Stora Sjöfallet. Inom dessa områden ryms i sig möjligheter till storslagna naturupplevelser, vilka dock i praktiken blir förbehållna ett fåtal. Den översyn som jag föreslagit av regelsystem och förvaltningsformer för våra nationalparker, bl.a. i syfte att bättre kunna ta till vara det ökade intresset för naturturism, skulle kunna ge positiva effekter för turismen också inom dessa parkområden.

Jag har härutöver kunnat identifiera en åtgärd som enligt min mening skulle kunna öka turistströmmarna till Gällivare och det är en förlängning av Ritsemvägen över till den norska sidan. Det område vägen då skulle passera igenom är emellertid klassat som obrutet fjällområde, vilket bl a innebär att nya vägar inte skall anläggas. Jag kan därför inte direkt föreslå byggandet av denna nya väg men har ändå velat peka på dess möjligheter, så att regeringen kan pröva frågan.

Det faktum att vissa geografiska områden prioriteras innebär inte att projekt i andra delar av länet är uteslutna. Det viktigaste kriteriet för alla projekt måste vara att de har goda marknadsförutsättningar, möjligheter till uthållig lönsamhet samt att de bidrar till att dra nya resenärer till Norrbotten.

I det sammanhanget måste kusten uppmärksammas eftersom ett mycket stort antal turister rör sig inom detta område, även om många inte stannar för att övernatta.

Inom kustområdet utgör redan idag Pite havsbad den tydligaste profilanläggningen. Här finns ytterligare utbyggnadsplaner som skulle kunna bidra till att höja områdets attraktivitet ytterligare och också medverka till en säsongsförlängning. Jag tänker då i första hand på det planerade inomhusbadet, med subtropisk miljö som förutom bad också innehåller restauranger, butiker och mycket annat. En sådan anläggning skulle enligt min mening ha stor betydelse för inte bara Piteå utan hela kustområdet och kanske hela Norrbotten. Det är därför angeläget att det kommer till genomförande. Projektet har planerats komma till stånd utan statligt stöd, vilket naturligtvis bör vara förstahandsalternativet. Projektet är annars av den karaktären att jag inte skulle tveka att rekommendera stöd för en sådan satsning.

Som framgått av avsnittet 6.5.2 finns flera utvecklingsmöjligheter i kustområdet. För detta område måste i första hand gälla att investeringar skall komma till stånd utan statlig medverkan. Jag vill dock inte utesluta att det i något fall likväl kan bli aktuellt med finansiellt stöd om det i övrigt fyller de kriterier jag nämnt, framför allt kravet på att kunna dra nya resenärer till regionen.

Ett annat område som jag berört i det föregående är Arjeplog-Arvidsjaur. Här finns goda möjligheter att med begränsade insatser stödja en utveckling mot främst sportfiske, husvagnscamping, äventyrsturism m.m. I en särskild rapport som Norrbottens Turistråd utarbetat på mitt uppdrag finns flera idéer om sådana insatser. Jag vill i sammanhanget framhålla att jag anser det angeläget att dessa båda kommuner, liksom andra kommuner i Norrbotten där biltestverksamhet förekommer, på olika sätt försöker att även i turistiska sammanhang dra nytta av de speciella möjligheter som skapas av det stora antalet utländska besökare och de omfattande kontakterna med stora utländska företag, som biltestverksamheten medför. Här bör enligt min mening kommunerna inom länet, gärna med medverkan från länsmyndigheterna och Norrbottens Turistråd, samverka kring idéutveckling m.m.

Ett stråk som också redan har många resenärer är Lule älvdal. Här finns redan attraktioner som fjäll- och samemuséet Ajtte i Jokkmokk, utgrävningarna i Vuollerim och Vattenfalls anläggning i Porjus. För Vattenfall Norrbottens räkning utarbetades 1986 en rapport som innehåller ett flertal idéer om hur turism och rekreation i älvdalen kan utvecklas. Bland dessa finns särskilt ett projekt som jag vill framhålla, lokaliserat till Edefors och Laxede kraftstation i Bodens kommun. Projektet är intressant eftersom man inom ett begränsat område skulle kunna erbjuda både bra sportfiske (bl.a. put-and-take-fiske i strömmande vatten, vilket inte finns på mer än

en plats i Sverige tidigare), sol- och badmöjligheter och andra aktiviteter under sommaren samt kulturupplevelser och eventuellt också goda konferensmöjligheter.

Som jag redovisat i tidigare kapitel är natur och kultur och därpå baserade aktiviteter det som Norrbottens turistiska utveckling måste grundas på. Inom kulturområdet finns det anledning att särskilt framhålla samekulturen, där också stora delar av livsmönstret av många uppfattas om exotiskt och intressant. Det har under lång tid funnits samiska inslag i Norrbottensturismen, men det är först på senare år som man direkt i samebyarna börjat arbeta aktivt med turistfrågorna. Detta arbete bör enligt min mening stödjas av samhället på det sätt som är lämpligt. Bl.a. kan det förutses att man i den utvecklingsfas där man nu befinner sig kan behöva en del projektstöd.

Bland de naturbaserade aktiviteterna vill jag särskilt framhålla fisket som en stor attraktion för regionen och som dessutom i sina olika former kan rikta sig till en mycket bred publik. Fiske är dessutom ett område som passar väl för ett statligt engagemang, med insatser för fiskevård som kan förbättra tillgången på fisk och även andra åtgärder. I områden där detta inte redan skett bör bildandet av fiskevårdsområden stimuleras. På flera håll i länet finns redan påbörjade eller skisserade projekt, såsom Kalix älvsprojektet, den föreslagna satsningen på att utveckla fisket i sjöområdet väster om Torne träsk (vilket skulle gynna Riksgränsen och andra anläggningar i området), Storavan-Uddjaurprojektet i Arvidsjaur-Arjeplog m.fl.

Som jag tidigare framhållit bör ett villkor för större statliga engagemang vara att fiskevårdsinsatserna och andra åtgärder främst syftar till en ökad turism och inte enbart till än större fiskemöjligheter för lokalbefolkningen. Med den begränsningen är annars insatser för förbättrat sportfiske ett mycket bra område för statliga insatser, som heller inte bör kräva särskilt stora resurser jämfört med byggande av anläggningar o.d.

Ett annat område där Norrbotten har goda förutsättningar att skaffa sig en profil och som dessutom stämmer med länets profil i övrigt är friskvårdsområdet. Jag har i föregående kapitel beskrivit ett sådant projekt som inletts. Detta är i sig en verksamhet som inte bör kräva statliga stödinsatser utom möjligen som projektstöd under ett uppbyggnadsskede.

I denna rapport har jag bl.a. framhållit den betydelse som avstånden och därmed transporterna har för utvecklingen av turistnäringen i Norrbotten. I rapporten föreslås därför ett antal initiativ syftande både till att möjliggöra överkomliga transportkostnader för den enskilde och att förbättra transportservicen inom länet. Dessa förslag avser främst flyg. När det gäller att hålla nere kostnaden pekar jag framför allt på möjligheten till samverkan mellan olika anläggningar i Norrbotten och transportörer. I fråga om transportservicen inom länet föreslås att länsstyrelsen närmare undersöker småflygets utvecklingsmöjligheter och möjligheterna att utveckla linjetrafik med helikopter på linjer som inte kan bära tunga flygplatsinvesteringar.

Transporterna på landsväg spelar generellt en betydelsefull roll för särskilt det privata fritidsresandet. Detta gäller också för Norrbotten. I detta sammanhang vill jag framhålla att jag anser att en satsning på inlandsvägen (oavsett om den kallas Inlandsväg eller Via Lappia eller något annat) skulle kunna spela en viktig roll för särskilt vissa av inlandskommunerna i Norrbotten. En sådan satsning skulle kunna vara ett användningsområde för de särskilda interregionala infrastrukturmedel som riksdagen anvisat och som jag tidigare redogjort för. Dessa medel skall användas av de nordligaste länen i projekt som gynnar mer än ett län och är enligt riksdagsbeslut möjliga att använda för insatser inom turistnäringens område.

Jag vill också väcka tanken på att man med anlitande av dessa medel skulle kunna utforma ett projekt som berör flera län runt begreppet Visitors Center. Jag har i denna rapport föreslagit skapandet av flera sådana. Jag vet att man i Jämtlands län länge arbetat med denna fråga. Säkerligen finns möjligheter till intressanta liknande projekt inom fler län än dessa båda. Länsstyrelserna inom de berörda länen borde därför enligt min mening pröva om ett projekt rörande Visitors Centers skulle kunna vara ett lämpligt användningsområde för de särskilda infrastrukturmedlen.

I rapporten har jag också starkt understrukit behovet av kompetenshöjande åtgärder inom turistnäringen. Jag föreslår att länsarbetsnämnden i samråd med Norrbottens Turistråd inventerar utbildningsbehoven samt utarbetar plan och program för utbildning. Samhället bör bidra till finansiering av ett sådant utbildningsprogram.

Sammanfattningsvis föreslår jag att regeringen tar ställning till mina förslag angående översyn av regelsystem och förvaltningsformer för våra nationalparker samt försöksverksamhet med förändrade regler och förvaltningsformer i främst Abisko nationalpark, vissa regelfrågor i det regionalpolitiska stödsystemet, vissa utbildningsuppdrag, utredning om kasinon samt möjligheterna att för ett Visitors Center vid Esrange använda högre bidragssatser än normalt.

Därutöver bör regeringen uppdra åt länsstyrelsen att ansvara för genomförandet av ett program för utveckling av turistnäringen i Norrbottens län baserat på den strategiska grundsyn jag presenterat, med inriktning på de områden jag förordat samt med genomförande av de konkreta insatser som jag föreslagit.

8 Finansiering

För närvarande finns tillgängligt också för de förslag inom turistområdet som jag har presenterat i den här rapporten, ca 30 milj. kr. från den ram på 125 milj. kr. som riksdagen beslutade om i samband med att mitt uppdrag initierades. Härutöver finns arbetsmarknadsmedel tillgängliga.

Arbetet med att genomföra det projekt jag nu beskrivit, kommer att behöva pågå under en längre tid.

Finansiering av projekten skulle därför förmodligen ianspråkta medel från ett flertal statsbudgetar. Beslutstidpunkterna för de olika insatserna skulle ske vid ett stort antal tillfällen under i princip hela budgetåren.

De insatser jag föreslagit skall därför i första hand inte ses som ett nytt program som i sin helhet kräver nya investerings- och insatsmedel. Tvärtom bör utgångspunkten vara att insatserna skall finansieras med de medel som finns tillgängliga och att de förslag som här presenterats istället bör utgöra riktlinjer för hur dessa medel skall prioriteras.

Det kan i dagsläget inte uteslutas att vissa satsningar kan komma att kräva nya statsbudgetmedel. En sådan frågeställning får i så fall emellertid behandlas när den uppstår och begäran om ytterligare resurser föras fram vid den tidpunkten.

Med statsmakternas uttalade beslut att huvuddelen av de regionalpolitiska medlen skall disponeras regionalt av resp. länsstyrelse, har det uppstått ett problem vad gäller projekt som kräver mer omfattande stöd, som jag vill beröra i det här sammanhanget. Sådana större belopp kan normalt bara beviljas centralt. I en situation då de centrala instanserna inte har tillgång till mer än en mycket begränsad del av de totala resurserna, blir det svårt att finansiera sådana projekt - även om de i sig är motiverade. Det kan därför, inom ramen för mina förslag, bli aktuellt med viss finansiering i särskild ordning utanför anslagen om det finns sakliga motiv till att finansiera projektet som sådant.

För samtliga projekt bör självfallet gälla att man noga analyserar möjligheterna till extern finansiering utanför de samhälleliga budgetarna.

8 Finansiering

9 Förslagens överensstämmelse med pågående EG-förhandlingar

I mina direktiv ingår också att analysera mina förslags överensstämmelse med de förhandlingar, och inriktningen av dessa, som pågår mellan EG och EFTA, som också representerar Sverige.

Jag kan för min del identifiera ett par beröringspunkter med områden som är aktuella i överläggningar mellan EG och EFTA.

Samtidigt kan jag konstatera att inga av de förslag jag presenterar står i strid med de intentioner som är synliga i förhandlingarna eller som presenterats i regeringens regionalpolitiska proposition i år.

9 Förslagens överensstämmelse med pågående EG-förhandlingar

BILAGA

Särskilt yttrande från expert i utredningen angående Ritsemvägen

Oktober 1990

MILJÖDEPARTEMENTET
Enhet 4
Handl.: M Holst

1990-10-24

Norrbottengruppen
Jo 1988:01
(Förhandlingsgruppen för avtal om vissa insatser för främjande av turismen, m.m. i Norrbottens län)

Jag vill, som expert i utredningen, anmäla att jag motsätter mig förslaget att regeringens och riksdagens ställningstaganden i den fysiska riksplaneringen i fråga om förlängning av vägen från Ritsem in i Norge bör omprövas. Det är angeläget att det obrutna fjällområdet inte minskas på grund av att en väg dras genom området.

Med vänlig hälsning

Madeleine Holst

BILAGA

Konsultrapport
-
Malmfältsturism

September 1990

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	Sammanfattning	3
2	Bakgrund och syfte	5
3	Samordningsfördelar	7
4	Historia - bakgrund	9
	4.1 Dundret	9
	4.2 Riksgränsen, Björkliden, Abisko	10
	4.3 Jukkasjärvi	11
	4.4 Hotell Ferrum	12
5	"Råvaruresursen" - sista vildmarken och andningshåll	14
6	Dagsläget	16
7	Varifrån kommer Norrbottenturisten?	18
8	Åtgärder för utveckling av Malmfältsturismen	21
9	Affärsinriktning	26
10	Åtgärder vid Abisko och Björkliden	28

Bilagor:

Bil. 1 Detaljhistorik
Bil. 2 Investeringsbehov
Bil. 3 Övernattningsstatistik

1 SAMMANFATTNING

I det här framlagda förslaget om åtgärder för att ytterligare stärka och utveckla turismen som näring i Gällivare och Kiruna kommuner ingår som bärande del en samordning mellan de sex turistanläggningarna: Dundret, Jukkasjärvi, Hotell Ferrum, Abisko, Björkliden och Riksgränsen.

Det ursprungliga förslaget innehåller bildandet av en "turismkoncern" enligt nedan skissad modell:

Dundret, Hotell Ferrum, Jukkasjärvi och Riksgränsen föreslås bilda en ny "turismkoncern" som äger och driver dessa fyra anläggningar. Till denna nya koncern knyts Abisko och Björkliden för en samordning av försäljning, inköp och marknadsföring. På grund av ägarförhållandena vid Björkliden och Abisko går det i dagsläget inte att införliva dessa anläggningar i den föreslagna nya "turismkoncernen".

Under slutet av 1989 under detta år har dock förutsättningarna för denna ägarsamordning upphört beroende på att första Hotell Ferrum och Riksgränsen sålts och att senare även Dundret såldes till privata intressenter. Bedömningen kvarstår dock, att det finns stora ekonomiska fördelar för dessa sex anläggningar att i olika former samordna sin verksamhet. Betydande samordningsfördelar går att uppnå både vad avser drift och marknadsföring/försäljning.

Utgångspunkten för förslaget är att de traditionella basnäringarna i Gällivare och Kiruna kommuner - Malmfälten - med gruvnäringen under lång tid som dominerande, i framtiden kommer att få ytterligare minskad betydelse. Vid sidan av de tidigare så betydelsefulla s.k. basnäringarna är turismnäringen den bransch som har de största förutsättningarna för expansion och för att utvecklas till ny basnäring i regionen.

För att skapa förutsättningar för denna utveckling krävs samordning som skapar en sund ekonomisk grund för hela resenäringen inklusive de i detta förslag ingående sex anläggningarna.

Dessutom krävs vissa grundvinvesteringar för att de sex anläggningarna ska ges reella möjligheter att med egen kraft fortsatta expansionen av besöks- och resenäringen med vidhängande produktutveckling och investeringar.

De fyra anläggningarna Dundret, Jukkasjärvi, Hotell Ferrum och Riksgränsen har idag 170 milj. kr. i sammanlagda intäkter per år och ger sammantaget en vinst på ca 20 milj. kr. per år.

Genom att samverka i försäljning, inköp och marknadsföring finns det möjlighet för de sex anläggningarna att *dels* göra betydande ekonomiska vinster som

frigör kapital för nyinvesteringar i produktutveckling och för att bedriva ett nödvändigt underhåll av anläggningarna och deras kringutrustning , *dels* öppnas möjligheten att av regionen skapa en "destination" som lockar besökare oberoende av vilken anläggning de hamnar på. En sådan utveckling är gynnsam för alla verksamma inom för turismbranschen och för näringslivet i stort i Malmfältsregionen.

Under 1990 har också embryot till en sådan organisation för att skapa en destination i samarbete med kapital- och mediastarka intressenter utanför regionen skapats. Effekten av det arbetet kan avläsas först under första halvåret 1991.

Intresset för regionen är stort både nationellt och internationellt. Det gäller därför att bl.a. genom dessa föreslagna åtgärder samla resurserna för att möta en ökad efterfrågan på områdets produkter från traditionella grupper. Dessutom gäller det att skapa sådana aktiviteter som ökar områdets attraktionskraft för bl.a. barnfamiljer och äldre.

När det gäller att locka ytterligare besökare är den föreslagna sjätte semesterveckan ytterligare en anledning till att öka aggressiviteten i marknadsföringen och orientera utbudet mot nya besöksgrupper. En allmän trend är att människor under sin lediga tid efterfrågar upplevelser och aktiviteter, vilket ytterligare gynnar regionen.

För att sommartid öka attraktionskraften föreslås bl.a. ett nytt nationalparkscenter i anslutning till Abisko turiststation, med utgångspunkt i den föreslagna Kirunafjällens nationalpark. Vidare föreslås ett nytt hotell i Abisko, som skulle erbjuda en högre boendestandard än den som finns idag.

De grundinvesteringar som krävs för att de sex anläggningarna ska ges reella möjligheter till en gynnsam ekonomisk utveckling måste på något sätt fördelas mellan de nya privata ägarna, de fristående ägarna Svenska Turistföreningen (STF) och Svenska Järnvägsmännens Semesterhemsförening (SJS) och samhället. Bl.a. finns elementära behov av infarstrukturella investeringar i reningsverk och personalbostäder.

Malmfältsregionen gästas idag av uppskattningsvis ca 600 000 personer varje år. Många av dessa reser "bara" genom regionen. Genom att bygga ut anläggningarna och samordna resurserna finns goda förutsättningar för att redan med dagens Malmfältsbesökare som bas öka intäkterna vid de olika anläggningarna.

2 BAKGRUND OCH SYFTE

Syftet med det här materialet är att presentera en idé om och fakta kring hur turismen kan utvecklas i Kiruna-Gällivareområdet. Framför allt behandlas anläggningarna i området och deras möjligheter.

Tanken är att de berörda anläggningarna genom samarbete, och i vissa fall ägarbyte, tillsammans ska kunna skapa en långsiktigt lönsam och stabil grund för turism och affärsresande i området.

Regeringen har tillkallat en särskilt förhandlare för att se på förutsättningarna för en positiv utveckling av turismen i Norrbotten. I propositionen anges att utvecklingen i första hand bör genomföras på de orter som bedöms ha särskilda förutsättningar för turism. Detta gäller i högsta grad Malmfältsområdet.

Förhandlaren har till uppgift att verka som katalysator: att gå igång processer som hittills inte blivit av och därtill bl.a. göra en kartläggning av näringslivets intresse för investeringar i turism. Analysen bör vidare omfatta hur sådana investeringar kan samordnas med de samhälleliga för att åstadkomma helhetslösningar. Förhandlaren bör i dessa avseenden också kunna överväga och föreslå olika slags former för samarbete med näringslivet.

Det är ingen tillfällighet att regeringen tillkallat en särskild förhandlare att se på möjligheterna att skapa permanenta arbetstillfällen inom turismnäringen i Norrbotten. Turismen i Norrbotten, och i synnerhet i Malmfältsområdet (dvs. Kiruna och Gällivare kommuner), har under den senaste tioårsperioden expanderat kraftigt. Antalet övernattande besökare på de anläggningar som är aktuella i det här sammanhanget var 1988 ca 170 000 personer, vilket genererade ca 600 årsarbetskrafter och intäkter på ca 170 milj. kr.

Från att tidigare ha utgjorts av i huvudsak vandrare och olika typer av friluftsentusiaster, har turistströmmen i Norrbotten och Malmfältsområdet kompletterats med bil- och bussburna besökare samt med konferens- och affärsresenärer. Konferens- och affärsresenärerna, som ju också gärna använder konferensen till en del friluftsaktiviteter, utgör idag den huvudsakliga ekonomiska basen för expansion av turistnäringen i Malmfältsområdet.

Även Sveriges Turistråd anser att det finns goda förutsättningar för resenäringens fortsatta utveckling i området. Läget - så långt norrut och samtidigt så tillgängligt - är unikt, menar Turistrådet. Området stämmer väl överens med en internationell marknadsefterfrågan på exklusiv konferensmiljö. Här finns en unik nomadkultur, en av världens största gruvor att besöka, en rymdbas och Europas

största vildmark. Till detta, en unikt god infrastruktur i förhållande till läget samt anläggningar för alla typer av vinteraktiviteter och också friluftsliv på sommaren.

De senaste årens utveckling inom turismnäringen i Norrbotten har inneburit att branschen börjar få status av "näringsgren". Det har också inneburit att det sökt sig professionella krafter till branschen, utbildningsbehovet har ökat osv. Det här innebär sammantaget att turismen är på väg att bli en professionell verksamhet som fjärmar sig från de tidigare inslagen av kommunal fritidsverksamhet.

Malmfältsområdet har mycket goda förutsättningar för en fortsatt expansion inom turismnäringen, bl.a. genom kompletterande anläggningar och en fortsatt produktutveckling för att tillgodose och locka ytterligare besökare ur de grupper som redan sökt sig till Malmfälten och dessutom attrahera nya besökskategorier.

Vad som saknas är en utvecklingsbar ägar- och kapitalstruktur, en samordning av och professionell satsning på de utvecklingsbara anläggningarna i området.

Det här presentationsmaterialet vänder sig till nya och gamla intressenter, tänkbara och befintliga ägare och driftsansvariga samt alla andra som är intresserade av att åstadkomma en sådan samordning och satsning av turismen i Malmfältsområdet.

3 SAMORDNINGSFÖRDELAR

Turismen i Malmfälten liksom i många andra kommuner har under lång tid varit en kommunal angelägenhet. En av anledningarna är att turismen inte haft egen ekonomisk bärkraft samtidigt som turism och fritidsutbud för kommuninnevånarna setts som närbesläktade företeelser.

Idag är större enheter, som genom samordningsfördelar kan ge företagsekonomiskt rimlig avkastning, en förutsättning för att branschen ska vidareutvecklas och turismen slutligen upphöjas till den näring och ekonomiska generator som den har potential till. För att klara marknadssatsningar och ett varierat attraktivt utbud är det av avgörande betydelse att en kedja av anläggningar i Malmfälten samordnas. Motsvarande utveckling pågår i andra delar av landet, bl.a. i Åre- och Sälenområdena.

De anläggningar som enligt det nu framlagda förslaget i första hand är aktuella för någon form av samordning är: Dundret, fritidsanläggningar i Gällivare, Hotell Ferrum i Kiruna, Jukkasjärvi Hembygdsförening AB i Jukkasjärvi och Riksgränsen i Kiruna. Rent verksamhetsmässigt finns också starka skäl för samverkan även med Abisko och Björkliden. Dessa anläggningar har dock så speciella ägarförhållanden att förändringar därvidlag inte är aktuella. Samverkan är ändå möjlig, men blir begränsad till vissa områden.

De valda sex anläggningarna kan samvarieras till en uttrycksfull och variationsrik produkthelhet som i olika kombinationer kan hävda sig på den konkurrensutsatta nationella och internationella marknaden.

Kompetens i operatörsledet finns med förmåga att utveckla marknads- och produktionssystem. I övrigt finns alla nödvändiga förutsättningar på hög kvalitetsnivå vad avser miljö- och servicemässiga omvärldsfaktorer.

Kommunikationerna till området är också mycket goda via två flygplatser (både i Gällivare och i Kiruna), via järnvägen och via bra vägar som ansluter till E4:an vid kusten och till den diskuterade utbyggda inlandsvägen. Det går att öka resandevolymen och det finns goda anslutningsmöjligheter till fjärrkommunikationsmedel.

SAS och Luftfartsverket har dessutom uttryckligen förklarat att när behovet ökar, så kommer också ytterligare resurser att sättas in för att öka flygets turtäthet till Malmfältsområdet.

Under 1990 har ägarbilden för de här sex anläggningarna radikalt förändrats. Dundret, Hotell Ferrum och Riksgränsen har fått nya ägare och det kommunala ägandet har helt upphört, även om ägarskiftet i fallet Dundret ännu ej fullföljts.

Detta faktum förändrar dock inte behovet av att finna former för samverkan mellan dessa anläggningar. Även om de nya ägarförhållandena gör att det inte är rimligt med en ägarsamverkan av koncerntyp under överskådlig framtid, är ändå behovet av annat samarbete stort.

Ett försäljnings- och resesamarbete är också på väg att startas mellan anläggningarna Riksgränsen, Björkliden och Dundret i samverkan med ett stort nationellt företag utanför regionen. Marknadssamarbetet i denna nya form startar under hösten 1990 och effekterna blir mätbara tidigast under vårvintern 1991.

Grunden för alla samordningsförslag i det här sammanhanget är att turistisk verksamhet ska drivas enligt sunda ekonomiska lönsamhetsprinciper.

I samband med strukturförändringen av företagen förutsätts det även statliga kapitalinsatser, främst för investeringar. Samhällets avkastning för dessa utgörs av den stadigvarande och ökande sysselsättning som projektets genomförande beräknas medföra.

Befintliga produkter ska marknadsföras på nya avlägsna marknader. Denna inriktning kräver uppstramning av produktionsvillkoren. Anläggningarna kännetecknas idag av mindre och medelstora enheter som har otillfredsställande låg intjäning till alltför hög kostnadsmassa. För att kunna hantera ett avancerat marknadssystem krävs samordning av Dundret, Ferrum, Jukkasjärvi, Abisko, Björkliden och Riksgränsen; en grupp strategiska produktionsenheter samordnade till en fungerande helhet.

4 HISTORIA - BAKGRUND

Fem av sex anläggningar som ingår i denna presentation använder i någon form naturen som bas för sin existens: Dundret, Jukkasjärvi, Abisko, Björkliden och Riksgränsen. Deras historiska grund är något skiftande. Direkt kan dock konstateras att såväl den turistiska expansionen som de stora investeringarna vid anläggningarna är av relativt sent datum.

4.1 Dundret

Dundret växte fram som ett naturligt rekreationsområde för Gällivareborna för drygt 100 år sedan, då tjänstemännen vid den då nyöppnade gruvan i Malmberget roade sig med utflykter till Dundret under sommartid och använde det närliggande lågfjället för skidåkning vintertid.

Via ideella insatser av idrottsföreningar och friluftsfrämjandet röjdes backar och utförsåkningen kom igång. Senare tog kommunen över ansvaret för driften och skötseln av backarna på Dundret som ett led i den självklara uppgiften att tillgodose kommuninnevånarnas behov av rekreation och fritidsaktiviteter. Dundret växte ut till en turistanläggning från att ha varit en kommunal fritidsanläggning. De första stegen i den riktningen togs i och med att Björnfällan byggdes och de första turiststugorna uppfördes i anslutning till Björnfällan.

Dundrets definitiva genombrott som vintersportanläggning kom i och med att en av deltävlingarna i utförsåkningens World Cub arrangerades på Dundret vårvintern 1983. Detta skedde samtidigt som intresset för de svenska insatserna i den internationella utförsåkarcirkusen var på topp. Den stora utbyggnaden med lägenhetshotell, fler nerfarter, liftar/belysning och snökanoner - som täcker hela fjället från toppen ner till liftstationerna - har kommit till under 1980-talet.

Dundret är så gott som den enda anläggningen i landet som kan erbjuda välpreparerade backar med belysning redan i början av november; något som gjort att skidklubbar och alpina landslag förlägger den svenska delen av försäsongsträningen till Dundret.

Dundretanläggningarna ligger bara några kilometer från centrum i Gällivare, vilket betyder att samhällsservice och normala boendeförhållanden för de som är verksamma vid Dundret inte är något problem. Likartade förhållanden råder vid Jukkasjärvi, vilket ger dessa båda anläggningar helt andra förutsättningar vid personalrekrytering och vad beträffar möjligheterna att behålla rutinerad och erfaren

personal, än vad som gäller vid de mer utpräglade fjällanläggningarna i Abisko, Björkliden och Riksgränsen.

4.2 Riksgränsen, Björkliden, Abisko

Anläggningarna Riksgränsen, Björkliden och Abisko har en något annorlunda utvecklingshistoria. Tillkomsten av de tre anläggningarna är avhängig Ofotenbanan, som byggdes från Kiruna till Narvik i seklets början. Banans tillkomst gjorde området tillgängligt på ett bekvämt sätt. Men ända fram till mitten av 1980-talet har det behållit en exklusiv karaktär; mestadels frekventerat av fjällspecialister och skidentusiaster. Riksgränsenfjällen erbjuder goda förhållanden för utförsåkning långt in i juni; anläggningens lösenord idag är "Unlimited skiing". Det är också bara i Riksgränsen som det går att ägna sig åt skidåkning långt fram i juni och med skidåkning i midnattssol som en av de stora attraktionerna.

Björkliden utvecklades ur järnvägstjänstemännens önskan om ett semesterhem i högfjällsregionen och anläggningen är idag en utpräglad familjeanläggning och drivs fortfarande av Svenska Järnvägstjänstemännens Semesterhemsförening (SJS). Under det senaste året (1989) har man bl.a. anlagt världens nordligaste golfbana i Björkliden.

Turiststationen i Abisko öppnades 1903. Den ligger fem mil från Riksgränsen med en riksunik flora och fauna, som gett området nationalparksstatus. Abisko är dessutom, paradoxalt nog, ett av landets nederbördsfattigaste områden samtidigt som Riksgränsen - fem mil västerut från Abisko - tillhör ett av landets nederbördsrikaste. Från Abisko utgår Kungsleden och området runt turiststationen har varit klassat som nationalpark sedan 1909. Sedan ett par år förs diskussioner om att utvidga nationalparken till att täcka större delen av Kirunafjällen från Torneträsk ner till Kebnekaisemassivet. Med eller utan tillkomst av Kirunafjällens nationalpark, finns det ett behov av att i Abisko bygga upp ett nationalparkscentrum för att öppna Kirunafjällen för bredare grupper, dvs. förutom specialister och naturfantaster även barnfamiljer och äldre.

När området i fjällen kring Nordkalottvägen öppnades 1902, i samband med att järnvägen mellan Kiruna och Narvik blev klar, var det alltså i första hand specialister och människor med goda ekonomiska resurser som hade tillfälle att vistas i fjällen på semester. Det var ett dyrt äventyr; resa och utrustning kostnader mer än vad folk i gemen hade möjlighet att betala.

Dessutom hade arbetare och tjänstemän inte fritid att satsa på olika former av aktiviteter. Fritid och semester i den mening som vi talar om är ett senkommet inslag i det svenska samhället. Det är egentligen först från mitten av 1960-talet och framåt som begreppen är relevanta för en större del av befolkningen och ännu senare som de har spelat någon avgörande roll för den turism som är aktuell för anläggningarna i Malmfälten.

Samma sak gäller utförsåkningen, som egentligen inte startade förrän efter andra världskriget och där skidliften i Björkliden (klar 1948) var landets första.

Turism i betydelsen privat fritidsresande förutsätter att människor har ett visst överskott på både fritid och pengar, vilket innebär att det egentligen är först under 1970-talet som tid, pengar, material och teknik gjort det möjligt för bredare befolkningsgrupper att realisera sina planer på Lapplandssemester oavsett om det har gällt utförsåkning (som egentligen slog igenom först i slutet av 1960-talet) eller fjällvandring (som förutsätter lättviktstält, frystorkad mat osv.). Utvecklingen av snöskotern är också en viktig förutsättning för den form av vinterturism som idag frekventerar anläggningarna efter Nordkalottvägen.

4.3 Jukkasjärvi

Jukkasjärvi har en något annorlunda historia som turistanläggning. Grundförutsättningen har från början varit knuten till kulturen. Den naturliga utgångspunkten och den första turistattraktionen var Bror Hjorts altartavla i Jukkasjärvi kyrka. Tavlan avtäcktes 1958 och var då en gåva från LKAB.

Jukkasjärvi var boplats, marknadsplats och kyrkplats flera hundra år innan malmen upptäcktes och berget med malm fick namn och Kiruna växte fram som stad. I historiskt perspektiv är Kiruna en sentida företeelse.

Turismen i Jukkasjärvi är knuten till hembygdsgårdar, till nybyggarkulturen och till den samiska kulturen. Den medvetna turistiska satsningen inleddes med hembygdsgårdar som bas vid mitten av 1970-talet och har sedan dess haft en enastående utveckling - med forsränning i gummiflotte och hundspannsturer som de mer spektakulära inslagen i en på kulturen grundad äventyrsturism. När det gäller produktutveckling av turistiska aktiviteter vid sidan av skidåkning och fjällvandringar har Jukkasjärvi varit ledande i området de senaste 15 åren. I samband med produktutvecklingen har det knutits ett antal turismentreprenörer till Jukkasjärvi Hembygdsgård AB.

4.4 Hotell Ferrum

Ferrum, med sitt läge i centrala Kiruna, har sedan starten 1969 haft karaktären av stadshotell. Genom att hotellet för att par år sedan byggdes ihop med Kirunas nya Folkets Hus är det nu också i praktiken Malmfältsområdets enda kongressanläggning med möjlighet att ge service åt hundratals kongress- och konferensgäster samtidigt.

Den här något schematiska redovisningen och genomgången av de olika anläggningarnas utvecklingshistoria och den bakomliggande samhällsutvecklingen visar att det egentligen först under de senaste 5-10 åren funnits ett efterfrågeunderlag för de stora utbyggnader som har skett i anslutning till anläggningarna - liftsystemet vid Riksgränsen-Katterjokk, nya stugor och renovering av huvudbyggnaden i Abisko, nya stugor och liftar i Björkliden, liftar och lägenhetshotell vid Dundret, skapandet av kongressmöjligheterna vid Ferrum i Kiruna och slutligen hela utvecklingen av turismen och turistiskt småföretagande i anslutning till Jukkasjärvi Hembygdsförening.

Att den turistiska expansionen skett just med inriktning mot dessa anläggningar hänger kanske framför allt ihop med det tidigare nämnda faktumet att flera svenskar fått råd och tid att ta sig till Malmfälten för att åka skidor, vandra i fjällen eller åka gummiflotte på Torneälven. Det hänger också samman med Malmfältens ökade tillgänglighet genom utbyggnaden av flygplatserna i Kiruna och Gällivare. Även Nordkalottvägens invigning 1985 har varit av avgörande betydelse för utbyggnaden vid och ökningen av antalet gäster vid Abisko-, Björkliden- och Riksgränsenanläggningarna. Denna ökade tillgänglighet har utnyttjats också av andra än de aktivitets- och äventyrslystna.

1990-talet kommer att innebära ytterligare efterfrågan på den typ av turisttjänster som dessa anläggningar i Norrbotten kan erbjuda. Internationellt i Europa kommer denna typ av fritidsaktiviteter och rekreationsmöjligheter att framstå som allt mer eftertraktade. Även nationellt i Sverige är möjligheten stor för en betydligt ökad efterfrågan på naturaktiviteter och därmed sammanhängande service.

Detta visar också de senaste årens tillväxt inom turism- och resenäringen, som har varit dubbelt så hög som för ekonomin i övrigt i Sverige. Rese- och turismnäringen har ökat realt med ca 4 % per år, medan ekonomin totalt har ökat med ca 2 %. Det finns idag tecken på att turismnäringens ökningstrend under 1990 brutits.

I ett längre tidsperspektiv bör dock ökningarna kunna återupptas förutsatt att prishöjningarna kan hållas under kontroll. I synnerhet gäller detta i perspektiv av den nu planerade sjätte semesterveckan, som kommer att tillföra ytterligare fritid och ytterligare möjligheter för människor att söka sig till den här presenterade typen av anläggningar och deras aktivitetsutbud. Ökad medvetenhet om betydelsen av ren miljö och en fortsatt industriell exploatering av naturen och miljön i Mellaneuropa kommer också att medföra ett ökat besökstryck på området.

Det senaste decenniet har varit präglat av investeringar och utbyggnader av turistanläggningarna inom Malmfältsområdet. Ytterligare investeringar behöver göras dels i de befintliga anläggningarna, dels i nya anläggningar (t.ex. i någon form av besökscenter och ytterligare logimöjligheter i Abisko) och i infrastruktur.

De infrastrukturella investeringarna handlar bl.a. om att bygga reningsverk och att ordna bra personalbostäder vid de tre anläggningarna efter Nordkalottvägen: Abisko, Björkliden och Riksgränsen.

Det handlar också om att bredda och förlänga banan på flygplatsen i Gällivare för att kunna ta emot större plan, vilket skulle öppna möjligheter till skidcharterresor under den attraktiva vårperioden.

En noggrannare redovisning av investerings- och infrastrukturbehoven vid de enskilda anläggningarna ges i *Bilaga 2* "Investeringsbehov". Men det är redan här värt att påpeka att det rör sig om en investeringsvolym och ett investeringsbehov som stäcker sig en bra bit utöver de exempel som nu angivits.

Dessa ytterligare investeringar krävs för att skapa förutsättningar för en framtida lönsam utveckling; investeringar för att turismen i Malmfälten ska bli en ekonomiskt självbärande industri som kan nyttiggöra sig rationaliseringsfördelar, generera eget kapital för reinvesteringar och för att göra kraftfulla marknadsinsatser för en fortsatt expansion.

Geomförs inte dessa investeringar i anläggningar och infrastruktur hjälper det inte att skapa en ny turismkoncern och nya samarbetsformer för att de sex turistanläggningarna i Malmfältsområdet ska få reella möjligheter att uppnå långsiktig lönsamhet.

5 "RÅVARURESURSEN" - SISTA VILDMARKEN OCH ANDNINGSHÅL

Norra delen av Lappland och Nordkalotten innehåller olika för turismen attraktiva resurser. Här finns Europas sista vildmark, här finns samerna och här finns dessutom högteknologiska satsningar både inom rymd och gruva.

En blick på jordgloben visar att merparten av den del av jordens befolkning som lever norr om polcirkeln bor i Sverige, Norge och Finland. Det gör att det område som norra Lappland ingår som en del i, är unikt genom sin lättillgänglighet trots sitt nordliga läge; en kombination som inte finns någon annanstans. Här är dessutom luft, vatten och övrig miljö lite påverkade av industriella aktiviteter vid sidan av gruvorterna.

Dessa faktorer visar att grundförutsättningen för att stärka och utveckla turismen i området är god. Samtidigt innebär de en begränsning. Eftersom naturen och vildmarken i ett relativt orört skick är den stora tillgången och råvarubasen för turismutvecklingen i området, kan de inte exploateras hur långt som helst. Det gäller att finna väl avvägda proportioner mellan vad som kan kallas massturism och fåtalets exklusiva naturupplevelser. Man kan i detta sammanhang konstatera att det i området - på grund av dessa begränsningar - inte finns egentliga förutsätningar för en massturism i traditionell bemärkelse, men dock goda förutsättningar för en omfattande expansion i förhållande till dagsläget.

I takt med ökat miljömedvetande nationellt och internationellt stegras värdet av i första hand den relativt opåverkade miljön i området. "Råvaruresursen" för turismen kan därför förväntas få ett ökat värde i takt med att människor upplever sin hemmamiljö som hotad.

De starka sidorna i Malmfältsturismen är alltså främst de naturgivna i form av en storslagen vildmark, ren luft, rent vatten, tillgång på en rik fauna och flora, fisket och jakten, fjällen och närheten till havet på den norska sidan samt de välkända nationalparkerna. Till detta kan adderas en exotisk kultur, både samisk- och nybyggarkultur samt industrikulturen, främst representerad av gruvorna i Kiruna och Malmberget och rymdverksamheten i Kiruna.

Ytterligare en stark sida är standarden på boendet vid aktivitetsanläggningarna i området och deras lättillgänglighet genom de tidigare presenterade kommunikationerna.

Det går friktionsfritt att ta sig till äventyret utan att själva resan är ett äventyr.

Det faktum att det var järnvägen, och därmed tillgång på goda kommunikationer, som en gång öppnade området gäller fortfarande - med den skillnaden att nu har järnvägens roll bytts ut mot flyget.

Som tidigare nämnts har både Gällivare och Kiruna välutbyggda flygplatser. Kiruna flygplats sköts och förvaltas av luftfartsverket och trafikeras av bl.a. SAS. Gällivare flygplats är kommunägd och drivs av Swedair, som också på uppdrag av Linjeflyg sköter den reguljära flygtrafiken till Gällivare.

För att i framtiden klara de uppställda målen att öka turismströmmen till Malmfälten spelar flyget en nyckelroll. Genom att anläggningarna går samman finns det större möjligheter att påverka transporterna att sätta in fler turer, t.ex. genom att i förhand kunna garantera ett visst antal platser. I den här frågan gäller det att utveckla ett system för gruppresande som alla parter ser fördelar och förtjänster med.

Flyget är nyckeln för att öppna Malmfältsområdet för familjeturism och som ett område med upplevelsemöjligheter för stora grupper.

Flyget har också stor betydelse för att ytterligare utveckla affärs- och företagsresandet till Malmfälten. Under senare år har området blivit ett populärt mål för olika former av incentive- och konferensresor. Det är en utveckling som troligen kommer att fortsätta och som skärper kraven på anläggningarna vad avser professionalism och produktutveckling.

Malmfältsregionen är också den stora inkörsporten till Nordkalotten; något som har betydelse både nationellt och internationellt - i synnerhet för sommarturismen, där många av bil- och bussturisterna har Nordkap och Nordnorge som slutmål.

Norrbotten och Malmfälten har också en stark position när det gäller svenskarnas önskemål om lockande semestermål och har en lång turisttradition, speciellt avseende fjällvandringar under såväl sommar som vinter.

Anläggningarnas koncentration till ett fåtal relativt starka ägare och till tre starka centra - Gällivare, Kiruna och Nordkalottvägen - utgör en styrka för den fortsatta utvecklingen av turismen. Förhoppningsvis innebär den ägarstrukturen att det relativt enkelt ska gå att förhandla fram en samarbetsform som gynnar anläggningarna och hela den turistiska utvecklingen i Malmfälten, som har alla förutsättningar att bli regionens nya starka basindustri.

Att anläggningarna är koncentrerade till tre geografiska centra betyder också stora fördelar för att i en samverkansform kunna skapa en bred och slagkraftig produktmix som har stora förutsättningar och locka olika besökskategorier med varierande önskemål både på en nationell och en internationell marknad.

En del i de framtida möjligheter som leder till att öka Malmfältens turistiska potential är bl.a. att Nordkalotten i ännu högre grad än idag blir Europas andningshål - med fortsatt tillgång på rent vatten, ren luft - och att den trend för aktiva semestrar och olika typer av händelseinriktad ledighet fortsätter att förstärkas så att efterfrågan på det rika aktivitetsutbud och den efterfrågade miljö som finns i området fortsätter att öka.

6 DAGSLÄGET

En grov bedömning av sommarmarknaden 1989 har påvisat ca 350 000 turistbesök i Malmfältskommunerna. Inklusive vinterperioden torde den totala tillresandeströmmen till kommunerna vara ca 600 000 besökare per år. Här ingår den del av resandeströmmen till Nordkap som bedöms resa genom Sverige; ca 30 000 av ca 100 000 årliga Nordkapbesökare.

Av den totala turismströmmen till Norrbotten är det 60 % som söker sig till Malmfälten. Det betyder att Malmfälten med fjäll, upplevelser och gruvor är länets största turismmagnet.

Gällivare och Kiruna är också ett ett av sex s.k. prioriterade områden i Sveriges Turistråds strategiplan. Bedömningen är att turismen inom Malmfältsområdet har förutsättningar att utvecklas utöver dagens nivå.

I länet är företagsstrukturen inom turismsektorn generellt sett svag. Lönsamma och expansiva företag finns endast på ett fåtal platser med mycket gynnsamma förutsättningar. Denna koncentration har accenturerats under senare år. Utmärkande för de expanderande orterna är att de har en väl utvecklad turismprodukt med fungerande service samt en god tillgänglighet från sina huvudmarknader.

Den största effekten för att ytterligare öka turismen i Norrbotten uppnås genom att kraftfulla insatser koncentreras till ett fåtal utvecklingsbara orter och objekt.

Det förtjänar att upprepas hur viktigt det är att sådana satsningar och insatser kanaliseras till de orter som verkligen har unika förutsättningar för att utveckla lönsam turism- och resenäring. Malmfälten har dessa unika förutsättningar och med rätt företags- och organisationsform för driften av regionens turismanläggningar kan Malmfälten bli ett av landets mest frekventerade resemål och en årlig besöksiffra som vida överstiger dagens 600 000 besökare.

För att satsningen ska lyckas med att göra turism- och resenäringen till framtidens nya basindustri i Malmfältsområdet, måste investeringar och satsningar ske efter ekonomiskt sunda principer och insatserna måste riktas mot de anläggningar i Malmfälten som presenteras i detta förslag för företags- och samverkansformer för den framtida turismen i Malmfältsområdet.

De offentliga resurser som kan tilldelas turism- och resenäringen får därför inte förödas på en mängd olika mindre satsningar, som splittrar och förvirrar bilden av Malmfälten på den nationella och internationella marknaden.

7 VARIFRÅN KOMMER NORRBOTTENTURISTEN?

Turismen har under de senaste åren ökat starkt i betydelse för ekonomi och sysselsättning i Norrbotten, och kanske i synnerhet i Malmfältsområdet. I fjällen har utvecklingen framför allt sin grund i vinteraktiviteternas starka expansion. Sommartid har turistströmmen från Norge hittills ökat; i hög grad beroende på det hittillsvarande relativa kostnadsläget i Norge och den norska kronans ställning i förhållande till den svenska.

De flesta besökarna kommer från den svenska marknaden (80 %), varav norrlandslänen svarar för 50 %.

Nordnorge (17 %) svarar under perioden juni-augusti för 75 % av utlandsbesöken i Norrbotten samt i Gällivare och Kiruna kommuner. Finland bidrar med 2 % av besökarna och övriga marknader med 11 %. Anläggningsrelaterade avvikelser från dessa procentsatser finns, t.ex. har Dundret under den senaste säsongen (vintern 1989-1990) fått 10 % av sin beläggning från Finland, liksom daggästerna vid Riksgränsen och Björkliden under de hektiska vårvintermånaderna till uppskattningsvis 50 % kommer från Norge. I marknadsföringen har Riksgränsen ett intimt samarbete med turistorganisationen i Narvik.

Anmärkningsvärt är att Mälardalen endast bidrar med 4 % av resandeströmmen till Norrbotten. Samtidigt visar dessa siffror att det finns en mycket stor potential för att lyckas med riktade insatser mot de befolkningstäta marknaderna i Sverige och i Europa; marknader som i det här perspektivet närmast är att betrakta som jungfruligt land.

Sammantaget var det ca 600 000 som gästade Malmfälten under 1989. Till Norrbotten i sin helhet kom ca 1 miljon besökare.

Årsstatistiken visar att turismen från länder utanför Norden utgör en liten del av turismströmmen till Norrbotten.

Tabell 1. Andel av olika marknader utanför Norrbotten som besökte Norrbotten under 1989

SVERIGE	54 procent
NORGE	35 procent
TYSKLAND	4 procent
FINLAND	3 procent
ÖVRIGA	4 procent

Närmarknaden tillsammans med Nordnorge svarar för hela 85 % av besöken i Norrbotten. Den för turist- och affärsreseindustrin viktigaste marknaden finns således inom ett närområde på ca 60 mil.

Ersättningsmarknader och marknader som erbjuder expansion är alltså Finland och Mälardalen, och på sikt hela landet i kombination med de befolkningstäta områdena inom Europeiska Gemenskapen (EG).

Inom OECD utgör "bergsturism" 23 % av det totala resandet; i absoluta tal betyder det att ca 73 miljoner "OECD-innevånare" reser till "berg", i synnerhet de centraleuropeiska bergstrakterna.

I ett längre perspektiv finns det alltså möjlighet att använda resurser för att styra en del av den kontinentala bergsturismen till Skandinavien och Malmfälten.

Det är ur resursanvändningssynpunkt av strategisk betydelse att man bland aktörerna i Norrbotten och Malmfälten kraftsamlar sina insatser, då det i en hårdnande konkurrens finns litet eller inget utrymme för missriktade marknadssatsningar.

På frågan om hur morgondagens turist ser ut i Malmfälten är det sannolika svaret att han/hon bl.a. ser ut ungefär som idag, specialintresserad samt natur- och livsstilsorienterad.

Dessutom visar tillgängliga undersökningar att allt fler människor söker sig till semester- och fritidsaktiviteter som innehåller aktivitetsmöjligheter. Detta i kombination med den föreslagna sjätte semesterveckan, om en sådan skulle genomföras, gör det möjligt att attrahera bredare grupper att besöka de presenterade turistanläggningarna i Malmfälten. Det gäller i synnerhet om insatser görs för att göra området mer lättillgängligt för barnfamiljer och äldre.

Även om det är troligt att resemönstret inom breda grupper av medelklassen kommer att bestå, med i första hand charterresor till sol och bad, så innebär ökad tillgång till semester och fritid att man splittrar sin ledighet mellan olika resmål och aktiviteter. Det blir allt vanligare med flera semesterperioder under året; något som gynnar turistiska satsningar i Malmfälten.

Under de senaste 15 åren har bl.a. skidresandet och resandet till "vinter" fyrdubblats. Den utvecklingen, som till stor del är koncentrerad kring utförsåkning som aktivitet, förväntas också bestå.

Det är troligt att välutbildade, medvetna, livsstilsorienterade och ekonomiskt starka grupper inriktar sitt resande mot Nordkalotten även i framtiden och, liksom idag, utgör en stor grupp som efterfrågar den typ av aktiviteter och upplevelser som redan nu erbjuds i Malmfälten. För att attrahera ytterligare besökare ur andra grupper, såsom barnfamiljer och äldre, krävs olika åtgärder, bl.a. i anslutning till

nationalparken i Abisko och olika typer av ytterligare logimöjligheter. På så sätt kan den unika naturen i anslutning till Abisko och de upplevelser som erbjuds i naturen göras tillgänglig för fler. Det är värt att påpeka att dessa insatser måste genomföras på ett sådant sätt att de traditionella besöksgrupperna inte känner sig främmande inför utvecklingen och därmed flyr området.

Det gäller här att skapa möjligheter till en kontrollerad form av ökad turism. Det finns idag ett ökat tryck från grupper som traditionellt inte besökt området och vars förväntningar i form av aktiviteter och boende måste tas i beaktande för att anläggningarna ska kunna tillgodogöra sig den ökade besöksbasen på ett ekonomiskt sunt sätt.

8 ÅTGÄRDER FÖR UTVECKLING AV MALMFÄLTSTURISMEN

För att fortsätta och ytterligare accelerera de senaste årens gynnsamma turismutveckling i Malmfälten är det önskvärt med en samordningsform mellan de aktuella anläggningarna som gör det möjligt att tillgodogöra området den marknadspotential som finns.

Det ursprungliga förslaget bygger *dels* på en koncernbildning (där de fyra anläggningarna Dundret, Jukkasjärvi, Hotell Ferrum och Riksgränsen ingår), *dels* på en organisation för marknadsföring och försäljning där alla de sex presenterade anläggningarna ingår (dvs. även Björkliden och Abisko).

Det mest önskvärda hade naturligtvis varit att föra samman alla sex anläggningarna i en "Malmfältens Turismkoncern". Det är i dagsläget emellertid inte genomförbart, då ägarna av Björkliden och Abisko (SJS och STF) inte är villiga att sälja anläggningarna. En anledning till tveksamheten hos Abiskos och Björklidens ägare att överlåta anläggningarna till en ny "Turismkoncern" är att dessa två anläggningars huvudkundgrupper är så intimt kopplade till anläggningarnas respektive huvudmän. Det är dock viktigt för hela regionen att också anläggningarna i Abisko och Björkliden rustas upp kvalitetsmässigt, både vad gäller den fysiska framtoningen som produkternas framtoning.

I dagsläget existerar inte längre förutsättningen för att skapa denna nya "turismkoncern" i Malmfälten, främst beroende på tidigare beskrivna ägarskiften under 1990. Dessa förändringar innebär ändå inte att samverkansmöjligheterna enligt detta förslag är utdömda.

Det finns anledning att förmoda att både SJS och STF är intresserade av ett nära samarbete med de nya ägarna för att uppnå de ekonomiska fördelar i drift och marknadsföring som blir resultatet av en närmare samverkan mellan de sex anläggningarna.

För att ändå uppnå de fördelar som ett gemensamt agerande med försäljning och marknadsföring ger hela området och dess olika anläggningar, föreslås bildandet av ett försäljnings- och marknadsföringsbolag där de sex anläggningarna deltar oberoende av ägarformen. Även i olika driftsfrågor är det möjligt att samordna insatserna för alla anläggningar och på så sätt uppnå ekonomiska fördelar, bl.a. avseende inköp och underhåll.

Utgångspunkten för koncernbildningen var att ett gemensamt ägande skulle skapa möjlighet till en starkare kapitalbildning vid de fyra anläggningarna. Denna koncern skulle drivas efter ekonomiskt sunda företagsprinciper och generera det

kapital som krävs för fortsatta investeringar, underhåll och produktutveckling. För att uppnå detta mål krävdes dock - som tidigare påpekats - initiala investeringar som ger denna "Turismkoncern" möjlighet att sikta på och investera för framtiden. Utan dessa initiala investeringar är det risk för att det i de olika anläggningarna genererade kapitalet måste användas till att reparera gamla synder och förbiseenden.

Det måste med andra ord skapas ett utgångsläge som ger anläggningarna reella möjligheter att med egna medel möte framtiden och bli vinstgivande.

Trots att förutsättningarna för gemensamt ägande inte kvarstår, är denna beskrivna ekonomiska verklighet med olika initiala investeringsbehov oföränrad.

Att sammanföra anläggningarna i Riksgränsen, Jukkasjärvi, Hotell Ferrum och Dundret till en "Malmfältens turismkoncern" skulle - förutom att skapa en stark ekonomiskt enhet som har möjlighet att fortsätta utvecklas enligt företagsekonomiskt sunda principer - skapa möjligheter för nya intressenter att investera och få avkastning på investeringskapital inom turismnäringen i Malmfälten.

Dessa möjligheter att locka "externt" investeringskapital är mer svårbedömt nu efter de senaste ägarförändringarna. Ett positivt tecken som är värt att nämna är det samarbete som idag pågår mellan Dundret, Björkliden och Riksgränsen för att öka beläggningen vid anläggningarna under såväl vårvinter- som sommarperioden. Samarbetet grundar sig på ett par, både väletablerade och kapitalstarka, externa intressenter som vill använda området för att skapa image kring företagsnamn och produkter på konsumentmarknaden.

Det ursprungliga förslaget hävdade att en av fördelarna med att skapa denna "turismkoncern" och ägarkoncentration var att man därigenom skulle skapa en ekonomiskt stark enhet med betydande investeringskraft.

Det skulle medföra att nödvändiga investeringar kunde genomföras målmedvetet och snabbt; antingen med egna vinstmedel eller tillsammans med externa intressenter. Det skulle ge förutsättningar för att ekonomiskt bärkraftiga investeringsprojekt prioriteras och att koncernens vinstutveckling tryggats för ytterligare expansion och investering i attraktiva projekt.

Utgångspunkten var att var och en av anläggningarna - med undantag av Riksgränsenanläggningen som haft klart bristande lönsamhet - är goda företag med bra produkter. Programmet var att anläggningarna var och en för sig på sikt inte har den ekonomiska möjligheten att klara de investeringar som är nödvändiga för att attrahera ytterligare besöksgrupper.

Den här bedömningen är idag mer osäker. Möjligen kan de nya ägarna vid de olika anläggningarna på egen hand intressera det externa kapital som behövs för att

göra lönsamma investeringar och utvecklingsprojekt. Kapitalförsörjningen kan dock bli ett problem.

Genom att de sex anläggningarna samordnar sin försäljning och marknadsföring skapas dessutom möjligheter att mer kraftfullt etablera området som en turistisk destination genom kraftfull marknadsföring; att i första hand locka besökare till området för att i andra hand fördela dem mellan anläggningarna - enligt principen att hela området och alla anläggningar tjänar på att fler besöker området. Försäljnings- och marknadsföringsorganisationen kan på så sätt visa på ett brett utbud av aktiviteter, upplevelser och boendeformer, vilket ger destinationen ökad attraktionskraft.

Denna beskrivning finns det inget som har förändrat. Ett marknadsföringssamarbete är fortfarande att rekommendera. Om det är möjligt att uppnå med de olika nya ägarna för Hotell Ferrum, Riksgränsen och Dundret är dock tveksamt. Det är inte självklart att deras marknadsbudskap sammanfaller.

Troligare är, att det istället utvecklas fristående marknadsförings- och försäljningsbolag som tillsammans med ytterligare "externa" intressenter arbetar tillsammans med alla sex eller några av anläggningarna beroende på till vilken del av marknaden man vänder sig med erbjudanden om lapplandsvistelse.

Destination "norrut" ska vara det avgörande, inte var gästerna sover. Med den konstruktionen finns det stora spridningseffekter som påverkar hela regionens turistiska utveckling. Dessutom kan fler - "oberoende" anläggningar och entreprenörer dra fördel av attraktionen hos denna starka turismkoncern.

Då den här föreslagna turismsatsningen i Malmfälten bygger på att skapa en "destination" förutsätter det att hela det turistiska utbudet i regionen håller en hög och jämn klass oberoende av huvudman. För turisterna negativa upplevelser vid någon av anläggningarna överförs på destinationen.

Turismnäringen i Malmfälten har fram till idag utvecklat produkter och en professionalism som visar att turismen är en basnäring i detta område.

Under de senaste tio åren har ca 350 milj. kr. investerats i de sex olika anläggningarna som är redovisade här. Dessa omsätter tillsammans ca 170 milj. kr. och har en avkastning på ca 20 milj. kr. för avskrivningar.

För att komma vidare krävs kompletterande investeringar och för det krävs riskvilligt kapital.

Den följande presentationen ska visas på samordningsfördelarna och de olika anläggningarnas potential att tillsammans bilda ett av norra Europas intressantaste och lönsammaste turismdestinationer.

Här kan det vara på sin plats att särskilja anläggningar längs Nordkalottvägen (Abisko, Björkliden och Riksgränsen) från de övriga.

Abisko kan utan vidare betraktas som centrum för sommarturismen efter Nordkalottvägen. Satsningar på sommarturism, aktiviteter och nyinvesteringar för sommarsäsongen bör ske i Abisko. En utökning och komplettering av logimöjligheterna bör ske på ett sådant sätt att standarden blir högre än den som idag råder vid den befintliga anläggningen. Denna investering i ett nytt hotell i Abisko, liksom investeringen i ett centrum för guidade turer och för att hjälpa turisterna till rätta in i fjällvärlden, bör den nya turismkoncernen genomföra och vara huvudman för - både vad gäller finansiering och drift. Ett alternativ är att det föreslagna guidecentret eller nationalparkscentret kan drivas i samarbete med STF.

Riksgränsens sommarprofil kanske bör inriktas på övernattning för bil- och bussturister på väg till Nordnorge och Nordkap. Det ger Riksgränsen större ekonomiska möjligheter under sommarsäsongen samtidigt som anläggningen under dessa villkor kan skötas och drivs med en liten personalstab med hög flexibilitet.

Vintertid utgör Riksgränsen ett renodlat högfjällsområde för utförsåkning som skapar en kraftig potential för utveckling. I Riksgränsen finns också preliminära planer på en utbyggnad av hela området, som skulle innehålla såväl nya stugor, personalbostäder som olika typer av serviceanläggningar, bl.a. butik.

Investeringar för sommaraktiviteter bör genomföras i Riksgränsen som komplement till satsningarna i Abisko. Det kan gälla satsningar som visat sig omöjliga eller svåra att genomföra i Abisko. Vid Riksgränsen diskuteras för närvarande ett fiskevårdsprojekt som avser att lägga en ny produkt till anläggningens sommarutbud liksom att förlänga säsongen vid anläggningen.

Björklidens stora sommarsatsning under de senaste åren är skapandet av världens nordligaste golfbana.

Speciellt angeläget är det att Abisko väljer att ingå i det föreslagna marknadsföringssamarbetet, eftersom en stor del av sommarattraktionerna längs Nordkalottvägen är koncentrerade till Abisko och den existerande nationalparken.

Det förtjänar att understrykas att det är mycket väsentligt att de sex anläggningarna antingen köper upp eller etablerar reseproduktionsverksamhet. Ett alternativ är att bolaget försöker finna intima samarbetsformer med på marknaden redan etablerade reseproducenter. Denna utveckling har, som tidigare nämnts, redan börjat där tre av de aktuella anläggningarna medverkar.

Den föreslagna nya organisationen, med ansvar för marknadsföring och försäljning, får som en av sina viktigaste uppgifter att stimulera till produktutveckling av turismprodukter vid de olika anläggningarna.

Syftet skall vara att skapa nya typer av semesterupplevelser, öka tillgängligheten och förenkla försäljning samt stimulera svenska och utländska researrangörer att utöka sitt utbud av turismprodukter från Malmfälten.

Företagskulturerna och den marknadsmässiga anpassningen vid Riksgränsen, Jukkasjärvi, Ferrum och Dundret är relativt likartad. Här finns satsningarna på skid- och vinterturism.

Syftet skall vara att skapa nya typer av semesterupplevelser, öka tillgängligheten och förenkla försäljning samt stimulera svenska och utländska researrangörer att utöka sitt utbud av turismprodukter från Malmfälten.

Företagskulturerna och den marknadsmässiga anpassningen vid Riksgränsen, Ferrum och Dundret är relativt likartad. Här finns satsningarna på skid- och vinterturism, konferenser, incentivearrangemang och sommarupplevelser. Företagen har produktutbud som ligger relativt nära varandra och som framför allt är riktat mot en relativt likartad marknad - enskilda i närregionen och på mer avlägsna marknader, bl.a. Mälardalen och Finland, företag nationellt och internationellt samt affärsresande.

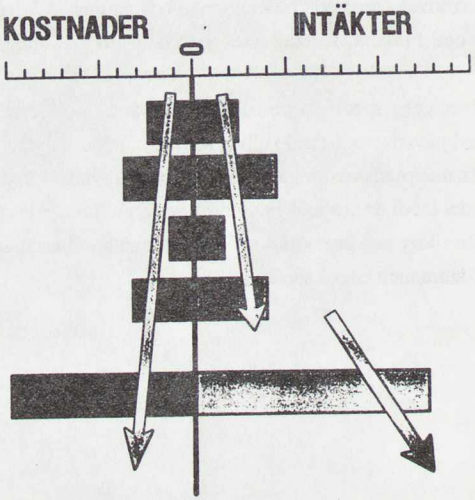
De olika företagens specifika profil förutsätts bestå och förstärkas för att i framtiden kunna erbjuda det varierande utbud som är områdets styrka.

De framtida marknadssatsningarna bör ha som huvudsakliga mål att sälja destinationen, då det inom de sex anläggningar finns ett så brett utbud att det går att hitta en för kunden riktig och attraktiv lösning bara han/hon bestämmer sig för att välja destination Malmfälten eller Lappland.

9 AFFÄRSINRIKTNING

Den här skissen med diagram är avsedd att på ett lättöverskådligt sätt förklara vad som kan förmodas ske i framtiden vid ett vidgat samarbete mellan de sex anläggningarna, och vad som kan förväntas ske om inte samarbetet kommer till stånd.

De fyra första staplarna representerar dagsläget med intäkter ovanför "nolllinjen" och kostnaderna under linjen. I det första scenariot genomförs inte samorganisationen av anläggningarna. Den förväntade utvecklingen är då att intäkterna kommer att stiga relativt måttligt, endast något mer än inflationen. Kostnaderna kommer däremot i denna modell att utvecklas dramatiskt på grund av att anläggningarna har en kostnadsdrivande struktur och att verksamheten är personalintensiv.

I det andra scenariet - som i skissen representeras av den femte stapeln - då man kan tillgodogöra sig samordnings- och rationaliseringsvinster, minskar kostnaderna direkt. Rationaliseringsvinsterna kan då användas för att höja kvalitet och standard på anläggningarna liksom det blir ett kraftfullt utrymme för marknadssatsningar för att ytterligare öka intäkterna.

Genom ett gemensamt driftbolag finns det mycket stora möjligheter att förhandla fram bra priser från olika leverantörer - både från maskinleverantörer, matleverantörer och från de leverantörer som står för underhåll av fastigheter och liftar osv.- vilket redovisas nedan.

Men kanske den främsta fördelen är att kunna samordna marknadsföringsinsatserna och frigöra resurser för kraftfulla och riktade insatser som gör att området verkligen väcker uppmärksamhet på de intressanta marknaderna nationellt och internationellt; marknadsföringsinsatser som avser att sälja destinationen mer än de enskilda anläggningarna.

Grundsynen är att ju fler turister som väljer att besöka Malmfältsområdet desto mer ökar det beläggningen och omsättningen på varje enskild anläggning.

Enligt denna andra modell finns det anledning att anta att det går att skapa en omvänd utveckling i förhållande till om dagens läge tillåts bestå. Genom de "sparade" pengarna ökar intäktskurvan kraftigt samtidigt som kostnadskurvan hålls på en mer kontrollerad nivå.

För att dämpa kostnadskurvan och få den mer flack finns vinster att göra redan i en samordning av:

* Försäljning.
* En starkare förhandlingsposition när det gäller att förhandla fram bra låneräntor och försäkringspremier liksom i kontakterna med råvaruleverantörer av mat och förbrukningsmateriel.
* Ett personalsystem som gör det möjligt att erbjuda omväxlande arbete över de olika säsongerna och som bidrar till att rutinerad personal stannar i företaget. Det gäller främst s.k. mellanchefer. Med kontinuitet bland personal finns stora vinster att hämta.
* Gemensamma kraftfulla marknadssatsningar som totalt ökar besöksvolymen i regionen.

10
ÅTGÄRDER VID ABISKO OCH BJÖRKLIDEN

Vid en initiering av den skissade "Turismkoncernen" i Malmfälten är det, som tidigare visats, rimligt att anta att anläggningarna i Abisko och Björkliden inte kommer att ingå på grund av den nuvarande ägarbilden. Trots det finns det anledning att förmoda att både SJS och STF är intresserade av ett nära marknadsförings-, försäljnings- och inköpssamarbete för att på så sätt *dels* bidra till slagkraften i den nya organisationen, *dels* kunna utnyttja samordningsvinsterna med den föreslagna "Turismkoncernen".

Det är dock viktigt för hela regionens turismimage att också dessa anläggningar rustas upp kvalitetsmässigt både vad gäller den fysiska framtoningen och produkternas framtoning.

Då den här föreslagna turismsatsningen i Malmfälten bygger på att skapa en "destination", förutsätter det att hela det turistiska utbudet i regionen håller en hög och jämn klass oberoende av huvudman.

Därför är det för området viktigt att det i Abisko skapas ett till STF alternativt boende med relativt hög standard. Detta "hotell" är det som tidigare påpekats lämpligt att den nya koncernen står för drift och förvaltning av. I Björkliden är det angeläget att stugbyn vid Hotell Fjället rustas upp ordentligt. Redan idag utgör den relativt låga boendestandarden ett hinder vid försäljning.

I Abisko behövs också investeringar för att sommartid stoppa upp turistströmmen längs Nordkalottvägen. Ett första steg i den riktningen är skapandet av ett guide- och nationalparkscentrum i Abisko. Det är rimligt att den anläggningen samverkar med STF för att tillgodogöra sig den sakkunskap och tradition som finns inom den organisationen. Ägarmässigt bör dock anläggningen ingå i den nya "Turismkoncernen".

Abiskoinvesteringarna är de viktigaste för områdets sommarturism, då de syftar till att bredda besöksgrunden och göra området mer tillgängligt och lockande för bl.a. barnfamiljer och äldre. Samtidigt bör förutsättningen för specialisterna ytterligare utvecklas. Det är viktigt att gruppen specialister ökar och ges förutsättningar att öka, då deras närvaro är betydelsefull för områdets image av vildmark.

Ett gemensamt problem för de tre anläggningarna (Abisko, Björkliden och Riksgränsen) som är lokaliserade efter Nordkalottvägen är bristen på personalbostäder.

Även om inte Abisko och Björkliden från början kommer att ingå i den föreslagna "Turismkoncernen", så är det väsentligt att det sker sådana infrastrukturella satsningar som byggande av bostäder i anslutning till anläggningarna.

DE SENASTE ÅRENS UTVECKLING - DETALJHISTORIK

Denna sammanställning över de olika anläggningarnas utveckling under de senaste åren är tillkommen innan de olika ägarskiftena och före den turistiskt svaga sommaren 1990.

Riksgränsen och Ferrum såldes under första halvåret 1990 till Reso som i sin tur sålde Riksgränsen till ett mindre fastighetsbolag. Därmed är Ferrum nu än mer ett av Resos högklassiga stadshotell, och samarbete med de olika skid- och turistanläggningarna i en vidare utsträckning än vad som nu är fallet är mycket tveksam. Resa har tydligt deklarerat att deras intresse i första hand är att driva hotell och restaurang verksamhet som kan innefattas i begreppet "stadshotell".

Riksgränsens nya ägare har deklarerat att de avser att utveckla Riksgränsen anläggningen både kvalitativt och ekonomiskt. Redan under sommaren 1990 har sådana åtgärder börjat vidtagas.

Dundret säljs formellt första november till samma ägare som driver Nex Hotel i Gällivare. Inför övertagandet har den nya ägaren förklarat att det nuvarande lägenhetshotellet kommer att byggas om och istället för lägenheter med sjkälhushåll få sviter, dessutom ska verksamheten totalt få en högre kvalitet.

Antalet gäster i regionen har dramatiskt minskat under sommaren 1990 iförhållnade till föregående sommar. En rad olika faktorer har svamverkat för att skapa denna negativa utveckling; dåligt väder, ökade transportkostnader främst för bilismen har varit ett par av de tunga skälen för den minskade gästtillströmningen.

RIKSGRÄNSEN:

Anläggningen hette tidigare Hotell Lapplandia och drevs under många år av Fjällkedjan AB. Utvecklingen i området runt Riksgränsen/Katterjokk accelererade i samband med tillkomsten av Nordkalottvägen som gjorde det enklare att nå anläggningarna för dagsturister från både Malmfälten och Narvik/Tromsö-området.

Riksgränsen liksom Abisko och Björkliden skapade tidigt sin profil genom att det låg i väglöst land fram till dess att Nordkalottvägen invigdes och inlemmade fjällområdet söder om Torneträsk i Kirunas närområde. Riksgränsen är ett utpräglat högfjällsområde för utförsåkning och kan i sina bästa stunder jämföras med mellaneuropeiska skidanläggningar.

1979 då Fjällräven stod i begrepp att köpa Hotell Lapplandia av Fjällkedjan utnyttjade Kiruna kommun den kommunala förköpsrätten och förvärvade anläggningen som därmed kom att ingå i det kommunala Hotellfastighetsbolaget i Kiruna.

Hotellfastighetsbolaget äger fortfarande anläggningen, men står i begrepp att sälja den.

I och med det kommunala övertagandet kom också den kraftiga utbyggnaden igång med satsningar i liftar, husvagnsparkering, ombyggnad av hotellet som kompletterades med konferenslokaler och butik, nybyggnad av lägenhetshotell, nybyggnad av personalbostäder.

Bostadsrättsföreningen Marie Pigg - ägt av finansbolaget Malmfältens Industri AB - har hittills i Riksgränsen byggt ett 60-tal bostadsrättlägenheter.

Riksgränsen har under åren 1985-89 drivits av SARA som haft managementavtal med Kiruna kommuns Hotellfastighetsbolag.

Innan SARA tog hand om driften drevs Riksgränsen i Hotell-fastighetsbolagets regi. Riksgränsen har ett antal år åsamkat Hotellfastighetsbolaget förluster, bl.a beroende på att man inte gjort nödvändiga nyckelinvesteringar vilket begränsat möjligheten att nå upp till en lönsam volym.

Det krävs att parkeringsplatserna byggs ut ordentligt liksom att den planerade transportliften från parkeringarna upp till det stora liftsystemet förverkligas.

Va-frågan måste också lösas inom en snar framtid. Den reningsanläggning som idag finns utnyttjas maximalt. För att ytterligare kunna exploatera området i Riksgränsen krävs ett nytt reningsverk. En helt nödvändig miljöinvestering för att råvaruresursen i form av rent vatten och frisk luft inte ska förbrukas.

För framtiden är Riksgränsen en anläggning som kan utvecklas till en extremt bra konferensanläggning. För att förverkliga det krävs dock att olika kundkategorier inte tillåts krocka inom hotellet, något som ställer till förtret för alla parter.

RIKSGRÄNSEN STATISTIK:

Riksgränsen har öppet fr.o.m. mitten av februari t.o.m. september och den totala beläggningen är 61 procent (1989) under den tillgängliga tiden. Det totala antalet gäster vid anläggningen under de senaste åren går tyvärr inte att få fram p.g.a. datorhaveri.

Dock kan man konstatera att den ekonomiskt mest betydelsefulla gruppen utgörs av enskilda resenärer och familjer som står för hälften av omsättningen i restaurangen och 60 procent av omsättningen på logidelen.

Konferensgäster:

80 konferensgrupper per år.

1 800 konferensgäster (= 1 800 gästnätter) per år.

Konferenserna kommer från - i fallande skala: Stockholm/Mälardalen, Norra Sverige, Övriga Sverige, Nord Norge.

Procentuell fördelning av konferenserna över säsongen i Riksgränsen:

Feb: 2,5 proc.

Mars: 20,0 proc.

Apr: 25,0 proc.

Maj: 25,0 proc.

Juni: 20,0 proc.

Juli: 0,0 proc.

Aug: 7,5 proc.

En fjärdedel (25 proc.) av konferensserna är återkommande medan resten (75 proc.) utgörs av nya kunder.

65 proc. av konferenserna har upp till 30 gäster. 35 proc. har

mellan 30 och 150 gäster. Samtliga konferenser har stora inslag av aktiviteter i programmen.

Så gott som alla konferenser kommer med flyg och betalar via efterfakturering. De flesta gör också direktbokningar.

Tjänsteresenärer:

Anläggningen har ca: 100 tjänsteresenärer per år (= gästnätter). Tjänsteresenärerna kommer i första hand från Norra Sverige och i andra hand från Stockholm/Mälardalen.

75 proc. av tjänsteresenärerna kommer under vintersäsongen. Det finns ingen statistik som visar i vilken mån tjänsteresenärerna är återkommande eller om de utgörs av nya kunder. Resorna betingas främst av service- och försäljning. Så gott som samtliga tjänsteresenärer anländer med bil, bokar direkt och betalar med kreditkort. För Riksgränsens del utgör tjänsteresenärerna en försvinnande liten del.

Enskilda:

De enskilda resenärerna kommer i fallande skala från; Norra Sverige, Stockholm/Mälardalen, Norra Norge, övriga Sverige, Finland och Europa.

Gästerna från norra delarna av landet bokar och bor företrädesvis veckoslut, medan övriga enkilda resenärer bokar hela veckor. Ca, 40 procent av gästerna är återkommande och den direkta anledningen är skidåkning och fjällaktiviteter. Veckogästerna kommer främst med flyg, i andra hand med tåg. Veckoslutsgästerna reser i första hand med bil och i andra hand med tåg.

Så gott som samtliga enskilda gäster bokar direkt och betalar kontant.

Grupper:

Anläggningen har ca 100 grupper per år vilket totalt betyder ca 2500 gäster per år, (= gästnätter). De kommer i fallande skala från; Mellersta Sverige, Norra Sverioge, Övriga Sverige och Tyskland. Till detta ska läggas ett stort antal daggrupper som sommartid stannar vid anläggningen för att se fotograf Sven Hörnells bildspel. Dessa besöker också Riksgränsanläggningen innan de far vidare.

Gruppernas fördelning över året:

Maj: 10 proc.

Juni: 20 proc.

Juli: 50 proc.

Aug: 10 proc.

Övriga året: 10 proc.

Av gruppresandet är 80 proc. återkommande arrangörer och 20 proc. nya arrangörer. Anledningen till besöket är nästan uteslutande rundresor, plus ett fåtal skidåkargrupper. Gruppresorna arrangeras av resebyråer och betalas via fakturering, färdsättet är buss.

De olika kundgruppernas ekonomiska betydelse:

omsättn.	konf. proc	tjänst. proc	grupp proc	enskild proc
LOGI:	28	2	10	60
REST:	40	2	8	50
AKT:	50			50
KONF:	100			
ÖVRIGA:	28	2	5	65

Logi:

Antal:	enkel	dubbel	flerbädd
DUSCH/WC	5	62	26
BAD		10	

Kommentar:

30 st. dubbelrum i hotellets äldsta del är i behov av reparation. 5 st. enkelrum av hög klass. 63 st. budgetrum med 2 - 3 bäddar, små men av hög standard. 3 st. sviter av mycket hög standard.

Samtliga rumstyper är utrustade med dusch/bad och WC. Samtliga rum utom budgetrum har TV.

Renoveringsbehovet i anläggningen är relativt stort, där dubbelrummen och ventilationen i den äldsta delen behöver renoveras för ca 1 Mkr, dessutom behöver köket renoveras och byggas ut för uppskattningsvis 5 Mkr. Liksom det är önskvärt att bygga en ny Norddalslift på baksidan av Riksgränsfjället. Kostnaden för den beräknas till ett par miljoner.

STUGOR/LÄGENHETER:

---

38 st. 2-bäddslägenheter

17 st. 4-bäddslägenheter

11 st. 6-bäddslägenheter

Kommentar:

Totalt 66 lägenheter av hög standard. Samtliga utrustade med pentry, toalett, dusch, torkskåp och TV. I anslutning till lägenheterna finns bastu, tvättmaskin och skidskåp.
(Rumsbeläggningen i proc per vecka under de senaste åren finns redovisad under bilaga 1)

Restaurang:

Restaurangen har 215 sittplatser. Restaurangen är möblerad med 41 st. bord varav 8 långbord. Under säsongstopparna är restaurangen för liten. Till kommande säsongen (1990) är en mindre restaurang för att serva daggäster och skidåkare med 80 sittplatser klar. Baren har max 500 platser, dessutom finns en liten bar i poolavdelningen.

Hotellrestaurangen serverar buffépension och a al carte av mycket hög standard. Den nya restaurangen skall servera enklare mat till daggäster. Restaurangen har öppet; frukost, lunch och middag. Sammanfattning: Riksgränsen har ett erkänt bra kök, om anläggningen expanderar ytterligare blir såväl restaurang som bar för liten.

Konferensutrymmen:

Riksgränsen har sju konferenslokaler som rymmer mellan 10 och 190 personer. Konferensutrymmena är utrustade med OH, storbildsvideo, TV/video, diaprojektor, videokamera, stereo, högtalare etc. Priserna ligger mellan 500:- - 2000:- per dag.
Hotellet har också tillgång till fotograf Sven Hörnells filmsalar 100 meter från hotellet. Dessa rymmer 100 resp. 200 personer.

Nöjen:

Diskotek varje kväll under vintersäsongen. Dessutom daglig levande underhållning på after-ski samt uppträdande i diskotek på helger. Under sommarsäsongen gammeldans med ledare varje kväll.

Rekreation:

Riksgränsen har ett av Sveriges största utbud av skid- och fjällaktiviteter. Skidskola och bergsguider med riksrenommé. Skidområdet betraktas av många som Sveriges bästa. Mycket fint turområde i högalpin miljö. 8 km till norska fjordar med möjlighet till båtturer och havsfiske. Heliskiing, bersklättring etc. Nordpoolen; med bastu, bubbelpool, swimingpool, solarium, bar och välutrustad styrketräningslokal.

Personal:

Företaget är under omorganisation, och har totalt 180 anställda under högsäsong/vintersäsongen (80 under lågsäsong).

Företagsledning: hotelldirektör samt avdelningschefer.

Marknadsföring/försäljning:

Hotelldirektören tillsammans med försäljningsansvarig sköter marknadsföring och försäljning. Samarbetet mellan dessa två är också grunden för försäljnings och marknadsorganisationen inom hotellet.

Riksgränsen samarbetar med Roadrunner, Nordic ski tours och STF samt olika andra bokare vid förfrågan.

Som marknadsföringsmaterial används broschyrer, direct marketing, annonsering, samarbetet med sporthandlare och opinionsledare och pressbearbetning.

Försäljningen sker både via egna åtgärder ovh via externa kanaler.

BJÖRKLIDEN:

I och med att järnvägssträckan mellan Kiruna och Riksgränsen invigdes 1902 blev fjällområdet längs Ofotenbanan tillgängligt. Tusentals rallare hade området som sin arbetsplats och en mängd järnvägsbaracker användes som bostäder. Det var också en rallarbarack som användes när (SJS) Svenska Järnvägsmännens Semesterhemsförening grundade sin första fjällanläggning. SJS är en ekonomisk förening som har som syfte att driva semesteranläggningar för sina medlemmar. SJS är också fortfarande ägare till anläggningen i Björkliden.

Det var 1926 som man invigde Björkliden och anläggningen bestod av delar av nuvarande Gammelgården. Intresset för fjällvistelser ökade snabbt och antalet bäddplatser blev snart för litet. 1938-39 byggdes Hotell Fjället, och det bestämdes också att man skulle ta emot andra gäster än SJS-medlemmar. Samtidigt med denna utbyggnad tillkom Låktatjåkko-stugan som ligger 9 km från Björkliden på 1 228 meters höjd och är därmed Sveriges högst belägna fjällhotell.

Genom utbyggnad i olika etapper kom den lift som byggts 1948 och som då var Sveriges första, att få för liten kapacitet för att ta emot den mängd skidåkare som nu kom till området.

I dagsläget betjänas backarna kring Björkliden anläggningen av fem liftar.

Den administrativa basen ligger i Stockholm. Björkliden har från första början ägts och drivits av SJS (SJ:s Semesterhemsstiftelse) och består idag av hotell, Gammelgården, stugby och husvagnsparkering. Björkliden har nu också världens nordligaste golfbana.

Anläggningen har familjekaraktär, där medlemmarna i SJS har gett en stabil grundbeläggning såväl sommar som vinter. Toppstugan på Låktatjåkko ingår också i Björkliden anläggningen, ett dagsutflyktsmål både sommar och vinter, här finns utrymmen och kapacitet för att ta emot grupper och konferenser.

BJÖRKLIDEN STATISTIK:

Björkliden har öppet fr.o.m. februari t.o.m. augusti och den genomsnittliga beläggningen i de tre delarna Hotell Fjället, Gammelgården och stugbyn är ca 75 procent av den tillgängliga kapaciteten av ca 26 000 gästnätter och ca 11 000 stugnätter.

Konferensgäster:

Björkliden har ca 25 konferensgrupper per år, som sammanslaget består av ca 400 personer, (= gästnätter). De kommer främst från Norrbotten, Mälardalen och Norge.

Vintersäsongen tillsammans med augusti och september är de mest intressanta konferensperioderna. Konferensgästerna reser med flyg eller kommer med egen bil alternativt buss. Ansträngningar görs nu för att öka antalet konferenser under lågsäsong.

Tjänsteresenärer:

Denna grupp representerar färre än hundra gästnätter per år.

Grupper:

Ca 35 grupper per år besöker Björkliden, tillsammans ca 800-900 deltagare. Dessa gruppers hemvist är spridd över hela landet. Ca 75 proc. är återkommande grupper i form av deltagande i fotoveckor, för skidåkning, för skidåkning, bussrundresor osv.

Gäster:

Björkliden har ca 6000 enskilda gäster per år, som kommer från hela landet utan någon speciell tyngdpunkt mer än att norrbottensgästerna besöker anläggningen som "korttidsgäster". En stor del av de enskilt bokade gästerna är återkommande.

Logi:

Hotell Fjället har hög standard med 133 bäddar i 51 rum. Alla rum har egen toalett, dusch finns i de flesta rummen. Hotellet har flera sällskapsrum, 2 TV-rum, läsrum, motionsrum, bordtennisrum, solarium och bastu.

Wärdshuset Gammelgården beskrivs som ett charmfullt äldre hotell med rustik atmosfär. 23 rum med varierande standard, totalt 45 bäddar. Sällskapsrum och restaurang med fullständiga rättigheter.

Stugbyn har 80 stugor för självhushåll, 35 kvadratmeter. Varje stuga har två sovrum, totalt fem bäddar. Storstuga med entry, dusch, wc och torkskåp. Ett av de mest primära behoven vid Björkliden och en av de mest avgörande insatserna är en totalrenovering av stugbyn.

Låktatjåkko fjällstation har 18 bäddar i dubbel- och fyrbäddsrum. Matsal, sällskapsrum och bastu.

Campingen har 54 husvagnsplatser med el-uttag och ytterligare 51 platser, servicehus med dusch, tvättstuga och dagrum.

Restauranger:

Hotell Fjällets restaurang tar ca 175 gäster, lika många ryms i baren. Wärdshuset Gammelgården tar ca 110 gäster. Båda restaurangerna serverar pensionsmat samt a la carte.

Konferensutrymmen:

På Hotell Fjället finns ett konferensutrymme för 60 personer i "biosittning". På Gammelgården byggs nedre planet ut till 1990 för att få plats med 40 personers konferensrum och två mindre grupprum. Kostnaden för konferensutrymmet har under 1989 varit 150 kr. per dag och person.

Nöjen:

I baren "Rallaren" börjar anordnas after-ski, underhållning och dans varje kväll under vintersäsongen. Restraurangen genomför vissa temakvällar som t.ex "räkfrossa".

Rekreation:

Guiddade skidturer, pister med fallhöjd på nästan 600 meter, skidskola, skidlekis för barnen, utflykt till Låktatjåkko-stugan. I Björkliden finns också världens nordligaste golfbana.

Personal:

Personalen består av 80 anställda under sommarsäsongen och 102 personer under vintersäsongen.

Marknadsföring, försäljning:

Sköts centralt via SJS, och lokalt via anläggningschefen.

Björkliden ingår i en koncern med totalt 6 semesteranläggningar varav de övriga fem ligger i Syd-Sverige. Anläggningarna ägs av 35 000 medlemmar som betalar en årlig medlemsavgift om 100 kr.

ABISKO:

Har byggts upp och drivs av STF (Svenska Turistföreningen) och har liksom Björkliden sitt adminstrativa centrum i Stockholm. Abisko har från början varit basen för fjällspecialisternas väg in mot Kebnekaisemassivet och ut på Kungsleden genom Abisko nationalpark. Anläggningen byggdes ut kraftigt under -79/-80. Sommaren är högsäsong vid Abisko med exkursioner, Naturum osv. STF-medlemmarna utgör grundbeläggningen. Tillsammans med Kebnekasie fjällstation utgör Abisko en av STF:s "prestigeanläggningar".

Som tidigare påpekats är det tveksamt om det finns realistiska möjligheter att få med Abisko i den nya föreslagna "turismkoncernen" på grund av det nuvarande ägarförhållandet. Det är ändå viktigt att Abisko kan medverka i det gemensamma drifts- och marknadsföringsbolaget.

Abisko är den naturliga platsen för satsningar på sommaraktiviter. Eventuella nya anläggningar i Abisko behöver inte nödvändigtvis byggas, drivas eller förvaltas av STF utan kan mycket väl ingå i det nya företaget.

De aktuella projekten för turismen i Abisko är ett nytt hotell, en logiform med högre boendestandrad än vad som idag erbjuds vid STF:s turiststation. Dessutom finns planer på ett guid- och nationalparkscenter.

ABISKO STTISTIK:

Anläggningen har ca 51 000 gästnätter per år (1989), vilket ger en beläggning med 80 procent under vintersäsongen vilket räknas som dåligt, medan beläggningen under sommarsäsongen är 100 procent och lite till eftersom överbeläggningen är relativt konstant och "överskottsgästerna" för sova på madrasser där det finns plats.

Konferenser:

Abisko har ca 5 - 6 konferensgrupper per år som totalt tillför ca 125 gäster och drygt 300 gästnätter. Merparten av konferenserna kommer från Norrbotten. Konferenserna förläggs i lika stor utsträckning till höst som vår.

Konferensverksamheten är ny för anläggningen varför de flesta är helt nya gäster. Konferenserna har bokats av kommuner, landstinget och den privata sektorn. Konferensgästerna kommer med tåg, bil och flyg. Bokningen sker direkt på anläggningen och betalningen sker mot faktura.

Tjänsteresenärer:

Endast ett fåtal tjänsteresenärer stannar vid Abisko.

Grupper:

ca 250 - 300 grupper gästar Abisko årligen med totalt ca 7 000 gäster. Grupperna kommer från hela landet. Ca. 70 proc. av gästerna är återkommande. Bokningen sker genom STF Resor eller via andra resebyråer.

Enskilda:

I den här kategorin ingår ca. 44 000 gäster per år. Dessa kommer från Sverige, Europa, USA, Canada, Japan. Fördelat över säsongen kommer 1/3 av de enskilda gästerna under vinterperioden, resten sommartid. Ca. 85 proc. av denna kategori består av återkommande gäster. Målet för resan är fjällupplevelser och friluftsliv. Bokningarna sker antingen direkt till anläggningen eller via resebyrå.

Logi i huvudbyggnad och annex:

Totalt 97 rum; 27 enkelrum, 57 dubbelrum, 11 flerbäddsrum
Vatten finns på samtliga rum, WC i korridoren, dusch i korridoren.
I rummen finns dessutom extrabäddar - totalt 91 st.
Bastu finns i huvudbyggnaden och annexet.

Logi i parhus:

27 stugor om vardera 58 kvm, 4 bäddar plus två extrabäddar. I stugorna finns dusch, wc, kök och torkskåp.

Restaurangen:

Restaurangen har totalt ca 200 platser fördelade på 50 bord. Baren har plats för ca 80 gäster.
Restaurangen serverar via buffébord frukost, lunch och middag. `A la carte rätter med inriktning på fjällspecialiteter. Här finns också caféservering. Restaurangen är öppen mellan 7.00 - 23.00.

Konferensutrymmen:

Abisko har en konferenslokal med ca 100 platser. Konferenslokalen är utrustad med OH-, dia- och filmprojektor, skrivtala och bläddblock.

Priset är ca 700 kr per dag för hela salen och 150 - 300 kr per dag då en mindre del av lokalen utnyttjas av mindre grupper. Vissa mindre sällskapsrum används också för konferenser. Dessutom planeras ytterligare konferensutrymmen.

Konferensutrymmena håller allmänt en relativt låg standard och konferensgästerna behöver både tålamod och flexibilitet för att konferensen ska fungera.

Nöjen:

Abisko har dans en gång i veckan. Utöver det förekommer bildvisningar, info-kvällar flera ggr per vecka. Dagliga aktivitetsprogram. Olika specialarrangemang ordnas efter konferensgästernas önskemål.

Rekreation:

Anläggningen erbjuder ett stort utbud av aktiviter i fjällnatur, både under vintern och sommaren, markerade leder och välpreparerade spår vintertid, el-ljusspår och badhus 3 km från anläggningen. Fiske.

Dagliga hel- och halvdagsturer utgår från anläggningen. Längre turer på 4 - 7 dagar längs Kungsleden startar oftast i Abisko.

Linbana nära stationen som leder till en pist som enligt Ingemar Stenmark är Sveriges bästa storslalombacke.

Sportutrustning finns att hyra/köpa på anläggningen.

Aktivitetsprogram utformas efter konferensgästernas önskemål.

Personal:

Anläggningen betjänas av ca 50 anställda.

Marknadsföring - försäljning:

Försäljning och markandsföringen sköts av föreståndaren och sportchefen. Man samarbetar med resebyårer, företag, tidningar, organisationer och den egna medlemskretsen inom STF.

Bokningarna sköts än så länge manuellt, arbete med att lägga över bokningarna på data pågår.

Merparten av försäljningen sköts internt.

HOTELL FERRUM:

Ferrum ägs av Kiruna kommuns Hotellfastighetsbolag, som allt sedan starten har arrenderat ut driften till RESO. Vid mitten av 80-talet byggdes hotellet samman med Kirunas nya Folkets Hus vilket skapade kongressutrymmen och kongresservice på ett praktiskt och ekonomiskt sätt. Genom denna lösning är Ferrum i kombination med Folkets Hus den anläggningen som kan ta emot de största konferenserna/kongresserna i Malmfältsregionen.

Under de senaste åren har restaurangen, barerna och bastuavdelningen renoverats. -88/-89 renoverades och byggdes också köket om.

Ferrum kan karraktäriseras som ett bra Stadshotell och har från starten 1969 varit till stor nytta för Kiruna.

Ferrum ansvarar också för stugbyn Ripan som ligger i direkt anslutning till Kirunas campingplats och representerar ett boende av vandrarhemstyp.

Stugbyn Ripan med 360 bäddar i 90 stugor sköts av hotell Ferrum. Det ger stora samordningsfördelar i personalplaneringen, samt att samanvända datoriserade administrativa system.

Ripan är en utpräglad familjeanläggning med egen restaurang som rymmer 200 personer. Stugbyn sköts av 5 - 40 personer beroende på vilken säsong det är.

Stugbyn har mycket hög beläggning, 34 proc. (totalt ca 10 000 personer per år) vilket ska jämföras med riksgenomsnittet för stugbyar som är 24 proc, och snittet i Norrbotten som också är 24 proc. Ripan utnyttjas mycket under de första vinterveckorna av olika skidträningsgrupper vilket bidrar till den höga beläggningsprocenten. (Siffrorna för beläggningen hämtade från SCB:s statistik för sept -89).

HOTELL FERRUM STATISTIK:

Ferrum hade under 1989 ca 41 000 gäster vilket ger en rumsbeläggning på 60 procent.

Konferensgäster:

Hotell Ferrum har ca 100 konferenser per år med totalt 6 000 gästnätter. Till största delen utgörs konferensgästerna av utländska gäster som är ihopsamlade av svenska företag som vill vissa "en exklusiv del av Sverige", och då tar dem till Kiruna och Hotell Ferrum.

Konferenserna har en jämn fördelning över året med en topp under juni - midnattssolsmånaden. Från hotellets sida försöker man styra in konferensgrupperna så att de hamnar under tors - sön, för att inte konkurrera med tjänsteresenärerna.

Fördelningen mellan nya ovh gamla konferensgäster är ungefär hälften vardera. De reser nästan uteslutande med flyg och betalar via faktura.

Ferrum har extremt goda konferensmöjligheter och konferensutrymmen genom att hotellet är sammanbyggt med Kiruna Kongress (Folkets Hus) och därmed kan erbjuda de största konferens- och kongressutrymmena norr om Sundsvall. Konferensutrymmena tar; 450, 150, 90, 60 respektive 120 personer, till det finns tio grupprum som rymmer 5 - 15 pers.

Tjänsteresenärer:

Gruppen tjänsteresenärer beräknas till ca 20 000 personer per år (= gästnätter). Dessa kommer från hela landet och har ett stor inslag av internationella gäster som kommer till Kiruna för att gästa LKAB, Rymdbolaget och Satellitbild.

Tjänsteresenärerna är jämt spridda över hela året utom under tre s.k. svarta hål; 15 dec - 25 jan, tre veckor under älgjakten i början av september och perioden 15 juni - 15 augusti.

En stor del är stamgäster vilka premieras genom Reso-hotellens stamgästkort. 40 000 affärsmän anslutna till förmånssystemet som fungerar väl och uppskattas av gästerna.

Tjänsteresenärerna bokar framförallt via resebyråer och betalar med hotellvoucher. Även direktbokning via de olika anslutna datasystemen förkommer och kommer förmodligen att öka än mer.

Grupper:

Hotellet gästas av ca 50 gruppresor per år med sammanlagt ca 1 500 personer (=gästnätter). Till stor del kommer dessa grupper från Nord-Norge och från Stockholmsområdet där olika företag vill uppleva något exklusivt och därför söker sig till Kiruna.

Grupperna kommer i första hand runt jultid och under helgerna. Man räknar med att ha en grupp varje helg. Lågsäsong är mars och oktober. Även om det med en viss ansträngning går att sälja vistelse vid Ferrum för grupper även dessa månader.

De svenska gruppresorna kommer nästan uteslutande med flyg, medan norska resorna kommer med buss till 90 proc. och en del med tåg - företrädesvis de som åker från Narviksområdet.

Bokningarna sker till största delen via resebyråer.

Enskilda:

De enskilda gästerna är ca 2 500 per år (=gästnätter) och kommer främst sommartid. De kommer antingen med bil eller med tåg för att vandra. Det vanliga mönstret är att vandrare efter sin fjällvistelse tar in på hotellet någon natt för att vila upp sig och njuta av lite lyx efter strapatserna till fjälls.

De flesta enskilda resenärer är nya gäster och betalar kontant eller med kort.

Logi:

Hotellet har 315 bäddar fördelade på 170 rum.

Restaurang:

De två restaurangerna kan ta 300 respektive 100 gäster. Baren och diskoteket rymmer totalt 800 platser.

Nöjen:

Nöjesutbudet består av dans- och discokvällar i varierande omfattning beroende på säsong.

Rekreation:

Hotellet rymmer tre bastuanläggningar och minigym.

Personal:

Driften sköts av 110 årsanställda.

Marknadsföring/försäljning:

De största delen av marknadsföringen och försäljningen sker centralt via Reso Hotells. Men även lokalt från Ferrum deltar men i olika mässor och säljarrangemang liksom man aktivit bedriver försäljning som är direkt riktad mot Norge och Finland.

All internationell marknadsföring och försäljning sköts annars helt från centralt håll.

Via Reso är Ferrum anslutet till de flesta större i branschen förekommande databaserade bokningssystem, t.ex SMART, Amadeus, och SAS/pnr. På så sätt kan bokningar ske direkt från de flesta resebyåer i de flesta länder.

Nyttan med den datoriserade bokningen ökar. Idag har den inte så stor andel av bokningarna men anses ha framtiden för sig och ökningen förväntas fortsätta.

JUKKASJÄRVI:

Jukkasjärvi Hembygdsförening AB är ett fenomen i svensk turismnäring. Hembygdsföreningen förde en tynande tillvaro fram till mitten av 1970-talet då den turistiska utvecklingen startade kring hembygdsgården och med forsfärder på Torneälv. Idag har Jukkasjärvi Hembygdsförening AB 32 årsarbetskrafter, omsätter 18 Mkr och kan ta emot ca 300 personer per dag i organiserade aktiviteter. Kyrkan och Hembygdsgården är fortfarande naturliga dragplåster i byn, som varje sommar lockar mängder av turister som i övrigt inte deltar i något arrangemang.

Värdshus, konferenslokaler, bastuanläggningar, kåtaplatser och stugby är de fysiska delarna av Jukkasjärvi Hembygdsförening AB. Aktiviteterna kring dessa anläggningar är mer abstrakta och bjuder på upplevelse och äventyr. Grupparrangemang och incentiveresor är den viktigaste delen i verksamheten.

Jukkasjärvi har idag nått fram till en brytpunkt. För att gå vidare och utvecklas och etablera en professionell nisch med vildmark som grund krävs en annan administrativ organisation. Alternativet är att arbeta vidare i det lilla formetet. I det senare alternatiet och med dags organisation är taket nått för vad verksamheten orkar med. För att gå vidare krävs främst en professionell personalorganisation.

JUKKASJÄRVI STATISTIK:

Det finns ingen total beläggningsstatistik att tillgå från Jukkasjärvi som visar beläggningsprodent eller det totala antalet gäster.

Konferenser:

Ca 150-200 konferensgrupper besöker Jukkasjärvi per år, vilket betyder ca 3500 konferensgäster (= gästnätter). Den geografiska marknaden för konferenserna är i fallande skala; Stockholm, Göteborg, Malmö och övriga landet.

Mars, april, juni, augusti och september är mycket bra konferensmånader medan januari, maj och oktober är dåliga månader.

Fördelningen mellan nya grupper och återkommande är ungefär hälften av vardera.

Konferensgrupperna kommer företrädesvis med flyg och har bokat antingen direkt eller via resebyrå. Betalningssätt är fakturering.

Jukkasjärvi har specialiserat sig på att erbjuda många alternativ för konfernsgrupper bl.a; skotersafari, hundspannshämtning vid flygplatsen, genuin sauna-anläggning, fiske, överlevnadsteknik, renrajder, helikopterflygning, forsfärder, kanoting och utomhuslogi i kåtor.

För konferenserna finns tre olika lokaler som rymmer, 36, 20 och 12 personer. De är utrustade med OH, diaprojektor och bläddерblock. Konferenshyran är ca 50 kr. per person och dag. Det vanliga är att utrustning och konferenshyra ingår i pensionspriset.

Tjänsteresenärer:

För tjänsteresenärer finns ingen separat statistik.

Grupper:

Den största delen av grupperna kommer från södra delarna av landet. Det märks en tendens att marknaden ökar från övriga Europa. Någon statistik på hur många grupper eller hur många som gästar Jukkasjärvi via gruppresa finns inte.
Högsäsong är perioden juni - september som är mycket bra.
Lågsäsong är perioden november - april som betecknas som dålig.
Under oktober och maj är gruppgästerna nere på ett minimum.
De flesta grupperna är nya. Ändamålet med gruppresorna är till största delen evenemang och rundresor i buss.
Grupperna kommer till största delen med flyg, ibland buss.
Bokningen sker direkt eller via resebyrå och man betalar via faktura.

Enskilda:

Ca 500 personer per år kommer som "enskilda", den geografiska fördelningen av denna besöksgrupp är; Sverige, Norge, Finland och ca 10 proc. från övriga Europa. De flesta dyker upp under tiden juni - augusti och är ute på semesterresa. Oftast kommer de med bil och betalar kontant.

De olika kundgruppernas ekonomiska betydelse:

Det finns ingen statistik för varje kundkategori, enbart hur intäkterna fördelar sig per avdelning:

Logi:	22 proc.
Rest:	33 proc.
Aktiv:	25 proc.
Konf:	2 proc (här ingår enbart konferenshyran)
Övrigt:	18 proc. (försäljning varor o d)

Logi:

Wärdshuset har tre enkelrum och ett dubbelrum. alla rum är utrustade med dusch och wc.

Jukkasjärvi har två typer av stugor. 30 stugor som är 55 kvm stora med fyra bäddar och två sovrum i hotellstandard. 12 stugor som är 25 kvm stora med fyra bäddar och som betecknas som campingstugor med tillhörande servicehus.

Restaurang:

Restaurangen har 125 sittplatser fördelade vid 15 bord. Baren har 30 platser

Nöjen:

/ingen redovisning av speciellt nöjesutbud/

Rekreation:

Sommartid: kanoting, forsränning, fiske, överlevnadskurser och naturexkursioner, samiskvardag.

Vintertid: skoterturer, hundspannsturer, längdskidåkning, vinterfiske och samisk vardag.

Under det senaste året har Jukkasjärvi gjort en massiv satsning på olika typer av bastuanläggningar som är typiska för norrbottens inland och Nordkalotten. Satsningen på olika former av bastubad har drivits så långt att det kan kallas för produktutveckling långt utöver den "normala" bstu som finns snart sagt överallt.

Personal:

Anläggningen sköts av ca 35 året runt anställda, till Jukkasjärvi Hembygdsförening finns dock en mängd fristående entreprenörer knutna för att klara sådana säsongsbetonade aktiviteter som forsränning och hundspannskörning.

Marknadsföring och försäljning:

Den här delen sköts av anläggningschefen tillsammans med ytterligare en anställd som främst ägnar sig åt försäljningen. Jukkasjärvi samarbetar bl.a med Nordkalottresor, Nyman & Schultz, Ebbe resor och SJR.

Bokningarna hanteras manuellt och försäljningen sker främst genom annonsering och säljbesök. Till största delen sköter Jukkasjärvi själva försäljningen. 75 proc av försäljningen sker i egen regi, och 25 proc sker externt via resebyråer.

DUNDRET:

Anläggningen som är den enda av de föreslagna "samarbetsparterna" som ligger i Gällivare kommun. Dundret ägs till lika delar av Gällivare kommun och Riksbyggen.

I nära anslutning till Dundrets Fritidsanläggningar finns Dundrets Fritidsby, ett antal fritidsstugor som förvaltas och hyrs ut via Dundrets reception.

Dundrets utvecklingen som fritidsområde började redan under 1880-talet samtidigt med de första ansatserna för att starta gruvverksamheten i Malmberget gjordes, och samtidigt med att Malmbanan från Luleå till Malmberget blev klar.

Utförsåkningen har funnits sedan 1921 i form av "Dundretbragden", men när slalomåkning kom blev kraven på backarna annorlunda. Därför byggdes linbana 1955 - landets första - liksom en ny toppstuga.

Utbygganden av logimöjligheterna startade under 60-talet då de första stugorna byggdes. 1972 invigdes Björnfällan med matservering, bastuavdelning osv. Björnfällan som är byggd i torrfura var vid invigningen Europas längsta stocktimrade torrfurubyggnad.

13 december 1980 invigdes Nya Dundret med restaurang, konferenslokal och 50 nya stugor. 1987 var det nya lägenhetshotellet klart och ytterligare 21 nya stugor.

De senaste åren har en husvagnsparkering byggts med hundratalet platser och servicebyggnad.

Första januari 1987 delades ägandet mellan Gällivare kommun och Riksbyggen. Den formella lösningen blev ett kommanditbolag. Riksbyggen satsade 21,4 Mkr för att förvärva hälften av anläggningarna.

En satsning som var en markering från investerare att turism är en framtidsbransch som kommer att ge god avkastning på insatt kapital i form av driftsresultat och värdetillväxt.

1989 års omsättning är drygt 40 Mrk. Med 126 årsarbetskrafter.

Dundrets säsongstopp är under de tre vårvintermånaderna feb, mars och april. Genom de senaste årens kraftfulla satsningar i snökanonanläggningar och belysning av hela fjället har Dundret ytterligare markerat sin plats som försäsongsanläggning både för alpina- och längdåkare. Under våren anses Dundret vara en mycket familjevänlig anläggning.

Bussturismen och olika incentiveresor har stor betydelse under sommarsäsongen. Liksom olika konferensarrangemang under hela året utgör den ekonomiska basen för hotell, stugby och restaurang.

DUNDRET STATISTIK:

Dundrets totala antal gäster var ca 60.000 under 1989 vilket motsvarar en 50-procentig beläggning.

Dundret har öppetet 365 dagar per år och i stort sett dygnet runt.

Konferenser:

Konferenser tillsammans med olika incentivearrangemang utgör den ekonomiska basen för anläggningen.

Dundret har 320 konferensgrupper räknat 1989.

Detta utgör ca 6500 konferensgästnätter.

Gästerna kommer från närområdena samt Mälardalen.

Under året 1989 fördelade sig konferenserna enligt nedan:

Januari	21	Februari	36
Mars	36	April	59
Maj	14	Juni	24
Juli	1	Augusti	20
September	25	Oktober	23
November	42	December	19

Många av konferenserna är återkommande.

De återkommande konferenserna, traditionella med dansinslag, dvs. bokar tisdag-torsdag. Nya grupper kommer i november/mars/april och kombinerar konferens med aktiviteter, ofta över ett veckoslut.

Tjänsteresenärer:

Anläggningen hade 9500 tjänsteresenärer (= gästnätter) under 1989.

Tjänsteresenärerna kommer mestadels från närområdet (kusten) samt Mälardalen, och reser hela året förutom semestermånaderna juni - mitten av augusti.

Många är återkommande, det sker också en ökning av långväga resenärer i samband med att industrierna i Gällivare utökas.

Man reser mestadels med bil, de långväga gästerna med flyg. Bokar själva eller genom sitt företag och betalar med kreditkort.

Grupper:

Totala antalet grupper under 1989 var 360 st.

Fördelningen av grupperna (privata):

Januari	12	Februari	35
Mars	46	April	66
Maj	15	Juni	36
Juli	1	Augusti	25
September	31	November	25
December	22		

Bussgrupper (sommartid): 111 st med ca 4500 gästnätter.

Juni	27
Juli	56
Augusti	28

Skidgrupper (vintertid): 60 st med ca 4500 gästnätter (november). Resterande skidgrupper ingår i fördelningen jan-dec. Totala gruppgäster under 1989 var 22.600 personer.

Vintertid kommer gästerna från norra Sverige, norra Finland samt resterande från övriga Sverige, skidåkande gäster även från Norge, Schweiz och Danmark och Island.

Sommartid övervägande tyska resenärer, följt av svenska, franska, finska och norska turister.

Enskilda:

De enskilda resenärerna utgör ca 15.900 personer (= gästnätter). Man kommer från närområderna, norra Finland samt nord-Norge. Många är återkommande, och reser med bil, flyg eller tåg och betalar oftast kontant.

Logi:

Den totala kapciteten idag är 200 enkelrum eller 765 bäddar. Fördelade på lägenhetshotell och stugby med fyra- och sexbäddsstugor. Bl.a har Dundret 20 mobila stugor som användsvid Pite Havsbad under sommarsäsongen och på Dundret under vårvintern.

Restaurang:

Restaurationen inom Dundret består av fyra delar; Restaurang Stora Björn med brinkbar, taverna med självservering, pizzeria och Café lilla björn vid liftarna.
Restaurangen rymmer 300 superande gäster. Maten som erbjuds är alltifrån husmanskost, franska köket och lappländska specialiteter.

Konferensutrymmen:

Konferensmöjligheterna är väl utbyggda på Dundret och konferenslokalen kan totalt rymma 175 personer. Konferenslokalen kan delas av för att vid behov skapa en intimare atmosfär. I anslutning till konferenslokalen finns tre grupprum för 10 - 15 personer.

Nöjen:

Dans och disco 3-5 kvällar i veckan samt After-Ski under skidsäsong.

Rekreation:

Dundret erbjuder skidåkning, både alpint, längd- och turåkning. Aktiviteterna/skidåkningen är av mycket god kvalite.

Liftanläggningen har fem olika liftar som tillsammans har en kapacitet av 5 300 personer per timme, som kan välja mellan tio olika preparerade nedfarter, eller turåkning på fjället.
Utöver detta finns hundspannskörning, skotersafari, mountain-bike, fiske, helikopterutfärder, forsränning och midnattsolsgolf.

Personal:

Dundret är organiserat i 14 avdelningar och varje avdelning har en avd. ansvarig som har mycket stor "frihet" att styra/sköta sin avdelning.
Ansvaret är delegerat nedåt i organisationen. Varje avd. chef upprättar budget och är resultatansvarig samt har inköps- och personalplaneringsansvar.
Personalstaben är 170 personer vilket utgör 126 årsarbetskrafter.
Till detta kommer olika entreprenörer som anlitas i samband med arrangemang som forsfärder och hundspannsköring.

Försäljning/marknadsföring:

Inom avdelningen verkar förutom den försäljningsansvarige också VD, samt vid behov personal från receptionen och sportavdelningen.
Det grundläggande i försäljningsarbetet är att bearbeta marknader där Dundret är transportmässigt lättåtkomligt.
Samarbetspartners; Resebyråer ex RoadRunner, Nyman&Schultz, Norrbottens Turistråd/Nordkalottresor, Polarturism, TJuonaJokk, Linjeflyg, Nex Buss mfl.

Dundret marknadsförs via annonsering i olika media, egna broschyrer/trycksaker, medverkan i kampanjer och gemensamma broschyrer ex skidhäftiga Lappland. Dundrets personal besöker

företag och resebyråer, mässor och medverkar i olika typer av konferensguider.

Försäljningen sker i huvudsak "direkt" till företag och enskilda. Övriga bokar via resebyråer. Finska resenärer bokar till 75 proc. via resebyråer.

Dundrets huvudsakliga geografiska marknader är närområdet med främst "kusten" och norra Finland samt ortsbefolkningen. Dundret bearbetar också Mälardalen.

INVESTERINGSBEHOV

För att skapa en startpunkt för den nya "turismkoncernen" som är realistisk och som ger de möjligheter och fördelar som en sammanslagning innebär krävs vissa basinvesteringar vid de olika anläggningarna.

Det är satsningar som måste göras av nya ägare och/eller av samhället. Utan dessa investeringar är det förenat med betydande svårigheter att uppnå målet med långsiktig lönsamhet.

Den följande listan tar upp krav på investeringar för att det nya bolaget ska ges förutsättningar att med egen kraft utveckla turismen i området. Listan är uppdelad anläggningsvis.

RIKSGRÄNSEN

Bensinstation/butik

Parkering

Personalbostäder

Kompletterande VA-anläggningar

Serveringsbyggnad på fjället.

Transportlift

Ny Norddalslift

Totalrenovering av 30 dubbelrum.

Renovering och utbyggand av restaurangköket

Renovering av restauarangen och "Grönan".

Totalt investeringsbehov: ca 100 - 150 Mkr

BJÖRKLIDEN

Personalbostäder

VA-anläggningar

Parkering

Generell upprustning

Totalt investeringsbehov: ca 50 Mkr

ABISKO

Den nuvarande nationalparken ges en förändrad status så att parkens tillgänglighet ökar. Nationalparken måste dessutom kompletteras och upprustas enligt det utökade nationalparksförslaget, detta bör dock ske inom den nuvarande parkgränsen.

Det bör byggas ett "Abiskoklot" med modernt Naturum, och med funktionen som bas för uthyrning och guider. Klotet är tidigare beskrivet som det nya guid- och nationalparkscentret.

Generell upprustning

Totalt investeringsbehov inklusive Abiskoklotet: ca 70 Mkr.

Vid sidan av dessa investringbehov bör ett nytt hotell med normal hotellstandard byggas i Abisko. Någon projektering eller kostandsberäkning för detta hotell finns ännu inte framtagna.

HOTEL FERRUM

Hotellet kompletteras med en s.k. säkerhetsflygel med helikopterlandningsplatta på taket.	60 Mkr
Upprustning av rummen	
Hiss- och ventilationssystem	30 Mkr
Totalt investeringsbehov:	90 Mkr

JUKKASJÄRVI

Byggnader och mark	10 Mkr.
Maskiner	2,5 Mkr
Totalt investeringsbehov:	12,5 Mkr.

DUNDRET

Inventarier	2,5 Mkr
Mark och byggnader	14,0 Mkr

Konferenshus

Dundretparken

Asfaltering

Totalt investeringsbehov exklusive Dundretparken: ca 30 Mkr.

Statistik som visar antal övernattande gäster och deras nationstillhörighet vid hotell, stugbyar och vandrarhem. Procenten avser delen av den totala mängden gäster.

Jan-sep 1989	Gällivare	Kiruna	Norrbotten
Sverige			
Antal	80.000	260.000	745.000
Procent	80 %	80 %	70 %
Danmark			
Antal	750	3.800	6.000
Procent	1 %	1 %	1 %
Norge			
Antal	5.000	22.200	76.000
Procent	5 %	7 %	8 %
Finland			
Antal	4.600	7.600	28.000
Procent	5 %	2 %	3 %
Västtyskland			
Antal	4.500	8.000	52.000
Procent	5 %	2 %	6 %
Storbritannien			
Antal	350	1.400	5.000
Procent	0 %	0 %	1 %
Holland			
Antal	250	750	3.200
Procent	0 %	0 %	0 %
Frankrike			
Antal	450	3.700	6.200
Procent	0 %	1 %	1 %
Schweiz			
Antal	600	1.700	5.300
Procent	1 %	1 %	1 %
Italien			
Antal	200	1.800	6.700
Procent	0 %	1 %	1 %
Övriga Europa			
Antal	200	2.100	4.300
Procent	0 %	1 %	0 %

	Gällivare	Kiruna	Norrbotten
USA			
Antal	200	900	2.300
Procent	0 %	0 %	0 %
Canada			
Antal	60	200	600
Procent	0 %	0 %	0 %
Japan			
Antal	70	730	1.600
Procent	0 %	0 %	0 %
Summa Utlandet			
Antal	17.700	58.700	206.000
Procent	18 %	18 %	22 %
Totalt:	100 %	100 %	100 %

Disponibel kapacitet och kapacitetutnyttjande 1989 vid samtliga hotell, stugbyar och vandrarhem i Kiruna kommun.

Mån.	Antal Disp.anl.	Disp. Kap/Mån Rum	Bäddar	Antal belagda Rum	Bäddar
		i 1000-tal		i 1000-tal	
Jan.	7,0	12,3	33,5	4,1	5,9
Feb.	13,0	19,5	56,9	9,2	17,6
Mar.	17,0	29,4	84,3	14,0	30,8
Apr.	20,0	30,3	85,9	19,8	51,1
Maj	20,0	30,2	85,6	15,1	35,6
Jun.	22,0	30,7	90,0	16,9	41,3
Jul.	23,0	33,4	98,0	22,7	67,1
Aug.	23,0	33,3	97,0	19,6	48,9
Sep.	16,0	23,5	67,1	10,8	21,5
TOT.	**17,9**	**242,7**	**698,6**	**132,3**	**319,9**

Mån.	Kapacitets-utnyttj % Rum	Bäddar	Antal obelagda Rum	Bäddar
			1000-tal	
Jan.	33	17	8,1	27,6
Feb.	47	31	10,3	39,3
Mar.	47	36	15,4	53,5
Apr.	65	59	10,5	34,8
Maj	50	41	15,1	50,0
Jun.	54	45	13,8	48,7
Jul.	68	68	10,7	30,9
Aug.	58	50	13,8	48,2
Sep.	46	32	12,7	45,6
TOT	**54**	**45**	**110,4**	**378,7**

Disponibel kapacitet och kapacitetsutnyttjande 1989 vid samtliga hotell, stugbyar och vandrarhem i Gällivare kommun.

Mån	Antal disp. anl.	Disp. Kap/Mån Rum	Bäddar	Antal belagda Rum	Bäddar
		1000-tal		1000-tal	
Jan.	6,0	10,4	31,5	4,5	6,0
Feb.	7,0	9,8	29,4	5,0	7,6
Mar.	9,0	16,7	39,0	8,3	15,2
Apr.	9,0	15,7	38,9	8,3	14,6
Maj	9,0	14,7	35,9	4,3	5,9
Jun.	11,0	14,9	37,8	5,7	10,2
Jul.	11,0	16,8	43,2	6,2	15,4
Aug.	11,0	16,4	42,0	6,3	13,3
Sep.	10,0	15,7	40,0	5,3	8,5
TOT	9,2	131,1	337,5	53,8	96,7

Mån.	Kapacitets-utnyttj. % Rum	Bäddar	Antal obelagda Rum	Bäddar
			1000-tal	
Jan.	43	18	5,9	25,6
Feb.	50	25	4,8	21,8
Mar.	49	39	8,5	23,7
Apr.	53	37	7,3	24,3
Maj	29	16	10,4	30,0
Jun.	38	27	9,2	27,6
Jul.	36	35	10,6	27,8
Aug.	38	31	10,2	28,7
Sep.	33	21	10,4	31,5
TOT	41	28	77,3	240,9

BILAGA

Rapport om Förutsättningar för utveckling av husvagnsturism i Arjeplogs fjällvärld

Juli 1990

INNEHÅLL

		sid
1.	INLEDNING	1
1.1	Bakgrund	1
1.2	Syfte	2
1.3	Uppläggning	3
2.	HUSVAGNSTURISMENS OMFATTNING OCH BETYDELSE FÖR ARJEPLOGS FJÄLLVÄRLD	4
3.	OMRÅDET LÄNGS SILVERVÄGEN	4
3.1	Trafik	6
3.2	Turismens betydelse för området längs Silvervägen	7
3.3	Turistekonomisk analys	8
3.3.1	Omsättning	9
3.3.2	Sysselsättning	9
3.3.3.	Skatter	10
3.3.4	Kommentar	10
3.4	Strategiska utvecklingsbara områden/turistanl.	10
3.4.1	Enkätundersökningen	10
3.4.2	Jäckvik	13
3.4.3	Tjärnbergs stugby	13
3.4.4	Polcirkeln	14
3.4.5	Vuoggatjålme Fjällgård	17
3.4.6	Övriga anläggningar i området	19
3.5	GEMENSAM MARKNADSFÖRING OCH PRODUKTUTVECKLING	19
4.	LAISDALEN	20
4.1	Framtida utvecklingsinsatser	21
5.	SAMMANFATTNING	22
6.	UTREDNINGENS FÖRSLAG	24
6.1	Silvervägen	24
6.2	Laisdalen	26

BILAGOR

1.	Sammanställning av enkätundersökning	27
2.	Källor	31

1. INLEDNING

Husvagnsturismen och vårvinterfisket är en viktig och utvecklingsbar faktor för Arjeplogs fjällvärld. Det är en av de slutsatser som inledningsvis dragits i samband med Bill Franssons förhandlingsuppdrag för Norrbottens framtida turismutveckling. Regeringen har utsett en särskild förhandlare för att se på förutsättningarna för utveckling av turismen i Norrbotten.

Föreliggande arbete sker inom ramen för detta förhandlingsuppdrag och har till syfte att belysa vilka utvecklingsförutsättningar som husvagnsturismen i Arjeplogs fjällvärld har. Utgångspunkten är det i utredningsdirektiven prioriterade området längs Silvervägen, från Jutis i söder till norska gränsen i norr. För att få en komplett bild av husvagnsturismen har även Laisdalen tagits med i bedömningarna.

I direktiven fokuseras husvagnsturismen som en följd av det populära vårvinterfisket och hur denna verksamhet kan utvecklas genom att föreslå strategiskt belägna serviceanläggningar, stärka samordning mellan olika verksamheter tex mellan vår och sommaraktiviteter samt förbättra områdets attraktion. Denna utredning följer dessa direktiv med vissa utvikningar som aktualiserats under arbetets gång.

För innehållet i rapporten svarar Norrbottens Turistråd, Lars Sandström, VD och Karin Hedström, utredningsansvarig, i samverkan med Bill Fransson, ordf Sveriges Turistråd. Rapporten är författad av Karin Hedström och kommer att tjäna som underlag i den slutliga rapporten om förutsättningar för utveckling av turismen i Norrbotten, som Bill Fransson presenterar under hösten 1990.

1.1 Bakgrund

Regeringen tillsatte 1988 en förhandlingsdelegation som fick i uppdrag att utreda utvecklingsförutsättningar inom turistnäringen i Norrbottens län. Som förhandlingsman utsågs Bill Fransson, sedan 1990 Sveriges Turistråds styrelseordförande. Bland de objekt i Norrbotten som studerats befanns husvagnsturismen i Arjeplogs fjällområde intressant ur utvecklingssynpunkt.

Förhandlarens uppgift har främst varit att initiera processer och projekt inom näringen samt föreslå möjliga lösningar för att utveckla dessa. Initialt har uppdraget fokuserats kring kartläggning av pågående och planerade projekt samt outnyttjade möjligheter i området och utifrån detta lämna förslag på vilka objekt och projekt i länet som är utvecklingsbara. En viktig aspekt på arbetet är att en extern förhandlare, med erfarenhet från andra liknande uppdrag kan ge en helhetssyn på områdets förutsättningar och möjligheter.

För att ge ett grundligare underlagsmaterial till de förslag på utvecklingsbara områden som delegationen skall redovisa i uppdragets slutskede, behövdes en mer avgränsad utredning om förutsättningarna för en utveckling av husvagnsturismen i Arjeplogs Fjällvärld. Norrbottens Turistråd fick 1989 i uppdrag att genomföra denna utredning i samverkan med Bill Fransson, Sveriges Turistråd.

1.2 Syfte

Utredningens ursprungliga syfte var att kartlägga behovet av särskilda campinganläggningar för husvagnsturister under vårvinter och sommarsäsongerna samt undersöka lämplig lokalisering av dessa, samt att utreda förutsättningarna för en utveckling av husvagnsturismen i Arjeplogs fjällvärld främst under vårvintern. Föreslagna insatser skall i möjligaste mån kunna utnyttjas även sommartid. I anslutning till detta skall tänkbara åtgärder i syfte att öka befintliga anläggningars beläggning, service och attraktivitet på marknaden, kartläggas.

Under hand har dock förutsättningarna ändrats i och med att Arjeplogs kommun beslutat om, och påbörjat investering i en större campinganläggning med service i form av servicehus (sanitet, dusch, wc, kök etc), bensin, verkstad och livsmedel. Anläggningen är belägen vid Polcirkeln efter Silvervägen, vid infarten till Vuoggatjålme camping och stugby. Den arrenderas av driftsansvarig för områdets samtliga uppställningsplatser för husvagn efter Silvervägen från Ballastviken i söder till Sandviken i norr. Övriga husvagnsuppställningsplatser skall kunna utnyttja den service som anläggningen erbjuder.

I dags dato är uppställningsplatsen vid polcirkeln med 100 nya husvagnsplatser färdigställd och, under vårvintern, fullt utnyttjad. Byggandet av servicehus samt bensin, verkstad och livsmedelsanläggning pågår.

Det finns även långt framskridna planer på anläggning av hundratalet husvagnsplatser vid liften i Jäckvik och förslag föreligger på investering i ytterligare 60-talet husvagnsplatser vid Hyttmästargården i Jäckvik.

Mot bakgrund av detta är det inte meningsfullt att planera liknande anläggningar i området, förrän resultatet av pågående investeringar utvärderats.

En revidering av utredningens syfte har därför gjorts vilket omfattar:

att undersöka förutsättningar för en utveckling av husvagnsturismen i Arjeplogs fjällområde, främst under vårvintern, samt att belysa olika åtgärder i syfte att öka beläggning och service på befintliga anläggningar samt att öka områdets attraktion på marknaden. Föreslagna åtgärder skall i möjligaste mån även gynna sommarsäsongen eller i förekommande fall året runt.

I december 1987 presenterade Norrbottens Turistråd "Förslag till turisthandlingsprogram för Arjeplogs kommun" på uppdrag av Arjeplogs kommuns näringslivsgrupp. Rapporten behandlar det mesta av bakgrundsfakta, som kan vara av betydelse för denna utredning, eftersom handlingsprogrammet är av så färsk dato har inte nya fakta om samma område presenterats i denna rapport. Endast vissa kompletteringar av dessa faktauppgifter görs.

I den diskussion som förts med förhandlingsmannen har förutsättningarna för utvecklingsinsatser fokuserats kring det geografiska området kring Silvervägen från Jäckvik till riksgränsen norr om Vuoggatjålme. För att få en mer heltäckande bild av husvagnsturismen i Arjeplogs fjällområde omfattas i viss mån även norra delen av Laisdalen av utredningen.

1.3 Uppläggning

Rapporten är indelad i tre block. Först avhandlas de två områdena Silvervägen samt Laisdalen i två separata avsnitt. Därefter sammanfattas utredningens viktigaste synpunkter och förslag i de två sista avsnitten. I bilagorna återges ett sammandrag av resultatet av den enkätundersökning som genomfördes i området längs Silvervägen. Den som önskar ytterligare upplysningar om enkäten kan kontakta Karin Hedström, Norrbottens Turistråd. Även underlagssiffror för statistiska beräkningar samt turisekonomiska modellen kan rekvireras från Norrbottens Turistråd.

2. HUSVAGNTURISMENS OMFATTNING OCH BETYDELSE FÖR ARJEPLOGS FJÄLLVÄRLD.

Under vårvintern från slutet av februari till slutet av maj invaderas Arjeplogsfjällen av husvagnsekipage. Besökarnas huvudsakliga syfte med denna vistelse är pimpelfiske. Andra faktorer såsom rekreation, solande, skoterkörning, social kontakt, och skollovsaktiviteter kompletterar huvudsyftet och bidrar i hög grad till valet av område och tidpunkt.

Att fisket har avgörande betydelse för vårvinterturismen i området är ett allmänt känt faktum som fått ytterligare belägg i den enkätundersökning som genomförts i anslutning till utredningen (Se bilaga 1). Vänder man på frågan och antar att det rådde fiskeförbud under vårvintern skulle turismen i området vara ytterst minimal. Eller som en av leverantörerna i området säger; "En gäst som haft dåligt väder men god fiskelycka är en nöjd kund som återvänder, en gäst som haft strålande soligt väder men dålig fiskelycka blir mycket besviken och återkommer troligen inte".

Därför är det av avgörande betydelse för utvecklingen av husvagnsturismen att fisket är bra och att resurser läggs ned på fiskevårdande åtgärder.

3. Området längs Silvervägen

Från Jäckvik i söder till norska gränsen finns under vårvintern 12 campinganläggningar med totalt ca 715 husvagnsplatser varav ca hälften har tillgång till el. Polcirkelns camping administrerar större delen av de ellösa husvagnsplatserna på 6 upplogade uppställningsplatser i området norr om Ballastviken. Under perioden mars-maj är hela området i stort sett fullbelagt av husvagnar. Samtliga husvagnsplatser förbokas i god tid före säsong men det är bara under vissa perioder som husvagnarna nyttjas. Enligt driftansvariga vid husvagnsanläggningarna är antalet förfrågningar vida överstigande tillgången under högsäsong.

Full beläggning, eller överbeläggning, noteras under sportlov, påsklov och dubbelhelger, då många husvagnar rymmer fler turister än bäddar. Övrig tid (mellanperioderna) uppskattas kapacitetsutnyttjandet i genomsnitt ligga på ca 50 % husvagnar och 25-30 % bäddar (3 bäddar/husvagn). Under mellanperioderna utnyttjas husvagnarna främst av pensionerade ensamstående och par, ensamma medelålders män som tagit en extra semestervecka samt egna företagare.

Skillnaden mellan beläggning på rum resp bäddar måste här poängteras. En fullbokad anläggning noterar full rumsbeläggning medan bäddbeläggningen i sämsta fall endast uppgår till 33 %. För en anläggning vars enda intäkter ligger på logisidan är fullt utnyttjad rumskapacitet tillräcklig. För ett företag med kringaktiviteter såsom restaurang, kiosk, aktiviteter etc är det väsentligt att hela bäddkapaciteten nyttjas för att nå så god försäljning som möjligt. Även ur samhällekonomisk synvinkel är det synnerligen viktigt att öka kapacitetsutnyttjandet eftersom fler gäster betyder ökade inkomster för handeln i övrigt. Därför är det viktigt att åtgärder i syfte att öka beläggningen i husvagnarna, kommer till stånd.

Övriga logiformer, såsom stugor, vandrarhem och privatrum följer samma beläggningsmönster som husvagnarna men kapacitetsutnyttjandet är något lägre än campingplatsernas under mellanperioderna.

Totalt finns ca 787 bäddar fördelat på 18 anläggningar varav 2 är vandrarhem. Medräknas privatlogi samt personalstiftelseägda fritidshus uppgår antalet fasta bäddar till ca 1 600. Samtliga håller öppet under vårvintern tom sommarsäsongen och flertalet har året-runt service. Anläggningarna är geografiskt spridda över hela området från Jutis (söder om Jäckvik) till Sandviken norr om Polcirkeln. Ett mindre antal anläggningar erbjuder ett utökat serviceutbud med konferensrum och relativt hög stugstandard. Dessa tar emot grupper och konferenser och kan uppvisa en högre total beläggning under året än andra. Det är Tjärnbergs stugby, Silverhyttan i Ballastviken samt Hyttmästargården i Jäckvik som idag tar emot större grupper och konferenser. Samtliga anläggningar tar dock emot mindre grupper tex bussgrupper eller skolresor.

Det har inte varit möjligt att få en tillförlitlig särredovisning av beläggningsstatistiken för de anläggningar som ligger i fjällområdet. Tidigare nämndes att beläggningen under mellanperioderna är något lägre än under storhelgerna och loven. Stora lokala variationer kan dock finnas beroende på anläggningarnas inriktning och profil. Under lågsäsong, dvs perioden sept-februari, är det däremot endast vandrarhem och stugbyar som kan uppvisa någon beläggning medan campinganläggningarna står outnyttjade med smärre undantag. Det är nästan uteslutande konferensgrupper som påverkar beläggningssiffrorna under lågsäsong.

Men även under sommarperioden, utom någon vecka i juli, finns en stor outnyttjad kapacitet i området längs Silvervägen. Området har fått karaktären av genomfartsområde där de flesta bussgrupper och bilturister stannar till för att njuta av utsikten, ta en paus och kanske en bit mat. Övernattar gör man främst i Arjeplog eller längre söderut och i motsatt riktning i Norge, tex Bodö.

Undantag finns naturligtvis men dessa har mycket kort stanntid och låg grad av förhandsbokning. Under några veckor på sensommaren och hösten får anläggningarna dock ett litet uppsving med gästande norska bärplockare och en viss vandringsturism.

Den totala bäddkapaciteten uppgår således till 2 315-4 000 bäddar varav 1 600 i fasta bäddar och 715-2 400 möjliga bäddar i husvagnar.

3.1 Trafik

Vid Vägverkets senaste trafikräkning 1987, utförd i Merkenäs längs Silvervägen uppgick årsdygnstrafiken (Ådt) till 224 ekipage, den genomsnittliga dygnstrafiken sommartid (Sdt) till 485 bilar. I juli toppnoteras biltrafiken med i 1 000 bilar följt av månadsskiftet april-maj med 520 bilar. 1980 var Ådt 248 bilar och Sdt 585 bilar. Som jämförelse kan nämnas att trafiken söder om Arjeplog uppgår till det tredubbla.

Med en beräknad genomsnittlig trafik under högsäsong på 600 bilar/dygn, med 3 passagerare/bil i genomsnitt blir antalet genomresande turister ca 1 800 per dygn.

Enligt SCB:s senaste beläggningsstatistik för stugbyar i Arjeplogs kommun uppgår kapacitetsutnyttjandet till 60 % för rum och 36 % för bäddar i juli. En uppskattning av antalet gästnätter i området utifrån dessa tal ger ca 833 övernattningar/dygn (36 % av 2 315 bäddar) Klart understigande antalet genomresande turister. I kapitel 3.4.4 om Polcirkeln lämnas förslag på hur genomfartsturismen på ett effektivt sätt kan påverkas att övernatta och bättre utnyttja utbudet i området.

Silvervägen, mellan Vuoggatjålme och Junkerdalen i Norge färdigställdes 1974 med en kraftig bilturism som följd. En stagnation av bilturismen i området har skett i samband med att Silvervägens nyhetsvärde minskat. Fortfarande har dock vägen en stor betydelse främst för fisketurister, norsk husvagnsturism på väg till kusten, svenska och utländska bussgrupper. Svenska bussgrupper utgörs i huvudsak av pensionärer.

3.2 Turismens betydelse för området längs Silvervägen.

Antalet bofasta i Arjeplogs fjällområde längs Silvervägen är ca 110 personer, varav 30 % är pensionärer och 13 % är under 20 år. Det ger ca 63 personer i yrkesverksam ålder. Ett fåtal personer har sin huvudsakliga inkomst från turismbranchen, handeln ej inräknad. Nästan alla har dock turismen som en betydande del av sin utkomst. Flertalet av de familjeföretag som driver turistanläggningar i området kompletterar sin inkomst med andra verksamheter tex fjällflyg, vägunderhåll, skogsbruk, kommunala servicetjänster etc.

Till skillnad från många andra områden med liknande utbud finns i Arjeplogsfjällen endast ett fåtal småentrepenörer med turistverksamhet utöver logi. Här saknas i stort sett guide- och aktivitetsföretag. Med något undantag har ingen riktigt vågat eller velat satsa på den nisch som turisternas behov av aktiviteter utgör. I Kirunafjällen finns som jämförelse ett tiotal företag utan logi, med aktiviteter som bärande affärsidé. Marknaden för konferenser och specialresor är betydligt större i Kirunafjällen med den profil som området utvecklat. Man kan dock konstatera att det finns utrymme för fler initiativ i Arjeplogsfjällen i synnerhet som logi och aktivitetsverksamhet gott kan kombineras och det skulle ge större lönsamhet och tryggare inkomst. Ett större aktivitetsutbud skulle troligen öka områdets attraktionskraft betydligt och kanske öka beläggningen tex i husvagnarna (familjen följer med).

En åtgärd i den riktningen är satsningen på alpin vintersportanläggning i Jäckvik. Här hoppas de ansvariga på att liften skall ge övriga familjemedlemmar en orsak att följa med de pimpel- och skoterintresserade föräldrarna till fjällområdet.

Turismen i fjällområdet har inte enbart betydelse för de bofasta. Stora inkomster genereras till kommunen och näringslivet i Arjeplogs tätort direkt och indirekt. Livsmedel, bensin, souvernirer, kioskvaror, tjänster mm är varor som oftast omsätts på annan ort än där själva turistprodukten är belägen. Var gör tex anläggningarna sina livsmedelsinköp, vem marknadsför turistanläggningarna, var tankar turisten, var tillverkas souveniren som säljs i Jäckvik osv? Därtill måste också medräknas den multiplikatoreffekt som omsättningen genererar i kommunen.

3.3 Turistekonomisk analys

Med hjälp av Sveriges Turistråd Turistekonomiska modell (TEM) kan man med grova mått få en uppfattning om hur mycket tex vårvinterturismen genererar i omsättning, sysselsättning och skatt. Eftersom en tillförlitlig statistisk beräkning av antalet gästnätter i aktuella områden saknas görs här en uppskattad bedömning av husvagns, stugby och vandrarhemsturismen under vårvintern och sommarsäsongen.

Två alternativa beräkningsmetoder skall användas. Den första enligt ett lågalternativt utläggsmönster, passande orter med få mindre anläggningar med liten kommersiell service. Den andra för ett medelalternativt utläggsmönster, passande orter eller områden med medelstora anläggningar och ett genomsnittligt kapacitetsutnyttjande. Detta ger en nedre och en övre gräns mellan vilka områdets tal ligger. Båda värdena kommer att redovisas nedan. Ett högalternativ finns också som speglar regioner med många större anläggningar med högt kapacitetsutnyttjande och stort utbud av kommersiell service. Högalternativet kan inte anses aktuellt för Arjeplogsområdet.

En försiktig uppskattning görs här av kapacitetsutnyttjande på tillgängliga anläggningar under perioden februari-juni (90 dagar) med en beräknad bäddnyttjandegrad på 80 % under 20 dagar, 40 % under ytterligare 20 dagar samt 20 % under resterande 50 dagar. Totalt 90 dagar under vårvintern. Det ger med 4 000 möjliga bäddar totalt 136 000 gästnätter (gn) under vårvintern och motsvar 30 dagar med 100 % beläggning. Uppskattat procentuellt kapacitetsutnyttjande grundar sig på kommunens totala utnyttjandegrad under perioden vägd mot talet för några undersökta anläggningar i området.

För sommarsäsongen (90 dagar) beräknas bäddnyttjandet till 33 % i juli (30 dgr) och 25 % övrig tid (60 dagar). Det ger med 4 000 möjliga bäddar totalt 99 000 gn. Beräkningen avser endast övernattande gäster på anläggningar. Besök hos släkt och vänner, genomresande, fri camping, boende i eget fritidshus etc är ej medräknade men torde uppgå till minst hälften av de redovisade gästnätterna. Underlaget med tabeller, nyckeltal, utläggsmönster etc finns tillgängligt på Norrbottens Turistråd.

3.3.1 Omsättning

Vårvinterperioden
Den övernattande registrerade turismen längs Silvervägen norr om Jutis under perioden mars-maj (90 dgr) omsätter enligt ovanstående beräkningar mellan 14-22 miljoner kronor. Husvagnsturismen står här för 10-16 milj, stugbyar för 4-5,5 miljoner kronor och de två vandrarhemmen för 300-700 kkr.

Turismen genererar totalt något mer på livsmedel (4-6 milj kronor) än på logi (3-4,5 milj kronor). Det är husvagnscampingens volymmässiga dominans som påverkar denna siffra. Stugbyturismen omsätter 1,6-2,2 milj kronor på logi och 829 kkr-1,1 mkr på livsmedel. I övrigt är omsättningen ganska jämt fördelade på övriga utgiftsposter såsom restaurang, transport etc.

Sommarsäsongen
Motsvarande värden för perioden juni-augusti (90 dgr) är i omsättning: 10,5-16,5 milj kronor totalt. Fördelningen mellan olika boendeformer är lika som för feb-juni med viss reservation för antalet gästnätter i husvagn. Eftersom gruppresorna ökar dramatiskt under sommarhalvåret bör beläggningen på fasta bäddplatser bli högre i förhållande till husvagnsplatser. Utläggen på stugbyar är 100 kronor mer/dygn än dito på husvagnscamping. Utlägg på vandrarhem är dock samma som på husvagnscamping.

Totalt under 180 dagar from mars tom augusti omsätter turismen 24-38 miljoner kronor.

3.3.2 Sysselsättning

Turismen under vårvintern genererar en direkt sysselsättning på totalt ca 35 årsarbeten. Sommarturismen ger därtill ca 25 årsverk. Totalt ca 60 årsarbeten. Det betyder inte att 60 personer har heltidsarbete året runt utan man räknar här med 3 säsongsanställda per årsarbete. Av dessa återfinns mellan 21 och 26 i turismnäringen och övriga i andra branscher, främst inom handeln. Indirekt ger turismnäringen betydligt fler arbetstillfällen, bla i administrativa tjänster, marknadsföring etc.

Sysselsättningen fördelas på 12-15 årsverk i anläggningsdrift och 18-23 årsverk i handel vintertid. Sommartid är fördelningen 9-11 i drift samt 13-17 i handel.

3.3.3 Skatter

Utan hänsyn till skatteutjämningsbidrag och med 1988 års skattelagstiftning genererar vårvinterturismen i området ca 434-688 kkr i kommunalskatt och ca 336-533 kkr i landstingskatt. Enbart husvagnscampingen som är att betrakta som en relativt låg kommunal kostnad, genererar ca 300-500 kkr i kommunal skatt (exkl landstingskatt) bara under tre månader.

Sommarturismen ger ca 318-490 kkr i kommunalskatt samt ca 246-375 kkr i landstingskatt.

3.3.4 Kommentar

Utan tvekan har den turism som fisket, den orörda fjällnaturen och Silvervägens attraktion genererat, stor betydelse för områdets och kommunens ekonomi. Beläggningen och vinstmarginalen på anläggningarna är dock så liten att man inte kunnat lägga undan reserver för reinvesteringar samt marknadsföring och produktutveckling.

Mot den bakgrunden måste lösningar till för att skapa resurser till de olika åtgärder som föreslås i utredningen.

3.4 Strategiska utvecklingsbara områden/turistanläggningar

Ett antal orter eller anläggningar längs Silvervägen norr om Jutis bedöms som särskilt intressanta ur utvecklingssynpunkt och bör prioriteras för satsningar inom turismens område. Dessa är Jäckvik, Tjärnberg, Polcirkeln och Vuoggatjålme. Även andra orter såsom Ballastviken och Sandviken är av intresse för gemensamma åtgärder. Vissa förslag som presenteras längre fram i rapporten, även de som är knutna till viss anläggning, kommer oftast samtliga orter och anläggningar i området till del.

3.4.1 Enkätundersökningen.

För att ge ett bättre underlag till bedömningar av utvecklingsbara produkter kring husvagnsturismen i Arjeplogsfjällen har en mindre enkätundersökning genomförts under våren. Syftet är främst att komplettera värdarnas synpunkter och få en uppfattning om dessa överensstämmer med kundernas.

Enkäter skickades slumpvis till 150 av totalt 450 bokade husvagnsturister runt Polcirkelområdet. Ytterligare blanketter delades ut vid samtliga anläggningar i området. NTR erhöll totalt 106 svar. Resultatet av undersökningen redovisas under tillämpliga avsnitt nedan och i sammandrag under bilaga 1.

3.4.2 Jäckvik

Jäckvik är det första samhället med "turistisk" profil som man anländer till på väg mot norska gränsen. Orten är vackert belägen intill Hornavans strand vid Peiljekaisefjällets fot med sin nationalpark. Kungsleden korsar här Silvervägen, mitt i samhället men om man inte känner till det krävs det stor uppmärksamhet för att upptäcka detta. Ordentlig skyltning i anslutning till och innan Kungsleden saknas.

I Jäckvik finns ca 267 bäddar i stugbyar, 110 i vandrarhem samt ett par hundra husvagnsplatser. I övrigt finns bensinmack, två livsmedelsaffärer samt servering i Hyttmästargården och Kyrkans fjällgård. Vid Otto Westerlunds stugby och camping byggs fn ett servicehus och planer finns på en utbyggnad av husvagnsparkeringen. I området kan udda aktiviteter som tex hängflyg anordnas. Sevärdheter förutom nationalparken är främst det för vigsel så populära kapellet samt, Laestadius prästkammare och minnessten.

Sedan NTR:s förslag till handlingsprogram presenterades 1987 har en alpin skidanläggning, Jäckviksliften, anlagts. Med en längd på 1 927 löpmeter klassas den som Sveriges längsta. Den invigdes i april 1989 med en kort efterföljande period av högt utnyttjande. Liften har inte varit i drift så länge att en utvärdering är möjlig i dag. Den första strömmen av skidåkare kan till stor del utgöras av nyfikna "testare" och det är osäkert hur framtiden kommer att se ut. I bygden och bland företagets delägare finns dock en stark tilltro till liftens möjligheter att öka turismen i området.

Vad som saknas, om man skall jämföra produkten med övriga alpina anläggningar i fjällen, är serviceutbud och kvällsnöjen, inte minst för ungdomen, som kompletterar skid- och skoteråkning under dagtid.

Den största, och mest kända anläggningen i Jäckvik är Hyttmästaregården som ägs av liftbolaget och utarrenderas. Anläggningen, som består av en reception och serveringsbyggnad samt två logiannex är idag i stort behov av renovering. Rent och snyggt hållet men mycket slitet, omodernt och enligt gästerna tråkig.

Rummen i annexbarackerna saknar modern standard såsom wc och dusch och är i övrigt i stort behov av en ansiktslyftning. Restaurangen påminner om en skolmåltidsmatsal trots helhjärtade försök att snygga till den med gardiner, växter etc.

Jäckviksliften AB har i juni 1990 inkommit med ansökan om lokaliseringsstöd för om- och tillbyggnad av Hyttmästaregården i syfte att erbjuda full hotellservice för turister och konferensgäster. Eftersom ansökan inte ännu behandlats är det för tidigt att här dra slutsatser om framtida behovstäckning. Underlaget är också ofullständigt vad gäller marknadsinriktning och hur planerad restaurang, konferenslokal och stugor kommer att utnyttjas. Man kan dock konstatera att marknaden för konferenser är ganska väl tillgodosedd i Arjeplogs kommun samt att liknande planer finns i Vuoggatjålme.

Flertalet av anläggningsägarna i området ända upp till Vuoggatjålme ser Jäckvik som ett bra tillskott och komplement till deras verksamhet. Man är mycket positivt inställda till liften och restaurangplanerna. Behovet av utflyktsmål och kvällsnöjen i området anses kunna tillgodoses bättre med en utbyggnad av Hyttmästaregården.

För husvagnsturismens del kommer antalet husvagnsplatser enligt planerna att utökas med 50 st dvs totalt 94 platser. Planerade servicehus i anslutning till husvagnsplatsen kommer att väl tillgodose behovet på anläggningen. I anslutning till liften planeras även en husvagnsparkering med hundratalet elplatser. Sammantaget bedöms den totala kapaciteten i området bli tillräckligt tilltagen, efter planerad utbyggnad.

Enkätundersökningen (20 svar) visar att gästkategorin mest består av familjer med lång stanntid (från 2 veckor upp till hela säsongen) som vistats i Jäckvik många säsonger. Huvudsakliga skälet till vistelsen är fiske eller kombinationen fiske, sola, skidåkning, natur och skoterintresse. Många är nöjda med service och aktiviteter men ca hälften önskar fler och bättre fiskevatten. Antalet upplåtna fiskevatten i anslutning till Jäckvik är för få för de som löst säsongsplats eller årsfiskekort. Långliggarna vill ha full valuta för pengarna, och mer variation medan gäster med kortare stanntid har tillräckligt stort fiskeutbud. Man föreslår även fler och bättre skoterleder samt ledarledda skotersafaris.

Övrig service och aktiviteter som efterlyses är "gör det själv-verkstad", posttjänst, bättre standard på servicehus, fler husvagnsplatser, dans och lekpark.

3.4.3 Tjärnbergs stugby

Orten är detsamma som Tjärnbergs stugby. En profilerad anläggning med makarna Hilding och Birgitta Anderssons prägel, uppbyggd kring fädernegården i Arjeplogs centrala fjällområde. Anläggningen ligger mycket avskilt och ensligt men är välkänd t o m internationellt och erbjuder den kanske exklusivaste produkten i området.

Anläggningen har ca 146 fasta bäddar. De flesta moderna med dusch och wc. Antalet husvagnsplatser med el är 25 st, antalet utan el är flexibelt. Här finns servicebyggnad, kiosk och restaurang med lappländska specialiteter förutom husmanskost. Anläggningen erbjuder skräddarsydda konferensarrangemang, förutom sin ordinära inriktning mot fisketurism, och anordnar ofta bröllop, fester, julbord mm. I anslutning till anläggningen ligger Heliflygs bas och härifrån flygs fiskare och fjällentusiaster till attraktiva platser i hela fjällområdet. Värdparets engagemang och personliga prägel har skapat den särskilda profil som anläggningen har.

Fädernegården ägdes av den legendariske jägaren, historieberättaren och fjällbonden Oscar Andersson. På gården finns många gamla föremål bevarade bla a en gammal bagarstuga som värdparet hyr ut men som skulle vara intressant som minimuseum. Ägaren är en mångsysslare. Den egna arbetsinsatsen och mångkunnigheten har i stor utsträckning bidragit till att anläggningen är vad den är idag.

Kapacitetsutnyttjandet under vårvintern är mycket högt. Fullbokat under nästan hela perioden från april-juni. Halvbelagt hela våren. En och annan konferens eller företagsgrupp kompletterar säsongen. Under sommaren finns dock en relativt stor ledig kapacitet på logisidan. Serveringen utnyttjas dock nästan till fullo av dagbesökare och bussgrupper. Bland initierade bussarrangörer sägs Tjärnberg vara ett "måste".

Man kan konstatera att behoven för vårvinterturism är ganska väl tillgodosedda på anläggningen. Däremot finns brister i utbudet runt anläggningen vinter- och sommartid, främst i frågor som ägaren ej kan påverka. Det är framför allt kortare skoter- och vandringsleder som saknas. Riktiga utflyktsmål som kan nås under en dagsutflykt med bra skyltning, vissa svårframkomliga partier spångade samt bra information kring olika lämningar och sevärdheter saknas också.

I fjällområdet finns flera gamla inventerade kulturminnesplatser som ännu inte bevarats och iordningsställts för besökare. Runt dessa bör förutom information även enkla rastplatser med eldstad iordningställas.

Lederna bör sammanfogas till andra leder tex Kungsleden för att öka utnyttjandet. Man har tidigare diskuterat en omsträckning av Kungsleden så att den passerar Tjärnberg men inget tyder ännu på att planerna kommer att realiseras.

Inga enkätsvar har inkommit från husvagnsägare vid Tjärnbergs stugby. Vid samtal med några av gästerna framkom att man här söker avskildheten och uppskattar den speciella atmosfären och profilen samt att man är mycket nöjd med service- och aktivitetsutbudet vintertid. I likhet med enkätsvaren anser man att det finns mycket att göra för att förbättra skoterlederna och utflyktsmålen samt att det totala fiskeutbudet i området bör förbättras. Fiskevårdande åtgärder för att trygga fisket i framtiden samt fler upplåtna vatten efterlyses.

3.4.4 Polcirkeln

10 mil söder om riksgränsen, där Polcirkeln korsar Silvervägen, ligger Polcirkelns camping, husvagnscamparnas knutpunkt. Här har tidigare funnits en upplogad parkering för husvagnar utan elplatser. Våren 1990 färdigställdes ett hundratal nya husvagnsplatser på platsen samtidigt som byggandet av komplett servicehus med livsmedel, kiosk, bensin och verkstad för reparation av bilar, skotrar och husvagnar påbörjades. Denna etapp beräknas färdig inför vårsäsongen 1991. Husvagnsplatsen var redan under våren -90 fullt utnyttjad.

För både vinter som sommarturismen utgör själva Polcirkeln en stor attraktion. Därför är det förvånansvärt att inte Polcirkelplatsen har en bättre skyltning. Samma blindhet som för Kungsleden tycks här råda när det gäller att utnyttja befintlig "gratisreklam" för området. De som trots allt stannar till vid platsen för att rasta och fotografera möts vintertid av en skymd skylt av samma typ som finns på andra polcikelplatser. Framför skylten står nämnligen ofta minst en husvagn. Sommartid sker dock en förbättring då en liten kåta riggas upp, där vissa slöjdalster säljs av en driftig samekvinna i området.

Vägverket i Norrbottens län har på senare tid riktat allt större intresse för en utveckling av skyltning och uppförande av ändamålsenliga rast och informationsplatser på stragegiska platser i länet. En ny policy föreslås som tar fasta på att platserna ska utformas, utrustas och skötas så att de blir attraktiva och ändamålsenliga. Avståndet mellan dessa bör inte överstiga 30 min restid och de bör hållas öppna året om. De bör utmärkas med namn i god tid (läs "Polcirkeln 500 m") och en samordning av skötsel bör ske med kommuner eller anläggningar i området.

De två strategiska platser som av Vägverket föreslås som rast eller informationsplats i området är Merkenäs vid norska gränsen, med värmestuga vid bommarna, för väntande bilister vid dåliga väderförhållanden på kalfjället, samt Polcirkeln. Den sistnämnda som rast- och informationsplats för turism- och näringsliv i området.

Samtidigt pågår försök i länet att på strategiskt belägna informationsplatser "sälja" områdets turismprodukter och slussa vilsna turister till "rätt" ställe. Ett exempel är Lappesuando turist- och informationscenter som servar hela Kiruna och Gällivareområdet med turistinformation och bokning. Erfareheterna från projektet har hittills varit mycket positiva och man kan påvisa att insatserna resulterat i en större besöksfrekvens på perifert belägna anläggningar i området. Norrbottens turistråd har föreslagit att Lappesuando blir pilotprojekt för liknande satsningar på andra stratergiska platser i länet. När resultatet utvärderats bör detta ligga till grund för en liknande satsning vid Polcirkeln.

Konceptet utgår från att turisten "åker wärdshus förbi" om ingen slussar in besökaren till de olika anläggningar och sevärdheter som finns i området och som inte syns från bilfönstret. Den teorin har visat sig hålla i fallet Lappesuando. Lyckas man däremot göra en strategisk plats, såsom Polcirkeln, attraktiv att stanna vid och där på ort och ställe ge handfast information om området, hjälpa till med bokning och ge aktuella tips, kan man öka beläggningen och besöksstatistiken på anläggningarna med det dubbla. Därtill har man kanske lyckats sälja några suovenirer, vykort, fiskekort eller en kopp kaffe.

Men platsen måste utformas så att den harmonierar med områdets särprägel. Tex med stor samekåta inrymmande information, kiosk och utekafé, ett litet rengärde samt några uteplatser för matsäcksgäster.

För bokning, skötsel och drift av Polcirkels camping svarar Terje Henriksson, Vuoggatjålme. Han sköter dessutom all service kring kommunens övriga uppställningsplatser i en 5 mils radie mellan Ballastviken och Sandviken. I likhet med Hilding Andersson är Terje en mångsysslare. En förutsättning för att erhålla helårsinkomst i det glesbebyggda området. Förutom bokning och drift av anläggningarna sköter han plogning av samtliga uppställningsplatser, VA-repararationer, sop- och latrinhantering etc. Vid sidan av dessa kommunala tjänster driver han en egen rörelse med reparationer av skotrar, båtmotorer, bilar etc.

Den planerade servicebyggnaden vid Polcirkeln kommer att ha så stor kapacitet så den har möjlighet att även serva samtliga kommunala uppställningsplatser längs Silvervägen norr om Ballastviken, även om avstånden blir långa.

Som tidigare nämnts är det svårt att beräkna framtida behov av serviceanläggningar i området med tanke på att investeringarna kring polcirkeln ännu ej kan utvärderas. Avståndet till Polcirkeln från många av uppställningsplatserna kommer troligen att bli allt för långt varför enklaste lösningen säkert även fortsättningsvis kommer att användas, dvs nedskräpning.

Husvagnsturismen under vårvintern har hittills inneburit många problem med nedskräpning och besvärlig, kostsam sop- och latrinhantering. Idag packas och förvaras sopor och latrin av kommunens anställda föreståndare, vilket sköts oklanderligt mot bakgrund av tillgängliga resurser. Kommunen ombesörjer bortforsling någon gång i veckan. Förvaringen av latrin och sopor är inte tillfredsställande och utgör en, om inte direkt sanitär olägenhet, så negativt inslag i campingmiljön. En lösning av sop- och latrinförvaringen måste komma till stånd.

En försiktig bedömning är att det i framtiden kommer att finnas behov av ytterligare ett par mindre serviceanläggningar med tillfällig bemanning under kortare perioder och vissa tider på dygnet. Dessa bör ligga söder och norr om Polcirkeln och serva de uppställningsplatser som ligger avlägset från denna anläggning. Endast enklare service såsom mulltoa, varmt och kallt vatten, kök för självhushåll, telefonkiosk samt sophantering kan här bli aktuellt. Bedömningen utgår från att husvagnsturismen fortsätter att öka i framtiden vilket är mycket avhängigt av fisketillgången i området.

Vad som saknas för att göra Polcirkeln-Vuoggatjålme till en komplett turistprodukt är någon form av gemensam servering och samlingsplats för de många fiskare och turister som vistas i området. Att kunna ta en kopp kaffe eller en öl kring öppna spisen när dagens fiskafänge diskuteras är ett minimikrav för att produkten skall kunna utvecklas. Helst bör även "dagens rätt" och några olika specialiteter från trakten kunna erbjudas.

För vårvinterfisket, som utgör kärnan i husvagnsturismens aktiviteter, måste fiskevårdande åtgärder företas. Fisket har med åren blivit allt sämre och bygdens representanter befarar att turisterna kommer att svika området om inte något radikalt görs på fiskeområdet. Man anser sig inte själva ha kompetens och resurser att lämna förslag på nödvändiga åtgärder utan hoppas att experter på området kan göra riktiga bedömningar och föreslå lämpliga åtgärder för att trygga fisket både på kort och lång sikt.

Enkäten (50 svar) visar att gästerna delar den uppfattningen. "Det nappar helt enkelt inte som förr", säger en av gästerna. Många anger att det beror på nätfisket i vissa sjöar och föreslår att nätfisket begränsas.

I likhet med övriga områden anser merparten att det bör finnas fler och bättre preparerade skoterleder. Många saknar olika typer av service medan andra är nöjda med att det inte är så "kommeriellt". Så här skriver en familj; "Vi sysselsätter oss själva, kör skoter, fiskar, åker på madrasser och pulkor, idkar friluftsliv, steker pannkaka och bakar pinnbröd. Vi trivs! Det råder familjär stämmning på vår parkering. Vi hjälps åt om någon har problem och drar en fiskehistoria när vi träffas."

Det gäller att hitta en lagom avvägning av utbyggnad och marknadsföring så att inte gamla gästgrupper uteblir.

3.4.5 Vuoggatjålme Fjällgård.

Tre km från polcirkeln vid Silvervägen ligger Vuoggatjålme Fjällgård och stugby. Ensligt men vackert belägen vid stranden av Vuoggatjålmejaure och med Tjidtjakfjället som bakgrund. Platsen är riksbekant genom väderleksrapporterna i radion men även som "andningshål" för fiskare och naturälskare.

Anläggningen drivs av familjen Helamb, en av två bofasta familjer i Vuoggatjålme. Björn Helamb är även delägare i Helikopter- och sjöflygsföretaget "Arctic Air" som bl a lyfter upp fiskare och turister till attraktiva vatten och väglösa platser. Företaget är välkänt, och har lite inslag av "Biggles" i sin marknadsföring.

På anläggningen finns 76 fasta bäddplatser i moderna eller halvmoderna stugor. De moderna stugorna är nyrenoverade med två sovrum, allrum, dusch, wc, pentry, tv samt sänglinne. Utrustningen håller relativt hög klass med tex tjocka täcken, lyxiga handukar, vinglas etc. Ett tjugotal husvagnsplatser finns som samutnyttjar servicebyggnaden med de enklare stugorna. Bastu och TV-rum finns också till deras förfogande.

Ägarna har tidigare ansökt om lokaliseringsmedel för byggande av konferenshotell vid anläggningen. Ansökan fick dock avslag med hänvisning till bristande marknadsförutsättningar. Norrbottens Turistråd har dock föreslagit att befintlig anläggning byggs ut med några VIP-stugor för att kunna erbjuda incentivegrupper logi och att befintliga stugor utrustas med telefon och i förekommande fall daglig bädd- och städservice. Som komplement uppförs en konferensbyggnad med fullständig konferensservice, reception och restaurang.

I framtiden kommer de båda A-kommunerna, Arvidsjaur och Arjeplog, att marknadsföras som en helhet mot incentivemarknaden. Den helhet som dessa båda kommuner, i komplement till varandra utgör, ger en attraktiv säljbar produkt. För ändamålet lämpligt logi, av högre standard, saknas dock i fjällområdet idag. För att kunna förlägga incentivegrupper till de nordligaste delarna av A-kommunerna krävs, enligt initierade bedömare en bättre logiprodukt.

Förslaget skulle tillfredsställa ägarnas önskan att få bort servicedelen och reception och därmed medföljande "spring" från bostadsdelen som idag inrymmer reception, TV-rum och serviceanläggning. Restaurangdelen skulle även tillmötesgå behovet av samlingspunkt och matställe för fiskare och andra turister i hela polcirkelområdet. Ägarna håller dock fast vid att de tidigare planerna skulle innebära en bättre profilering av anläggningen genom sin utformning. Bla a ritades hotellet i form av en örn, symbolen för Vuoggatjålme.

Sommar- som vintertid anordnas olika aktiviteter i mån av tid. Här finns motionsslinga och uthyrning av skotrar och båtar. Men i likhet med andra anläggningar saknar man preparerade, rösade leder och skoterspår till fiskevatten och utflyktsmål.

Ett par mindre övernattningsstugor/värmestugor som utflyktsmål och skydd för fiskare som överraskas av oväder är önskemål som står högt på önskelistan förutom behovet av fiskevårdande åtgärder för att trygga framtidens fiske. För fisketurismen utnyttjas samma vatten med röding och öringbestånd, som Polcirkelns gäster.

I huvudbyggnaden dvs bostadshuset finns en inredd matsal som tidigare använts för försäljning av kaffe och mat. I dagsläget finns i familjen ingen kapacitet att öppethålla serveringen. Dessutom upplevs det som störande att inrymma servering i det egna bostadshuset.

Den flygprofil som anläggningen samt familjen skapat bör kunna utnyttjas bättre. Här föreslås ett miniflygmuséum i anslutning till anläggningen, som inte minst skulle uppskattas av barnfamiljerna.

Sammanfattningsvis finns det ett stort behov av någon form av servering i Vuoggatjålme eller Polcirkeln. En samordning mellan de två anläggningarna bör göras och förslag lämnas på hur denna fråga snabbt kan lösas på bästa sätt.

3.4.6 Övriga anläggningar i området.

I rapporten har hittills de anläggningar som är intressanta ur utvecklingssynpunkt inom den närmaste framtiden behandlats. Övriga anläggningar i området är därmed inte ointressanta men bedöms inte som strategiska eller i lika stort behov av utvecklingsinsatser. Samtliga anläggningar är dock intressanta för en gemensam turistinformation vid polcirkeln enligt föreslagna modell.

En av dessa är Silverhyttan i Ballastviken, som efter sin utbyggnad av stugor och restaurangdel är en av de modernaste och största i området. Värdparet Gun Skavik och Alf Sjåeng har med egen arbetsinsats lyckats förvandla en ganska sliten anläggning till ett modernt värdshus med ljus och trevlig atmosfär. Med sina satsningar på norska marknaden och på danskvällar har man fått en allt växande kundkrets. Förutom fisketurism erbjuder man arrangemang för konferens- och bussgrupper. Läget, och den goda maten, lockar även många genomfartsresenärer att stanna till vid restaurangen. På Silverhyttans önskelista står en längre parkering vid Silvervägen, för att tung trafik ska kunna parkera, samt bättre skyltning.

Liknande önskemål finns även på övriga anläggningar i området. Det är därför av största vikt att en dialog mellan kommunens näringslivsnämnd och näringen förs för att bättre tillgodose dessa små men väsentliga önskemål.

3.5 Gemensam marknadsföring och produktutveckling

Genom senaste satsningen på projekt Storfiskarland, har behovet av gemensam marknadsföring mot fisketurismen delvis tillgodosetts. På anläggningarna upplever man att utbudet av olika kataloger, annonskampanjer etc är för stort och att samordning och långsiktiga strategier för hela området saknas. "Det blir en slant här och en slant där" och tillsammans ganska mycket pengar utan att man vet hur mycket varje satsning i verkligheten ger i ökad försäljning, om den över huvud taget generar någonting alls.

En mer offensiv försäljning bedöms vara en lösning på problemet. Genom pågående projekt A-kommunerna/Turism i syfte att utveckla turismen under perioden april-november och genom att bli proffsigare på försäljning och mottagande, kan många fördelar nås.

Man lär sig att vara ute och sälja och vända sig till rätt marknad med rätt produkt. En annan åtgärd, som förmodligen skulle ge det bästa resultatet i förhållande till satsade resurser, är en satsning på Polcirkeln som "säljare" av hela området.

För att utveckla den gemensamma produkten i övrigt finns idag potential för ett ambulerande guide- och aktivitetsföretag i området. Här är det lämpligt att någon befintlig anläggning tex Tjärnberg eller Vuoggatjålme, som båda har flygföretag, breddar sin verksamhet med vildmarksguidning och aktiviteter både för enskilda gästgrupper som för konferens- och incentivegrupper.

4. LAISDALEN

Området utgörs av en sträcka på ca 2 mil, från Hällbacken i söder till Bäverholmen i norr. En semesteridyll för fiske, skoter och vandringsturism. Den sista biten från Adolfström till Bäverholmen är sommartid väglös och nås via turistbåt. Vintertid plogas väg över sjön vilket tidvis faktiskt utgör den bästa vägsträckan i området.

I området finns ett tiotal stugvärdar. Totala antalet fasta bäddplatser är450 st och antalet husvagnsplatser med el är ca 73 st. Det finns även utrymmen för husvagnar utan el på flertalet anläggningar. De flesta stugvärdar i området har likartad profil på sina anläggningar. De har en ganska ensidig produkt som mest riktar sig mot fiskekunnig turism. Gemensamt för alla är att man på ett mycket personligt sätt tar hand om sina gäster, erbjuder ovanliga tjänster såsom infrysning eller tillagning av fångst, uppvärmning av i förväg uppställda husvagnar etc.

Det finns dock några värdar som satsat på en mer differentierad produkt. På Marklunds turistinfo i Gautosjö finns förutom stugor och husvagnsplatser en liten kombinerad servering och konferenslokal som gör att man kan ta emot företagsgrupper o dyl. På anläggningen planeras även en bastu.

Granne till Marklunds ligger Wennströms stugby som även har kiosk. De båda anläggningarnas serviceutbud kompletterar varandra. Båda har, i likhet med andra stugvärdar, uthyrning av båtar, skotrar, fiskeutrustning m m.

I Adolfström finns bensinförsäljning och en välutrustad fiskeshop. En annan stugvärd, familjen Thorfe, har på sitt lilla jordbruk inrett en ateljé med försäljning av hantverksprodukter. Slutligen har värdparet Sundqvist i Bäverholmen en egen profil på sin anläggning. För det första kan den ej nås med bil annat än vintertid. Dessutom satsar man på lokala specialiteter i sin restaurang. Bastu och konferenslokal finns också. Värdparet ordnar aktiviteter och utflykter och därmed har anläggningen blivit mycket attraktiv för företagsgrupper, främst från Piteå-Skellefteå.

4.1 Framtida utvecklingsinsatser

Att området är attraktivt för turister förstår varje besökare. Området ligger mycket naturskönt vid Laisälven och de omgivande sjöarna. De vackert belägna små anläggningarna med sin familjära prägel har nästan uteslutande återvändande besökare vintertid. Fisket har hittills varit gott men även i Laisdalen märker man av ett sjunkande bestånd. I likhet med övriga fjällsjöar, upplåtna för allmänheten, måste här fiskevårdande åtgärder till för att trygga fisketurismen i framtiden.

En stor oro inför framtiden råder i bygden. Vad som händer i Laisvalls gruva och om vattnet kommer att ledas över för att frigöra fyndigheter, har stor betydelse för bygdens utveckling. Oavsett om detta sker eller inte kommer det att få betydande konsekvenser för befolkningen. Tryggas gruvdriften innebär detta fortsatt infrastrukturell service men det innebär samtidigt negativa konsekvenser för fisket uppströms Laisälven och någon form av miljöpåverkan. Exakt hur stora konsekvenserna blir är det ingen som med säkerhet kan bedöma. Därför är det naturligt att befolkningen i Laisdalen är något pessimistiska inför framtiden.

Det största hindret för en utveckling av husvagnsturismen, framförallt vintertid, utgörs dock av den dåliga vägen mellan Laisvall och Adolfström. Förutom att vägen påminner om en alpväg, krokig och smal, så är vägbeläggningen mycket dålig. Under vårperioden kan vägen vara nästan oframkomlig, inte minst för husvagnsekipage.

Husvagnsturisterna klagar, och stugvärdarna anser inte att det idag finns utrymme för en expansion så länge vägen inte förbättras. Det är därför ur strategisk synpunkt viktigt att vägfrågan löses, oavsett vad som planeras för Laisvall i övrigt.

Under sommar och höst är det främst vandring och rekreation som lockar turister till området. Samma dåliga skyltning och marknadsföring som i Jäckvik råder även här. En portal där Kungsleden korsar vägen i Adolfström samt bätte förvarnande skyltning föreslås.

Mellan Adolfström och Ammarnäs saknas idag övernattningsstugor efter Kungsleden. Planer på sådana finns men handläggningen av ärendet har dragit ut på tiden.

En märkbar irritation råder över att man från myndigheters sida inte kommit till skott i byggandet av raststugor. Man anser även att standarden på dessa ofta görs högre än behovet och att detta fördröjer besluten samt fördyrar investeringen onödigt.

Fjällområdet kring Laisdalen upp mot Bäverholmen för tankarna till termer av "ett sista andningshål" för den som på egen hand vill upptäcka naturen utan kommersiella jippon. Vägen som är återvändsgränd tillåter ingen genomfartsturism. Därför kan man betrakta alla besökare som högmotiverade, välinformerade turister som vet vad de vill.

I marknadsföringen av området måste man ta hänsyn till detta och inrikta resurserna mer mot produktutveckling och direkt försäljning. Turistvärdarna i området är inte lika betjänta av allmän marknadsföring av tex polcirkeln, midnattsolen etc utan här gäller det att få kunderna att åka in på deras väg. Helst boka i förväg. Det kan vara svårt att motivera en turist utan särskilt mål, som besöker turistbyrån i Arjeplog att åka så pass långt på en väg som inte tillåter genomfart, för att besöka Laisdalen. Utan tvekan är det bättre att försöka nå enskilda kundgrupper genom en personlig och informativ försäljning, artiklar i tidningar, tv-program etc.

När man väl lyckats marknadsföra området är det inte minst viktigt att skyltningen till och i området är väl synlig och informativ.

5. SAMMANFATTNING

Husvagnsturismen är en av de viktigaste näringarna för Arjeplogs fjällvärld och ett direkt resultat av de rika möjligheterna till pimpelfiske, skoterkörning och rekreation som erbjuds i området längs Silvervägen och Laisdalen.

Många turistanläggningar har sin viktigaste utkomst därifrån. Även handeln och övrig infrastruktur vilar till stor del på denna grund. Samtliga husvagnsplatser i området visar i stort full beläggning under pimpelsäsongen från februarilovet till slutet av maj. De nytillskott i husvagnsplatser som färdigställts under våren 1990 har samtliga fått full beläggning omedelbart efter öppnandet. Antalet förfrågningar om husvagnsplatser är under denna period betydligt större än tillgången.

Detta ger vid handen att det finns utrymme för ytterligare utveckling av husvagnsturismen. En utbyggnad av husvagnsplatser kan dock inte isolerat utveckla turismen i området. Även servicenivån, tillgången på fisk samt övriga attraktioner hänger intimt samman med en framtida utveckling.

En annan viktig fråga är hur näringen skall utvecklas på helårsbasis och hur utbyggd kapacitet kan utnyttjas även under övriga säsonger för att erhålla så god lönsamhet som möjligt och erbjuda längre sammanhängande arbetstillfällen.

Mot den bakgrunden behandlas i rapporten även förslag på åtgärder i säsongsförlängande syfte samt diskussion om samverkan mellan turismnäringen när det gäller marknadsföring och försäljning av befintliga produkter.

Eftersom det i dagsläget finns relativt långt framskridna planer på utbyggnad av husvagnsplatser och serviceanläggningar längs Silvervägen lämnas i utredningen inga förslag som innebär tillskott av kapaciteten. Resultatet av befintliga planer bör först utvärderas innan ytterligare service på detta område föreslås. Frågan kommer således att vara öppen. Slår investeringarna i ny kapacitet väl ut kan det finnas potential för ytterligare utbyggnad av husvagnsservice på andra platser längs Silvervägen.

Samtal med anläggningsägare och turistentrepenörer i området samt den enkätundersökning som genomförts pekar mot några andra viktiga åtgärder som behövs för att stärka näringen i området.

En av de viktigaste åtgärderna rör fiskevården. Försämras fisket kommer också turismen att överge området. Andra förslag berör ganska enkla åtgärder som skall leda till ett bättre utnyttjande av kapaciteten i området. Ett exempel är information och försäljning vid Polcirkeln, där de flesta turister stannar till. Här föreslås en tilltalande rastplats med gemensam informationsbyggnad där området längs Silvervägen kan "säljas" genom bla a turistvärdar/säljare och utställningar. Ett annat exempel är förbättring av skoterleder och iordningställande av utflyktsmål med skyltning och rastmöjligheter.

För Laisdalens del är den viktigaste och första åtgärden en förbättring av vägavsnittet mellan Laisvall och Gautosjö. Husvagnsturismen kan, med nuvarande vägstandard, inte öka, hur än mycket husvagnsplatser som planeras.

Den viktigaste uppgiften för framtiden måste vara att sätta igång en process bland aktörerna i området som leder till en samordning av gemensamma åtgärder mot ett gemensamt mål. Denna rapport pekar mot några första lösningar och projekt som kan inleda denna process, men genomförandet måste ske lokalt av turismnäringen självt. Det viktigaste är att åtgärder, som alla är intresserade av, kommer till stånd - inte hur och av vem.

Ett av direktiven till förhandlingsuppdraget är att det skall finnas lösningar för ägande, drift och ansvar för de åtgärder som föreslås. Några statliga medel för dessa åtgärder kan inte påräknas. I denna rapport har endast första steget tagits; att föreslå åtgärder. Steg två handlar om att näringen själv i samråd med kommun och turistorgan föreslår lösningar på finansierings-, ansvars- och ägandefrågan. Kan man finna bra modeller för detta, som på sikt är självbärande och vilar på företagsekonomisk grund, bör även samhället bli intresserade av stödjande insatser.

Området längs Silvervägen passeras i juli dagligen av ca 1 800 personer. Endast en liten del av dessa stannar i området så pass lång tid att uppehållet genererar pengar. Åtgärderna som föreslås i denna rapport har till stor del fokuserats kring att få dessa resenärer att stanna längre i området, utan större extern marknadsföring.

Till området längs Laisdalen, vars väg ej möjliggör genomfart, kommer enbart högmotiverade turister. Här har den externa marknadsföringen givetvis en ökad betydelse. Viktigast är dock i första skedet att förbättra produkten och framkomligheten.

Genom de åtgärder som är föreslagna i rapporten kan ett första steg tas mot att öka lönsamhet och attraktionskraften i området.

6. UTREDNINGENS FÖRSLAG

Under de två avsnitten nedan sammanfattas de förslag på åtgärder för området längs Silvervägen och Laissdalen som återfinns i rapporten. I kapitel 3 och 4, diskuteras de olika åtgärdernas syfte och innehåll mer i detalj.

6.1 Silvervägen

Innan ytterligare utbyggnad av servicekapacitet för husvagnsturism planeras, **utvärderas de satsningar som hittills är gjorda** i form av ny servicekapacitet i Polcirkeln och Jäckvik. I planeringen av framtida behov vägs även utvecklingsplanerna för Hyttmästargården in.

Den viktigaste uppgiften för att bibehålla och öka vårvinterturismen i området är att **trygga fiskebeståndet** för framtiden. Resurser måste kanaliseras och insatser måste intensifieras mot betydande fiskevårdande åtgärder som ger långsiktiga resultat.

Polcikeln ges en attraktiv och väl synlig skyltning. Detta innefattar även förvarnande skyltar norr och söder om Polcikeln.

Tomten kring polcirkeln vid Silvervägen iordningställs så att den blir en **attraktiv sevärdhet med rastplatser** och tillfälle till fotografering av polcirkelskylten.

En **gemensam turistinformation samt ev café/försäljning förläggs till Polcirkeln** efter utvärdering av pilotprojektet i Lappeasuando. Informationsbyggnaden bör få en lokal profil, i form av kåta eller annan för området särpräglad byggnad. Byggnaden skall inrymma turistinformation för hela området från Jutis i söder till norska gränsen samt ev slöjd- och souvenirförsäljning. Huvudman bör den befintliga näringslivsföreningen eller kommunen vara.

De **unika kultur och naturlämningar** (kulturminnen utflyktsmål, naturvårdsobjekt) **som finns i området tas tillvara** och utvecklas på ett ur turismsynpunkt attraktivt sätt. Inte minst skyltning kring och till sevärdheterna är viktig.

Kortare **vandrings- och skoterleder** från de olika anläggningarna till attraktiva utflyktsmål (se ovan) iordningställs. Det är viktigt att huvudmannaskapet, samt kostnadsansvaret för dessa löses på ett tillfredställande sätt.

Näringslivsföreningen i området ges i uppdrag att utarbeta **handlingsprogram** för ovan nämnda åtgärder. Detta skall omfatta dels att inventera intressanta objekt samt lämna förslag på vilka objekt som är av intresse för bevarande och hur dessa kan göras tillgängliga för turismen, dels förslag på prioriterade skoter- och vandringsleder samt genomförande och förslag på huvudmannaskap. Norrbottens Turistråd får i uppdrag att i samråd med näringen föreslå lösningar på finansieringsfrågan.

Mindre turistinvesteringar i området stimuleras. Exempelvis renovering av bagarstuga till minimuséum, uppförande av mindre raststugor/vindskydd som utflyktsmål för skoterfamiljer, vandringsturister och konferensgrupper, fjällflygmuséum för barn i Vuoggatjålme etc.

I Vuoggatjålme eller Polcirkeln utvecklas servering, café och- eller barverksamhet i anslutning till någon av turistanläggningarna så att behoven på de båda anläggningarna samordnas.

På sikt dammas de gamla planerna att anlägga en konferensbyggnad i Vuoggatjålme av och omarbetas i syfte att finna en godtagbar lösning ur marknads - och lönsamhetssynpunkt. Goda förutsättningar finns för utveckling av en **mindre konferens- och incentiveanläggning vid stugbyn som kompletteras med ett antal VIP-stugor** samt att befintliga stugor utrustas med telefon och bäddservice utförs.

I Jäckvik förbättras **skyltningen av Kungsleden,** dels vid själva leden men även förvarnande skyltar efter Silvervägen. Portaler till leden byggs på ömse sidor om vägen.

Privata initiativ vad gäller **utveckling av guideföretag för vildmarks- och incentiveturism** bör stimuleras eftersom sådan kapacitet i stort sett saknas i området idag.

6.2 Laisdalen

Norrbottens Turistråd tar initiativ till en seriös diskussion med Vägverket om **förbättring av vägstäckan Laisvall-Adolfström.** Det är av avgörande betydelse för bibehållande och utveckling av husvagnsturismen i området att detta vägavsnitt förbättras.

Projekteringen av **nya turiststugor längs Kungsleden** mellan Adolfström och Ammarnäs påskyndas.

Skyltning med hänvisning till Kungsleden förbättras, dels vid vägskälet mot Laisvall och med stor iögonfallande skyltning, där Kungsleden korsar Laisdalen.

Efter förbättring av vägen **breddas marknadsföringen** av Laisdalen mot en större marknad. Även sensommar- och höstfiske samt fjällvandring är intressant ur marknadsföringssynpunkt.

Bilaga 1.

SAMMANSTÄLLNING AV ENKÄTUNDERSÖKNING

Antal enkätsvar: 106

Fråga

1. Vad är det huvudsakliga skälet till din vistelse i Arjeplogsfjällen ?

Fiska	20 %
Fiska i kombination med annat	71 %
Annat	9 %

Kommentar: Andra skäl som angetts är sola, skoteråkning, skidåkning, vistas i fjällnatur, rekreation, umgänge. Av dessa faktorer är sola och skoteråkning mest populära.

2. Jag vistas i huvudsak:

Ensam	5 %
Tillsammans med familjen	95 %

Antal familjemedlemmar

2	32 %
3-4	47 %
5-8	18 %

Kommentar: Förvånansvärt stora familjer i varje sällskap.

Ålder

0-10	7 %
10-20	10 %
20-35	5,6 %
35-50	14 %
över 50	9 %
Ej svar	54,4 %

Kommentar: Vanligast med medelålders par med barn kring eller över 10 år.

3. Delar alla i familjen samma intresse/aktivitet under vistelsen?

Ja	94 %
Nej	1 %
Ej svar	5 %

4. Saknar Du/ni någon aktivitet i området?

Nej, allt är toppen!	82 %
Ja	18 %

Nämnligen: TV, telefon, skotertur med ledare, motionsspår, samkväm, dans, pizzeria, lekplatser.

5. Saknar Du någon service på orten?

Nej, allt är välordnat	34 %
Ja	66 %

Nämnligen: Servicehus, närbutik, bensin, bättre markerade och preparerade skoterleder, belysning vid toaletter, bättre TV-mottagning, bevakning av snöskoter och släp när man är borta, skoterservice, mer säsongplatser med el.

6. Vilken anläggning/ort vistas Du på?

Vuoggatjålme	25 %
Polcirkeln	25 %
Jäckvik	21 %
Tjaktjaur	19 %
Merkenäs	3 %
Sandviken	2 %
Ballastviken	3 %
Andra platser kring Polcirkeln	2 %

Kommentar: Inga svar från Tjärnberg, mycket få svar från Ballastviken, Otto Westerlunds i Jäckvik samt Sandvikens camping.

7. Jag har bokat husvagnsplats här pga att:

Varit här tidigare och trivs samt bra plats för mina aktiviteter	58 %
Träffa andra+som ovan	23 %
Billigt+som ovan	7 %
Annat	12 %

Tex: Lungnt, orörd natur, här finns dusch o TV

8. Jag/vi är bosatta i:

Piteå	15 %
Arvidsjaur	12 %
Älvsbyn	8 %
Skellefteå	8 %
Malå	7 %
Arjeplog	6 %
Boden	5 %
Luleå	4 %
Övriga från BD	12 %
Övriga från AC	20 %
Inget svar	3 %

Kommentar: Räknas närområdet samt Piteå bort är det förvånansvärt många västerbottningar som vistas i Arjeplogsfjällen. Utifrån den bokningslista varifrån utskicket till 150 av totalt 450 bokade gäster gjordes, kan man se vilka orter gästerna på de kommunala husvagnsparkeringarna längs Silvervägen kommer från:

Arvidsjaur	18 %
Älvsbyn	13 %
Arjeplog	5 %
Övriga närorter i BD	9 %
Övriga BD	27 %
AC	27 %
Norge	1 %

Kommentar: Inte enbart boende nära Silvervägen tex Skellefteå, Piteå lockas till Arjeplogsfjällen. Många kommer från Västerbottens inland. Nästan ingen från Norrbotten norr om Luleå och Boden. Det är alltså i huvudsak närmarknaden i större orter som hittills lockats till anläggningarna.

8. (forts) Vi kommer att vistar här, i år:

1 vecka	8 %
2 veckor	21 %
3 veckor	27 %
4-6 veckor	30 %
8-10 veckor	7 %
Mer	6 %
Inget svar	1 %

9. Har Du bott i husvagn i området förr?

Ja	89 %
Nej	9 %
Ej svar	2 %

Hur ofta?

Första gången	9 %
2 år	9 %
3 år	8 %
5 år	16 %
6-10 år	25 %
11-20 år	19 %
Mer	2 %
"Varje år"	3 %
Ej svar	6 %

10. Övriga synpunkter och förslag:(Mest förekommande redovisas först)

-Preparerade, markerade skoterleder önskas.
-Förbud mot nätfiske i Sädva.
-Servicebyggnad saknas i norra delarna.
-Rösade leder till fjällsjöarna saknas.
-Skoterled under bron i Vuoggatjålme.
-Kafé eller värmestuga/samlingslokal önskas i Polcirkeln/Vuoggatjålme.
-Försiktighet vid utbyggnad för att bevara fjällnaturen.
-Stödåtgärder för att förbättra fisket.
-Parkeringsplatser längre upp på fjället.
-Småstugor, vindskydd vid storm, dimma etc.
-För höga priser i förh. till standard.
-Fler fiskevatten för de som har årskort, reglerad skotertrafik på husvagnsområdet, bättre kartor över leder och info om fisket etc, telefon och cementgrill önskas, vägar till sjön för att kunna sjösätta båtar, kampanj "Håll Sverige Rent", bortforsla sopor o latrin från parkeringen oftare, större utrymme mellan husvagnarna.

Bilaga 2.

KÄLLOR

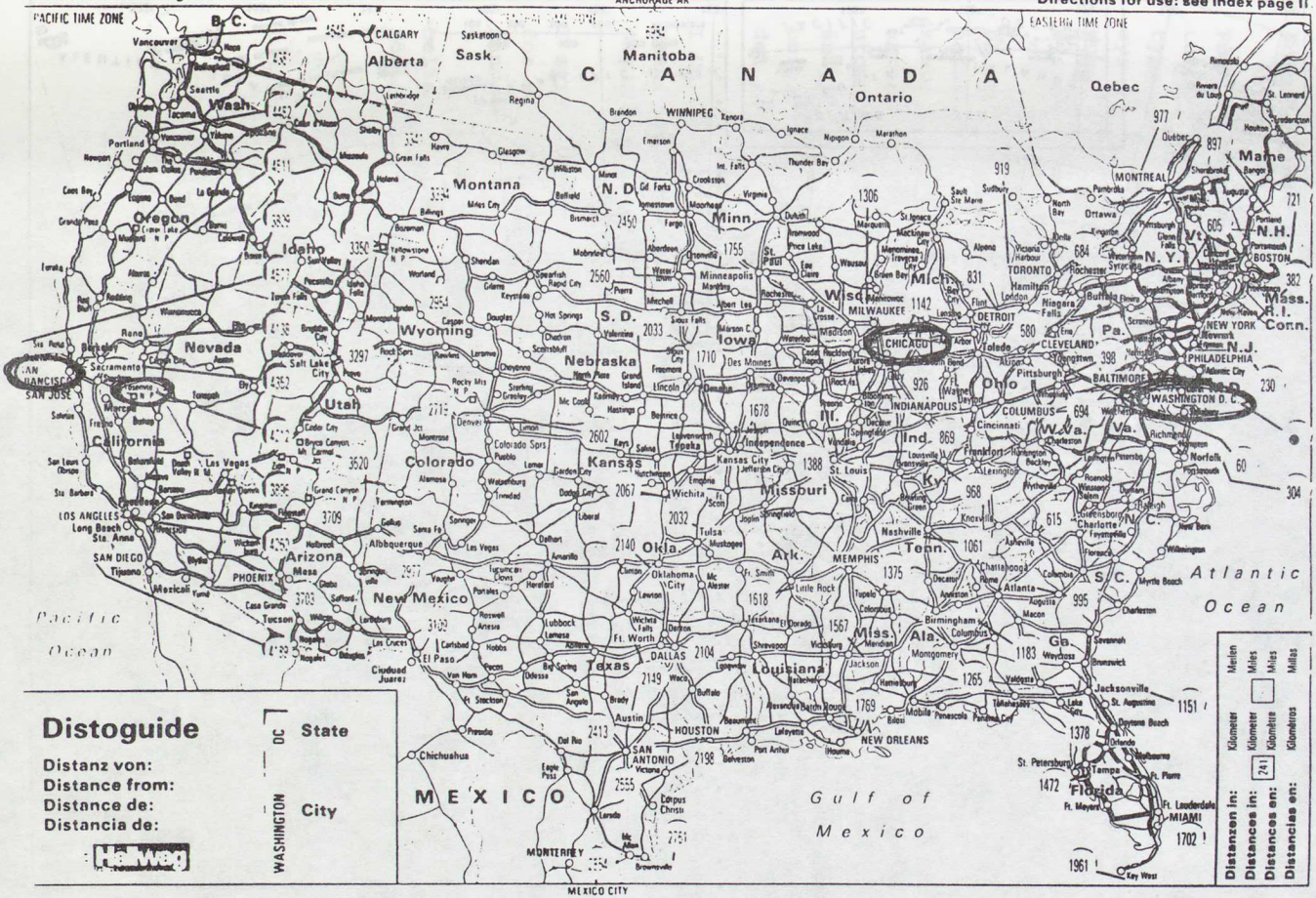
Rapporter/Brochyrer

Norrbottens Turistråd	Förslag till Turisthandlingsprogram för Arjeplogs kommun, 1987
Arjeplogs kommun	Utvecklingsprogram för Lappmarksfjällen
	Logi och aktivitetsfolder, 1990
	Fiske i Arjeplogs fjällvärld, 1990.
Arb grp Storf.land	Storfiskarland, 1990
Sveriges Turistråd	Besöksnäringens regionala effekter på ekonomi och sysselsättning, 1988.
	TEM. Turistekonomisk modell. 1989.
SCB	Inkvarteringsstatistik 1989
Silvervägens Fjällområdes Näringsförening	PM om en bygds framtid, 1987.
VIAK	Utbyggnadsplan för alpin vintersportanläggning i Jäckvik, 1987.
Vägverket	Trafikräkningsstatistik, 1988. Div. skrivelser/informationsblad om rastplatser etc.
J&K Adventure	Projekteringsunderlag för Lappesuando turistanläggning, 1989-90.

BILAGA

Rapport från en studieresa i amerikanska och kanadensiska nationalparker

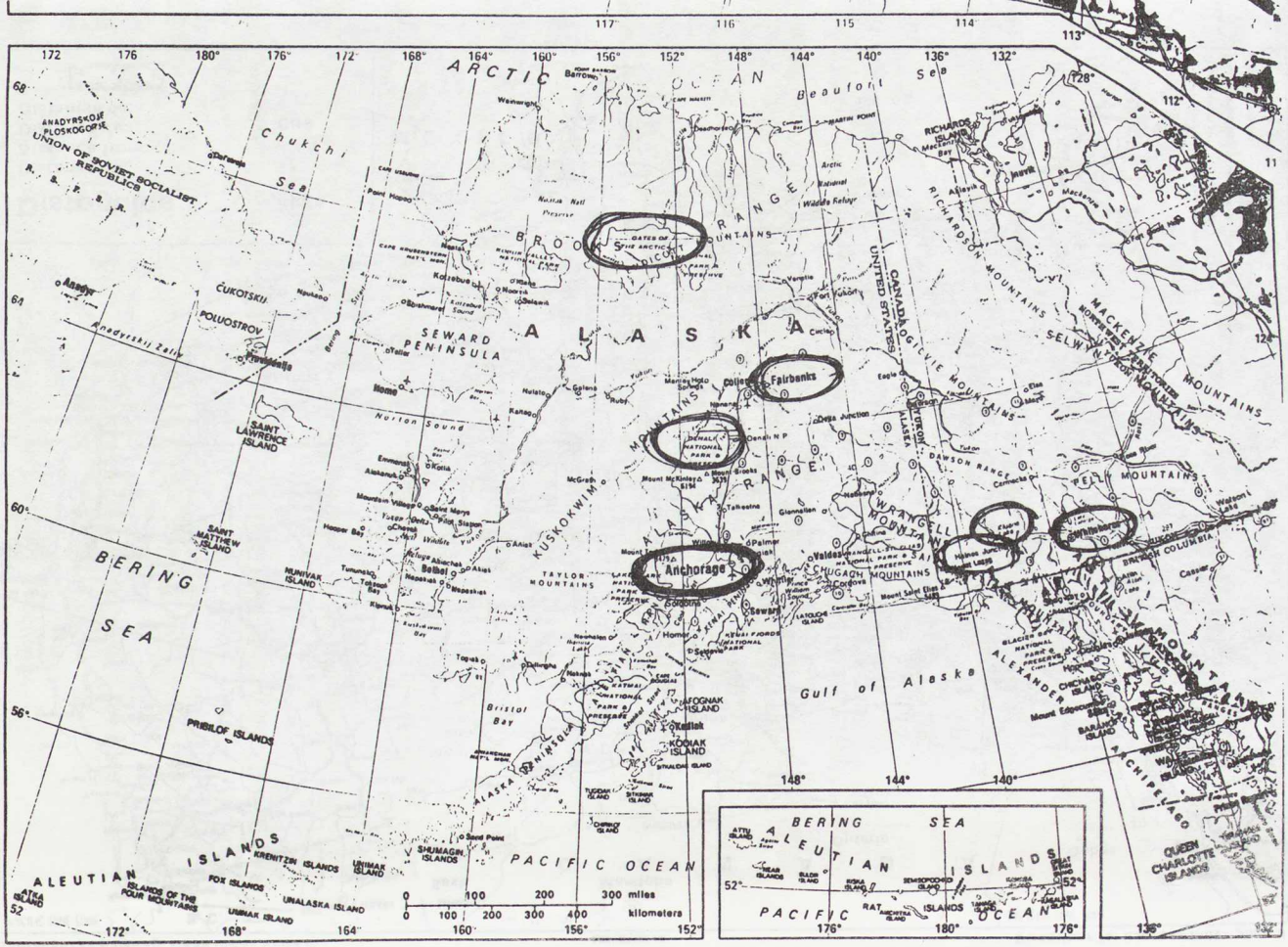
December 1989

Distoguide

Distanz von:
Distance from:
Distance de:
Distancia de:

DC — State
WASHINGTON — City

ARCTIC OCEAN
Beaufort Sea
Chukchi Sea
BERING SEA
PACIFIC OCEAN
Gulf of Alaska
ALASKA
Anchorage
Fairbanks
Juneau
Barrow
Kotzebue
Nome
Bethel
Kodiak
Seward
Valdez
Whitehorse
CANADA
UNITED STATES
BROOKS RANGE
ALASKA RANGE
WRANGELL MOUNTAINS
RICHARDSON MOUNTAINS
MACKENZIE MOUNTAINS
SELWYN MOUNTAINS
CASSIAR MOUNTAINS
COAST MOUNTAINS
ALEXANDER ARCHIPELAGO
KUSKOKWIM MOUNTAINS
SEWARD PENINSULA
ALEUTIAN ISLANDS
PRIBILOF ISLANDS
KODIAK ISLAND
QUEEN CHARLOTTE ISLANDS
UNION OF SOVIET SOCIALIST REPUBLICS
CHUKOTSKIJ POLUOSTROV
ANADYRSKOJE PLOSKOGORJE
Anadyrskij Zaliv
Bristol Bay
Norton Sound
SAINT LAWRENCE ISLAND
SAINT MATTHEW ISLAND
MUNIVAR ISLAND
Arctic National Wildlife Refuge
Wrangell-St. Elias National Park & Preserve
Glacier Bay National Park & Preserve
Katmai National Park & Preserve
Kenai Fjords National Park
Denali National Park & Preserve
Gates of the Arctic National Park & Preserve
Noatak National Preserve
Kobuk Valley National Park
Yukon-Charley Rivers National Preserve
Lake Clark National Park & Preserve
Misty Fjords National Monument
Admiralty Island National Monument
Tongass National Forest
Chugach National Forest
Kenai National Moose Range
Arctic National Wildlife Refuge
Yukon Flats National Wildlife Refuge
Alaska Maritime National Wildlife Refuge
Becharof National Wildlife Refuge
Izembek National Wildlife Refuge
Kodiak National Wildlife Refuge
Togiak National Wildlife Refuge
Yukon Delta National Wildlife Refuge
Selawik National Wildlife Refuge
Kanuti National Wildlife Refuge
Koyukuk National Wildlife Refuge
Nowitna National Wildlife Refuge
Innoko National Wildlife Refuge
Northern Alaska Peninsula Area
Aleutian Islands Area
Aleutian Islands Unit
Bering Sea Unit
Alaska Peninsula Unit
Kodiak Unit
Chugach Unit
Copper River Delta Unit
Prince William Sound Area
Arctic Slope Area
Arctic Coastal Plain
Arctic Foothills
Arctic Mountains
Interior Region
Yukon-Tanana Upland
Tanana-Kuskokwim Lowland
Seward Peninsula
Northern Region
Southeastern Region
Southern Region
Southwestern Region
Western Region
Yukon Region
Kuskokwim Region
Bristol Bay Region
Aleutian Region
Prince William Sound Region
Copper River Region
Kodiak Region
Alaska Peninsula Region
Arctic Region
Northwest Region
Northeast Region
Southeast Region
Central Region
Gulf Coast Region
Interior Region
Southwest

Inledning

Förhandlingsgruppen för avtal om vissa insatser för främjande av turismen i Norrbotten (Jo 1988:01) har till uppgift att med olika typer av insatser, försöka åstadkomma permanenta sysselsättningstillfällen och en utvecklad infrastruktur inom turistnäringen i Norrbotten, i mycket som ersättning för sviktande sysselsättningsunderlag i de traditionella basindustrierna.

En av många åtgärder som diskuterats i detta sammanhang är en ny nationalpark; Kirunafjällens nationalpark vars bildande skulle samordnas med andra insatser och vars utformning skulle få en annan profil än den gängse för svenska nationalparker.En av utgångspunkterna för parken skulle vara att i högre utsträckning än tidigare, göra parken tillgänglig också för de delar av befolkningen och utländska turister som normalt inte tar någon del av nationalparkerna för egen rekreation.

I USA och Canada har, mot en annan bakgrund än vår, sedan länge system utvecklats som möjliggjort ett sådant högre utnyttjande av skyddade naturområden, för breda grupper av befolkningen.

I syfte att ta del av erfarenheter av dessa system och metoder för styrning och förvaltning, företogs en studieresa till dessa länder i september och oktober 1989.

Deltagare på resan var, förutom den av regeringen utsedde förhandlaren och sekreterare;

Björn Eriksson, Arbetsmarknadsdepartementet och expert i utredningen (andra veckan av resan)

Lars Sandström, Norrbottens Turistråd och expert i utredningen

Jan-Olof Hedström, Länsstyrelsen i Norrbottens län

Paul Kowalski, Kiruna kommun

Kurt Edin, ordförande i Kiruna Jakt- och Fiskeförening

Erik-Anders Niia, Routasvoumas sameby

Bedömning/Slutsatser

Slutomdömet är att studieresan var mycket givande och väl värd de resurser som lades ned på den.I direkt anslutning till de bedömingar och slutsatser som presenteras här, finns en redogörelse för resans samtliga officiella möten.De viktigaste erfarenheterna kan sammanfattas på följande sätt:

*det system med särskild lagstiftning för varje park, flexibelt system med varierande regler för olika delar av samma park och fastställande av verksamheten i resp. park i särskilda planer, som gällde i båda länderna, är intressant också för Sverige

*existensen av verksamheter som normalt inte förekommer i svenska nationalparker och hur man styrde dessa för att undvika exploatering och kommersialisering

*de finansiella lösningarna och flexibiliteten kring dessa

*det flexibla och informella samarbetet mellan offentliga och icke-offentliga organisationer

*den stora vikt man lade på information, i synnerhet lokalt, och strävan efter consencusöverenskommelser

Slutsatsen är att mycket arbete återstår innan frågan om bildande av Kirunafjällens nationalpark är mogen för slutligt beslut.Det kan finnas betydande nationella och i ett europeiskt perspektiv även internationella motiv för en park, som ett arv för framtiden.Samtidigt måste en sådan förändring vara accepterad och förankrad i alla berörda grupperingar, och system som möjliggör ett ökat nyttjande under kontroll, utvecklade.

Ett sådant arbete kommer att ta tid och man måste vinna erfarenheter för att lyckas.Därför är det viktigt att arbetet inte avstannar i detta skede.

Ett sätt att föra frågan framåt är att inleda en försöksverksamhet i nuvarande Abisko nationalpark, som skulle innehålla de redan tidigare presenterade förslagen om lokal förvaltning och zonindelning av parken, men också någon form av utvecklat besökscentrum i Abisko.

Ansvaret för den fortsatta utvecklingen i denna fråga, får nu anses finnas lokalt i Norrbotten, i första hand hos länsstyrelsen i länet och Kiruna kommun.Utredningen bör för sin del kontakta bl a Naturvårdsverket centralt för ett möte.

Bill Fransson

Stefan Sjölander

Möte med representanter för federala National Park Service Administration, på Department of the Interior i Washington, USA (Acting Chief Jim Stewart, Division of Planning and Development, Ms Janet Edwards, Pacific Northwest Regional Office, Ms Priscilla Baker, Tourism Planning, m fl)

Den centrala organisationen i National Park Service har som huvudsakliga arbetsuppgifter:

*frågor av policykaraktär, t ex vid bildandet av nya parker

*teknisk assistans till organisationen på regional nivå (USA är indelat i 10 regionala områden med vidhängande kontor) och till de enskilda parkerna (354 stycken)

*utbildning av i första hand chefspersonal på alla nivåer

*forskningsinsatser, egna och genom finansiellt stöd

Man hjälper inte sällan också till med marknadsföring av parkerna, generellt eller för en enskild park (dock inte för turism, se nedan).

Motiven för att bilda en park är numera nästan uteslutande skydds- och bevarandeaspekterna, en tydlig förändring av policyn jmf med tidigare.Det betyder att man inte längre lägger ned resurser på att göra reklam för parkerna för turism, något som för övrigt i alla fall inte behövs, eftersom många parker ändå är överfulla.Dessutom är det så att även kommersiella intressen marknadsför de parker de investerat i.

Var och en av de 354 parkerna har sin konstitutionella bas i en egen lag, just bara för den parken (undantag Alaska, se berörda avsnitt längre fram).I lagen stadgas att ett visst område skall sättas av som park och i någon utsträckning hur parkens speciella karaktär och profil bör vara.

Efter lagstiftningsbeslutet vidtar det egentliga arbetet med att i detalj planera och utforma aktiviteterna i parken.Det arbetet utförs i en grupp bestående av 10-25 tjänstemän med varierande kompetens (ekonomer, biologer, landskapsarkitekter, etc; jmf resurserna i Sverige).Resultatet presenteras i en General Management Plan för parken.Ett antal sådana planer finns med i det material vi erhöll.

Alla frågor som berör innehåll och aktiviteter i parken och de anläggningar som krävs för detta, behandlas i generalplanen.Där stadgas således graden av exploatering och bl a fastställs regler för och omfattning av koncessionsverksamheten i parken (se vidare under nästa avsnitt).

Även om gruppens förslag formellt underställs centrala National Park Service för synpunkter och i vissa fall godkännande, är i praktiken det regional och lokala inflytandet över utformningen av parken helt avgörande, så länge det är baserat på lagstiftningens intentioner.

Någon formell remissomgång vid bildande av nya parker finns inte.Stor hänsyn till lokala intressen tas ändå (ofta större än exempelvis i Sverige).De lokala organisationerna är ofta representerade i planeringsgruppen eller får andra möjligheter att yttra sig.Många olika typer av intressenter får tillfälle att lämna synpunkter:Det kan vara ägare till mark som är tänkt att ingå i parken, yrkesutövare i området, ideella naturvårdsorganisationer, kulturorganisationer, m fl. Ofta lämnas synpunkterna på särskilt arrangerade möten för allmänheten.

I praktiken återstår endast ett par federala parker att bilda.Initiativ till nya parker är numera alltid politiska.

I nya parker och i de senaste som bildats, tillåts affärsverksamhet och annan typ av arrangemang i betydligt mindre utsträckning än tidigare, som ett uttryck för att bevarandeaspekten har ökat i betydelse.Olika typer av investeringar för turister förläggs istället i direkt anslutning

till, fast utanför, parkerna, ofta i anknytning till s k Visitors Center.Den numera restriktiva attityden har tom inneburit att tidigare lämnade tillstånd för affärsverksamhet i parkerna, har tagits tilllbaka, dvs inte förlängts när kontraktet gått ut, om verksamheten ansetts stå i konflikt med skyddsaspekterna.

För vissa speciella områden i några parker som anses särskilt känsliga, finns ett tak för hur många besökare man släpper in i parken samtidigt.Amerikanarna är därför noggranna med att planera sina semestrar i parkerna genom bokningar i de datoriserade system som ofta finns, långt i förväg.

Utöver de federala parkerna, finns en stor mängd ytterligare parker som har delstaterna som huvudmän.Administrationen av dessa delstatsparker ligger centralt under State Department of Wildlife.Något direkt samarbete med denna organisation finns inte från den federala National Park.Man har dock kontakt i frågor som rör bildandet av nya parker, där State Department ofta är remissorgan, inte minst därför att mark inom det tilltänkta parkområdet inte sällan ägs av den berörda delstaten.

Ett antal studier om de ekonomiska makroeffekterna av bildandet av nya parker har gjorts.Gruppen fick med sig en sådan studie plus referenser och löften om fler.

Tjänstemännen på avdelningen anmälde att de gärna ställer upp från Park Service sida som konsulter, skulle det bli aktuellt att bilda en park i Sverige efter en mer amerikansk modell.

En intressant aspekt på National Park Service är att man inte enbart har ansvar för förvaltningen av nationalparker i vår mening, utan också för historiska monument och annat av nationellt intresse (jmf Riksantikvarieämbetet), exempelvis vissa offentliga byggnader i Washington D.C.Även andra områden ingår i förvaltningsansvaret, t ex Golden Gate National Recreation Area (se under avsnitt om besök där).

Möte med Bob Moody, Concessions Management Specialist, Division of Concessions Management, m fl, på National Park Service i Washington, USA

I 134 av de 354 federala parkerna har tillstånd givits för någon typ av kommersiell affärsrörelse.Parkerna är utvalda efter popularitet eller är populära just därför att de har kommersiellt inslag.Oavsett vilket, har dessa 134 parker ca 80 % av besöken i samtliga nationalparker.Totalt finns i september 1989, 536 tillstånd.

Tillstånden rör en mängd olika typer av affärsrörelse:transporter, försäljning av mat, souvenirer, guidning, jaktarrangemang, fiskearrangemang, m m.

Hur uppstår då en affärsrörelse i en park?Jo, i samband med arbetet att detaljplanera verksamheten i en (ny) park (se ovan, utformningen av en General Management Plan), bedömer gruppen möjligheterna och behoven av kommersiella företag i parken, bl a utifrån de i lag angivna ändamålen med parken.

Också lönsamheten i detta bedöms.Visar studien att det kan vara svårt att driva en lönsam rörelse, men att det fortfarande är önskvärt med denna affärsverksamhet, kan Park Service gå in med finansiellt stöd till investeringar.Däremot åtar sig Park Service numera aldrig driften eller huvudmannaskapet, främst av insedda kompetensskäl.

Därefter upphandlas de efterfrågade tjänsterna genom budgivning.Park Service förhandlar aldrig med budgivarna.Innehållet i tjänsten är fastställt genom bedömning av behovet i förhållande till den enskilda parkens (lagbundna) profil och kan inte kompromissas bort av affärsmässiga lönsamhetsskäl.

Lyckas man inte från dessa utgångspunkter genomföra planen, sträcker man ofta ut de tänkta aktiviteternas startpunkter i tiden, och anpassar sig efter utvecklingen, också den finansiella.

Genom att på detta sätt fastställa typen och volymen av affärsaktiviteter och investeringar i parken, styr man även antalet besökare till parken och i koncessionsavtalen dessutom även i viss utsträckning frågorna om vem som ansvarar för underhåll och reparationer av byggnaderna i området.

Avtalen med de företag som får tillstånd till affärsrörelse i parkerna, är ofta mycket detaljerade.Bl a fastställs priserna på de varor som försäljs.Dessa får inte vara högre än priserna på motsvarande varor utanför parken i området.Till skillnad från i de federala parkerna, förekommer denna typ av priskontroll långt ifrån alltid i delstatsparkerna, ex vis inte alls i Kalifornien.

Total budget för de federala parkerna är omkring 1 miljard US $ (ca 6,7 miljarder SEK) per år.Till det kommer den privata företagsamheten i parkerna som omsluter ca 0,5 miljarder $ (ca 3,3 miljarder SEK) per år.

Finansieringskällan för National Park Service är nästan helt statsbudgeten.Genom inträdesavgifter, som fram till nu inte disponerats av Park Service utan levererats till statsbudgetens intäktssida, får man in ca 70 milj $ (465 milj SEK) och i upplåtelseavtalen med företagen ca 10 milj $ (ca 65 milj SEK), motsvarande 2 % av företagens omslutning.Resterande 920 milj $ är skattefinansierade.

Ungefär 19 000 personer är anställda av Park Service på lokal nivå (i parkerna).Ca 22 000 personer beräknas få sysselsättning genom affärsverksamheten i parkerna.

Möte med representanter för Fish and Wildlife Service, Department of the Interior, Washington, USA

Det samhälleliga ansvaret för rekreations/fritidsfisket i USA ligger i första hand på delstatsnivå (jmf rapporten från mötet med Illinois fiskeadministration, nedan).Delstaterna är också de som genomgående förvaltar alla sötvatten och kustvattnen ut till 3 sjömil från kusten.

Fish and Wildlife på central nivå har därför till huvudsaklig uppgift att stödja delstaterna i olika hänseenden, bla forskning, och att i egna anläggningar odla (mycket stora mängder av) fisk som sedan sätts ut i delstatsvattnen utan krav på ersättning från den federala myndigheten samt att initiera lagstiftningsinsatser.

Utöver Fish and Wildlife Services finns på central nivå även National Marine Fishing Services som sysslar med yrkesfisket vid kusterna.

Delstaterna har också egna fiskeodlingar, men alla insatser av riksintresse (särskilt känsliga områden, särskilt känsliga fiskesorter), finansieras ur den federala budgeten.

Också privata företag har fiskeodlingar för ren köttproduktion, betesproduktion och odling av akvariefisk.All odling för rekreationsfiske sker dock i offentlig regi.

I USA finns det ungefär 60 (!) miljoner människor som fritidsfiskar.Tillsammans använder de ca 1 miljard dagar om året till fiske.Marknaden för fritidsfiske omsätter ungefär 30 (!) miljarder US $ per år (ca 200 miljarder SEK) och genererar ca 1,2 miljoner sysselsättningstillfällen, de flesta dock begränsade säsongsarbeten.

Huvuddelen av delstatsverksamheten finansieras med licensavgifter från fiskarna, f n bara i insjöarna, men avgifter för kustfiske övervägs av vissa stater.En federal omsättningsskatt på 10 % på sportfiskeutrustning samlar ihop ungefär 190 milj $ (ca 1,3 miljarder SEK) per år.Pengarna fördelas sedan till delstaterna

efter ansökan, i förhållande till storlek och befolkning och fiskeaktivitet, för fiskevårdsinsatser.Bidragen motsvarar 75 % av kostnaderna.Ca 315 milj $ (drygt 2 miljarder SEK) av delstaternas avgiftsinkomster per år, används för olika typer av fiskevårdsinsatser.I snitt är avgiften för ett fiskebesök för den enskilda fiskaren ungefär 10 $ (65kr).

Budgeten för Fish and Wildlifes verksamhet är ca 42 milj $ (280 milj SEK) för operativa insatser.Nästan allt används för fiskodling.

Rekreationsfisket är numera beroende av fiskeodling och utsättning, i mycket hög utsträckning.De stora sjöarna på gränsen mellan Canada och USA t ex, skulle i nuvarande situation inte klara reproduktionen av populära fiskesorter naturligt (se även rapportdelen från Chicago).Vanan vid fiskevårdsinsatser har tom gått så långt, att bra fiskevatten utan insatser inte används, därför att frånvaron av insatser, hos allmänheten tolkas som att det inte finns någon fisk, eftersom ingenting har gjorts.

Utöver odling och utsättning, har insatser gjorts för att förbättra livsmiljön för fisken direkt (ledning av vattnet, borttagande av hinder, etc) och man har också i strömmande vatten uppnått en del goda resultat.

I de nordliga vattnen har man försökt öka den naturliga fiskemängden bl a genom att öka födobasen.Resultaten är dock begränsade.Vad beträffar inplantering av nya fiskesorter är också den amerikanska erfarenheten att det finns en uppenbar fara för balansrubbningar.

I likhet med parkadministrationen, undviker man så långt möjligt tvångsåtgärder vid för hård belastning, i det här fallet överfiskning, trots att detta förekommer relativt ofta i de populära vattnen.Man försöker istället styra volymen genom att förbjuda vissa typer av redskap (nät) eller storleken på den fisk som får tas upp eller begränsa antalet fiskar som får fångas.

Besök i och möte med representanter för Golden Gate National Recreation Area (GCNRA) (Howard Levitt), i San Francisco, Californien, USA

GCNRA är en urban park som ligger i direkt anslutning till och delvis i staden San Francisco.Parken bildades 1972.

Stora delar av parken är f.d. militärt område (centraladministrationen är placerad i det f.d. militära högkvarteret för utskeppning av trupper till Asien och heter Fort Maison).Huvudmän för parken är den unika kombinationen av National Park Service, militären, staten Kalifornien och staden San Francisco.Man samarbetar dessutom nära med ytterligare en myndighet, nämligen kustbevakningen.

Det delade huvudmannaskapet medför också delat finansieringsansvar. Alla bidrag av betydelse för parkens verksamhet och nya aktiviteter, kommer emellertid nuförtiden från privat personer eller organisationer/företag.

Den amerikanska uppfattningen är att utan parker och parkområden överhuvudtaget, skulle mycket få amerikaner komma ut i naturen (jmf den svenska allemansrätten!).Som nästan alltid var bildandet också av denna park ett politiskt initiativ med den lokala kongressmannen som främsta drivkraft.

Parken har 25 miljoner besök per år (närmast att jämföra, inte med en svensk nationalpark, utan snarare ett friluftsområde som Nackareservatet utanför Stockholm).Parken inkluderar rekreationsområden på båda sidor Golden Gate-bron samt den f.d. fängelseön Alcatraz.Den federala delen av budgeten är på 9 milj US $ (60 milj SEK) som finansierar bl a lönerna för 260 personer.

Inom parken och i arbetet med aktiviteterna i parken, är ungefär 50 olika ideella föreningar och grupper engagerade, på ett mycket intensivt och nära sätt.Dessa grupper jobbar med allting från påverkan av enskilda kongressmän, via guidade turer i parkområdet, till en mängd olika kulturella aktiviteter.Dessa aktiviteter äger i huvudsak rum i de byggnader inom Fort Maison som användes för

utskeppningarna tidigare.Dessa rustas nu upp stegvis i det tempo som man har pengar till (något de ideella föreningarna mycket framgångsrikt, oavbrutet jobbar med att skaffa).Ungefär 5000 personer är organiserade i dessa föreningar som producerar ca 18 000 kulturella aktiviteter per år, för en publik på 1,2 miljoner människor.

Jmf med svenska förhållanden, skulle man kunna säga att aktiviteterna i parken motsvarar verksamheten vid bl a Naturvårdsverkets naturskyddsenheter med dess regionala och lokal företrädare, delar av Riksantikvarieämbetet, de fria teatergrupperna, kommunalt aktivitetsstöd, liten del av Byggnadsstyrelsens verksamhet, m fl.Någon direkt jämförelse med en enskild svensk organisation låter sig därför knappast göras.

Parkadministrationen producerar en särskild informationstidning (Park Events) i vilken alla aktiviteter och annat bakgrundsmaterial presenteras.En motsvarande tidning finns för delstaten Kaliforniens alla egna parker (265 st!) och samtliga federala parker.

En av de viktigaste funktionerna som de ideella föreningarna fyller, är att kunna få bidrag från privatpersoner och företag.Dessa pengar är oftast inte tillgängliga för offentliga organisationer, utan kan nås bara via de ideella föreningarna.

Även företag är medlemmar i de ideella föreningarna och står inte sällan för den största delen av föreningarnas inkomster.Man skall då komma ihåg att den här typen av stöd är fullt avdragsgillt i företagens deklarationer i USA.

Avgiften för en privatperson i en ideell förening är 35 - 200 $ (230 - 1300 SEK) per år.

Inom parken, och inte sällan i dess mest avlägsna delar, arrangeras ofta kulturella aktiviteter med välkända artister inom många olika konstarter.Konstnärer bjuds in att bo och arbeta i området och i samband med detta arrangeras visningar, diskussioner, kurser, m m.Vanligtvis finns en koppling mellan det

konstnärerna producerar och parkens natur i sig.Dessa aktiviteter har blivit mycket populära och lockat mycket folk att besöka parken.

Den helt övervägande delen av de 25 milj parkbesökarna per år, stannar 8 timmar till 1,5 dagar.Mycket få går ut och vandrar i parken.Högst 20 % av besökarna, besöker Visitors Center, trots att detta center informerar om i princip allt om parken, inkl sevärdheter och aktiviteter.Den typiska besökaren inhämtar istället lite skriftlig information när han kör in i parken (just det, kör in), kör mellan sevärdheterna, går en kort sträcka knuten till en sevärdhet och tar samtidigt lite kort (jmf den svenska delegationens beteende sista dagen i Yosemite, längre fram!).Den typiska parkbesökaren är vit och tillhör medelklassen.

Det finns ett utvecklat system för samarbete mellan arbetsmarknadsmyndigheterna och parkadministrationen.Stadsungdomar, arbetslösa och ofta med mycket liten erfarenhet av naturen och friluftsliv, får utföra reparations- och underhållsarbeten i parken, inte sällan i dess mer avlägsna delar.Erfarenheterna är goda och leder relativt ofta till ett nytt intresse och nya besök från dessa ungdomar och deras familjer.

Alla förslag av större betydelse för parkens verksamhet, behandlas i "remissomgångar" som det egentligen inte finns någon formell grund eller formella krav för.De aktuella frågorna diskuteras med alla berörda på stora informationsmöten, där materialet skickats ut i förväg till alla berörda organisationer.

Arbetet i parken präglas av stor flexibilitet, främst i förhållande till tillgången på pengar och mycket nära och informellt samarbete mellan olika offentliga och icke-offentliga grupperingar.

Besök i och möte med representanter för Columbia State Park (Superintendent Suzanne Anderson, m fl), Californien, USA

Columbia State Park är egentligen en 1 kvadratkilometer stor återuppbyggd småstad från sista hälften av 1850-talet, vars syfte är att visa hur en sådan stad, mitt i ett guldrushområde, kunde se ut.

Även denna park har ideella föreningar som skyddar och värnar om parken och gör omfattande arbetsinsatser.

Koncessionsverksamheten är naturligt väl utvecklad i en park som egentligen är en småstad. Enligt lagstiftningen skall affärskontraktet i första hand gå till den som bäst uppfyller de sociala villkoren och tänkta utgångspunkterna för parken, snarare än den som kan erbjuda de bästa ekonomiska villkoren.

I Columbiaparken finns det 25 olika företagare (i andra parker är det vanligt med bara en huvudkoncessionär, jmf Yosemite!). Man har ungefär lika många hus i staden, som man hela tiden försöker hitta finansiärer till för underhåll och annat. Företagen omsätter ungefär sammantaget 3 milj US $ (20 milj SEK) och betalar för rättigheten att driva affärsverksamhet i parken ca 17 000 $ (0,1 milj SEK), dvs motsvarande ca 0,5 % av omsättningen. Kontrakten är vanligen på 5 år och upphandlas på nytt efter varje period. Innehållet i kontrakten är utarbetade av den lokala parkförvaltningen i förhållande till ursprungssyftet med parken, diskuterade på särskilda "hearings" och slutligt godkända av delstatsadministrationen. I Columbia ingår i kontraktskraven en tvångsvis regel om försäkring av husen mot brand.

I Columbia bor det även ett par fasta innevånare i parken.

Ett bestående intryck av förvaltningen av parken är det flexibla och aktiva sätt på vilket man skaffar sig finansiella resurser, i första hand från företagen, i tider när de offentliga budgetarna uppvisar stor stramhet.

Besök i Yosemite National Park, Californien, USA och möte där med representanter för Mariposa Indian Council

Yosemite med sina 3 milj besök per år, är en av USAs populäraste nationalparker med klassiska överbelastningsproblem i den exploaterade delen av parken, själva dalen som i praktiken är en liten stad.Bortom detta finns nästan 90 % av parkytan som är helt oexploaterad och som besöks av högst 100 000 av de 3 miljoner besökarna.

I dalen har från början funnits indianer, Mariposa.1851 kom armèn (de första vita männen) till Yosemitedalen i samband med det ökade intresset för guldletning.Indianerna samlades ihop av armèn och skickades till ett reservat utanför själva dalen, där de inte heller kunde försörja sig.Därifrån tog sig därför många indianer tillbaka till sina ursprungliga trakter i dalen.

1864 bildades - mycket genom Abraham Lincons personliga engagemang i jätteträden i dalens närhet (sequoriatallarna) - ett reservat för dalen, dock inte med status av nationalpark.

1890 bildades parken, som från början bestod av enbart dalen och ett område med de redan då berömde sequoriaträden, det s k Mariposa Grave.

1916 bildades National Park Service som samtidigt tog över förvaltningen också av denna park.

De flesta indianera i området är idag verksamma inom parkförvaltningen, inte sällan som rangers.För diskussion sinsemellan och med parkadministrationen om i princip alla typer av frågor som kan beröra indianerna, finns ett Council som träffas regelbundet.Rådet bildades under 1970-talet som ett svar på en växande känsla av att indiankulturen höll på att lösas upp.

Trots att många indianer tog sig tillbaka till dalen efter 1851 års deportering, finns det få likheter mellan situationen för dessa och för de svenska samerna.Till skillnad från förhållandena i Sverige, finns inget egentligt levande samhälle med egen

ekonomisk bas, bestående av ursprungsindianerna, utan snarare en mängd olika aktiviteter som syftar till att försöka hålla indiankulturen levande.Bl a har indianerna inga förmåner jmf med vilken annan besökare av parken som helst,vad beträffar ex vis jakt och fiske.

Därtill kommer att de flesta indianstammarna i USA - och däribland Mariposa - fortfarande inte officiellt erkännts av USAs regering (1851 års huvudavtal med indianstammarna, ratificierades aldrig av USA-kongressen), vilket medför att alla krav på ekonomisk kompensation eller gottgörelse, tillbakavisas av Washington.

De numera strama (nåja, jmf Sverige) budgetarna för parkverksamheten, medför också begränsningar i de kulturaktiviteter som i mycket syftar till att lyfta fram just indianernas kultur.

Möte med parkadministrationen i Yosemite (Susan Hedlund, m fl)

Yosemiteparken är totalt ungefär lika stor som delstaten Rhode Island utanför New York.Dalen i Yosemite är mycket smal, vilket bidrar till parkens största problem idag; biltrafiken.

Det finns inga egentliga fysiska hinder för att åka bil in i parken, oavsett aktuell belastning (återigen oviljan att styra med tvångsinsatser), men man försöker genom information påverka folk att lämna bilen utanför, övernatta utanför eller åka till en mindra belastad del av parken.

På vissa av de allra tyngst belastade helgerna, förekommer det dock att man reglerar trafiken.

De allra flesta besökarna åker runt i parkdalen och tittar på sevärdheter.Ofta vill man övernatta (finns alla varianter från mycket enkel camping till lyxhotell), vilket skaper ett hårt tryck på inackordering som nästan alltid måste reserveras.

Den typiske besökaren är en vit kalifornier, medelklass.Dock har inslaget av europeèr och asiater ökat kraftigt senaste åren (intressant som trend).

70 % av besöken är återbesök.

Huvuddelen av besökarnas pengar spenderas på mat och souvenirer.

Det kostar 5 $ (33 SEK) att besöka parken i fyra dygn.För 25 $ (165 SEK) får man besöka vilken federal park som helst obegränsat antal gånger under ett år.

En campingövernattning kostar 7 $ (drygt 45 SEK) medan en övernattning på det finaste hotellet kostar upp till 300 $ (ca 2000 SEK)för ett dubbelrum under högsäsong.

Aktiviteter och affärsrörelser i parken styrs av en plan, senast upprättad 1976 efter en omfattande "remissomgång", med bl a 38 informationsmöten, bl a i storstadsområdena kring parken.

Utformningen av General Management Plan är underkastad federala krav på redovisning av miljöeffekter av all exploatering inom parken.

All användning av drakflygning, helikoptrar och skotrar är mycket hårt reglerat, med i princip totalförbud för de två sistnämnda.

Den federala budgeten är på 11 milj US $ (ca 73 milj SEK), exkl e investeringsmedel som anvisas engångsvis.Hälften av dessa 11 milj går till underhåll av byggnader.

Parkförvaltningen har huvudmannaskapet och ansvaret för alla vägar, allt vatten, avlopp och elektricitet inom parken och verka dessutom inte ha något bra system för att ta fullt betalt för detta hos användarna; koncessionärer eller enskilda.

Med undantag för större kapitalinvesteringar och reparationer, sköts det löpande underhållet av byggnaderna och anläggningarna i parken av resp koncessionär.Dessa har å andra sidan kontrakt som innebär att de har rätt till ersättning för byggnadsunderhållet, skulle de (tvingas) upphöra med verksamheten utan att ha misskött sig (s k possessive interest).

Parkförvaltningen står även indirekt för de allmänna transporterna i parken genom inköp av bussar som sedan hyrs ut till privata företagare.Härtill kommer att det federala kommunikationsdepartementet från sin budget finansierat alla vägbyggen.

Den centrala delen av dalområdet fungerar i mycket som en liten stad med ca 2000 personer boende och i huvudsak sysselsatta av de verksamma företagen i parken.

Möte med chefen för huvudkoncessionsföretaget Curry Company i Yosemite, Ed Hardy (Halvan kallad)

Ed Hardy berättar att andelen exploaterat område i de federala parkerna i USA varierar mellan som lägst kanske 2-5 %, upp till 30 % (att jämföras med Yosemites drygt 10 %.)

Beslut om att affärsrörelse överhuvudtaget skall/får bedrivas i en park, fattas av kongressen i samband med beslut om den lag som bildar parken.

För att ett företag skall vara intresserat av att investera i denna hårt reglerade verksamhet, krävs enligt herr Hardy att kontraktstiderna är tillräckligt långa.10 år som minst, gärna 15-25 eller som i fallet med Curry Company och Yosemite, 30 år.

Även herr Hardy informerar oss om att investeringar i byggnaderna återgår till investerarna (dvs i det här fallet till Curry Company), vid ev. försäljning eller byte av driftansvariga.

Curry Company, som i sin tur ägs av ett av de stora filmbolagen, har investeringstillgångar i parken på ca 300 miljoner $ (2 miljarder SEK).Dessa kan emellertid komma att förvandlas till just sitt bokförda värde på 12 milj $ (80 milj SEK), om inte företaget uppfyller kvalitetsnivån i det mycket hårt och mycket detaljerat reglerade tjänsteutbudet.Denna regel är det främsta incitamentet för företaget att hålla kvalitetsnivån på sina tjänster.

Företaget investerar årligen 4-5 milj $ (26-33 milj SEK) i området.Ytterligare 4-5 milj $ läggs på underhåll och ca 2,7 milj $ går till utrustning och inredning.Arbetskraften kostar ca 30 milj $ (200 milj SEK) om året och uppges av herr Hardy omfatta 3000 personer (jmf parkförvaltningens siffra på 2000 personer).

Företaget opererar med ca 150 tjänsteproducerande enheter inom parken.Verksamheten är som sagt hårt reglerad av National Park, vilket företaget tycker är bra.Utan dessa regleringar skulle

området snabbt kommersialiseras och få dåligt rykte, vilket snabbt skulle leda till försämrat kundunderlag och dåliga affärerer, resonerar man.

Herr Hardy räknar upp områden som regleras för företaget: priser, servicenivå och utformningen av tjänsten, byggnadernas utseende och lokalernas interiör, säkerhetsanordningar, hälso- och sjukvårdsberedskap, annonseringsregler, bokföringsregler som ger National Park full insyn, och så vidare....

Man har ett mycket nära samarbete med parkförvaltningen:Herr Hardy äter lunch med parkchefen en gång i veckan (företaget har en kontorsbyggnad med i vart fall 15 tjänstemän verksamma, mitt i centrum i parken) och företagets administrativa personal har daglig kontakt med parkförvaltningens.

Den lagstiftning som reglerar varje parks tillkomst och som följs av en detaljplan för verksamheterna i parken, stadgar samtidigt att man skall undersöka om och i så fall på vilka villkor det är möjligt att bedriva privat företagsamhet i det aktuella parkområdet.

I den federala lagstiftning från 1949 som stadgar regelverket för detta, fastställs bl a att en rimlig vinstnivå skall kunna uppnås för dessa företag, med vilket menas att investerade pengar skall ge bättre avkastning än om de sattes in på bank.

Regeln om "possessive interest" (den att varje gjord kapitalinvestering skall ersättas vid byte av driftansvarig) innebär i praktiken att det är omöjligt att slänga ut en huvudkoncessionär så länge denne sköter sig, eftersom man inte har råd med det.

Herr Hardy anser att det är viktigt med stora standard- och prisskillnader i utbudet av övernattningsmöjligheter, för att kunna attrahera olika kategorier av besökare.

Han menar vidare att trafikproblemen i parken skulle kunna lösas med investeringar i parkeringsmöjligheter utanför parken kombinerat med förbud för bilkörning inne i parken utöver färden till eller ifrån den tänkta övernattningsdestinationen och med förbättrade allmänna kommunikationsmöjligheter.Tidigare bussförbindelser in i parken har dock fått läggas ned, eftersom försäkringskostnaderna till slut blev för höga för bussbolagen (ett mycket typiskt amerikanskt fenomen).

Herr Hardy uppger också att antalet vandrare i parken minskat trendmässigt under 1970- och 80-talen, något som även skulle gälla övriga delar av USA.

Sammanfattningsvis skulle man kunna säga att Yosemiteparken i sin exploaterade del är väsensfrämmande i sin utformning för svenska förhållanden, men att mycket kunskap finns att få härifrån om generellt giltiga styrproblem, för tillämpning i en annan skala.

Besök i och möte med representanter för Kluane National Park, Yukon, Kanada (Acting Superintendent Brent Liddle, m fl)

Kluaneparken är på ca 22 000 kvadratkilometer (!), att jämföra med Kirunaparkens föreslagna 4000 kvadratkilometer, vilket ändå skulle utgöra Europas största parkområde, om den bildades idag.På andra sidan gränsen i Alaska ligger, i direkt anslutning till Kluane, Wragnell-Saint Elias National Park på ca 8 miljoner acres (13 milj acres tillsammans med det naturskyddsområde som finns kring parken!).Tillsammans utgör de båda parkerna ett efter europeiska förhållanden enormt område.

Kluane består till tre fjärdedelar av ett mycket svårtillgängligt isfältsområde med vidsträckta glaciärer och stora bergsmassiv och till en fjärdedel av mer tillgängligt fjällvandringsområde av skandinavisk typ.I parken finns Kanadas högsta berg, Mount Logan på 6050 m.Det finns inga vägar eller anläggningar i parken överhuvudtaget med undantag för ett par privata sommarstugor som fanns i området då parken bildades.Målsättningen är att även dessa, på frivillig väg, på sikt skall försvinna.

Det finns inga lokala samhällen eller innevånare i parken och fanns inte heller vid bildandet.Däremot finns fortfarande indiansamhällen utanför parken som använt delar av parkområdet under sina årliga vandringar.Med dessa förhandlar man f n om rätten att använda parken på ett särskilt förmånligt sätt som inte skulle gälla för övriga besökare.

Det krävs särskilt tillstånd för att övernatta i parken.(Alla får tillstånd som söker, vilket man också kan göra vid besökstillfället).För tillstånd till mer avancerade turer, vanligtvis bergsklättring, krävs att man kan visa upp särskilda kunskaper och god utrustning.

240 000 personer per år beräknas lokalt komma i beröring med parken på något sätt.Mellan 100 och 200 000 av dessa är dagbesökare.60 000 per år besöker parkens Visitors Center (med bl a en mycket vacker diabildsvisning).Endast ca 5000 personer övernattar i parken.

Nationalparkerna i Kanada sorterar under Department of the Enviroment (Miljödepartementet) som i mellanledet har fem stycken regionala kontor (i ett land som till ytan är 20 ggr så stort som Sverige).Liksom i USA utgör parkerna i hög utstäckning självständiga arbetsenheter med en lokal organisation och resursbas som det inte finns någon motsvarighet till i Sverige.

Verksamheten i Kluane finansieras nästan helt med offentliga medel med en budgeteringsmodell inkl.dispositionsrätt av intäktsmedel som i mycket påminner om förhållandena i Sverige.Man får ca 600 000 kanadensiska $ per år till driften (ca 3,3 milj SEK), 1,2 milj $ till operativa insatser (ca 6,5 milj SEK) och därtill särskilda projektmedel om det skulle vara aktuellt med en särskild investering.Den begränsade privata företagsverksamhet som förekommer inom parken i form av flygningar, överflygningar,guidningar eller liknande, genomförs inte i ett koncessionsystem som det amerikanska, utan med tillståndsgivning i form av licensiering, för vilket betalas endast symboliska avgifter.

Man har ett nära samarbete med ideella föreningar av olika slag i denna park som präglas av en mycket hög nivå av bevarande, ett synsätt som i likhet med synen i USA har förstärkts på senare år.Flygtillstånd, ex vis, är hårt kontrollerade och lämnas bara om man verkligen kan visa att det inte finns andra möjligheter.

Vid tidpunkten för parkens bildande och en period därefter, hade man en omfattande debatt om huruvida man skulle bygga väg/vägar in i parken eller inte (jmf Denali längre fram!).Till slut fattades beslut om att inga vägar skall byggas, i enlighet med den grundläggande synen om bevarandet som den viktigaste utgångspunkten.Man satsar nu istället på att öka parkens tillgänglighet genom båttrafik, flyg där det är motiverat och även genom insatser som gör parken tillgänglig för handikappade.

Motiven för att bilda parken uppger man, var både nationella och lokala.Det fanns, till skillnad från i Sverige, inget som helst skydd för området innan parken bildades, eftersom man saknar de planinstrument vi har för hur mark och land får användas, med bla

den konsekvensen att privata landägare i princip gör vad de vill med sin mark, även mycket kraftiga miljöingrepp.Det fanns (och finns fortfarande utanför parkområdet) gruvbrytning som förmodligen hade utvidgats till områden som idag finns i parken om denna inte funnits.Området användes för skoteråkning (nu helt förbjudet) i en utsträckning som inte ansågs acceptabel, floran ansågs hotad i vissa fall, m m.

Parkföreträdarna betonar starkt vikten av att samtala med och informera alla berörda intressenter under den period då en park bildas.I Kluane har man använt mycket tid och mycket resurser på detta, ett arbete som fortsätter också nu.Man måste förklara motiven för att bilda parken, de lokala, men också de nationella.Man måste försöka engagera lokalbefolkningen, peka på fördelarna, inte minst i form av nya arbetstillfällen.Övergången bör göras mjuk och ev rättigheter i parken tillåtas kvarstå (i fallet med de privata sommarstugorna gör man så, att dessa rivs och fraktas bort när ägarna inte längre vill disponera dem).Enligt parkföreträdarna hade man inte varit lika lyhörda på den amerikanska sidan gränsen då parkerna i Alaska bildades (se längre fram), något man nu fick lida för.

De amerikanska parkerna i Alaska ansågs av kanadensarna vara mycket populärare än Kluane, bla därför att Denali National Park har en väg in i parken.

Kluane har en skyddsnivå som i vissa delar överstiger även de svenska nationalparkernas.Den tid och kraft man lägger ner på förankring och förståelse för parkens existens, tål att uppmärksammas.

Besök i och möte med representanter för Gates of the Artic National Park, Alaska, USA (Superintendent Roger Siglin samt representanter för Anaktuvuk Pass Village (eskimåsamhälle i parken)

Anaktuvuk Village började växa upp i slutet på 1940-talet, främst genom den amerikanska militärens behov.I området bodde då eskimåstammar som var nomader, men som genom militärens närvaro kom att slå sig ned i byn under en mindre del av året.Under årens lopp utvecklades det fasta boendet för större delar av eskimåsamhället, samtidigt som det militära inslaget avtog.Idag utgör byn basen för eskimåernas tillvaro i parkområdet (parken bildades tillsammans med 9 andra 1980).Den lokala förvaltningen har genom oljefyndigheterna i området mycket god ekonomi och kan därför underhålla byns fortsatta existens med mycket omfattande ekonomiska subventioner.I byn finns numera skola och lokal affär.Någon egentlig ekonomisk produktion inom ramen för en penningekonomi, förekommer inte i samhället.

Då de alaskiska nationalparkerna bildades 1980, skedde det med lokal kritik i nästan varje enskilt fall, också vad avser Gates of the Artic.Eskimåerna menar att de överhuvudtaget inte blev informerade om vad som skulle ske.Dessutom genomfördes över en natt, mycket kraftiga inskränkningar i deras rätt till jakt inom området.För eskimåerna var detta mycket allvarligt, eftersom jakten ända till den dag som idag är, utgör basen i försörjningen av livsmedel för många familjeenheter som lever i byn.Efterhand har dock regelverket förändrats till vad som också de eskimåiska representanterna numer betecknar som rimliga villkor.Kvar står ett förbud eller en begränsning att använda en särskild typ av motordrivna tre- och fyrhjulingar fritt inom parkområdet.Också regelverket för rätten att jaga i området, har utformats på ett sätt som möjliggör för alla berörda att fortsätta jaga.

Någon parallell mellan de samiska byarna i Sverige och eskimåbyn i Anaktuvuk Pass, kan inte dras.Till skillnad från de svenska förhållandena, utgör eskimåsamhället inget ekonomiskt fungerande samhälle överhuvudtaget.Inom samhället produceras ingenting som är säljbart eller efterfrågas på den öppna marknaden, bl a därför

att det är förbjudet att sälja viltkött.Samhället har ingen egen ekonomisk bas.Det officiella motivet för ett fortsatt bevarande av detta samhälle är det kulturhistoriska.Följdaktigt finns i byn också ett museum som innehåller en belysning av eskimåernas historia.

Däremot finns paralleller att diskutera vad gäller tillåtelse att använda moderna fordon och annan modern teknik inom området.Generellt kan sägas att de amerikanska reglerna i Alaska är mycket liberalare än de svenska och att man inte upplever det som något större problem, något som kan sammanhänga med storleken på ytorna på dessa nationalparker jmf med våra.Med undantag för de ovan nämnda trehjulingarna, finns inga direkta restriktioner för eskimåernas användning av modern teknik inom parkområdet.

Skyddsnivån i parken är i övrigt mycket hög och liknar i hög utsträckning den kanadensiska Kluane National Park.Inga vägar eller anläggningar finns i parken som är på 3,4 miljoner hektar.

Ett intressant förhållande som man kan se i bl a Gates of the Artic, är att man i hela Alaska rekommenderar flyg som transportmedel in i nationalparkerna för att undvika att bygga vägar.Man anser att vare sig djurlivet eller någon annan störs av flyget (jmf Sverige och Cananda!).

Besök i och möte med representanter för Denali National Park, Alaska, USA (Superintendent Russell Berry, m fl)

Parken är på 2,4 milj hektar och består dels av ett område med skyddsklassificering nationalpark och dels ett område som kan betecknas naturskyddsområde ("preserve") som i USA nästan uteslutande finns i Alaska.Också inom skyddsklassen "nationalpark" finns olika nivåer,där vissa områden är öppna för lokalt husbehovsfiske och husbehovsjakt, andra inte.

I parken finns den nordamerikanska kontinentens högsta berg Mount McKinley, 6 105 möh,vilket också tidigare var parkens namn.Denali är Athabascan-indianernas namn på berget och betyder "den höga".

Denali besöks årligen av ca 600 000 människor, av vilka endast ett fåtal vandrar i parken eller besöker den med övernattning.Parken är mycket populär i alla åldersgrupper, inte minst de äldre, och regelrätta charter- och paketresor som innehåller besök i Denali, säljs framförallt i USA utanför Alaska. Bl a anordnas kryssningar som anlöper Anchorage f v b till Denali med buss.Populariteten baserar sig på den väg som går in i parken på vilken finns regelmässig busstrafik, i kombination med de mycket goda möjligheterna att från vägen få se vilda djur, framförallt grizzlybjörn, älg (moosse), ren (caribou), bergsgetter, bergsfår och även andra djur, inte minst fågel.

Ett antal faktorer medverkar till att människor kommer till Denali:som redan nämnts vägen i parken, nästan alla turistresor till Alaska innehåller besök i Denali, utmärkt vandringsområde, mm.Marknadsföringen av området i USA, gäller inte enskilt parken, utan Alaska, i vilket Denali ingår.

I likhet med ett antal andra parker i Alaska, finns det privat mark inne i parken, inom det område som har skyddsklassificerats.I princip bestämmer den privata ägaren även inom dessa områden över markens användning, men i ett rättsfall nyligen lyckades den federala administrationen i Alaska förhindra ett hotellbygge på privat mark inom ett parkområde.

Ca 40 personer jobbar permanent i parken året runt och ca 200 personer därtill är säsongsanställda tre till sex månader.

För den privata företagsverksamhet som finns i parken (hotell, mm), använder man i likhet med Kluane nationalpark i Kanada ett licenssystem som inte är volymstyrt, dvs har man sagt ja till en verksamhet till en företagare, gör man det i princip åt alla för just den verksamheten.Anser man att aktiviteterna blir för många, styr man genom att inte förnya kontrakt som går ut.

Det systemet är emellertid inte giltigt för busstrafiken i parken (på vilken all organiserad turisttrafik är baserad).Även fast den maximala belastningen av parken i det här hänseendet är nådd, anser man sig inte kunna reglera antalet bussar.Man försöker istället styra genom att göra turerna kortare (inte så långt in i parken) eller genom att i samarbete med bussföretagen försöka få dessa att samordna sina resor, m m.

Parkadministrationen följer löpande utvecklingen i parken, kanske framförallt dess vilddjursbestånd.Det finns särskilda resurser för forskning och man anlitar även busschaufförerna för rapportering av effekterna av besöksbelastingen i parken och för statistikbokföring.

Sportfiske är tillåtet i vissa delar av parken (husbehovsfiske).Administrationen av detta sköts emellertid i första hand av delstaten Alaska, i denna i övrigt federalt sköta park.I princip ansvarar delstaten för all lagstiftning kring djuren i parken.Endast i de fall då den federala grupperingen anser att lagstiftningen inte är tillräcklig, går man in med lagstiftningsåtgärder "uppifrån".

Den nuvarande chefen för parkadministrationen, var tidigare anställd i turistbranschen i ett företag som sålde fiskeresor till området.Efter en längre tids nedgång av besöksfrekvensen i de områden i parken som är öppna för fiske, gjordes i samarbete mellan reseföretaget och parkadministrationen en analys av orsakerna.Analysen ledde fram till behovet av förlängd sommarsäsong och introduktion av en vintersäsong.Tillgången till

inackordering visades sig ha stor betydelse för besöksfrekvensen i parken.

Generellt kan sägas att parken är beroende av reseföretagens förmåga att sälja fiskeresor till området, men att företagen knappast är beroende av att det finns en nationalpark för att sälja dessa resor.

Denali är förmodligen studieresans bästa exempel på hur nationalparkssystemet skulle kunna utvecklas i Sverige.Utan att i någon del ha släppt till de exploateringsnivåer som finns i vissa parker i fastlands-USA, har man lyckats attrahera mycket breda grupper av besökare, inte minst de annars så svårnådda äldre, barnfamiljer och även handikappade.Detta har nästan uteslutande möjliggjorts genom den väg som gör parken tillgänglig, en direkt parallell till förhållandena i den tilltänkta Kirunafjällens nationalpark.

Möte med representanter för National Park Services i Alaska, i Anchorage, Alaska (Research Ecologist Gary Vequist m fl, bl a ansvariga för företagskoncessioner, informationsansvarig och ansvarig för turistutvecklingen i parkerna)

Sammantaget finns ett brett utbud av privat företagsverksamhet också i de alaskiska parkerna, även om det har varit begränsat i just de parker vi besökt.

I Anchorage finns ett särskilt informationscenter (som vi senare besöker) för all parkverksamhet i Alaska, både den federala och de parker som ligger under delstaten.

Till skillnad från parkerna i övriga USA, reglerades tillkomsten av nio stycken parker i Alaska 1980 i en gemensam lag.Regelverket för driften av parkerna reglerades därefter i särskild förordning (mer vanligt i övriga USA, i en General Management Plan.) Exempel på vad som regleras i lag resp förordning är att i lagen fastställs att man överhuvudtaget får jaga i parken, medan förordningen fastställer hur mycket, vilka som får jaga och var.

Regleringen i lag är mer detaljerad i Alaska, vilket har historisk bakgrund, då Alaska ända in på 1950-talet var ett territorium som lydde direkt under den federala regeringen som ansåg sig behöva styra dessa områden hårdare än delstaterna.Andra effekter av Alaskas speciella historiska bakgrund är att delstaten har en mycket mer utvecklad offentlig sektor än andra delstater, och följdaktigen även mer myndighetsutövning, något innevånarna i Alaska en gång i tiden flyttade hit för att komma bort i från!

Arbetet med tillskapandet av de stora nationalparkerna i Alaska, skedde med hjälp av mycket folk och kunnande från den federala administrationen i USA.Man försökte engagera och informera lokala industrier och intressegrupper, men möttes ändå av mycket starka reaktioner då beslutet om parkerna togs 1980, mycket till följd av att tillkomsten av parkerna i ett slag mycket hårt reglerade vad som tidigare nästan varit fritt tillåtet i parkområdena. Situationen har sedan dess löpande förbättrats.Bl a har man försökt peka på parkernas betydelse för sysselsättningen i

regionen.Man har emellertid fortfarande problem med människor i delstaten som tycker att de kan använda områden i parken fritt som de gjort under lång tid, ex vis för affärsverksamhet.Man har också stora problem med privata markägare i parkområdena som anser att de skall få använda sina markområden till vad som helst, oavsett graden av miljöingrepp.

Tillkomsten av parkerna föregicks av en tio år lång massmedial debatt, som mycket väl informerade stadsbefolkningen.Man höll ett antal political hearings, de federala kongressmännen turnerade i delstaten och ett antal intresseorganisationer höll egna möten.

Tillkomsten av parkerna hade stöd av ursprungsinnevånarna, framförallt därför att marken utan skydd av parkerna, inte sällan var helt oskyddad för exploatering.Representanterna vi talade med menade att detta stöd var en absolut förutsättning för att kunna skapa parkerna.

I parkerna tillåts olika typer av jakt och fiske i form av husbehovsfritidsfiske och kommersiellt fiske, det sistnämnda något som överhuvudtaget inte förekommer i parkerna i övriga USA.

Turismen i Alaska har utvecklats mycket kraftig under 1900-talet.1917 kryssade två stycken fartyg längst Alaskas kust.I år beräknas antalet kryssningsfartyg uppgå till 140 stycken.En av de främsta orsakerna till att just denna typ av turism utvecklats så väl är att de flesta turisterna i själva verket inte vill gå ut i eller beröra naturen, men väl ta del av den på avstånd.(Man har gjort en särskild studie om varför människor väljer att kryssa till Alaska som semesterform, som vi skulle få oss tillsänd)

Även i övrigt är turistresandet till Alaska i hög utsträckning arrangerat i form av paket- och turresor.

Administrationen av insatserna för turismen i parkerna är samordnad med parkadministrationen i övrigt.När parkverksamheten började utvecklas i Alaska, övervägde man först möjligheterna att tillåta endast offentlig affärsverksamhet och offentligt serviceutbud, för att kunna kontrollera verksamheten i

parkerna.Tanken övergavs emellertid (av kompetensskäl!) och i likhet med övriga USA, är företagen i parkerna privata.

Det grundläggande dokumentet för relationen mellan samhället och de privata företagen i parkerna i hela USA, är den s k Concession Policy Act från 1965.Ett problem i Alaska är att de lagar som styr verksamheten i delstatens nationalparker, inte stämmer överens med regelverket i Concession Policy Act.

Alaskas ekonomi var länge helt oljeberoende, en ensidighet som man insåg faran i och därför beslutade åtgärda.Man satsade därför i ett kraftfullt program på utveckling av turistindustrin (massor med annonsering och reklam, bl a).Turismen utgör idag Alaskas näst största industri med ca 500 milj $ i intäkter till delstaten (drygt 3,3 miljarder SEK).

Man har utvecklat moderna datasystem för bokning, mm, heltäckande för hela regionen.Den allmänna uppfattningen är att en turistsatsning av det här slaget måste vila mot produkten Alaska i sin helhet och att nationalparksförekomsten och innehållet i enskilda nationalparker som Denali är information som man får söka i särskild ordning.

En baksida med kombinationen av hård reglering av exploateringen av parkområdena och den omfattande turismen, är att stora miljöingrepp görs i områdena utanför parkerna, i direkt anslutning till dessa, främst i form av hotellbyggen, restauranger och liknande.Juridiskt finns inga möjligheter att stoppa detta på privat mark, eftersom USA saknar de svenska planinstrumenten, men lokalt försöker man förmå de privata markägarna att låta bli att exploatera området.

Delstaten Alaska gör reklam för parkerna inom regionen (finansierat genom en särskild övernattningsavgift för all typ av resande inom delstaten).Också resebyråerna använder parkerna i sin annonsering, liksom kommunerna i Alaska.Däremot görs inga sådana insatser från federala National Park Service som anser att det inte alls behövs med nuvarande besöksvolymer i parkerna.Tvärtom.

Möte med Paul Krasnowski, Regional Supervisor, Sport Fish Division, Alaska Department of Fish and Game (delstatsadministrationen) i Anchorage, Alaska

En tredjedel av dem som fiskar i Alaska kommer från något annat geografiskt område, vanligtvis övriga USA.Storleken på andelen säger en del om Alaskas popularitet som sportfiskeområde. Sammanlagt fiskas i 2 milj fiskedagar per år.Administrationen lämnar årligen 480 000 tillstånd till fiske.Det finns studier gjorda om de samhällsekonomiska effekterna av detta omfattande fiske, som vi får ex av med oss hem (eller rättare skickar på posten per båt, vilket tar ett par månader).

Det exklusiva fisket kostar ungefär 3 500 - 4 500 $ per vecka och person (ca 23 - 30 000 SEK), det mer normala 1 200 - 1500 $ (ca 8 - 10 000 SEK).Det finns också möjligheter att åka ut med fiskeguide för 100-150 $ per dag (ca 650-1000 SEK).

De allra flesta fiskar i helt egen regi utan någon yttre hjälp och inte heller som en del av en arrangerad resa.

De flesta vattnen ägs av delstaten.Det är inte sällan svårt att nå dem.Till det kommer att de vatten som finns vid vägarna ofta är avsatta till fiskeodlingar, ett faktum som lett till mycket debatt.Det finns särskilda grupper (Board of Fishing) utsedda som beslutar om hur sjöarna skall användas, när fiske får bedrivas, på vilka sorter och motsvarande frågor.Sammansättningen av dessa grupper varierar, men i Alaska består den av representanter för sportfisket, yrkesfisket, naturskyddsorganisationerna, m fl.

Inom fiskeområdet finns många intressenter:den federala administrationen som ansvarar för kustfisket mellan 3 och 200 sjömil, kustkommunerna som ansvar för fisket upp till 3 sjömil, yrkesfiskeorganisationerna, sportfiskeorganisationerna och ursprungsinnevånarna som ofta har särskilda fiskerättigheter i skyddade områden.Diskussionerna färgas av en ständigt latent konflikt mellan yrkesfiskarna och sportfiskarna, som anses vara ett stort problem.

Sportfiske är generellt tillåtet i nationalparkerna i Alaska, både i de federala parkerna och i delstatens.Däremot är det inte tillåtet med några "konstlade" fiskevårdsinsatser, ex vis fiskeodlingar, fiskefällor eller andra redskap utanför rent sportfiske eller program för att förbättra den naturliga reproduktionen eller dylikt.Även utanför parkerna är insatser utanför området för vattenbruk (fiskeodlingar, utsättning, m m) inte så vanliga, med undantag av installation av laxtrappor som är mycket vanligt.

Även i områden med hög belastning undviker man att reglera volymen fiske genom att sätta en gräns för antalet fisketillstånd.Istället använder man de gängse amerikanska metoderna för begränsning av fisket, genom att tillåta fångst endast av fisk av viss storlek, endast vissa typer av fiskeredskap, m m.

All reglering av fisket sker genom delstatslagstiftning.Den federala administrationen går bara in om man anser att delstatens författningar inte är tillräckliga.

Fiskeadministrationen anser sig ha ett åläggande att analysera och på basis av analysen planera fisket i hela delstaten.Arbetsvolymen är dock så omfattande att man anser att man inte har någon möjlighet att uppfylla detta åläggande.Man anser sig befinna sig i en passiv situation där man bara hinner re-agera, aldrig agera själv.

På motsvarande sätt handhas forskningsinsatserna.Istället för att starta projekt som man själv tar initiativ till och som definierats som angelägna, får man "rycka ut" till redan etablerade (fiskevårds-)anläggningar som hamnat i problem.

Situationen är så här trots att man har resurser som är mycket större än de som finns i Sverige för motsvarande organisationer.

Finansieringen av verksamheten sker (till en mycket liten del) genom licensavgifter som fastställs av motsvarande länsstyrelsen och genom särskilda fondmedel, men till hela tre fjärdedelar genom federala bidrag (jmf övriga avsnitt om fiske).
Man har mycket små problem med föroreningar.

Möte med representant för Anchorage Convention and Visitors Bureau (Denise Belkoski)

De turist- och konferensansvariga för staden Anchorage anser att såväl nationalparkerna som fisket, i synnerhet havsfisket, i området är överbelastade.

Man använder både nationalparkerna och fisket direkt i reklamen för att få människor att åka till Anchorage, men försöker sätta in dessa i ett större vildmarkssammanhang. Framförallt försöker man profilera Anchorage som en ort där allt är möjligt och lägger därför, framgångsrikt, ner mycket resurser på att lansera staden som konferensställe med möjligheter att kombinera med friluftsliv. (jmf Norrbottens incentive- och konferensresor)

Alaska upplevs som exotiskt av övriga USA (jmf Norrbotten och Europa), vilket utnyttjas kraftigt (hur åstadkommer man samma bild av Norrbotten, eller snarare kanske Nordkalotten i Europa?), framförallt för konferensresor. Man har ex vis lyckats marknadsföra regionen för parsemestrar, inte sällan i kombinationen mannen konfererar, kvinnan ägnar sig åt stadsliv i det helt moderna Anchorage, för att båda därefter friluftssemestrar (4+4 dagar är en vanlig kombination).

Man marknadsför även Anchorage utanför USA, inte minst i Asien.

Turistfolket anser det absolut nödvändigt att olika typer av kontroller och regleringar av besöksvolymerna, antalet fiskare, m m införs, om området skall behålla sin attraktivitet utåt.

Anchorage är intressant, inte bara som exempel på hur existensen av nationalparker och fiskemöjligheter används i turistsammanhang och för infrastrukturell uppbyggnad, utan också som ett för Norbotten mycket näraliggande exempel på hur man kan profilera ett område för vissa typer av resor och verksamheter, också för en internationell publik. I det sammanhanget är inte minst Anchorage position som internationell flygpunkt intressant. Det kan finnas anledning att ytterligare fördjupa kunskapen om hur man gått till väga och hur systemen fungerar.

Möte med representanter för Alaska Federation of Natives (Larry Kimball, m fl)

Under den period då Alaska koloniserades från 1860-talet och framåt, förstatligades allt land som inte definierades som privatägt.Allt land som Alaskas ursprungsinnevånare levde på, förstatligades i detta sammanhang.

Under en lång period har krav framförts på att marken måste återställas till sina ursprungsbesittare.Slutligen beslutade kongressen 1971 att återlämna nästan 18 milj hektar mark till ursprungsinnevånarna (indianer och eskimåer) tillsammans med 962 milj $ (ca 6,4 miljarder kr) i en slutlig överenskommelse om markanspråken.
Dessa 18 milj hektar mark samt de finansiella resurserna, administreras och ägs till 70% av 13 regionala och 173 stycken lokala föreningar, formellt organiserade som aktiebolag, i vilka man kan vara medlem (aktieägare) om man kan visa att man har minst en fjärdedels arv från eskimå- eller indianförfäder.

Dessa områden finns över hela Alaska, utanför nationalparkerna och fungerar som ekonomiska och kulturella centra.Lagstiftningen för ursprungsinnevånarnas rättigheter i dessa områden och i nationalparkerna, anses också av dem själva som mer flexibel och tillmötesgående än i övriga USA.

70-75 % av allt fiske i områdena är husbehovsfiske för ursprungsinnevånarna.

Vid de tidpunkter då marken återlämnades (1971) och då Alaskas stora nationalparker bildades (1980), uppförde sig lagstiftarna och de federala myndigheterna oflexibelt och fyrkantigt, ansåg eskimå- och indianföreträdarna.Bl a förbjöd man stora delar av den livsviktiga jakten.Förhållandena har emellertid förbättrats sedan dess och relationerna är numera goda.

I princip är användandet av all typ av modern teknik tillåtet i parkerna för ursprungsinnevånarna, med undantag för visst utnyttjande av en speciell typ av motoriserade trehjulingar.

Besök vid Lake Michigan och möte med representanter för Illinois State Fishing Administration,i Chicago, USA (Richard Hess, m fl)

Fisket i Lake Michigan utövas till 95% av lokala fiskare, vanligtvis vanliga amatörfritidsfiskare.Man anser sig inte kunna erbjuda det exklusiva fisket, det som finns i Alaska och andra delar av övriga USA.

Inte sällan utövas fisket av folk som besöker mässorna i Chicago.Det är emellertid tveksamt om dessa stannar längre för att enbart fiska, snarare att de utnyttjar fiskets väldiga lättillgänglighet och närhet till en extremt urban miljö.

Den huvudsakliga verksamheten för delstatsadministrationen är odling och utsättning av fisk, utan vars insatser de attraktivaste fiskesorterna inte skulle klara sig genom naturlig reproduktion.

Man har ett organiserat samarbete mellan de åtta delstater som omger den berörda delen av De stora sjöarna, med bl a en gemensam styrelse för vissa frågeställningar som berör hela området.Dessutom samarbetar man med de federala myndigheterna inom området.

Ungefär 1,5 miljoner fiskare, fiskar i Illinois per år.Ca hälften löser licens.Den kostar 10$ (ca 67 kr) för ett års fiske.Högst 5 fiskar per dag får tas upp i de populära fiskevattnen.

Totalt disponerar man i delstatspengar 5 - 6 milj US$ per år (33 - 40 milj SEK).Till detta kommer projektmedel från den federala budgeten.

Man har, och har framförallt haft, stora problem med föroreningar i Lake Michigan.Genom kraftfull lagstiftning är situationen numera mycket bättre, men ändå inte bra.Föroreningarna har inte bara slagit på fiskebestånden, utan också medfört många och stora ekologiska obalanser, med plötslig enorm ökning av vissa sorters fisk på andras bekostnad, m m.Medvetenheten om föroreningsproblemen är så stor att man ger ut en särskild guide om hur man bör äta den fisk man fångar i delstaten.

Yrkesfisket i området har skurits ned efter önskemål från fritidsfiskeorganisationerna.Man anser bestämt att sportfisket genererar betydligt mer sysselsättning och pengar än yrkesfisket.Fritidsfisket bedöms omsätta ca 100 milj $ (ca 670 milj SEK) mot yrkesfiskets 5 (ca 33 milj SEK).Man har inga illusioner om att yrkesfiskarna kan fortsätta inom området när deras fiske skärs ned, men väljer ändå att genomföra förändringen, mot bakgrund av sportfiskets relativt större betydelse.

Man får särskilda medel från den federala budgeten för forskningsinsatser, i förhållande till delstatens relativa befolkningsstorlek.Man anser sig ha ett ansvar för uppföljning och planering av fisket och fiskeresurserna i hela staten, men har problem att hinna med.Man är ganska nöjd med de operativa insatserna (odling och utsättning), men skulle vilja ha mer forskningsresurser, just för att kunna planera och styra.

Program and Itinerary

for

Swedish Government Commission

on Federal Involvement in Developing Tourism

National Park Service Contact:	Ms.Barbara Bell, International Cooperation Specialist, 1100 L StreetN.W., Suite 2125. Telephone (202)343-7063. (From September 18-22)
	Ms.Rebecca Mills, International Cooperation Specialist. (From September 25-30)
Objectives:	To discuss possibilities and problems related to the development and maintenance of National Parks. In particular the Commission wants to study the effects of creating a National Park on employment, financial structure, cooperation between federal, local and private sector. The Commission is tasked with determining the suitability of establishing a large natural park in northern Sweden primarily to develop the tourist and fishing industry.

****

Date and Time:	Activity and Location:

****

September 18

9:00 am	Meet with senior management officials of the National Park Service at the Department of the Interior Building, 18th and C Streets, Washington D.C., Suite 3119:
	Ms.Priscilla Baker, Assistant to the Director for Tourism
	Mr.Jim Stewart, Acting Chief, Division of Planning and Development
	Ms.Janet Edwards, Natural Resource Specialist, Pacific Northwest Regional Office

11:00 am	Meet with senior management officials at 1100 L Street N.W., Suite 2125. Mr.Bob Moody, Concessions Management Specialist, Division of Concessions Management.
1:30 pm	Meet with officials of the Fish and Wildlife Service at 4401 Fairfax Drive, Arlington, Virginia.
cember 19	
~~1:45~~pm 12 00	Fly to San Francisco.(At Ramada Inn, Fisherman's Wharf)
cember 20	
8:30 am	Meet with management officials of Golden Gate National Recreation Area (GGNRA) regarding relationships between federal government and private entrepreneurs, special use permittees, cooperating associations, and concessioners. GGNRA has developed a new model of cooperation between public and private sectors. Consider the employment effects of these cooperative arrangements. Administrative office address is Building 201, Fort Mason, San Francisco, CA 94123. Telephone is (415)556-2920. Howard Levitt has made the arrangements.
10:30 am	Travel by van to Columbia, California State Park.
2:30 pm	Visit Columbia, California State Park. Meet with Superintendent Suzanne Anderson and other officials. Discuss the concessions and tourist program, as well as a general overview of the park programs. Tour the park. Meet at the District Office at 22708 Broadway St., Columbia. (Across the street from the Fallon Hotel) Park administrative telephone number is (209)532-0150. Columbia State Park commemorates historic goldmining. Small businesses now operate out of historic buildings. Consider parallels for development in Northern Sweden. Consider the economic effects of the park in the surrounding area.

4:30 pm	Drive to Yosemite National Park. Park administrative office telephone number is (209) 372-0200.
Yosemite International Programs Coordinator:	While at Yosemite, Ms.Kim Tucker, Concessions Management Analyst, can be contacted. Her telephone number is (209) 372-0271.
September 21	
8:30 am	Meetings at Yosemite National Park with management officials, Mariposa Indian Council, and Yosemite Park and Curry Company. Consider effects of the park on local economy, relationship between the public and private sector, the scale and resource management consequences of tourism to the park and its environs, the history and current status of relationships with the Yosemite Indians, the sportfishing industry, trade-offs between different types of visitors, regulations governing use of helicopters or hanggliders and automobiles, management of "overuse", maintenance of infrastructure (buildings, bathrooms, garbage collection, sewage treatment, utilities, etc.), effects of fee systems, effects on National Parks of decreasing federal economic support, recruitment and retention of people-oriented personnel, law enforcement requirements, and the changing circumstances of Yosemite's history.
September 22	
8:30 am	Continue meetings. View Yosemite Valley.
1:30 pm	Travel to San Francisco by van.(At Ramada Inn, SF Airport)
September 23	
9:10 am	Fly to Whitehorse, Canada. Overnight at Paku Hotel, Whitehorse.
September 24	
12:00 pm(approx.)	Drive to Kluane National Park at Haine's Junction. (100 miles from Whitehorse) Park telephone is (403)634-2251) Meet at Visitor's Center. Contact Acting Superintendent Brent Liddle for

overview. (Mr.Liddle's home telephone is 403-634-2626)Overnight at Mother's Cozy Corner, Haine's Junction.

tember 25

morning

Meet with management officials at Kluane National Park to consider rationale for development of Kluane and Northern Yukon National Park, impact of the development on native peoples and their rights, relationship between private and public sector, management and conservation issues, and the management policies of Canada. Consider parallels in geography and conditions between these parks and the potential park in northern Sweden.

Tour Kluane and continue meetings.

Ms.Sive Milton and Mr.Bjorn Erikson join the group on September 25th.

Return to Whitehorse. Overnight at Paku Hotel.

tember 26

8:00 am

Fly from Whitehorse to Fairbanks via Air North.

11:00am

Meet at airport with Superintendent Roger Siglin of Gates of the Arctic National Park. Park telephone number is (907) 456-0281. Mailing address is P.O.Box 74680, Fairbanks, AK 99707.

Fly over Gates of the Arctic National Park. Gates of the Arctic is a wilderness park with minimal development. Land in a native village in Anaktuvuk Pass to discuss park's effect on local people. Consider projected and actual economic and tourism impact, sportfishing, backpacking.

Overnight at Captain Bartlett Inn, Fairbanks

ka International
rams Coordinator:

Mr.Chuck Gilbert, Management Assistant, can be contacted throughout the Alaska National Parks portion of the trip. His telephone number at the Alaska Regional Office is (907)257-2693.

SWEDISH GOVERNMENT COMMISSION
ON FEDERAL INVOLVEMENT IN DEVELOPING TOURISM

Schedule for Thursday, September 28: ANCHORAGE, ALASKA

7:45 AM	Meet Gary Vequist, Research Ecologist (National Park Service) in lobby of Holiday Inn. Walk or drive to Federal Building, located at 6th and A streets.
8:00-8:30 AM	Breakfast in Federal Building cafeteria, in cafeteria meeting room. Meet other National Park Service personnel over breakfast.
8:30-11:00 AM	Meeting with National Park Service representatives. Discuss tourism related to parks, business operations in and adjacent to parks, rights of Native people, effects on environment, use of motorized vehicles, wildlife management and viewing, wilderness versus developed recreation, etc. Federal Building cafeteria meeting room. Can use room until 12 Noon for further discussions as necessary.
1:00 PM	Meeting with Paul Krasnowski, Regional Supervisor, Sport Fish Division, Alaska Department of Fish and Game (State of Alaska). Discuss sport fishing topics. Federal Building cafeteria meeting room. Telephone: 267-2224.
2:15 PM	Meeting with Denise Belkoski of the Anchorage Convention and Visitors Bureau. Discuss tourism industry in Anchorage and Alaska, with emphasis on contribution of parks and sport fishing. 201 E. 3rd Street. Telephone: 276-4118.
3:30 PM	Meeting with Larry Kimball of the Alaska Federation of Natives. Discuss Native issues related to parks, tourism and sport fishing. 411 West 4th Avenue, Suite 1A (Sunshine Mall). Telephone: 274-3611.
4:30-5:00 PM	Informal tour of the Alaska Public Lands Information Center. 4th and F Streets.

For additional information call Gary Vequist at 257-2570 (office).

September 27

9:00 am(approx.)	Fly to Denali National Park(Bring lunch; no restaurant is available) Tour Denali National Park with Superintendent Russell Berry or his representative. Consider and compare questions and answers concerning native rights, sportfishing, economic and employment impact, and similar questions between Kluane, Northern Yukon, Gates of the Arctic, and Denali. In addition, since the Superintendent of Denali was previously Superintendent of Voyageurs National Park, consider efforts made at Voyageurs to attract tourism, and particularly to expand tourist objectives beyond sportsfishing. Park telephone number is (907) 683-2294. Mailing address is P.O.Box 9, McKinley Park, AK 99755.
4:00 pm(approx.)	Fly to Anchorage.(Holiday Inn, Anchorage)

September 28

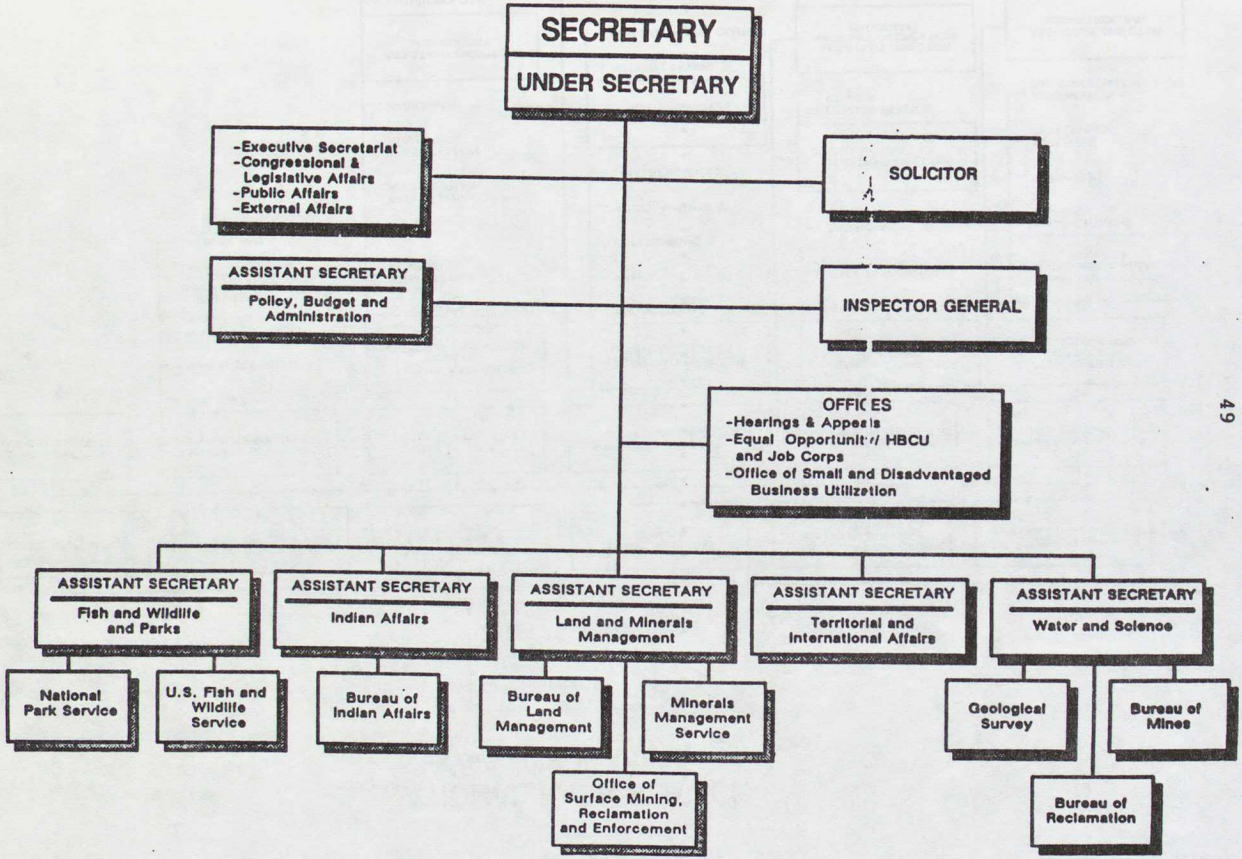
8:30am	Arrive at Alaska Regional Office of the National Park Service, 2525 Gambell St., Room 107, Anchorage, AK 99503. Meet with National Park Service management officials to review history of development of the Alaskan National Parks, economic projections and actual results to date, sportfishing industry, issues and relationships with mining, logging, and tourism industries, native rights and policies and procedures to resolve disputes, as well as conservation , both cultural and natural resource management. Office telephone number is (907) 261-2690.
afternoon	Meet with officials of the Tourism Council, the Alaska Federation of Natives, and State of Alaska organization for tourism.
8:30pm	Fly to Chicago.(At Lenox House, Chicago)

September 29

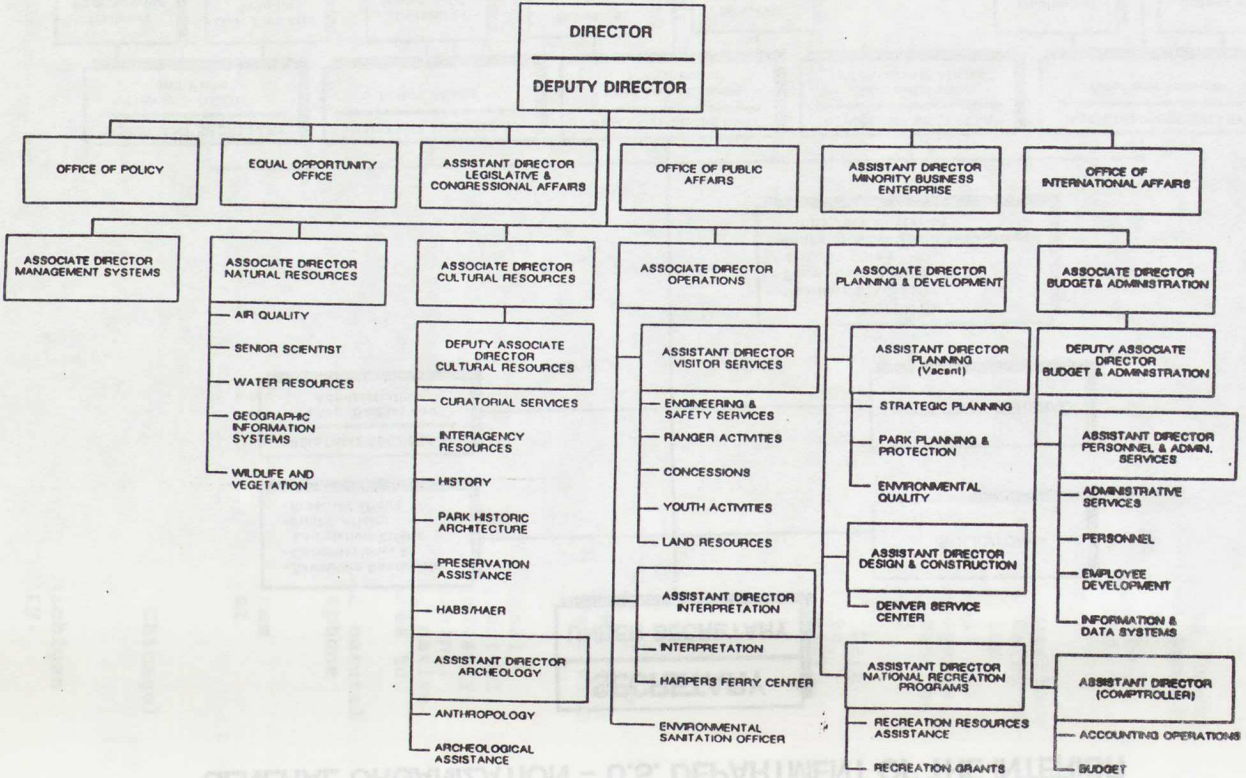
time TBA	Meetings and exposure to Lake Michigan sportfishing and tourist industry.

September 30

GENERAL ORGANIZATION – U.S. DEPARTMENT OF THE INTERIOR

NATIONAL PARK SERVICE
Washington Office

BILAGA

Förslag till Utredning om kasinon i Sverige

April 1989

Till regeringen
(industridepartementet)

Utredning om kasinon i Sverige

Frågan om inrättande av kasinon av internationellt snitt i Sverige har tidigare övervägts inom ramen för flera utredningar, mera utförligt dock endast av punktskatteutredningen i dess betänkande (Ds Fi 1974:7) Skatt på spel. Utredningen föreslog att ett antal kasinon skulle inrättas i Sverige, främst i våra största städer och på större turistorter. Verksamheten skulle bedrivas under statligt överinseende. Härigenom skulle den illegala spelverksamheten motverkas, turismen främjas, valutautflödet begränsas och det allmänna tillföras inte oväsentliga inkomster, ansåg utredningen. En given förutsättning för att kasinoverksamhet skulle tillåtas i vårt land måste vara, menade utredningen, att verksamheten bedrivs på sådant sätt att sociala olägenheter undviks och undanröjs i möjligaste mån. Av de 28 remissinstanser som yttrade sig över förslaget var det endast tre som tillstyrkte utredningens förslag i så måtto att kasinon borde inrättas som försöksverksamhet. Kritiken mot förslaget gick främst ut på att utredningen hade underskattat de sociala vådor som kan följa av att kasinon inrättas. Utredningens förslag kom inte att läggas till grund för någon proposition till riksdagen.

Lotteriutredningen anförde i sitt huvudbetänkande (SOU 1979:29) att den inte funnit skäl att ansluta sig till tanken på kasinoverksamhet i vårt land.

Under 1980-talet har riksdagen vid ett par tillfällen prövat motionsyrkanden om nya utredningsinsatser på detta område. Riksdagen har dock, främst med hänvisning till remissyttranden över punktskatteutredningens förslag, avstyrkt

motionerna och angivit att några motiv inte framkommit för att ompröva tidigare ställningstaganden.

Trots den här redovisade bakgrunden vill vi nu föreslå att en utredning tillsätts för att på nytt pröva frågan om kasinoverksamhet i Sverige. Skälen för detta är följande.

Punktskatteutredningen tog främst sin utgångspunkt i sådana argument som att motverka illegal spelverksamhet, att minska valutautflöde m.m. Från denna utgångspunkt kom man till slutsatsen att ett antal kasinon borde inrättas och i första hand i våra större befolkningskoncentrationer.

Vi har en annan utgångspunkt.

Vi har av regeringen tilldelats var sitt utrednings-/förhandlingsuppdrag avseende möjligheterna att utveckla turismen på Gotland resp. i Norrbotten. Bakgrunden till dessa uppdrag är att både Gotland och Norrbotten utgör regioner som under lång tid haft stora problem med sysselsättningen och som i ett längre tidsperspektiv haft en negativ befolkningsutveckling. Tidigare basnäringar för dessa regioner (jordbruk resp gruv- och stålindustri) har visat en negativ utveckling i sysselsättningshänseende. Det har i båda regionerna varit förenat med svårigheter att finna fullgoda alternativ.

Samtidigt är flera parter samstämmiga i bedömningen (se exempelvis Sveriges Turistråds strukturplaner 1987 och 1988) att både Gotland och Norrbotten är regioner som har stor utvecklingspotential när det gäller turismen. Vi delar denna bedömning. Norrbotten (särskilt Norrbottens inland) och Gotland är två regioner där turistnäringen har goda förutsättningar att utvecklas i sådan utsträckning att den kan utgöra ett väsentligt inslag i den framtida sysselsättningen i dessa regioner, en ny basnäring för regioner där man annars kan ha svårt att se en positiv näringsutveckling.

En sådan utveckling av turistnäringen kommer dock svårligen till stånd spontant. Den kräver statliga insatser för att kunna förverkligas. Staten har också i det förgångna visat sig beredd att göra sådana insatser, främst genom de regionalpolitiska och arbetsmarknadspolitiska stödsystemen. Sådana kommer med all säkerhet att visa sig nödvändiga även i framtiden.

KUNGL. MAJ:TS
1990 -11- 20
STOCKHOLM

Vi ställer oss emellertid tveksamma till om dessa statliga stödsystem alltid kommer att vara tillfyllest för att åstadkomma en varaktig hjälp till utvecklingen av turistnäringen i den berörda regionen.

Den brist som enligt vår mening vidlåder det ovanstående angreppssättet, ligger i det faktum att man ensidigt koncentrerar sig på ekonomiskt stöd till investeringar i anläggningar. Vi har uppfattningen att även ändringar i de befintliga regelsystemen skulle kunna användas som instrument. Ett sådant tillskott, i form av ett "andra steg" i stödmöjligheterna skulle i vissa fall kunna medföra att tidigare regelhinder snabbt kan omgestaltas till möjligheter i och med att vissa mera "spektakulära" inslag i den turistiska bilden då skulle bli möjliga.Vi kan för övrigt konstatera att den typen av överväganden och översyner nu i allt högre utsträckning börjar att förekomma i våra konkurrerande närområden, vilket försämrar konkurrenskraften för svenska resmål.

Vi vill här tillägga att tillskapandet av olika spektakulära inslag eller attraktioner med påtaglig lyskraft är fullt möjliga även inom ramen för befintliga regelsystem, men problemet är ofta att det är svårt att hitta attraktioner med tillräcklig lyskraft som samtidigt är affärsmässigt acceptabla projekt vid en mera normal statlig stödnivå. Ett annat krav är självfallet att verksamheterna inte har skadliga sociala eller andra effekter.

Vi har båda uppfattningen att inrättandet av ett kasino av internationell typ väl skulle fylla samtliga krav. En följdeffekt enligt vår uppfattning är också att omkringliggande turistnäring skulle kunna stimuleras av en dylik satsning, liksom att det borde kunna antas att respektive områdes internationella dragningskraft skulle komma att öka. Vidare, den säsongsförlängande effekt som ett kasino skulle kunna medföra torde sannolikt i hög grad överstiga effekten av varje annan insats.

Med det ovan anförda vill vi självfallet inte ge några garantier för att just ett kasino skulle vara den utlösande faktor som i ett slag löser samtliga problem på Gotland eller i Norrbotten. Vi har emellertid den uppfattningen att ett sådant tillskott skulle kunna addera till alla de övriga åtgärder som kan vidtas och medverka till att de samlade insatserna kommer över den tröskel som måste överskridas för att en positiv utveckling av turismen i respektive område skall kunna bli verklighet.

KUNGL. BIBL.
1980 -12- 20
STOCKHOLM

Med det sagda vill vi klart markera att vi har uppfattningen att kasinon i Sverige inte bör förläggas till större befolkningskoncentrationer och vidare att det under inga förhållanden kan finnas utrymme för mer än ett eller högst två kasinon inom landet. Att kasinon **har** en attraktionskraft i turistiskt hänseende finns otaliga internationella exempel på, utan att man för den skull behöver dra orealistiska paralleller med internationella spelcentra som Las Vegas eller Monte Carlo. Vi vill också peka på att det för den nordiska marknaden håller på att utvecklas en kasinoverksamhet på flera håll inom Östersjöregionen. Detta riskerar att ytterligare förstärka den nuvarande utvecklingen runt och i Östersjön, där Gotland och andra svenska resmål har svårt att konkurrera med t ex Åland om resenärernas intresse. En liknande relativ försvagning för svenska resmål är fullt tänkbar i Nordkalottområdet.

Vi har också uppfattningen att de sociala vådor som tidigare anförts som avgörande hinder mot en kasinoverksamhet i vårt land kan undvikas eller undanröjas om verksamheten organiseras på rätt sätt. Också i detta avseende finns internationella förebilder. Att belysa denna fråga bör dock enligt vår mening bli en av huvuduppgifterna för en ny utredning.

Härutöver behöver en ny utredning belysa sådana frågor som huvudmannaskap för verksamheten, beskattningsfrågor, tillsyn samt regelsystem i övrigt.

Mot bakgrunden av de positiva effekter en kasinoverksamhet skulle kunna medföra för turismutvecklingen på Gotland resp. i Norrbotten hemställer vi

att regeringen tillsätter en utredning med uppgift att belysa förutsättningarna för kasinoverksamhet
i Sverige.

Stockholm 1989 - 04 - 28

Gert Karlsson

Bill Fransson

KUNGL. BIBL.
1990 -12-20
STOCKHOLM

Statens offentliga utredningar 1990

Kronologisk förteckning

1. Företagsförvärv i svenskt näringsliv. I.
2. Överklagningsrätt och ekonomisk behovsprövning inom socialtjänsten. S.
3. En idrottshögskola i Stockholm - struktur, organisation och resurser för en självständig högskola på idrottens område. U.
4. Transportrådet. K.
5. Svensk säkerhetspolitik i en föränderlig värld. Fö.
6. Förbud mot tjänstehandel med Sydafrika m.m. UD.
7. Lagstiftning för reklam i svensk TV. U.
8. Samhällsstöd till underhållsbidragsberättigade barn. Idéskisser och bakgrundsmaterial. S.
9. Kostnader för fastighetsbildning m. m. Bo.
10. Strömgatan 18 - Sveriges statsministerbostad. SB.
11. Vidgad vuxenutbildning för utvecklingsstörda. U.
12. Meddelarrätt. Ju.
13. Översyn av sjölagen 2. Ju.
14. Långtidsutredningen 1990. Fi.
15. Beredskapen mot oljeutsläpp till sjöss. Fö.
16. Storstadstrafik 5 - ett samlat underlag. K.
17. Organisation och arbetsformer inom bilateralt utvecklingsbistånd. UD.
18. Lag om folkbokföringsregister m.m. Fi.
19. Handikapp och välfärd? - En lägesrapport. S.
20. Välfärd och segregation i storstadsregionerna. SB.
21. Den elintensiva industrin under kärnkraftsavvecklingen. ME.
22. Den elintensiva industrin under kärnkraftsavvecklingen. Bilagedel. ME.
23. Tomträttsavgäld. Bo.
24. Ny kommunallag. C.
25. Konkurrensen inom livsmedelssektorn. C.
26. Förmånssystemet för värnpliktiga m. fl. Fö.
27. Post & Tele - Affärsverk med regionalt och socialt ansvar. K.
28. Att följa upp kommunal verksamhet - En internationell utblick. C.
29. Tobakslag. S.
30. Översyn av upphovsrättslagstiftningen. Ju.
31. Perspektiv på arbetsförmedlingen. A.
32. Staden. SB.
33. Urban Challenges. SB.
34. Stadsregioner i Europa. SB.
35. Storstädernas ekonomi 1982-1996. SB.
36. Storstadsliv. Rika möjligheter- hårda villkor. SB.
37. Författningsreglering av nya importrutiner m.m. Fi.
38. Översyn av naturvårdslagen m.m. ME.
39. Konstnärens villkor. U.
40. Kärnkraftsavveckling - kompetens och sysselsättning. ME.
41. Tio år med jämställdhetslagen - utvärdering och förslag. C.
42. Internationellt ungdomsutbyte. C.
43. Förenklad statistikreglering; med förslag till lag om den statliga statistikframställningen. C.
44. Demokrati och makt i Sverige. SB.
45. Kapitalavkastningen i bytesbalansen. Fi.
46. Särskild skatt i den finansiella sektorn. Fi.
47. Beskattning av stipendier. Fi.
48. Samhällsstöd till underhållsbidragsberättigade barn, del III. S.
49. Arbete och hälsa. A.
50. Ny folkbokföringslag. Fi.
51. SÄPO Säkerhetspolisens arbetsmetoder, personalkontroll och meddelarfrihet. C.
52. Utbyte av utländska körkort. K.
53. I skuggan av de stora - De mindre partiernas villkor i kommunalpolitiken. C.
54. Arbetslivsforskning - Inriktning, organisation, finansiering. A.
55. Flygplats 2000 - De svenska flygplatserna i framtiden. K.
56. Skatt på lotterier och spel. Fi.
57. Personalutbildning inom totalförsvaret. Fö.
58. Konkurrens i inrikesflyget. C.
59. Sätt värde på miljön! Miljöavgifter och andra ekonomiska styrmedel. M.
60. Skada av vilt. Jo.
61. Skärpt tillsyn - huvuddrag i en reformerad datalag. Ju.
62. Konkurrensen inom bygg/bosektorn. C.
63. Svensk lönestatistik. C.
64. Årlig revision i statsförvaltningen. C.
65. Folkhögskolan i framtidsperspektiv. U.
66. Det fria bildningsarbetet. Debattinlägg om folkbildningen och folkhögskolan i framtiden. U.
67. Återbetalning av mervärdeskatt till utländska företagare. Fi.
68. Vad kostar ett statsbidrag? C.
69. SIPRI 90 - om SIPRIs finansiering och arbetsformer. UD.
70. Lokalt ledd närradio. U.
71. Sekretess för landskapsinformation. Fö.
72. Lokalkontor. C.
73. Transportstöd. K.
74. Skuldsaneringslag. Ju.
75. Utvärdering av försöksverksamheten med treårig yrkesinriktad utbildning i gymnasieskolan. Andra året. U.

Statens offentliga utredningar 1990

Kronologisk förteckning

76. Allmän pension. S.
77. Allmän pension. Bilagor. S.
78. Allmän pension. Expert rapporter. S.
79. Utlänningsnämnd. A.
80. Förskola för alla barn 1991 - hur blir det? S.
81. Vapenfriprövningens effekter. En undersökning av tillståndsärenden 1980 - 1989. Fö.
82. Vad kostar begravningar - vem betalar? C.
83. Ny budgetproposition. C.
84. Språkbyte och språkbevarande. Ju.
85. Översyn av skatten på dryckesförpackningar. M.
86. Finansiering av vägar och järnvägar. K.
87. Den nya centrala jordbruksmyndigheten. Jo.
88. Nya mål och nya möjligheter. M.
89. En ny värnpliktslag. Fö.
90. Pedagogiska meriter i högskolan. U.
91. Samerätt och samiskt språk. Ju.
92. Våld och brottsoffer. Ju.
93. Miljön i Västra Skåne. År 2000 i våra händer. M.
94. Miljön i Västra Skåne. Diverse underlagsmaterial och sammanställningar. M.
95. Miljön i Västra Skåne. Underlagsmaterial Mark och vattendrag. M.
96. Miljön i Västra Skåne. Underlagsmaterial Energi. M.
97. Miljön i Västra Skåne. Underlagsmaterial Trafik. M.
98. Rapportering från den öppna vården. Basdata för uppföljning. S.
99. Statistikbehovet inom livsmedelssektorn - vissa förslag till förändringar på kort sikt. Jo.
100. Avtalsvillkor eller föreskrifter. En rättslig översyn av postens och televerkets kundvillkor. K.
101. Försäkringsföreningar. Fi.
102. Rent till 2000. M.
103. Turism i Norrbotten - att utveckla affärs- och privatresandet i länet. I.

Statens offentliga utredningar 1990

Systematisk förteckning

Statsrådsberedningen

Strömgatan 18 - Sveriges statsministerbostad. [10]
Välfärd och segregation i storstadsregionerna. [20]
Staden. [32]
Urban Challenges. [33]
Stadsregioner i Europa. [34]
Storstädernas ekonomi 1982-1996. [35]
Storstadsliv. Rika möjligheter- hårda villkor. [36]
Demokrati och makt i Sverige. [44]

Justitiedepartementet

Meddelarrätt. [12]
Översyn av sjölagen 2. [13]
Översyn av upphovsrättslagstiftningen. [30]
Skärpt tillsyn - huvuddrag i en reformerad datalag. [61]
Skuldsaneringslag. [74]
Språkbyte och språkbevarande. [84]
Samerätt och samiskt språk.[91]
Våld och brottsoffer. [92]

Utrikesdepartementet

Förbud mot tjänstehandel med Sydafrika m.m. [6]
Organisation och arbetsformer inom bilateralt utvecklingsbistånd. [17]
SIPRI 90 - om SIPRIs finansiering och arbetsformer. [69]

Försvarsdepartementet

Svensk säkerhetspolitik i en föränderlig värld. [5]
Beredskapen mot oljeutsläpp till sjöss. [15]
Förmånssystemet för värnpliktiga m. fl. [26]
Personalutbildning inom totalförsvaret. [57]
Sekretess för landskapsinformation. [71]
Vapenfriprövningens effekter. En undersökning av tillståndsärenden 1980 - 1989. [81]
En ny värnpliktslag. [89]

Socialdepartementet

Överklagningsrätt och ekonomisk behovsprövning inom socialtjänsten. [2]
Samhällsstöd till underhållsbidragsberättigade barn. Idéskisser och bakgrundsmaterial. [8]
Handikapp och välfärd? - En lägesrapport . [19]
Tobakslag. [29]
Samhällsstöd till underhållsbidragsberättigade barn, del III. [48]
Allmän pension. [76]
Allmän pension. Bilagor. [77]
Allmän pension. Expert rapporter. [78]
Förskola för alla barn 1991 - hur blir det? [80]
Rapportering från den öppna vården. Basdata för uppföljning. [98]

Kommunikationsdepartementet

Transportrådet. [4]
Storstadstrafik 5 - ett samlat underlag. [16]
Post & Tele - Affärsverk med regionalt och socialt ansvar. [27]
Utbyte av utländska körkort. [52]
Flygplats 2000 - De svenska flygplatserna i framtiden. [55]
Transportstöd. [73]
Finansiering av vägar och järnvägar. [86]
Avtalsvillkor eller föreskrifter. En rättslig översyn av postens och televerkets kundvillkor. [100]

Finansdepartementet

Långtidsutredningen 1990. [14]
Lag om folkbokföringsregister m.m. [18]
Författningsreglering av nya importrutiner m.m. [37]
Kapitalavkastningen i bytesbalansen. [45]
Särskild skatt i den finansiella sektorn. [46]
Beskattning av stipendier. [47]
Ny folkbokföringslag. [50]
Skatt på lotterier och spel. [56]
Återbetalning av mervärdeskatt till utländska företagare. [67]
Försäkringsföreningar. [101]

Utbildningsdepartementet

En idrottshögskola i Stockholm - struktur, organisation och resurser för en självständig högskola på idrottens område. [3]
Lagstiftning för reklam i svensk TV. [7]
Vidgad vuxenutbildning för utvecklingsstörda. [11]
Konstnärens villkor. [39]
Folkhögskolan i framtidsperspektiv. [65]
Det fria bildningsarbetet. Debattinlägg om folkbildningen och folkhögskolan i framtiden. [66]
Lokalt ledd närradio. [70]
Utvärdering av försöksverksamhet enmed treårig yrkesinriktad utbildning i gymnasieskolan. Andra året. [75]
Pedagogiska meriter i högskolan. [90]

Statens offentliga utredningar 1990

Systematisk förteckning

Jordbruksdepartementet

Skada av vilt. [60]
Den nya centrala jordbruksmyndigheten. [87]
Statistikbehovet inom livsmedelssektorn - vissa förslag till förändringar på kort sikt. [99]

Arbetsmarknadsdepartementet

Perspektiv på arbetsförmedlingen. [31]
Arbete och hälsa.[49]
Arbetslivsforskning - Inriktning, organisation, finansiering. [54]
Utlänningsnämnd. [79]

Bostadsdepartementet

Kostnader för fastighetsbildning m. m. [9]
Tomträttsavgäld. [23]

Industridepartementet

Företagsförvärv i svenskt näringsliv. [1]
Turism i Norrbotten - att utveckla affärs- och privatresandet i länet. [103]

Civildepartementet

Ny kommunallag. [24]
Konkurrensen inom livsmedelssektorn. [25]
Att följa upp kommunal verksamhet - En internationell utblick. [28]
Tio år med jämställdhetslagen - utvärdering och förslag. [41]
Internationellt ungdomsutbyte. [42]
Förenklad statistikreglering; med förslag till lag om den statliga statistikframställningen. [43]
SÄPO Säkerhetspolisens arbetsmetoder, personalkontroll och meddelarfrihet. [51]
I skuggan av de stora - De mindre partiernas villkor i kommunalpolitiken. [53]
Konkurrens i inrikesflyget. [58]
Konkurrensen inom bygg/bosektorn. [62]
Svensk lönestatistik. [63]
Årlig revision i statsförvaltningen. [64]
Vad kostar ett statsbidrag? [68]
Lokalkontor. [72]
Vad kostar begravningar - vem betalar? [82]
Ny budgetproposition. [83]

Miljö- och energidepartementet

Den elintensiva industrin under kärnkraftsavvecklingen.[21]
Den elintensiva industrin under kärnkraftsavvecklingen. Bilagedel. [22]
Översyn av naturvårdslagen m.m. [38]
Kärnkraftsavveckling - kompetens och sysselsättning. [40]

Miljödepartementet

Sätt värde på miljön! Miljöavgifter och andra ekonomiska styrmedel. [59]
Översyn av skatten på dryckesförpackningar. [85]
Nya mål och nya möjligheter. [88]
Miljön i Västra Skåne. År 2000 i våra händer. [93]
Miljön i Västra Skåne. Diverse underlagsmaterial och sammanställningar. [94]
Miljön i Västra Skåne. Underlagsmaterial Mark och vattendrag. [95]
Miljön i Västra Skåne. Underlagsmaterial Energi. [96]
Miljön i Västra Skåne. Underlagsmaterial Trafik. [97]
Rent till 2000. [102]